

CASTRUM PRAGENSE 1 - 1988

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČSAV
PRAHA

1

CASTRUM PRAGENSE

13

1988

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČSAV
PRAHA

OBSAH - CONTENTS

ÚVOD - INTRODUCTION

Z. Smetánka - J. Frolík; Pražský hrad; 60 let archeologického výzkumu - The Prague Castle: Sixty years of investigations	7
J. Prokůpek; Úkoly archeologického výzkumu v systému komplexní péče o národní kulturní památku Pražský hrad - The tasks of archaeological investigations in the system of complex treatment of the National cultural monument Prague Castle	13

ZPRÁVY O NOVÝCH VÝZKUMECH - REPORTS ON NEW EXCAVATIONS

I. Boháčová - J. Frolík - J. Žegklitz; Záchrané práce v katedrále sv. Víta na Pražském hradě /1983, 1984/ - Rescue work in the St. Guy's cathedral at the Prague Castle /1983, 1984/	21
I. Boháčová - J. Frolík - J. Žegklitz; Některá zjištění ze záchraného výzkumu v čp. 39 ve Vikářské ulici na Pražském hradě - Some observations on rescue work at No. 39, Vikářská Street, Prague Castle	23
I. Boháčová - J. Frolík - J. Žegklitz; Záchraný výzkum v prostoru bývalé slévárny na Pražském hradě - Salvage excavations in the area of the one-time Foundry at the Prague Castle	29
I. Boháčová - J. Frolík - J. Žegklitz; Předběžná zpráva o předstihovém výzkumu v tzv. víceúčelovém sále v severním traktu Pražského hradu - Preliminary report on the precedence excavations in the so-called multi-purpose hall in the N tract of the Prague Castle	37
J. Frolík - J. Žegklitz - I. Boháčová; Kanovnická ulice /Canons' street/ No. 73	43
J. Frolík - I. Boháčová - P. Chotěbor - J. Žegklitz; Archaeological excavations in house No. 48 - the Old Provost ship in 1984	57
J. Frolík - I. Boháčová - J. Žegklitz; Archeologické nálezy z hrobky knížete Svytlivněva II. v chrámu sv. Víta - Archaeological finds from the tomb of duke Svytlivněv II /1055-1061 A.D. / in St. Guy's cathedral	61
J. Frolík - I. Boháčová - J. Žegklitz; Preliminary results of the investigations of the Lobkovic palace on the Prague Castle - Předběžné výsledky výzkumu v Lobkovickém paláci na Pražském hradě	71
J. Žegklitz - I. Boháčová - J. Frolík; The Foundry court - the collector - Slévárenský dvůr - kolektor	83
J. Žegklitz - I. Boháčová - J. Frolík; Minor rescue actions in the Prague Castle and Hradčany areas in 1982-1984 - Menší záchrané akce na Pražském hradě a Hradčanech v letech 1982-1984	93
J. Žegklitz - I. Boháčová - J. Frolík; St. George's square - Jiřské náměstí	97
J. Žegklitz - I. Boháčová - J. Frolík; The Riding School - southern wind	113

ZPRACOVÁNÍ STARÝCH VÝZKUMŮ - PROCESSING OF OLD EXCAVATIONS

I. Boháčová; K hradištním pohřebištím v okolí Pražského hradu /z pozůstalosti dr.I.Borkovského/ - On Slavic-period cemeteries in the vicinity of the Prague Castle	125
T. Durdík - Z. Smetánka; Osobní pečetidlo z kláštera sv. Jiří - A personal seal matrix from St. George's monastery	133
J. Frolík; Archeologický výzkum na Hradčanském náměstí v r. 1944 - Archaeological excavations at Hradčanské-náměstí /Hradčany square/ in 1944	137
Z. Smetánka; Gotický prolamovaný kachel z Pražského hradu - A Gothic-style open-work stove tile from Prague Castle	177
Z. Smetánka - T. Durdík; Zjištění fragmentu opukové plastiky ze Svatovítské baziliky - Rediscovery of a fragment of an "opuka"-stone carving from St. Guy's basilical church	181
K. Tomková; Pohřebiště na jižním svahu Pražského hradu - A cemetery on the S slope of the Prague Castle	185

ZPRACOVÁNÍ NOVÝCH VÝZKUMŮ - PROCESSING OF NEW EXCAVATIONS

T. Durdík; Záchranný výzkum domu čp. 40 ve Vikářské ulici v letech 1971-1974 - Salvage excavations in the house No. 40 at Vikářská Street in 1971-1974	191
T. Durdík; Nález zdiva v prostoru Plečnikovy lávky v roce 1976 - Find of a masonry fragment in the area of the Plečnik bridge	215
T. Durdík; Zjištění při úpravách většího rudolfinského rybníka v Lumbeho zahradě na Pražském hradě - Observations made during the adjustments of the larger Rudolphine /1576-1611/ fishpond in the Lumbe garden of the Prague Castle	219
J. Muk; K vývoji královského paláce Pražského hradu ve 14. století - On the development of the royal palace of Prague Castle in the 14th century	223

ÚVOD
INTRODUCTION

PRAŽSKÝ HRAD: 60 LET ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU

Z. Smetánka - J. Frolík

1. Dvě výročí.

V roce 1985 si čeští archeologové v souvislosti s Pražským hradem připomněli dvě významná výročí. Prvním z nich je nejméně 1100 let od vzniku Pražského hradu. Na základě kombinace písemných pramenů a archeologických nálezů rekonstruovali historikové a archeologové první datum, rok 885, které lze vztáhnout k Pražskému hradu. V současné době probíhá diskuse, zda v roce 885 byl Pražský hrad skutečně založen, a to prvním historickým českým knížetem Bořivojem I., nebo zda již v tomto roce existoval, a Bořivoj I. se ho jen zmocnil. Jisto však je, bez ohledu na výsledek této diskuse, že někdy od poloviny osmdesátých let 9. století se stal skalní ostroh nad Vltavou, na němž dnes stojí Pražský hrad, ústředním místem raného českého státu.

Jako ústřední bod českého státu, i když občas krátkou dobu Pražský hrad nebyl přímo residencí panovníka, přežilo toto místo až do současnosti, kdy je sídlem prezidenta československé republiky. Také z důvodů této historické kontinuity je Pražský hrad jako celek klasifikován jako Národní kulturní památka č. 1.

Druhým výročím je šedesát let od zahájení nejstaršího systematického archeologického výzkumu v Československu. V souvislosti se vznikem Československa po první světové válce, bylo nutno přeměnit Pražský hrad na sídlo prezidenta republiky. To vedlo k rozsáhlým stavebním úpravám a tím i k zásahům do historických terénů. Z podnětu významného slovanského archeologa Lubora Niederla bylo v roce 1925 při Státním archeologickém ústavu v Praze zřízeno specializované pracoviště zaměřené na archeologický výzkum Pražského hradu. Jeho činnost trvá od této doby až po současnost. Je jedním ze základních výzkumných projektů Archeologického ústavu ČSAV v Praze.

2. Obecné problémy výzkumu.

Praktické provádění výzkumu je vázáno na možnosti vyplývající ze současné funkce státně-reprezentačního centra a provozu s tím souvisejícího. Celková strategie výzkumu má proto charakter mozaiky, která teprve v dlouhodobé perspektivě umožňuje získat souvislejší obraz o historickém vývoji lokality. Většina archeologických výzkumů probíhá zde v souvislosti se stavebními úpravami, a má tedy charakter záchranného výzkumu, prováděného ovšem ve všech důležitých případech v předstihu před rozvinutím vlastních stavebních prací. Mozaikovitost poznatků a nutnost počítat při získávání celkové představy o lokalitě s dlouhodobou perspektivou vyplývá ještě z další skutečnosti.

Celý areál Pražského hradu je hustě zastavěn. Na velmi omezené ploše kumulují se stavby od raného středověku a každá plocha tohoto území je mnohokrát přestavována. To má za následek jednak výškový nárust terénů, nutící provádět archeologické výzkumy někdy ve značných hloubkách, čímž vzrůstá technická náročnost prací, jednak dochází k fragmentarizaci starších vrstev a nálezových situací, poškozovaných opakovanými zásahy, znamenajícími občas ztrátu lokálních prostorových nebo chronologických souvislostí a výjimečně až destrukcí celých nejstarších archeologických situací. Také z těchto důvodů je jedině možným přístupem strategie mozaiky, uskutečňované průběžně v dlouhém časovém úseku /Borkovský 1969/.

3. Před rokem 1925.

První výzkumy, které zasáhly do historických terénů Pražského hradu, měly spíše charakter jednoduchého stavebního průzkumu, prováděného ve 2. pol. 19. století a na poč. 20. století v souvislosti s dostavbou gotické katedrály sv. Víta. Při této příležitosti byly objeveny dvě ze čtyř nejdůležitějších raně středověkých staveb, ležící přímo v jádře hradu. První z nich byla rotunda sv. Víta stavěná před r. 935 knížetem Václavem I. Svatým, druhou byla bazilika ze 2. pol. 11. století, která vystřídala na témže místě rotundu a byla sama posléze nahrazena stavbou gotické katedrály ve 2. pol. 14. století. Způsob provedení výkopu a dokumentace, na svou dobu jistě mimořádně pečlivý, však neumožňuje dnes jednoznačně rozhodnout o podobě rotundy, zejména o počtu apsid a existenci vnitřního ochozu /Podlaha 1906, 1934; Hilbert 1934; Guth 1934/.

4. Od r. 1925 do konce 2. světové války

V průběhu tohoto období byl jádrem archeologických prací velkoplošný výzkum volného III. nádvoří, který v zásadě proběhl v letech 1925 - 1928 a na něj navázala serie drobných výzkumů po celé ploše hradu /inženýrské sítě, úprava jižního svahu hradu, interiéry paláců aj./ i detailní zásahy v případě jednotlivých objektů /např. středověké studně/.

Hlavním výsledkem tohoto období bylo zjištění základních rysů nejstarší podoby Pražského hradu, který byl ve svých počátcích typickým slovanským hradištěm, jež se v průběhu 12. století pozvolna přeměňovalo v románský kamenný hrad. Původní rozsah slovanského hradiště byl podle archeologického výzkumu shodný s dnešním rozsahem Pražského hradu. Byl s vysokou pravděpodobností rozdělen na tři části. Jeho jádro s rotundou sv. Víta a později románskou svatovítskou bazilikou a skostelem /před 921/ a později klášterem sv. Jiří /2. pol. 10. stol./ mělo předhradí jak na straně východní, tak na západě, kde byl předpokládán kostel P. Marie, založený asi 895 knížetem Bořivojem I. Hradiště bylo ohrazeno valem a čelní opukovou zdí spojovanou jílem a za ní byl přisypán cca 5 m široký hliněný val vodorovně prokládaný kmeny stromů, vytvářejícími roštové vrstvy. Vnitřní dělení na tři části bylo tehdy známo jen v nejasných náznacích. Zároveň bylo možno naznačit základní půdorysný rozvrh hradiště, především komunikace, brány na JZ, J a V, dále rozložení shluků srubových staveb, umístění románského knížecího paláce na jižním svahu a řadu dalších detailů. K významným nálezům patřilo zjištění románského kostela sv. Bartoloměje z 12. století ve středu III. nádvoří a naznačení průběhu románských zděných hradeb. V tomto období byly objeveny i první stopy věnce pohřebišť na severním obvodu hradu /Guth 1934; Borkovský 1949, 1969/.

5. Čtvrt století plánovitě památkové péče - 1945 až 1970.

V období po skončení druhé světové války byla veškerá archeologická práce na Pražském hradě napojena intenzivně na památkovou péči o celý objekt a jeho bezprostřední okolí. Přitom zbývalo dostatek prostoru i pro řešení samostatných archeologických otázek. Nejvýraznějším dokladem je tehdejší výzkum hradiště Levého Hradce, ležícího cca 10 km na sever od Pražského hradu, které je považováno za přímého předchůdce Pražského hradu, odkud pocházel kníže Bořivoj I., nejstarší historický vládce na Pražském hradě. Kontakty mezi dvěma lokalitami byly určeny i na základě keramiky /cf. Borkovský 1965/.

Zvýšená pozornost k památkové koncepci prací na Pražském hradě se projevila, vedle desítek záchranných akcí v souvislosti se stavebním provozem, zvláště intenzivní výzkumnou činností v některých významných objektech. Určující charakter měly tři výzkumy.

První proběhl na Z předhradí, kde byl při stavebních úpravách skutečně odkryt nejstarší křesťanský kostel na Pražském hradě, velmi pravděpodobně legendární P. Marie z poslední třetiny 9. století a v ní hrobka knížecího páru, pravděpodobně knížete Spytihněva I. /+ 915/ a jeho manželky neznámého jména. Výzkum probíhal v letech 1950 - 1952 a jeho výsledky ovlivnily významnou měrou představu o nejstarších vývojových fázích hradiště a počátcích křesťanství v raném českém státě /Borkovský 1953, Smetánka - Vlček - Eisler 1983/.

Druhou rozsáhlejší akcí byla rekonstrukce románské baziliky a kláštera sv. Jiří. Při ní byl zjištěn půdorys kostela z doby před 921 a jeho další vývojová fáze, až po stavbu datovatelnou za rok 1142. Zároveň bylo v hlavní lodi kostela objeveno raně středověké rodinné pohřebiště příslušníků přemyslovské knížecí rodiny a řada bohatých hrobů abatyší tohoto kláštera z období renesance a baroka. Antropologický průzkum, který na výzkum archeologicky navázal, uvedl v pochybnost některé tradiční atribuce knížecích hrobů, zejména hrobu centrálního, připisovaného knížeti Boleslavu II. / \pm 932; + 999/, zakladateli kláštera a 2. fáze kostela, a hrobka vpravo od něj, v níž se předpokládá sekundární uložení skeletu knížete Vratislava I. / \pm 888; + 921/, zakladatele nejstaršího kostela na tomto místě/. Ve svých důsledcích vedly výsledky archeologického výzkumu tohoto klášterního komplexu nejen k diskusím o počátcích české sakrální architektury a její evropské orientaci, ale i k dosud neuzavřené diskuse o počátcích chronologie nejstarších dějin českého přemyslovského státu /Borkovský 1975, Vlček 1984, Třeštík 1983, 1984/.

Koncem padesátých let a v průběhu let šedesátých proběhl třetí rozsáhlejší výzkum, který zasáhl východní konec Pražského hradu. Jeho otevření souviselo s památkovou úpravou Purkrabství, východního opevnění a tzv. Černé věže a s počínající rekonstrukcí Lobkovického paláce. Výzkum definitivně prokázal rozsah Pražského hradu na východní straně, podrobně charakterizoval stavební konstrukci na této straně hradiště, nejuplněji dosud na Pražském hradě, určil průběh následné románské zdi a odhalil změny opevnění, zejména vyhloubení a vyzdění nového příkopu ve 13. století /Borkovský 1962/.

6. Změny v projektu výzkumu 1970 až 1980

Intenzivní péče o Pražský hrad si vyžádala změny v projektu archeologického výzkumu Pražského hradu. Výrazem této skutečnosti bylo zařazení výzkumu jako samostatné položky do Státního plánu základního výzkumu a mezi Československou akademií věd a Kanceláří prezidenta ČSSR byla v r. 1980 uzavřena smlouva o spolupráci, všestranně zajišťující provádění výzkumu. V tomto období stoupl počet detailních akcí, z nichž mnohé přerostly v rozsáhlé dlouhodobé výzkumy /např. Lobkovický palác, Severní parkán a přilehlé území/. Významnou akcí v letech 1971 - 1976 byl výzkum kostrového pohřebiště z konce 9. - 10./11. století v tzv. Lumbeho zahradě, prováděný v předstihu před úpravami zahrad a výstavbou nových objektů v severním předpolí Pražského hradu. Pohřebiště s bohatými hroby /zlaté a stříbrné šperky/ lze připisat příslušníkům knížecí družiny a lidem na nich závislým. Hlavním přínosem výzkumu bylo prokázání silného vlivu Velké Moravy v počátečních fázích formování starého přemyslovského státu v poslední třetině 9. století a následný samostatný vývoj českého klenotnictví v 10. století. Překvapivé výsledky výzkumu byly podnětem k pokračování a rozvinutí další archeologické práce na Pražském hradě /Smetánka - Hrdlička - Blajerová 1973, 1974; Smetánka - Durdík - Hrdlička 1980/.

7. Současnost

Současné archeologické práce na Pražském hradě lze charakterizovat jako mimořádně intenzivní činnost v úzké návaznosti na stavební a památkový provoz. Paralelně probíhá i několik větších soustavných akcí,

kromě běžného denního záchranného provozu. Vzhledem k personálnímu rozšíření archeologické základny lze kontrolovat všechny zásahy do terénu nejen v jádře hradu, ale i v širším zájmovém území, označeném jako ochranné pásmo lokality /především území Hradčan/.

V současnosti byl dokončen výzkum v Lobkovickém paláci. Jeho přínosem je upřesnění průběhu a podoby románských hradeb a prozkoumání mohutných souvrství zejména z 12. - 14. století. Hustá dosud nepředpokládaná zástavba byla zde zjištěna ve 13. století. Přínosem značného významu je i shromáždění více jak 500 zlomků renesančních terakot z první pol. 16. století, reprezentujících výtvarnou výstavbu nejstarší, nedochované fáze přestavěného paláce. Dosud stále probíhá dlouhodobý výzkum severního parkánu a přílehlých ploch, kde zejména plocha tzv. "víceúčelového sálu" umožnila upřesnění průběhu románských hradeb z 12. stol. na severní straně hradu. Zároveň poskytla patrně definitivní odpověď na problémy podoby dělicího valu mezi jádrem hradu a západním předhradím /čelní kamenná plenta, hliněný násyp prokládaný dřevy, před ním příkop/. Pod jeho tělesem se našel ještě starší příkop.

Současně s výše uvedenými pracemi proběhl i výzkum v čp. 48, v původním sídle pražského biskupa, kde byla upřesněna chronologie stavby /od 11. stol./ i výškopisné poměry v jádře hradiště /Boháčová - Frolík - Chotěbor - Žegklitz 1986/. Zároveň /1984/ byl zahájen výzkum tzv. Jiřského náměstí, poslední volné plochy na Pražském hradě, naznačující složitý sídlištní vývoj místa, jež se stalo volnou plochou teprve až v době renesanční. Několik akcí zasáhlo i mimo vlastní obvod hradu, do jeho západního předpolí /vrstvy z 12./13. stol. na Hradčanském náměstí; sídliště z 9. - 13. století v Kanovnické ul. čp. 73; Frolík 1986/. Při všech akcích je v současné době ve zvýšené míře dbáno i průzkumu postmedieválních situací, a ve spolupráci s KP ČSSR je prováděna i nezbytná dokumentace stavebně-historická /Boháčová - Frolík - Tomková - Žegklitz, v tisku/.

8. Perspektivy výzkumu

Výzkum Pražského hradu je koncipován jako výzkum dlouhodobého charakteru. Lze doufat, že v současném a příštím plánovacím období, tj. k r. 1995, bude dokončeno globální rovnoměrné poznání této výjimečně složitě a rozsáhlé lokality. Poté se pravděpodobně archeologický výzkum vrátí k některým zásadním místům /např. III. nádvoří/ za účelem podrobnějšího dořešení všech otázek. Aktuálním se stává i veřejné zpřístupnění shromážděného staršího materiálu, klíčového pro řadu období českých dějin. Jedním ze způsobů, jak tomuto nanejvýš potřebnému úkolu dostát, je i příprava tohoto sborníku.

Literatura

- Boháčová, I. - Frolík, J. - Chotěbor, P. - Žegklitz, J. 1986: Bývalý biskupův dvůr na Pražském hradě, AH 11, 117-126.
- Boháčová, I. - Frolík, J. - Tomková, K. - Žegklitz, J. v tisku: Předběžné výsledky výzkumu Pražského hradu v letech 1980 - 1987, AH 13.
- Borkovský, I. 1949: O počátcích Pražského hradu a o nejstarším kostele v Praze. Praha.
- 1953: Kostel Panny Marie na Pražském hradě, PA XLIV, 129-200.
 - 1962: Opyš Pražského hradu, PA LIII, 381-454.
 - 1965: Levý Hradec, Nejstarší sídlo Přemyslovců. Praha.
 - 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat. Praha.
 - 1975: Svatojiřská bazilika a klášter na Pražském hradě. Praha.
- Frolík, J. 1986: Osídlení západního předpolí Pražského hradu před vznikem města Hradčan, AR XXXVIII, 73-85.
- Guth, K. 1934: Praha, Budeč a Boleslav. In: Svatováclavský sborník I. 686-818. Praha.
- Hilbert, K. 1934: O nálezech rotundy Václavovy. In: Svatováclavský sborník I. 220-229.

- Podlaha, A. 1934: Hrob svatého Václava. In: Svatováclavský sborník I. 130-158.
- Podlaha, A. - Hilbert, K. 1906: Metropolitní chrám sv. Víta v Praze. Soupis památek historických a uměleckých, 1-6. Praha.
- Smetánka, Z. - Durdík, T. - Hrdlička, L. 1980: Archeologické výzkumy na Pražském hradě od roku 1971, Staletá Praha 10, 94-107.
- Smetánka, Z. - Hrdlička, L. - Blajerová, M. 1973: Výzkum slovanského pohřebiště za jízdárnou na Pražském hradě. AR XXV, 265-270, 369.
- - - 1974: Výzkum slovanského pohřebiště za jízdárnou na Pražském hradě, AR XXVI, 386-405, 433-438.
- Smetánka, Z. - Vlček, E. - Eisler, J. 1983: Hrobka knížete Spytihněva I. /K chronologii Pražského hradu na přelomu 9. a 10. století/, Folia Historica Bohemica 5, 61-80.
- Třeštík, D. 1983: Nejstarší Přemyslovci ve světle přírodovědeckého a historického zkoumání, ČSČH XXXI, 233-255.
- 1984: O novém výkladu chronologie nejstarších Přemyslovců, ČSČH, XXXII, 416-421.
- Vlček, E. 1984: Příspěvek antropologického průzkumu k chronologii nejstarších Přemyslovců, ČSČH XXXII, 391-415.

This article was in English version published as "The Prague Castle: sixty years of investigations of Bohemian urban settlements" in proceedings "Archaeology in Bohemia", Prague 1986, 221-228, edited by the Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences.

ÚKOLY ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU V SYSTÉMU KOMPLEXNÍ PÉČE
O NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTKU PRAŽSKÝ HRAD

J. Prokůpek

I. Pražský hrad - komplexní památka. Úloha archeologie v komplexní péči o tuto národní kulturní památku.

Pražský hrad není pouhým souborem stavebních slohových objektů; je historicky vzniklým souborem objektů, funkčních ploch a různých zařízení na jedné straně a současně místem uložení a užívání rozsáhlých a různorodých sbírkových fondů mobiliární povahy, diferencovanými sbírkami uměleckých předmětů počínaje a různými archivy písemných dokumentů konče. Při tom každý objekt, každý dokument, každé umělecké dílo jsou spjaty s konkrétními historickými událostmi nebo situacemi nebo dokonce i s jejich větším počtem. Tento komplexní charakter národní kulturní památky Pražský hrad a mimořádně vysoká intenzita a všestrannost jejího užívání si také vyžadují zcela komplexní a v řadě případů i mimořádný způsob péče o ni.

Tato péče prakticky začíná všemi druhy základních výzkumů; zejména intenzivně se uplatňují výzkumy geodetický, geologický a hydrogeologický, stavebněhistorický, uměleckohistorický, antropologický, geofyzikální. K posílení v určitých směrech spěje i meteorologický výzkum a výzkum hygienicko-lékařský, zejména v zájmu objektivní kvantifikace vnějších vlivů, působících na člověka a vyvolávajících korozi stavebních materiálů, včetně kamene, omítek, nátěrů a vyvolávajících i další problémy. Zvláštní místo pak nesporně mezi těmito základními výzkumy náleží archeologii jako vědě, která v podmínkách Pražského hradu objasňuje řadu stránek z historie Pražského hradu, Prahy i celého státu.

Rovněž antropologický výzkum ostatků příslušníků panovnických rodů, pohřbených na Pražském hradě, který přinesl a přináší mnoho zásadních historických poznatků, si vyžádal úzkou spolupráci s archeologií jak při otevírání míst uložení těchto ostatků, tak při dalším vědeckém zpracování nálezů i nálezových situací.

Je skutečností, že v posledních zhruba 25 letech a zejména pak za posledních 15 let impulzem a současně prostředkem pro intenzifikaci archeologických výzkumů byla stavební péče o Pražský hrad, ať již zabezpečovaná z prostředků plánu investiční výstavby nebo z prostředků plánu oprav a údržby. Po šedesátých letech tohoto století, které nesporně znamenají organizační a komplexní programovou konzolidaci stavební péče o Pražský hrad, přichází v sedmdesátých letech prudký rozvoj stavební péče Kanceláře prezidenta ČSSR o Pražský hrad a paralelně s tím i vytváření podmínek pro organické a koncentrované provádění archeologických výzkumů. Je současně skutečností, že za posledních zhruba 25 let přes dílčí meziroční výkyvy rozsah stavební péče o Pražský hrad nejen v celku výrazně vzrostl, ale že bude i nadále vzrůstat. Věc-

ný charakter a lokace jednotlivých stavebních akcí v příštích 5 - 10 letech jsou takové, že se bezprostředně dotýkají archeologických lokalit prvořadého významu a že detailní, pokud možno předstihový základní archeologický výzkum je podmínkou již i kvalitní dokumentační přípravy těchto stavebních akcí od samého jejího počátku i podmínkou technologičnosti a ekonomiky jejich provádění.

Kvalitní a včasný archeologický výzkum se tak současně stává jednou zásadní podmínkou kvalitního provádění stavební činnosti a zejména investiční výstavby, v duchu zásad, jež pro tuto výstavbu formuluje stranická a státní politika.

11. Význam a přínosy dosavadních archeologických výzkumů na Pražském hradě.

Vymyká se z možností tohoto pojednání plně hodnotit význam jednotlivých objevů, jak je práce archeologického výzkumu Pražského hradu za šedesát let jejich systematického provádění přinesly. Přesto je možno v kontextu komplexní péče o komplexně pojímanou národní kulturní památku Pražský hrad formulovat význam a přínosy archeologického výzkumu v konkrétních podmínkách Pražského hradu zejména v těchto směrech:

1. význam a přínos nejobecnější, daný fyzickým nálezem a jeho vědeckou interpretací jako prvku mozaiky obecných dějin našeho státu;

2. přínos pro poznání stavebního vývoje Pražského hradu obecně a v aplikaci pro dokumentační přípravu jednotlivých akcí stavební péče zvláště;

3. růst - a možno bez váhání přidat odůvodněné epitheton ornans - bouřlivý růst fondů archeologických nálezů, jejich depozitárních sbírek, a to takový růst, že praktické důvody vedou k diferenciaci ve správě původně jednotného fondu archeologických nálezů a k rozlišování několikaletých specializovaných sbírkových fondů věcných archeologických nálezů;

4. stále rostoucí význam a přínos v podobě nabídky, kterou nám specializované depozitární fondy archeologických nálezů a stavebněhistorických nálezů vytvářejí pro zprostředkované užití ve stálých i příležitostných expozicích.

Při tom jednotlivé prvky a nálezy představují často umělecké výtvořiny nebo architektonické prvky schopné užití jako samostatného výtvarného díla volného či pevně spojeného s budovami či stavebními konstrukcemi;

5. neopomenutelný význam ekonomický, spočívající v uvolňování úplným výzkumem připravených stavení pro produktivní realizaci jednotlivých stavebních akcí, které pak již nemusí s eventualitou nových archeologických nálezů, rovnajících se prakticky příkazu k zastavení stavebních prací na dobu nutného záchranného výzkumu, počítat a naopak v optimálním případě již mají ve své doplněné dokumentaci a rozpočtech všechny technologické postupy a náklady, nutné k zachování, konzervaci či přímému využití archeologických realit.

Posledních zhruba 15 let archeologického výzkumu na Pražském hradě přineslo vskutku závažné soubory nálezů a poznatků na takových lokalitách, jako jsou užitkové zahrady Pražského hradu, Severní parkán Pražského hradu, Lobkovický palác v Jiřské ulici, přízemní partie Starého probošství, dříve nevytěžený a neprozkoumaný podpodlahový blok v suterenní partii pod Rudolfovou galerií, podélný výkop celou Víkářskou ulicí při obnově uličního vodovodního řádu, Rajská zahrada v Jižních zahradách, dokončení výzkumných a zabezpečovacích prací pod Rajským dvorem Jiřského kláštera a mnoho dalších. V roce 1984 uskutečněný výzkum první plochy v centrální části Jiřského náměstí přinesl nejenom mnoho poznatků o vývoji a dokonce i zástavbě tohoto prostoru v minulosti, avšak přinesl i výrazné potvrzení zkušenosti, že v ani tak značně a mnohokrát stavebně prokopané lokalitě není nikdy dosti opatrnosti a ohleduplnosti, nemá-li dojít ke ztrátám na věcných nálezech a v nich zakódovaných cenných informacích.

Nelze se v této souvislosti nezmínit též o jedné lokalitě, která není přímou součástí chráněného území Pražského hradu, avšak slouží k jeho obsluze. Jde o obě nádvoří obytného domu čp. 73 v Kanovnické ulici, kde byl společným úsilím Kanceláře prezidenta ČSSR a Archeologického ústavu ČSAV jednak využit výkop, prováděný pro obnovu podzemních inženýrských sítí tohoto domu, jednak rozšířen o další dílčí plochy odkryté právě pro výzkumné účely, což vše dohromady přineslo rovněž velice závažný soubor nálezů a poznatků.

Všechny tyto lokality vskutku významně doplnily mozaiku vývoje Pražského hradu a života v něm a vytvořily tak základnu pro organizaci a zaměření archeologických výzkumů v letech 1986 - 1990 i v dalším navazujícím pětiletém výhledu.

III. Výhled archeologických výzkumů.

Ve stavební činnosti na Pražském hradě dojde v letech 1986 - 1990 k další výrazné intenzifikaci. Nejde v žádném případě o žádnou voluntaristicky stanovenou objemovou úroveň této stavební činnosti, nýbrž o objektivně dlouhodobě založený trend, který vyplývá z reálných věcných potřeb. Tak především:

- budou zcela dokončeny komplexní rekonstrukce posledních zbývajících palácových objektů Pražského hradu;
- bude dokončena soustředěná oprava pláštů všech objektů a vedle zlepšení obecně technického stavu těchto pláštů bude tak výrazně zlepšen vzhled Pražského hradu;
- budou k zajištění nezbytné provozní spolehlivosti, provozní ekonomie a energetické účinnosti od základů obnoveny, sjednoceny a modernizovány oba základní energetické systémy Pražského hradu, systém dodávky a rozvodu elektrické energie a systém centralizovaného dálkového vytápění. Obecná společenská ekonomická efektivnost této investiční výstavby nesnese její rozvleklé, nahodilé provádění, nýbrž naopak, vyžaduje si právě s ohledem na potřebné investiční náklady jako jednu z forem účinné ochrany hmotné podstaty památky koncentrované, rychlé a koordinované provádění a rychlé uvádění do trvalého provozu, tedy tak, jak stanovují zásady stranické a státní politiky pro oblast investiční výstavby;
- výstavba těchto systémů vyvolává nezbytnost nejen pokračovat, ale naopak zintenzivnit a dokončit celý základní systém podzemního urbanismu Pražského hradu, založený na hlavních kolektorech inženýrských sítí a na hlavních instalačních kanálech. To samozřejmě indukuje jednotné a koordinované řešení a úpravy ostatních inženýrských sítí.

K dokonalé dokumentační a věcné připravenosti veškeré takto podmíněné stavební činnosti v dalších letech na Pražském hradě musí spolu se všemi ostatními druhy průzkumů přispět i archeologický výzkum všech dotčených lokalit, s reálným rozdělením mezi formu základního výzkumu, formu dozoru a formu záchranného výzkumu.

Ke hlavním lokalitám, jež bude nutno výzkumem zvládnout již v rozsahu nejbližších dvou až tří let patří:

- centrální část Jiřského náměstí /v bezprostřední další etapě pak celý zbytek/;
- Slévárenský dvůr;
- bývalé renezanční konírny pod Rudolfovou galerií;
- zbylé partie pozemku mezi západním průčelím Jízdárny Pražského hradu a místem, již archeologicky prozkoumaným v Bažantnici v první polovině sedmdesátých let;
- část Lumbeho zahrad v oblasti kolem domu čp. 188;

- Jízdárenský dvůr;
- ulice u Prašného mostu;
- násyp Prašného mostu v Jelením příkopu;
- liniově řada vnitřních i vnějších komunikací Pražského hradu;
- zahradní terasy při jižní stěně býv. Ústavu šlechtičen /čp. 2/ a při jižní stěně Lobkovického paláce /čp. 3/;
- podélná linie Jižními zahradami a příčná Starým královským palácem;
- Severní palácový dvorek Starého královského paláce;
- Jižní palácový dvorek Starého královského paláce a suterén Tereziánského křídla;
- suterény Jižního křídla Nového paláce, zejména tzv. vinné sklepy.

Další práce se dotknou západního předhradí, Královského letohrádku. Velice aktuální je oblast provizorního podlaží nedělních promenádních koncertů i řada jednotlivých místností románské části vlastního Starého paláce.

Je tedy zřejmé, že na doslova nejbližší 2 - 4 léta se hromadí úkoly mimořádné jak svým rozsahem, tak závažností historického obsahu těchto dotčených lokalit. A zájmy vědy i zájmy památkové péče o národní kulturní památku Pražský hrad si žádají tento závod vyhrát maximální podporou a zajištěním především základního archeologického výzkumu.

Máme k tomu společně některé dobré výchozí předpoklady, které musí být plně využity. Především máme - podle mého názoru nesporně dobrou - dlouhodobou dohodu o spolupráci mezi Kanceláří prezidenta ČSSR a Archeologickým ústavem ČSAV při řešení otázek péče o Pražský hrad, kterou každoročně aktualizujeme a orientujeme nejpotřebnějšími směry prostřednictvím ročních prováděcích protokolů.

V roce 1984 byl položen - zřejmě v porovnání s výše specifikovanými věcnými úkoly výzkumu ještě ne zcela úplný, ale přece jenom dobrý organizační a věcný základ v posílení stálého detašovaného pracoviště Archeologického ústavu ČSAV o další systemizované pracovníky pro celoroční provádění archeologického výzkumu a tato systematická práce již přináší své nesporné výsledky.

Každoročně ve spolupráci s ÚV SSM a vysokými školami přivádíme na Pražský hrad v letní prázdninové aktivitě vysokoškolské studující mládeže desítky výkonných mladých lidí jako pracovníky polního archeologického výzkumu; tedy lidi, u nichž zpravidla pocítit být u nového objevu, nového závažného poznání, dává vůli a pílí do těchto prací, často ve výhni slunce či v proměnlivém počasí nelehkých. A snažíme se pro rok 1985 přivést těchto obětavých pomocníků ještě více než v předcházejících letech.

Jak tedy v těch nejbližších a evidentně nejdůležitějších letech dosáhnout co nejlepších výsledků v zajištění archeologického výzkumu? Je k tomu zřejmě zapotřebí - a to příslušným podílem všech zúčastněných:

1. opřít přípravu výzkumných prací na každé z uvedených, nesporně důležitých a potencionálních lokalit o plné vyhodnocení všech dosavadních informací o každé z těchto lokalit a z jejich sousedství a zformulovat prognózu výzkumu na lokalitě; a to jednak jako pravděpodobnost určitých konkrétních nálezů, jednak jako úkol ověření konkrétních již existujících otázek, spojených s lokalitou.

Podle této prognózy pak koncipovat konkrétní organizaci a technologii provádění výzkumu.

2. dosavadní povšechnou evidenci archeologických lokalit, prozkoumaných i dosud ještě zcela neznámých či určených k reviznímu výzkumu, společně v reálné lhůtě obnovit a s využitím geodetických podkladů tak zpodrobnit, aby v ní bylo možno spolehlivě vyjádřit nejen všechny lokality, ale i všechny zbylé části těchto lokalit, dosud neprozkoumané nebo nedostatečně prozkoumané.

Tuto evidenci použít jednak pro formulaci úkolů archeologického výzkumu do r. 1995 a do r. 2000, což jsou praktické termíny, s nimiž se již nyní v plánování komplexní péče o komplexní památku Pražský hrad pracuje, jednak v dokumentační a organizační přípravě těch stavebních akcí /investic i oprav/, jež se v dalších letech těchto lokalit budou dotýkat.

3. již vytvořenou kapacitu pro celoroční provádění výzkumu plně využít na nejdůležitějších lokalitách a vybilancovat její reálnou víceletou potřebu; ve světle takové bilance posoudit další potřebná opatření v tomto směru pro personální i věcné dovybavení pracoviště. Toto pracoviště Archeologického ústavu ČSAV na Pražském hradě zcela pro úkoly na Pražském hradě uvolnit a soustředit.

4. každoročně dále zlepšovat organizační a věcnou přípravu pro využití letní aktivity studující mládeže, zejména její specializované formy "Studenti Pražskému hradu", v níž se neoddělitelně kloubí jak hlediska produktivity vlastního výzkumu, tak hlediska pracovní výchovy studující mládeže. Toto opatření má zásadní význam již pro rok 1985, neboť při vědomí závažnosti právě této sezony pro dokonalou přípravu stavení a dokumentace nejdůležitějších staveb na Pražském hradě jsou činěna opatření ke zvýšení počtů účastníků akce "Studenti Pražskému hradu - 1985".

5. zrychlit a zajišťovat úplnost předávání jak ošetřených a vyhodnocených věcných nálezů, tak veškeré dokumentace a závěrečných zpráv do depozitárních a archivních fondů Pražského hradu a napomáhat tak jejich funkci jednotné a úplné databanky o Pražském hradě.

6. vyjasnit potřebu a podmínky pro rozšíření interdisciplinární spolupráce v zájmu vyšší vypovídací produktivity archeologického výzkumu.

7. napomoci dalšímu využití získaných nálezů a vědeckých informací vzájemnou spoluprací na jejich zpřístupnění prezentací návštěvnické veřejnosti. Především v tomto směru jde o přípravu komplexnější dlouhodobější expozice o vývoji hmotné kultury, plánované do Starého královského paláce; dále jde o přípravu stálé muzejní expozice stavebního vývoje Pražského hradu; v neposlední řadě je žádoucí obsahově připravit výstavu /nebo cyklus výstav/ v nově vzniklém prostoru rekonstruované Slévárny.

Je zřejmé, že jsou ještě další úkoly, které dosud na Pražském hradě učiněné nálezy postavily; řada z nich již byla formulována a publikována, jako např. objasnění existence výrobního, dílenského zázemí v okolí Pražského hradu nebo v Čechách vůbec, nebo otázka velikosti reálného vlivu velkomoravského apod.

Je dále zřejmé, že praktická potřeba přinese v nejbližších letech i další dílčí požadavky na provedení archeologických výzkumů, zejména v souvislosti s menšími stavebními akcemi, jež se mohou operativně v ročních hospodářských plánech objevit navíc oproti předpokladům dlouhodobých hospodářských plánů, aby byly zabezpečeny nově vzniklé potřeby Pražského hradu vůbec a Kanceláře prezidenta ČSSR zvláště.

Celé toto široké spektrum dlouhodobě plánovaných a připravovaných i dílčích operativních úkolů terénního archeologického výzkumu představuje spolu s vědeckou interpretací nesporně velice náročnou komplexní oblast činností.

Jsem přesvědčen, že na ní zúčastněné kolektivy zainteresovaných pracovníků jak Archeologického ústavu ČSAV, tak Kanceláře prezidenta ČSSR učiní vše k jejímu bezesbytkovému zabezpečení, jak to odpovídá významu Pražského hradu.

The complex character of the National cultural monument Prague Castle necessitates a complex character of its treatment. In this system, the application of basic scientific investigations is of crucial importance; in this sphere, a special position is occupied by archaeological investigations, especially in coordination with building activities undertaken at the Castle. This significance is expressed in five fundamental directions.

The ^{INCREASING} growth of volume of all forms of building activities at the Castle in 1986 - 1990, for which good technological and economic reasons exist, especially efforts concentrated at subterranean urbanism lead towards an accelerated increase in the need of complete excavations of the abovementioned sites of which most should be carried out in the course of the next 2-3 years. Good and concrete departure points exist for the support of archaeological investigations. Finally, seven measures to be ^{SPECIFIC} taken to assure the best investigation results possible and their application are specified.

**ZPRÁVY O NOVÝCH VÝZKUMECH
REPORTS ON NEW EXCAVATIONS**

ZÁCHRANNÉ PRÁCE V KATEDRÁLE SV. VÍTA NA PRAŽSKÉM HRADĚ /1983, 1984/

I. Boháčová - J. Frolík - J. Žegklitz

Vzhledem k tomu, že projekt nových elektroinstalací v katedrále počítal s narušením historických souvrství v tomto exponovaném místě, konkrétně v prostorách tzv. kůrové kaple, nové sakristie a vstupních místností západně od nich, měl být v těchto místech proveden předstihový archeologický výzkum. Touto formou mohla však být sledována jen situace v západních vstupních prostorách, kde výzkum v úrovni odpovídající hloubce projektem požadovaného výkopu zachytil pouze souvrství z doby dostavby katedrály a část základového zdiva nerealizované severní věže katedrály z 16. stol. Pokračující stavební práce v nové sakristii vyvolaly již výzkum záchranného charakteru, který se však díky postupu stavebního podniku nepodařilo dokončit. O důležitosti tohoto prostoru a o nenahraditelnosti zničených situací, jejichž dokumentace nemohla být náležitě provedena, svědčí zvláště nález nevelkého torza románského kvádríkového zdiva obnaženého výkopem v jižní části místnosti, které je možné vzhledem k jeho poloze považovat za součást dosud nejzápadněji odkrytého zdiva kláštera kostela pražského, jež tvořilo patrně jeho západní ohraničení /Durdík, Chotěbor, Muk 1984, 115, 117/. K tomuto zdivu byla přizděna příčka, směřující východním směrem. Během výkopových prací v nové sakristii byl pracovníky stavební firmy ohlášen rovněž nález lidských kostí. Zjištěny byly pozůstatky dvou hrobů, z nichž jeden byl značně poškozen. Podle průvodního materiálu náleží hroby nejdříve období 15. stol. V situaci stratigraficky starší než hřbitovní vrstva bylo zdokumentováno blíže neurčené zdivo. Ani zde však sporadický archeologický materiál neumožňuje přesnější datování situace. O to závažnější je skutečnost, že část souvrství zde byla odtěžena bez jakékoliv archeologické dokumentace. V západní části místnosti byl odkryt stupňovitý líc zmíněné nerealizované věže katedrály /zčásti upravený v době Mockerovy dostavby/. Poslední sledovanou prostorou byla tzv. kůrová kaple, kde byly pod recentními navážkami obsahujícími i několik zlomků středověké keramiky odkryty koruny dvou zdiv. Nálezové okolnosti však ani zde nedovolují jejich časové zařazení. O románském původu je možné uvažovat u zdi probíhající směrem západ-východ, nelze jej však doložit. Vznik druhého zdiva, kolmého na předchozí, v mladším období dokládají cihly v něm obsažené. Práce v uvedených prostorách byly završeny položením betonových podlah. /Celková situace výzkumu a popsání zdiv viz obr. /

Literatura a prameny

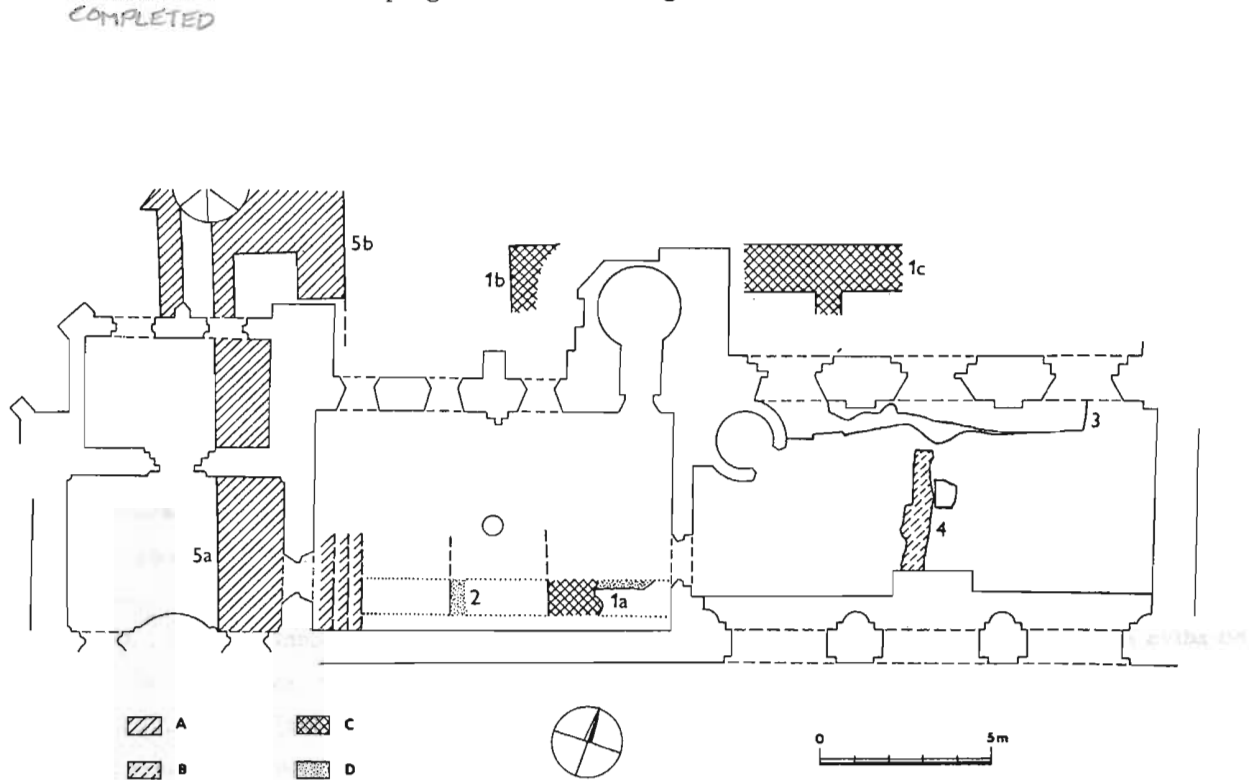
- Durdík, T. - Chotěbor, P. 1980: Vikářská ulice, nepublikovaná nál. zpráva, ARÚ čj. 4860/80.
 Durdík, T. - Chotěbor, P. - Muk, J. 1984: Klášter kostela pražského na Pražském hradě, in AP 5/1, 113-124.

Hilbert, K. - Cibulka, J. bez data: plán; Bazilika sv. Víta na Hradě pražském - Archiv Pražského hradu 1021/4.

Podlaha, A. - Hilbert, K. 1906: Metropolitní chrám sv. Víta v Praze, Soupis památek historických a uměleckých v království českém. Hradčany I. Praha.

Rescue work in the St. Guy's cathedral at the Prague Castle /1983, 1984/

Rescue operations in the N part of the modern St. Guy /St. Vitus/ cathedral /a sacristy, a choir chapel and an entrance area W of these/ exposed masonry fragments of various ages, of which a new fragment belonging to the masonry remains of the Romanesque cloister of the "ecclesia Pragensis" and a part of foundations of the proposed N cathedral tower, laid in the 16th century and partly covered by the construction of that part of the cathedral which was finished around 1900 /cf. the accompanying figure/ are worth mentioning. Remains of tow graves, possibly of the 15th century or later, were also unearthed. The excavation could not be terminated because of the progress of the building activities.

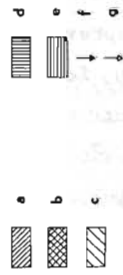
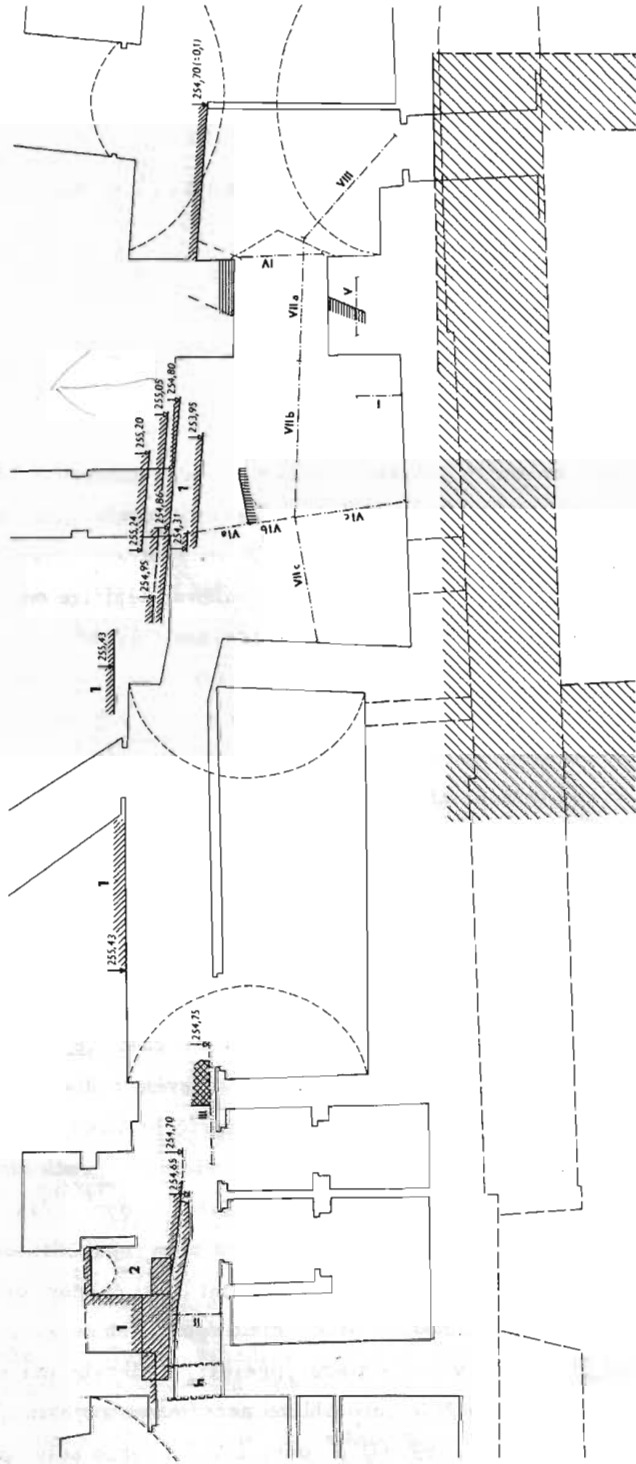
Praha - Hrad, katedrála sv. Víta - vstupní prostory před novou sakristií, nová sakristie, kůrová kaple - - schematizovaný plán /podklad plán SÚRPMO - katedrála sv. Víta - přízemí/ se zakreslením odkrytých zdív. Zdiva: A - novověké, B - pravděpodobně novověké, C - románské, D - pravděpodobně románské; 1 - - zdivo tzv. kláštera kostela pražského, a - záchr. výzkum 1984, b - záchr. výzkum 1973 /Durdík, T., Chotěbor, P. 1980/ celkový plán, c - poč. 20. stol. /Hilbert - Cibulka, plán bez data/; 2 - torzo zdi 13. stol. nebo starší; 3 - zdivo nezjištěného, patrně středověkého původu; 4 - zdivo s cihlami, pískovec; 5 - základy nerealizované severní věže katedrály, 16. stol., zčásti Mocker; a - záchr. výzkum 1984, b - odkryv 19. stol. /Podlaha, A., Hilbert, K., 1906, tab. I, 5, 6/; Kresba I. Boháčová, V. Richterová. - Prague Castle, St. Guy's cathedral. Entrance area in front of the new sacristy, the new sacristy, the choir chapel. A simplified plan /based on a SÚRPMO plan of the ground floor of St. Guy's cathedral/ with plotted-out masonry fragments unearthed. A - post-Mediaeval masonry, B - probably post-Mediaeval, C - Romanesque, D - probably Romanesque. 1 - masonry of the so-called monastery of the "ecclesia Pragensis": a - salvage excavation of 1984, b - salvage excavation of 1973 /Durdík T. - Chotěbor P. 1980/, general plan, c - incipient 20th century /Hilbert - Cibulka, an undated plan/; 2 - fragment of a 13th-century /or earlier?/ wall, 3 - unidentified, probably Mediaeval masonry, 4 - masonry with bricks, sandstone, 5 - foundations of the proposed N cathedral tower, 16th century, partly by Mocker; a - salvage excavation of 1984, b - 19th-century exposure /Podlaha A. - Hilbert K. 1906, Tab. I, 5, 6/. Drawn by I. Boháčová and V. Richterová.

NĚKTERÁ ZJIŠTĚNÍ ZE ZÁCHRANNÉHO VÝZKUMU V ČP. 39 VE VIKÁŘSKÉ ULICI
NA PRAŽSKÉM HRADĚ

I. Boháčová - J. Frolík - J. Žegklitz

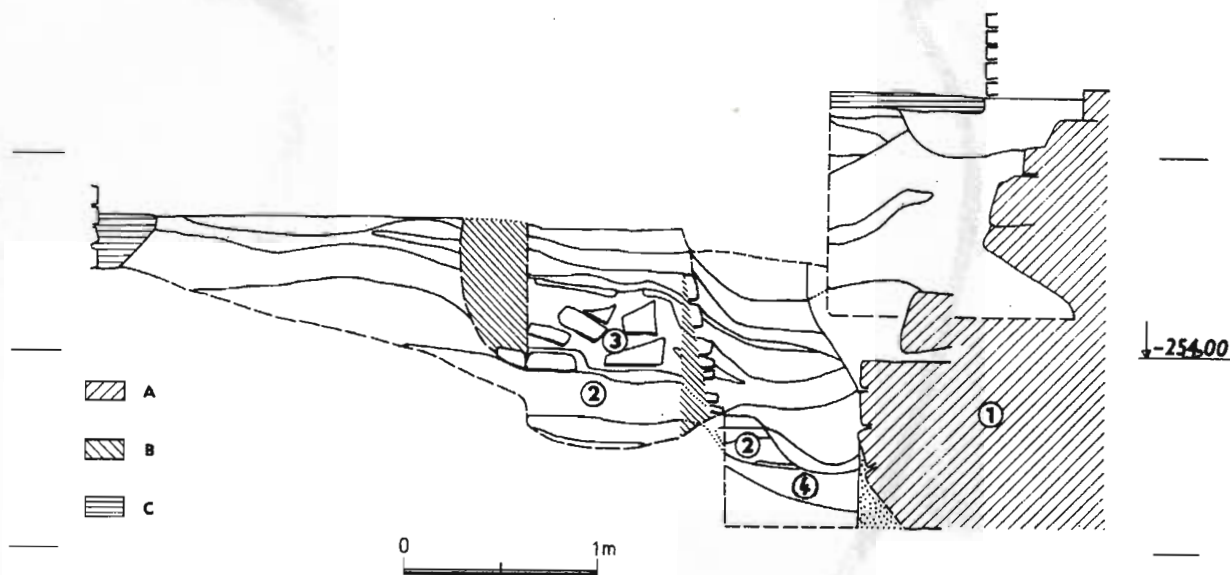
Četné záchranné akce, přes veškerou snahu o jejich maximální omezení a nahrazení předstihovými výzkumy, stále provázejí současnou živou stavební a rekonstrukční činnost v prostoru Pražského hradu. Jeden z menších záchranných výzkumů proběhl v nedávné době /únor - březen 1985/ v čp. 39 ve Vikářské ulici. O zástavbě plochy v místech tohoto objektu je možné na základě písemných pramenů uvažovat nejdříve od počátku 14. stol. /1305 - děkanský dům/, další budovy /dům choralistů, škola/ jsou zmiňovány v průběhu 15. stol. Stavení stojící zde v 16. stol. souviselo již se slévárnou, zbudovanou v r. 1541 v severním sousedství /Vilímková, Herda, Muk, Uher 1965, 129-131/. Součástí úprav recentních sklepních prostor v čp. 39 bylo prohloubení jednotlivých místností o 80 - 100 cm, takto snížená plocha byla posléze protkána rýhami pro vedení inženýrských sítí tak, že místy byla původní úroveň snížena až o 2 m. Zásahy do historických souvrství byly zjištěny v plném průběhu rekonstrukčních a stavebních prací. Vzhledem k tomu, že záchranný výzkum probíhal v podstatě bez jejich přerušení, byl omezen pouze na dokumentaci profilů vytvořených stavební firmou a jejich ovzorkování, případně na zaměření průběhu odkrytých zdí. Plošný výzkum nemohl být uskutečněn.

Během prací byly v severních zdech dvou sklepních místností a chodby postupně odkrývány další zčásti známé /Borkovský 1969, 60/ úseky vnitřního líce románské hradby, konkrétně spodní část její nadzemní partie a část předzákladu /zděného nepravidelným "opus spicatum"/, které však ve svém průběhu na sebe vzájemně nenavazují. Vzhledem k tomu, že stavební práce si vyžádaly i průraz napříč hradbou, mohlo být její zdivo v uvedené části dokumentováno v řezu. Lícované kvádřikové zdivo bylo zjištěno ve třech stupních poměrně těsně nad sebou, obdobný stupňovitý charakter měla i odkrytá část předzákladu /obr. 1/1a, obr. 2/1/. Zčásti odlišný průběh jednotlivých lícovaných řad kvádřiků lze tedy do určité míry vysvětlit různou nadmořskou výškou zjištěných zdí, problematickou však zůstává situace ve východní části chodby, kde bylo zdokumentováno zdivo o stejné výškové úrovni, líc východní části je však znatelně posunut k severu. Komplikovanost celého prostoru v tomto období dokládá přítomnost zdiva s nikou /prevét?/, odkryté při stavbě sklepů v 60. letech tohoto století, jež je součástí hradby a náleželo zatím blíže neznámému objektu /Durdík, Chotěbor, Muk, 1984, 118, 119; srovnej také Borkovský 1969, 60/, /obr. 1/2a/ i torzo zdiva probíhajícího kolmo na hradbu, které bylo zachyceno referovaným výzkumem ve střední části téže chodby /obr. 1/b/. Terénní situace, která mohla být v souvislosti s hradbou sledována, byla tvořena vrstvami, které vznikly až v době její existence. Tato skutečnost byla jednoznačně patrna ze situací, které zanikly, aniž byly řádně zdokumentovány. Z nejstarších dokumentovaných úrovní se podařilo získat četný archeologický

VERZÍK: VÝZKUMNÍ: SP. PRŮJ. 1	ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČSAV, LETENSKÁ 4, PRAHA 1	
ZAMĚŘENÍ: 13.10.83	PRAHA 1 Průřez hrad	
1. Bodáření		
2. Průřez 1985		
KRESLIL: 1.10.86		
V. Richtrova	Vizitářská čp. 39	ČÍSLO PLÁNU: MĚŘÍTKO 1 : 50

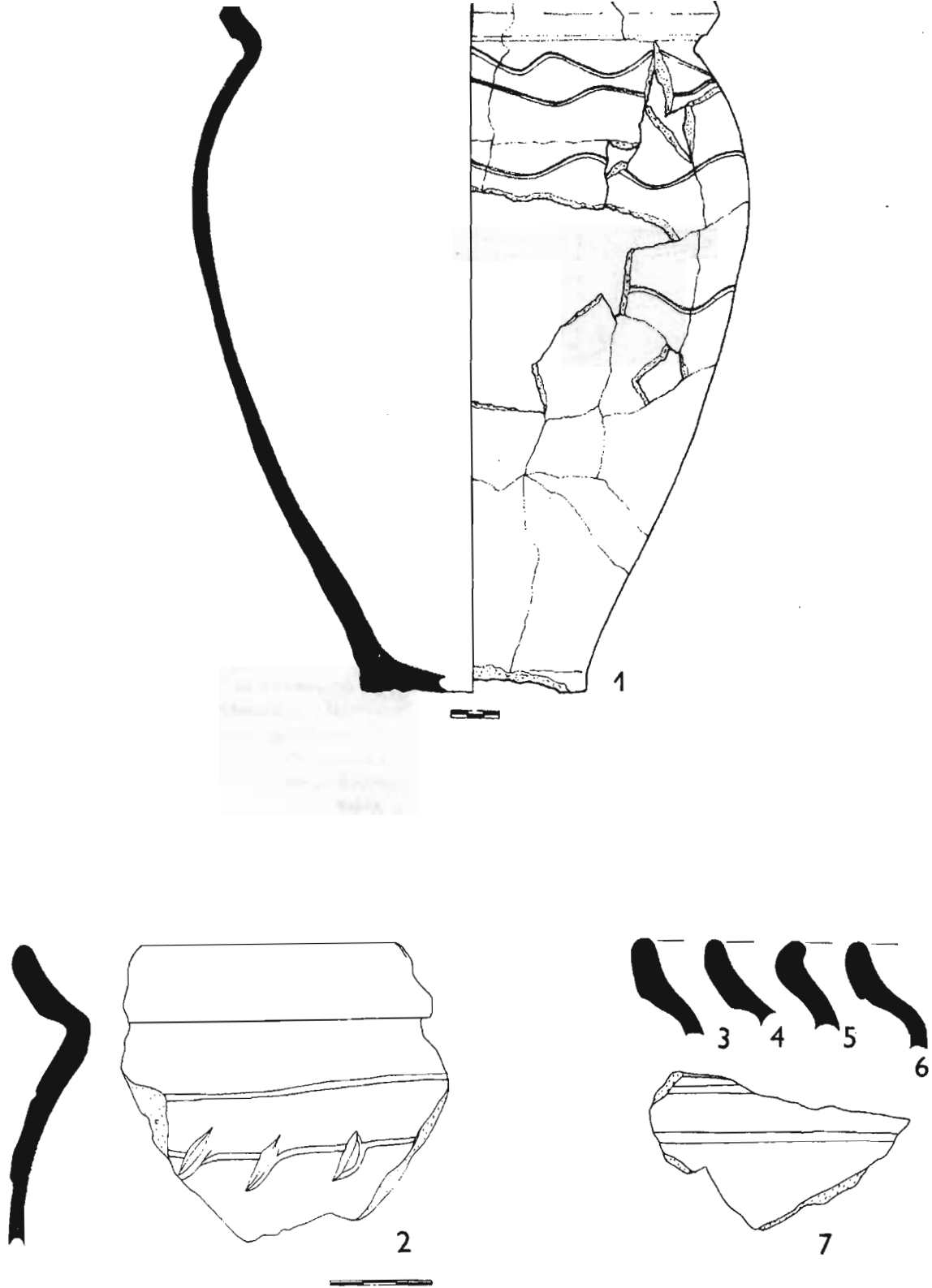
Obr. 1. Praha 1 - Hrad, Vikářská čp. 39. Půdorys sklepních prostor s vyznačením zachycených zdív a dokumentovaných profilů. a - románské zdívko; 1 - hradba a jednotlivé stupně předzákladu, 2 - kvádřové zdívko s nikou; b - románské základové zdívko; c - zdívko nerealizované severní věže katedrály / přerušované pravděpodobný průběh zdiva; d - zídka na sucho, lícovaná k severu; e - zdívko předcházející výstavbě renesančního sklepa / přerušované pravděpodobný průběh zdi; f - niveleta horní hrany zdiva; g - niveleta spodní hrany líce zdiva; h - zeď renesančního sklepa; I - VIII zdokumentované profily. - Prague 1 - Castle, Vikářská No. 39, plan of the subterranean parts with masonry fragments unearthed and documented sections plotted out, a - Romanesque masonry; 1 fortification wall and individual courses of the foundation; 2 ashlar masonry with a niche; b - Romanesque foundation masonry; c masonry of the proposed N cathedral tower / broken line = reconstructed course of masonry; d - dry-built masonry with a face to the N; e - masonry earlier than a Renaissance-period cellar / broken line = reconstructed course of masonry; f - level of the upper edge of the masonry face; g - level of the lower edge of the masonry face; h - wall of the Renaissance cellar. I - VIII - documented sections. Kresba - drawn by V Richtrova.

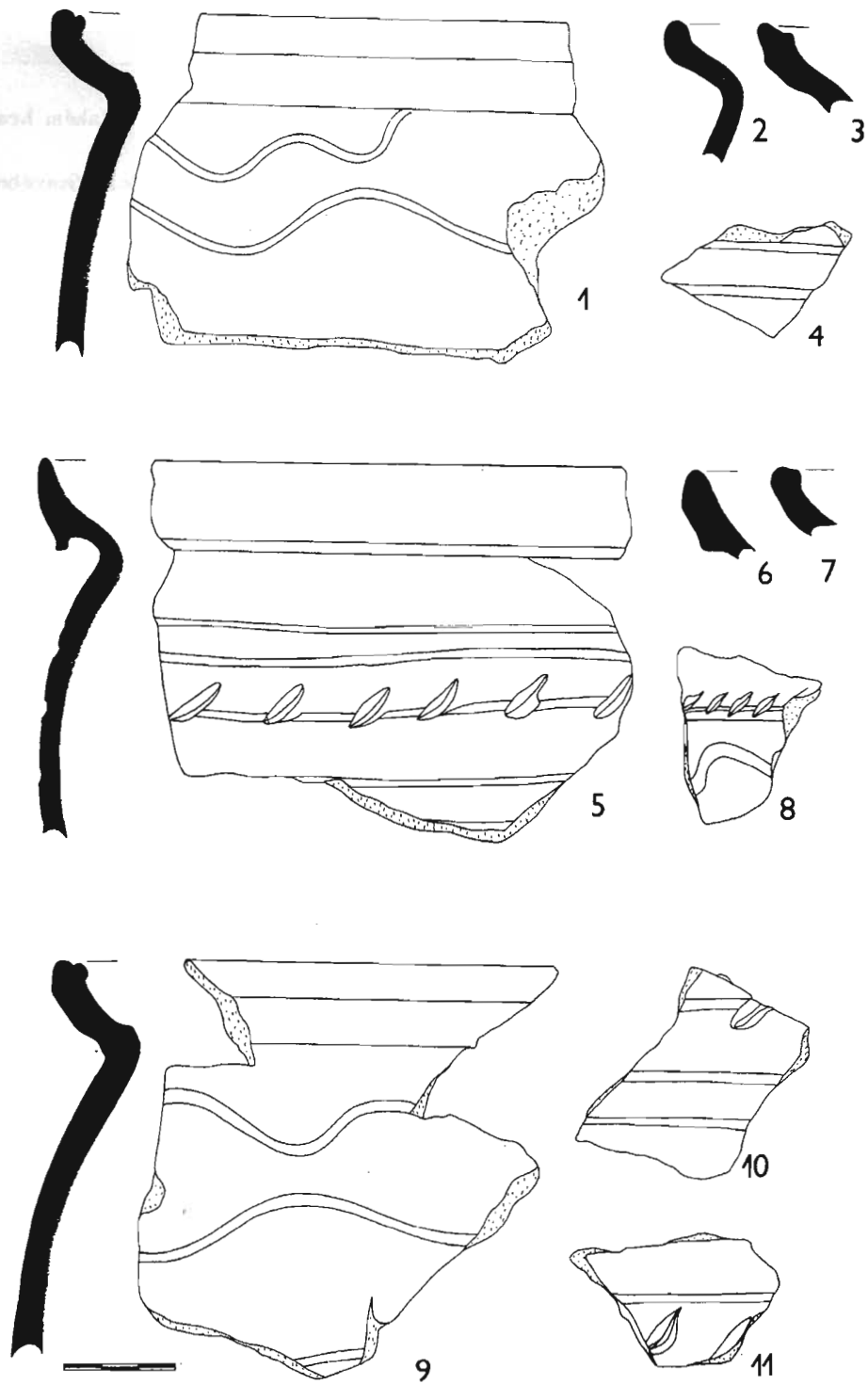
Obr. 2. Praha 1 - Hrad, Vikářská čp. 39. Řez S - J směrem kolmo na románskou hradbu vrstvami z doby její existence. Patrné odstupňování zdiva /profil VI, obr. 1/. A - románská hradba /malta tečkovaná/, B - zničené situace, C - beton; 1 - A, 2; 4 - vrstvy obsahující materiál, prezentovaný obr. 3, 4; 3 - na sucho kladená zídka. - Prague 1 - Castle, Vikářská No. 39, section running N - S and perpendicular to the Romanesque fortification wall through layers from the time of its existence. Stepped outline of masonry visible /Section VI, Fig. 1/. A - Romanesque fortification wall /dotted area = mortar/, B - destroyed situations, C - concrete; 1 - A; 2, 4 - layers containing materials shown on Figs. 3, 4; 3 - dry-built masonry. Kresba - drawn by J. Frolík, I. Boháčová, V. Richterová.

materiál, jehož součástí byla i kresebně rekonstruovaná nádoba /obr. 2/2, 4; obr. 3, 4/. Na ostatních sledovaných profilech mohla být podle předběžných pozorování sledována situace v prostoru při hradbě v průběhu 12. a 13. stol. /obr. 1 - I - VIII/. Nejmohtnější objekt zde tvořily na sucho kladené kameny, složené v zídku, probíhající ve směru přibližně shodném s hradbou a lícované pouze směrem k ní /obr. 1/d, obr. 2/3/, z opačné strany však ložené neuspořádaně /taras?/. Z dalšího, blíže neurčeného objektu pocházely pozůstatky propálené maltové podlahy v několika vrstvách nad sebou, které byly mj. zjištěny v nadloží výše popisované situace. Ze stejně starých vrstev /13. stol./ pochází i drobný zlomek majolikové nádoby zřejmě arabského původu. O existenci mladších objektů svědčí torzovitě zachovaná situace /zbytky podlah/, zjištěná v příčce mezi oběma sklepními místnostmi /obr. 1/V/, kde zůstal, na rozdíl od prostor vytěžených bez archeologického výzkumu v 60. letech, alespoň v nepatrném zlomku zachován sled historických vrstev /výškové rozpětí 4,5 m, šíře 60 cm/ a rovněž části různých, někdy dosud neznámých zdív, které byly v průběhu stavebních a rekonstrukčních prací odkryty a zdokumentovány /obr. 1/c, e, h/.

Rekonstrukční práce ve sledovaných prostorech jsou v současné době v závěrečném stadiu. Možnost archeologického zásahu byla již definitivně ukončena položením betonových podlah a dozděním některých partií stěn. Vzhledem k zlomkovitosti veškerých údajů i archeologického materiálu budou i možnosti zpracování výzkumu a interpretace situací ztíženy. Významným přínosem tohoto výzkumu je zdokumentování stavby vnitřního líce románského opevnění a keramický materiál, získaný z vrstev k němu přiléhajících, i nové poznatky o celkové situaci v tomto prostoru při románském opevnění, kterou charakterizují zachycené objekty.

Obr. 3. Praha 1 - Hrad, Vikářská čp. 39. Ukázky keramiky z vrstev 2 a 4. - Prague 1 - Castle, Vikářská No. 39, sample of pottery from layers 2 and 4. Kresba - drawn by B. Neuberg, H. Pospíšilová, M. Justová.

Obr. 4. Praha 1 - Hrad, Vikářská čp. 39. Ukázky keramiky z vrstev 2 a 4. - Prague 1 - Castle, Vikářská No. 39, sample of pottery from layers 2 and 4. Kresba - drawn by B. Neuberg, H. Poříšilová, M. Justová.

Literatura

- Borkovský, I. 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat.
- Durdík, T. - Chotěbor, P. - Muk, J. 1984: Klášter kostela pražského na Pražském hradě, in: AP 5/1, 113-124.
- Vilímková, M. - Muk, J. - Huda, J. - Uher, Vl. 1965: Domy ve Vikářské ulici. Stavebně historický průzkum Pražského hradu, Praha.

Some observations on rescue work at No. 39, Vikářská Street, Prague Castle

Rescue excavations were carried out in the course of adjustments and excavations of the recent cellar facilities at No. 39, Vikářská Str. The character of the construction work permitted only the documentation of the exposed sections, sampling of their layers and survey of the masonry fragments unearthed. In spite of this, some important evidence has been gathered. This includes, before all, documentation of further segments of the inner face of the Romanesque-phase Castle fortification wall /lower parts of its supraterritorial courses and parts of its foundation/. Further information will be obtained by processing of the pottery finds from layers which developed in the course of existence of this fortification. Fragments of features /from the 12th century to the post-Mediaeval age/, documented by the rescue excavations, elucidate the general layout within this area /Fig. 1/.

NEBO -
... THIS FORTIFICATION'S EXISTENCE.

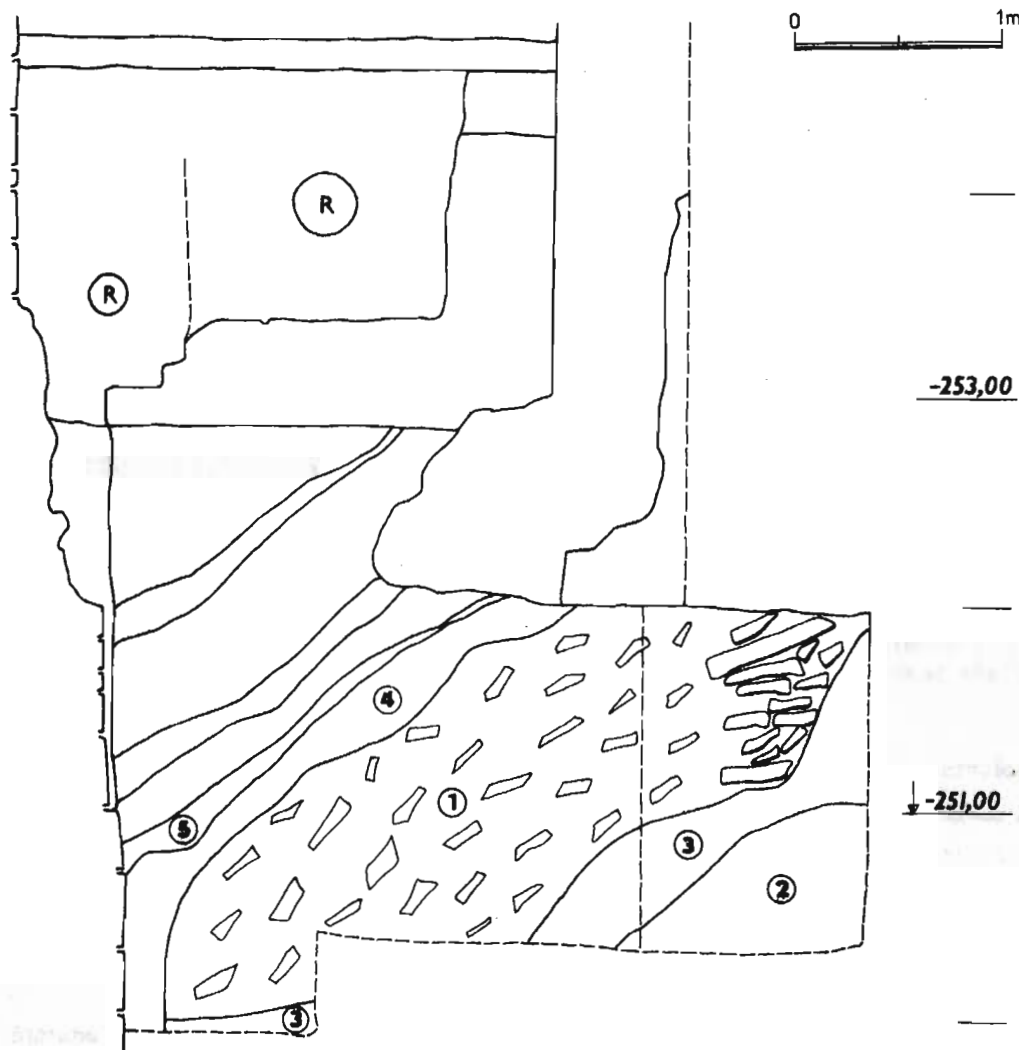

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V PROSTORU BÝVALÉ SLÉVÁRNY NA PRAŽSKÉM HRADĚ

1. Boháčová - J. Frolík - J. Žegklitz

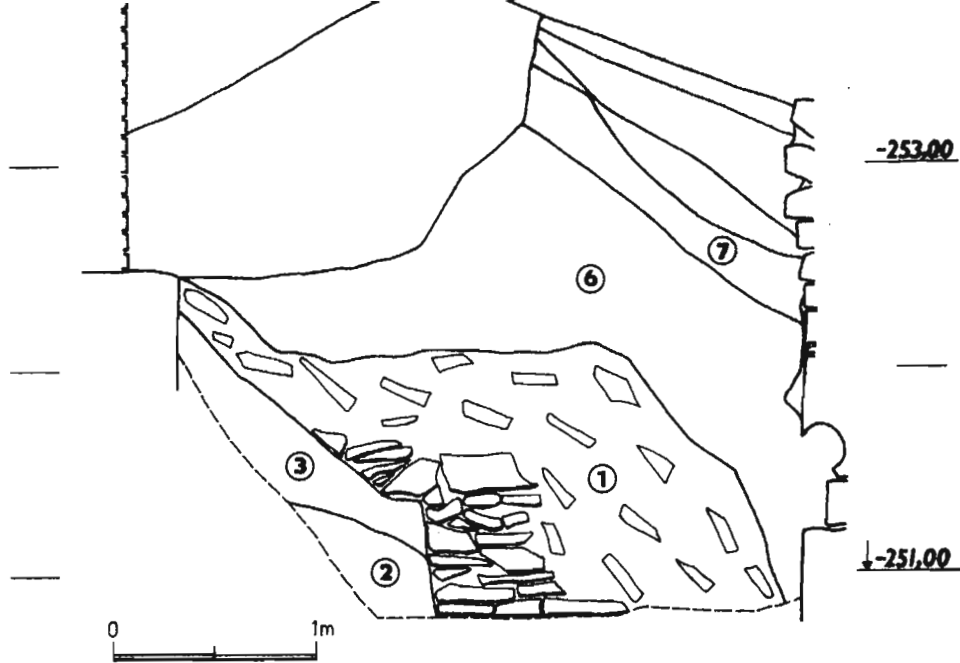
Ve druhé polovině roku 1983 proběhl další záchranný výzkum v prostoru slévárny, nacházející se v západní části severního traktu Pražského hradu východně Prašného mostu /čp. 198/. Součástí stavebních úprav, které zde probíhaly, bylo prohloubení dosavadní úrovně podlahy objektu o cca 5 m, při kterém došlo k odtěžení kulturních souvrství místy až na úroveň geologického podloží. Sledované práce se soustředily v JZ části objektu a navázaly tak na záchrannou akci z r. 1982, při které byly v těsném severním sousedství zachyceny parkánové vrstvy, ze kterých byl získán archeologický materiál /J. Frolík, 1983, NZ čj. 1660/83/. Výzkum probíhal současně se stavebními pracemi, které nebyly v podstatě přerušovány. Vzhledem k tomu se vždy nepodařilo řádně dokumentovat zjištěné situace. Jen část získaného materiálu bylo možné získat intaktně z dokumentovaných vrstev. I přes tato veškerá omezení přinesl tento záchranný výzkum některá významná zjištění, týkající se zejména nejstarších opevnění severní části Pražského hradu.

V hloubce cca 2,5 - 3 m od dnešní úrovně terénu, tj. v absolutní výšce kolem 252 m n. m., byla zjištěna mocná opuková destrukce /obr. 1 - 3 : 1/ nasedající jednak na sterilní jílovitou vrstvu /obr. 1, 2:2/ z jižní strany pak se opírající o jílovitou vrstvu s ojedinělým archeologickým materiálem /obr. 1, 3 : 3/. V části této destrukce lze odlišit na všech dokumentovaných profilech plánovitě seskupené kameny v původním uložení, tvořící torzo na sucho kladené zdi /obr. 1 - 3 : 1/. Vzhledem k zjištěnému rozsahu /8,75 m/ i vzhledem k průběhu a poloze destrukce podél severní hrany hradčanského ostrohu lze zjištěnou opukovou zeď či její destrukci považovat za pozůstatky čelní kamenné plenty valového opevnění. Žádnou z dokumentovaných vrstev však nelze jednoznačně ztotožnit s vlastním valovým tělesem. Získaný archeologický materiál za současného stavu znalostí vývoje středohradištní a mladohradištní keramiky, zejména však pro svou torzovitost a vzhledem k dalším okolnostem vyplývajícím ze záchranného charakteru akce, neumožňuje zodpovědět otázky týkající se vzniku a období existence tohoto opevnění /keramika současná nebo starší než destrukce - vrstva 3 a 1 - tab. 1: 5 - 8; vrstva 1 - tab. 1: 1 - 4, 9 - 15, tab. 2: 16 - 18/ neodporuje však známým skutečnostem. Neposkytuje však, vzhledem k výše uvedeným okolnostem, ani dostatečnou oporu pro chronologické úvahy, které by upřesnily dosavadní datování zánikového horizontu valového opevnění a přispěly tak k řešení problematiky, týkající se výstavby kamenné hradby v období mladším. Osamocený netypický okraj pocházející z vrstvy překrývající opukovou destrukci nemůže k řešení otázky přispět /vrstva 4 - tab. 3 : 23/, původ vrstvy obsahující četnější archeologický materiál a nase-

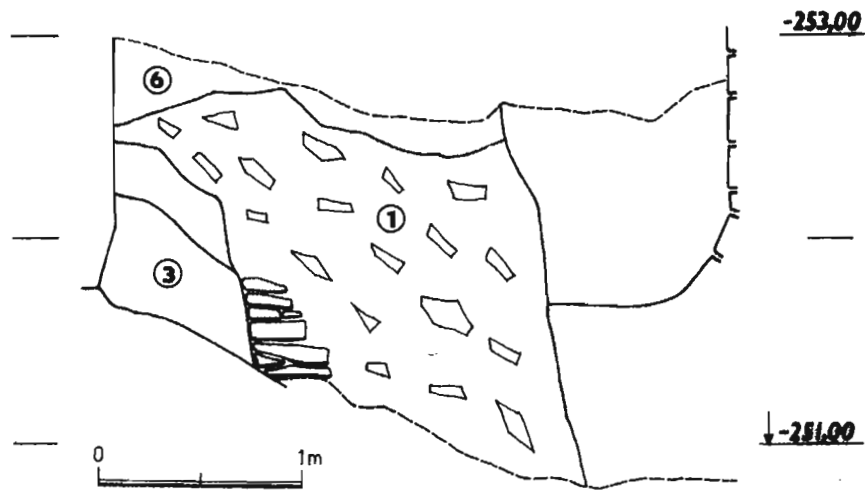

Obr. 1. Praha - Hrad, slévárna. Profil A /situace viz obr. 4, 5, keramický materiál tab. 1 - 3/. Vrstva 1 šedočerná jílovitá s četnými opukovými kameny, zčásti dochováno jejich původní uložení; vrstva 2 - žlutohnědý jíl s břidlicí; vrstva 3 - tmavohnědý jíl; vrstva 4 - červenohnědá jílovitá s uhlíky a mazanicí; vrstva 5 - černohnědá hlinitá s ojedinělými opukovými kameny. Kresba J. Frolík, I. Boháčová, V. Richterová. - Prague Castle, the foundry. Section A /for the situation cf. Figs. 4, 5, pottery finds on Pls. 1 - 3/. Layer 1 grey-black loamy with numerous opuka stones the original positions of which have, in part, been preserved; layer 2 - yellow-brown loam with schist; layer 3 - dark brown loam; layer 4 - red-brown loamy with charcoal fragments and pieces of fired clay daub; layer 5 - black-brown clayey with occasional opuka stones. Drawn by J. Frolík, I. Boháčová, V. Richterová.

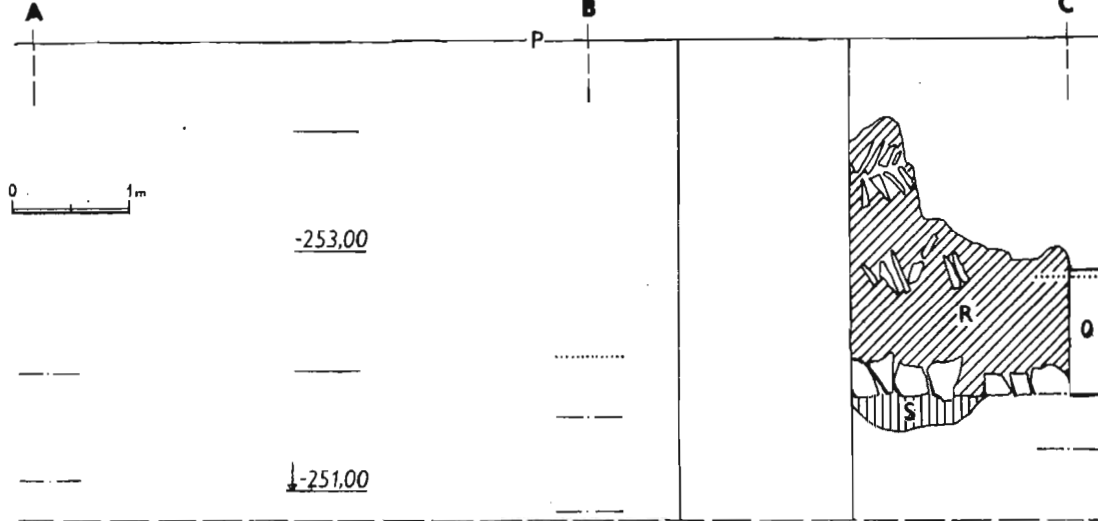
dající na destrukci v jiné části zkoumaného prostoru není již zcela jednoznačný, bereme-li v úvahu její umístění vně hradního opevnění a také skutečnost, že výše položené souvrství má již parkánový charakter, zvláště vzhledem k její mocnosti /vrstva 6 - tab. 3 : 24 - 25, 33 - 37/. Výskyt kalichovitého okraje a jeho derivátů a absence jiných výrazně mladších forem profilace mezi materiálem, jež by jako svou nejmladší složku, která by měla převažovat, měl obsahovat keramiku z doby zániku opevnění a období bezprostředně následujícího /tab. 3 : 20 - 22, 26 - 32, 38 - 40, obr. 1 vrstva 1, 4, 5/ alespoň naznačuje, že se pohybujeme, jak odpovídá historicky známým faktům, před polovinou 12. stol. K přesnějšímu časovému vymezení doby zániku sledovaného opevnění by mohla přispět detailně vypracovaná chronologie vývoje okraje s kalichovitou profilací.

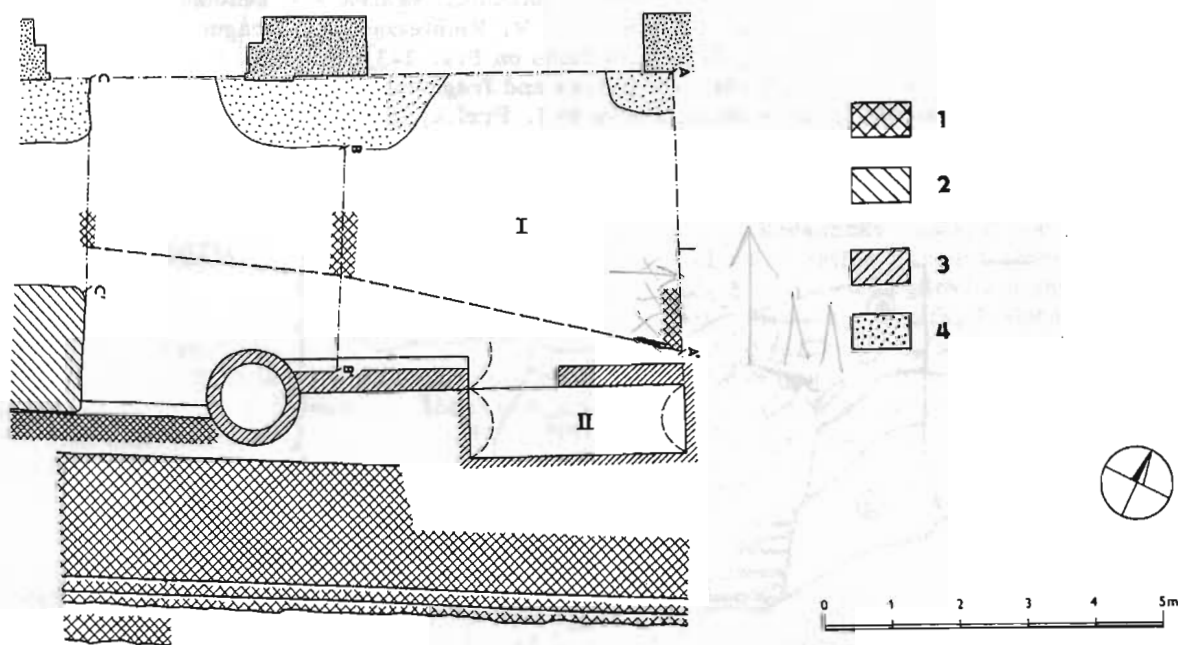
Obr. 2. Praha - Hrad, slévárna. Profil B /situace viz obr. 4, 5, ker. materiál tab. 1-3/. Vrstva 1 - 3 - popis viz obr. 1; vrstva 6 - hnědá jílovitá s uhlíky a mazanicí; vrstva 7 - šedohnědá jílovitá s ojedinělými opukovými kameny. Kresba J. Frolík, I. Boháčová, V. Richterová. - Prague Castle, the foundry. Section B /for the situation cf. Figs. 4, 5, pottery finds on Pls. 1-3/. Layers 1 to 3 - for descriptions cf. Fig. 1; layer 6 - brown loamy with charcoal pieces and fragments of fired clay daub; layer 7 - grey-brown loamy with occasional opuka stones. Drawn by J. Frolík, I. Boháčová, V. Richterová.

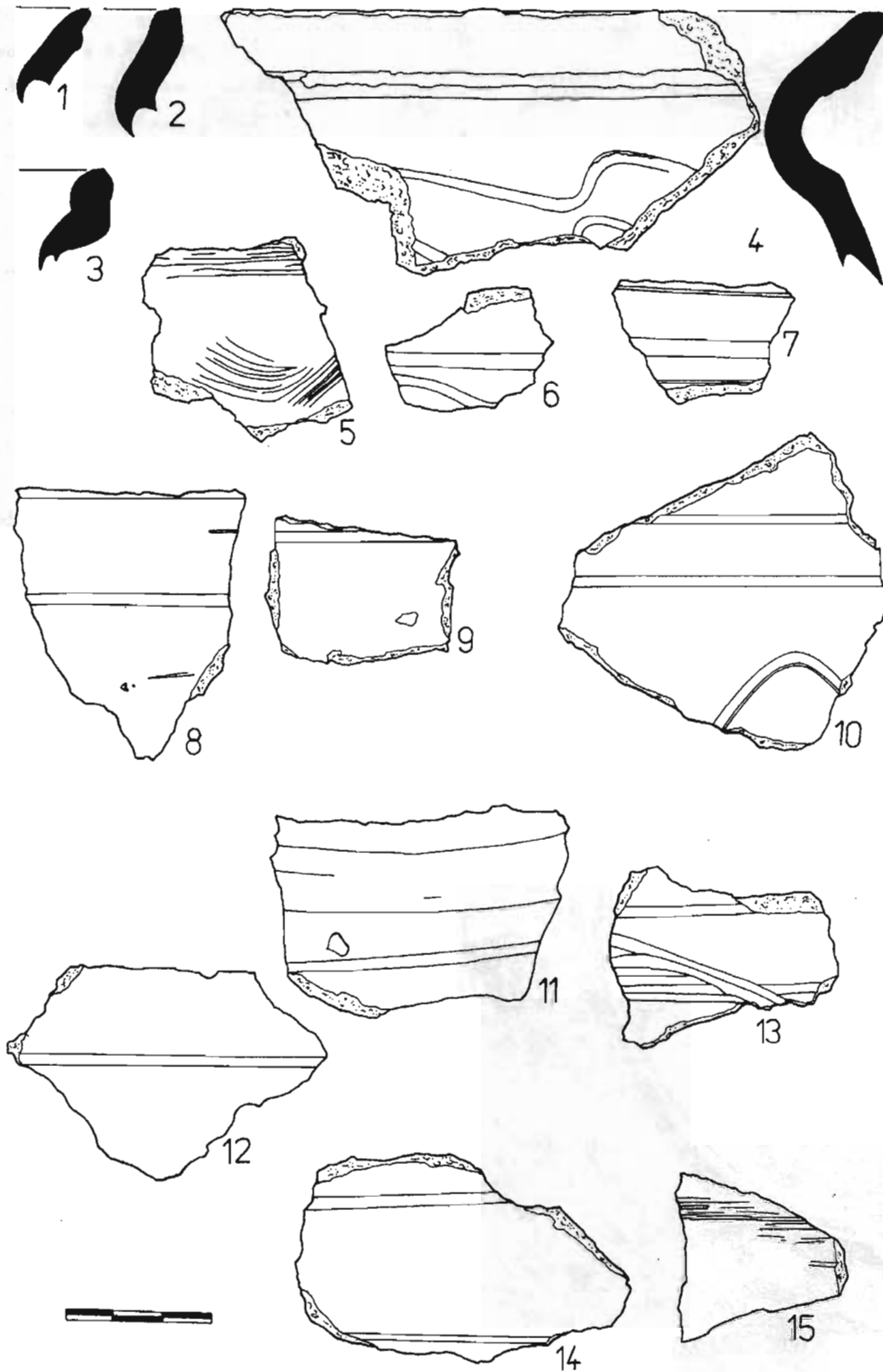
Obr. 3. Praha - Hrad, slévárna. Profil C /situace viz obr. 4,5, ker. materiál tab. 1-3/. Popis vrstev viz obr. 1 a 2. Kresba J. Frolík, I. Boháčová, V. Richterová. - Prague Castle, the foundry. Section C /for the situation cf. Figs. 4, 5, pottery finds on Pls. 1-3/. For the description of layers cf. Figs. 1 and 2. Drawn by J. Frolík, I. Boháčová, V. Richterová.

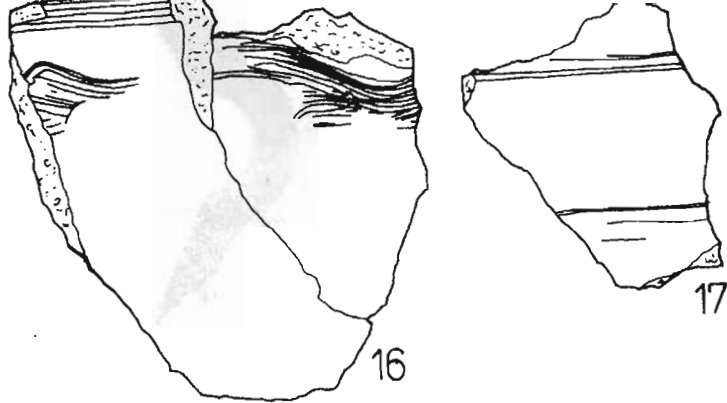
Obr. 4. Praha - Hrad, slévárna. Výšková úroveň opevnění severního svahu Pražského hradu A, B, C - situace dokumentovaných profilů /viz obr. 1-3/. O - opěrák k hradbě; P - podlaha slévárny; R - odkryté zdivo hradby, místy zřetelné "opus spicatum"; S - dutina po sesutí zeminy pod základovou spárou hradby; -.- spodní a horní dochovaná úroveň opukových kamenů v původním uložení; horní hrana opukové destrukce. Kresba I. Boháčová, V. Richterová. - Prague Castle, the foundry. Elevation of the fortification of the N slope of the Prague Castle. A, B, C - situation of the documented sections /cf. Figs. 1-3/. O - a buttress by the fortification wall; P - the foundry floor; R - uncovered segments of the fortification-wall masonry with clear "opus spicatum" bonding at some spots; S - a hollow left by earth which slid from below the foundation course of the fortification wall; -.- /dash-and-dot line/ - upper and lower levels of the opuka stones in original positions; /dotted line/ - the upper level of the opuka-stone destruction. Drawn by I. Boháčová and V. Richterová.

Obr. 5. Praha - Hrad, slévárna. Schematizovaný půdorys současné západní části bývalé slévárny se zanesením zjištěných situací. A, B, C - situace dokumentovaných profilů. 1 - zdivo hradby /hustší šrafy - referovaný výzkum, řidší šrafy - čp. 40 /Durdík 1980//. ----- průběh zadního líce na sucho kladených kamenů, šrafován maximál. rozsah kamenů v původním uložení; 2 - cihlové zdivo; 3 - opěrák k hradbě; 4 - pilíře slévárny s vkopy. I - prostor s cihlovým zdivem, kanálky a roštem. II - klenutá komora. Kresba I. Boháčová, V. Richterová. - Prague Castle, the foundry. Sketch of the ground plan of the present W wing of the ancient foundry with the situations observed plotted on. A, B, C - situations of the documented sections. 1 - fortification-wall masonry /densely spaced lines - the excavation under discussion, loosely spaced lines - excavation at No. 40 /Durdík 1980//; ----- /full line/ - outline of the rear revetment dry-built of stones, oblique lines - maximum extent of stones in original positions; 2 - brick masonry; 3 - a buttress by the fortification wall; 4 - the foundry pillars with pits sunk for them. I - a space with brick masonry, conduits and a grillage device. II - a vaulted chamber. Drawn by I. Boháčová and V. Richterová.

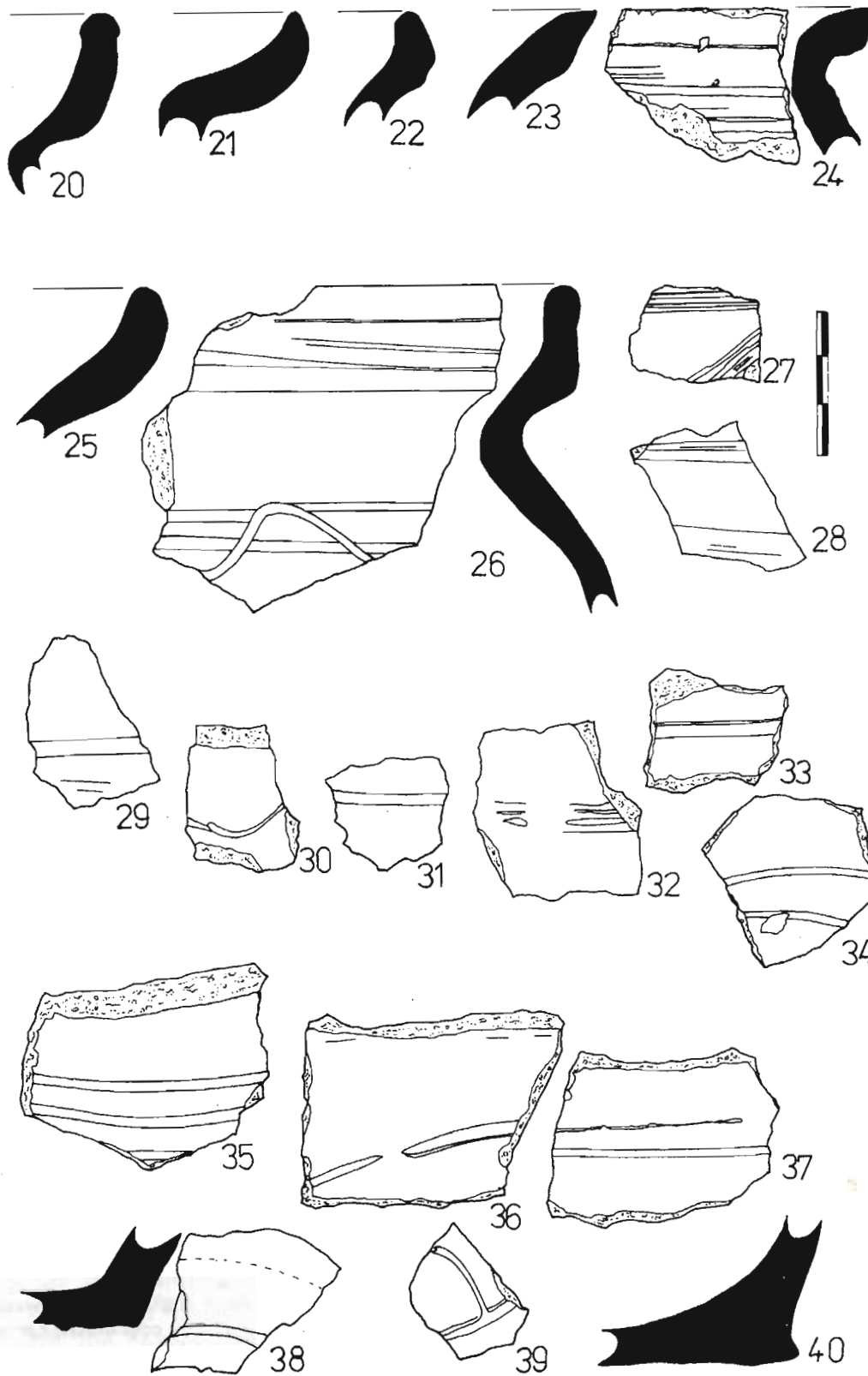
Tab. 1. Praha - Hrad, slévárna. Keramické zlomky starší nebo současné s destrukcí: vrstva 3 a 1 - č. 5-8; vrstva 1 - č. 1-4, 9-15. Kresba I. Boháčová, H. Pospíšilová. - Prague Castle, the foundry. Pottery fragments from the earlier opuka-stone destruction layer 3 and 1: Nos. 5-8. Pottery fragments earlier than the destruction or contemporary with it, layer 1: Nos. 1-4, 9-15. Drawn by I. Boháčová and H. Pospíšilová.

Tab. 2. Praha - Hrad, slévárna. Keramické zlomky starší nebo současné s destrukcí: vrstva 1 - č. 16 - 18; kachel z výplně klenuté komory. Kresba I. Boháčová, M. Kolář, H. Pospíšilová. - Pottery fragments earlier than the destruction or contemporary with it, layer 1: Nos. 16 - 18. A stove tile from the filling of the vaulted chamber /cf. Fig. 5/. Drawn by I. Boháčová, M. Kolář, H. Pospíšilová.

ho datování zjištěných situací nemůže být na základě provedené záchranné akce řešena, je zachycení průběhu kamenné plentý, náležící s největší pravděpodobností k valovému tělesu, důležitým přínosem pro poznání nejstaršího opevnění v této části Pražského hradu /obr. 4, 5/.

K dalšímu významnému zjištění došlo při odkrytí spodních partií jižní základové zdi v západní části slévárny. Zde v hloubce cca 3 m od úrovně současného terénu byl po odbourání části cihlové plentý nalezen nevelký úsek opukového zdiva, kladeného místy způsobem "opus spicatum" /zřejmě ve 3 řadách nad sebou, jinde překryto maltou, nebo patrný jen neuspořádaně ložené kameny/. Podle techniky zdiva i podle předpokládaného dalšího průběhu románské hradby, jejíž úsek byl zachycen v těsném západním sousedství slévárny, lze toto zdivo jednoznačně interpretovat jako spodní partii vnějšího líce této fáze opevnění Pražského hradu, jehož opačný líc byl zdokumentován při záchranném výzkumu provedeném v letech 1971-4 v čp. 40 dr. T. Durdíkem /T. Durdík, 1980/. Byla odkryta rovněž základová spára hradby. Také v těchto místech bylo možné pozorovat vyklánění stavby směrem k Jelenímu příkopu, proti němuž byly zřizovány kamenné pilíře /obdobný nález učiněn v tzv. Víceúčelovém sále západně od slévárny /viz také Smetánka - Durdík - Hrdlička 1980, 103// i pozůstatky sesuvů půdy do Jeleního příkopu /dutina pod základovou spárou zdi/. Ani zde nebylo možné učinit žádná chronologická pozorování, protože hradba byla později pojata do mladšího zdiva a odtržena tak od historických souvrství. Materiál, do něhož byla založena, tvořilo zjřlovitélé skalní podloží. Závažným poznatkem je průběh vnějšího líce hradby /ve vzdálenosti cca 3,25 m od

Tab. 3. Praha - Hrad, slévárna. Keramika mladší než opuková destrukce - vrstva 4 - č. 23, vrstva 6 - č. 24-25, 33-37, vrstva 1, 4, 5 - č. 20-22, 26-32, 38-40. Kresba M. Kolář, H. Pospíšilová. - Prague Castle, the foundry. Pottery fragments later than the opuka-stone destruction, layer 4: No. 23, layer 6: Nos. 24-25, 33-37, layer 1, 4, 5: Nos. 20-22, 26-32, 38-40. Drawn by M. Kolář and H. Pospíšilová.

založení /obr. 4, 5/.

Mimo uvedená zjištění, která z hlediska poznání vývoje Pražského hradu považujeme za nejpodstatnější, byly záchranným výzkumem dokumentovány parkánové vrstvy, obsahující materiál z různých časových období, nejpozději však z r. 1571, ve kterém je na základě historických zpráv předpokládána výstavba sledované části slévárny /Vilímková M., Muk J., Herda J., Uher Vl. 1965, 180/. V stratigraficky nejmladší situaci byly zachyceny mezi 2 a 3 pilířem pozůstatky výrobního zařízení /cihlové zdivo s kanálky nasedající na opukové kameny proložené roštem, k němuž náležela klenutá komora v jižní zdi slévárny/, souvisejícího zřejmě s její funkcí, obsahující četné kusy strusky a přepálené cihly, potažené struskou a prejzy /obr. 5/. Jen jako na ukázkou jednoho ze zajímavějších předmětů zde nalezených lze upozornit na zloemek zeleně polévaného renesančního komorového kachle /tab. 2 : 19/.

Práce v prostoru bývalé hradní slévárny jsou v současné době ukončeny. Přes veškerá omezení způsobená podmínkami, v nichž záchranný výzkum probíhal, je možné konstatovat, že i za těchto okolností byly získány důležité poznatky týkající se dvou významných fází opevnění Pražského hradu, a lze předpokládat, že tyto informace, které doplňují nedávná zjištění, budou s úspěchem využity při dalších akcích, které by měly v současné době i v blízké budoucnosti probíhat v těsném západním sousedství někdejší slévárny i ve východní části severního traktu Pražského hradu.

Literatura

Durdík, T. 1980, NZ čj. 4861/80, Záchranný výzkum ve Vikářské ul. v čp. 40 v letech 1971-4.

Frolík, J. 1983, NZ čj. 1660/83, Slévárna 1982.

Smetánka, Z. - Durdík, T. - Hrdlička, L.: Archeologické výzkumy na Pražském hradě od roku 1971, in: Staletá Praha X, 1980, 94-107.

Vilímková, M. - Muk, J. - Herda, J. - Uher, Vl. 1965: Domy ve Vikářské ul. čp. 34 - 41, Stavebně historický průzkum Pražského hradu, Praha.

Salvage excavations in the area of the one-time Foundry at the Prague Castle

In 1983, a rescue excavation took place in the foundry area situated in the N wing of the Prague Castle; in connection with building adjustments, the level of the structure was lowered by some 5 metres. The excavation was running parallel to this mining work which was essentially not interrupted. In consequence of this, the contexts uncovered could not always be properly documented. In spite of this, some important evidence has been gathered. This includes documentation of another part of the lower courses of the outer face of the Romanesque fortification wall and registration of a destruction layer of the local chalky limestone /"opuka"/ which probably represents a trace of the front revetment of the Slavic-period rampart fortification running along the N edge of the spur-shaped hill. The archaeological materials obtained do not contribute too much to solution of chronological problems due to its heterogeneous nature and to the rescue character of the operation. A few pottery sherds, retrieved from layers covering the opuka-stone destruction, immediately imply that these layers are to be dated before 1150 A.D.; this conclusion corresponds to historically known facts.

PŘEDBĚŽNÁ ZPRÁVA O PŘEDSTIHOVÉM VÝZKUMU V TZV. VÍCEÚČELOVÉM SÁLE
V SEVERNÍM TRAKTU PRAŽSKÉHO HRADU

I. Boháčová - J. Frolík - J. Žegklitz

Jednou z nejrozsáhlejších akcí prováděnou v prostorách Pražského hradu v posledních několika letech byl předstihový výzkum v tzv. víceúčelovém sále, nacházejícím se v severním traktu Pražského hradu, východně od Prašného mostu. Potřeba výzkumu zde byla vyvolána projektem, jehož součástí mělo být vybudování technických zařízení pod úroveň dnešní, dosud nepodsklepené podlahy. Tento výzkum byl po delším časovém odstupu prvou akcí, při které se podařilo ve spolupráci s KP ČSSR zajistit podmínky, které by odpovídaly požadavkům řádného archeologického výzkumu. Archeologické terénní práce, které zde probíhaly od r. 1983, v současné době /jaro 1985/ končí. Zpracování veškerého materiálu a dokumentace je teprve v počátcích. Proto i zde uváděná zjištění jsou jen předběžného charakteru. Již dnes je však možno označit tento výzkum za jeden z klíčových pro poznání počátků Pražského hradu a jeho dalšího vývoje. Vyslovení definitivních závěrů, které zřejmě přispějí k řešení některých zásadních otázek, týkajících se uvedené problematiky, bude možné až po celkovém prostudování získaného materiálu a dokumentace, jež si vyžádá delší časové období.

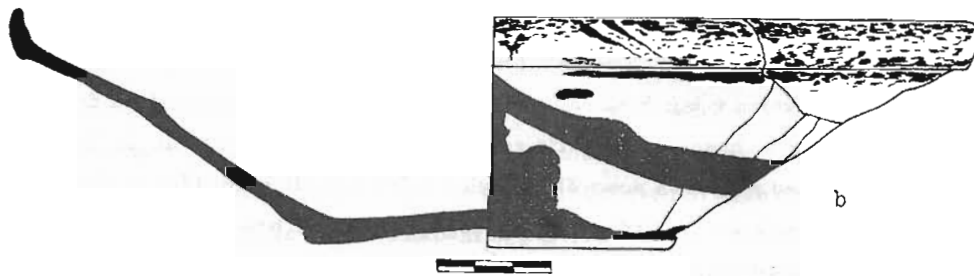
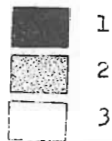
Jmenovaný sál, budovaný původně jako konírna Rudolfa II., vznikl v 80. letech 16. stol. /1580 nebo 1586/ jako součást nově budovaného křídla po obou stranách Prašného mostu /Vilímková M., Kašička F., Chvojková H., 1969, 104-105/. Tomuto datu odpovídá i mince z r. 1575, nalezená v základovém vkopu budovy. Vzhledem k tomu, že prostor, který měl být zkoumán, se nacházel v místech, kde měla podle předpokladů probíhat severní část románského opevnění Pražského hradu, případně přímo v místech jeho severozápadního nároží, byl zřejmý již před započítím výzkumu jeho značný význam a bylo možné předpokládat, že jeho výsledky mimo jiné mohou v nemalé míře ověřit a rozšířit naše dosavadní poznatky o této fázi opevnění.

Ještě před zahájením vlastního předstihového výzkumu byla v roce 1982 sledována situace v západní části sálu, kde byla stavební firmou vyhloubena statická sonda, která zachytila ve své východní části nepravidelný líc opukové zdi, založené na skalním podloží. Zdivo, které probíhalo severojižním směrem, se ve své severní části lomilo k východu. Toto nároží bylo značně narušeno a jeho souvislost s nárožím románského opevnění předpokládaným v těchto místech prokázala spára, objevená při ražení štoly podél zjištěného západního líce, která oddělovala toto nepravidelné zdivo od pravidelných kvádrů, ke které bylo později, avšak dle nálezů ještě ve 13. století, zřejmě po sesutí původního nároží, přizděno. V souvislosti s odkrytím této části románské hradby bylo zřejmé, že následný výzkum dořeší s konečnou platností otázku věže, jejíž pozůstatky byly podle údajů dr. Borkovského v těchto místech objeveny, ale nedokumentovány /Borkovský I., 1969, 61; Vilímková a kol. 1969, 103/.

Obr. 1. Praha - Hrad, tzv. víceúčelový sál. Zeleně glazovaný kachel z výplně objektu - před 1580 /1586/. Kresba: B. Neuberg, H. Pospíšilová. - Prague Castle, the so-called multi-purpose hall. A green-glazed tile from filling of a feature, before 1580 /1586/. Drawn by B. Neuberg and H. Pospíšilová.

Regulérní předstihový výzkum se rozvinul východně od zjištěné severojižní zdi opevnění v celé zbývající ploše sálu, která podle předpokládaného dalšího průběhu hradby k východu zahrnovala jak vnitřní prostor hradu, tak úzký pás vně opevnění mezi severní stěnou sálu a hradbou. Celková plocha výzkumu činila přibližně 200 m², ve zbývající dosud neodtěžené prostoře západně od hradby, zhruba v 1/4 celkové rozlohy sálu, jsme se omezili pouze na sledování prací stavební firmy. V závěrečné fázi těžebních prací v posledně jmenovaném prostoru bylo vně hradby zdokumentováno souvrství, jehož vrstvy vykazují mírný spád a jsou zřejmě pozůstatkem zanášeného příkopovitého útvaru. Plocha předstihového výzkumu byla z velké části značně narušena výstavbou novodobého kolektoru o rozměrech 170 cm šíře a 200 - 510 cm výšky v severní polovině sálu ve 30. letech tohoto století. Méně výrazně poškodil starší souvrství novověký cihlový kanálek, který probíhal podélně jižní části prostoru. Nejmladší nálezová situace pod současnou úrovní podlahy byla tvořena pozůstatky v písemných pramenech doložené /Rudolfovy/ konírny z 16. - 17. století, z níž zůstaly dochovány jako doklady po jednotlivých stáních stopy po kulech a žlábky. S funkcí konírny souvisel patrně i uvedený cihlový kanálek.

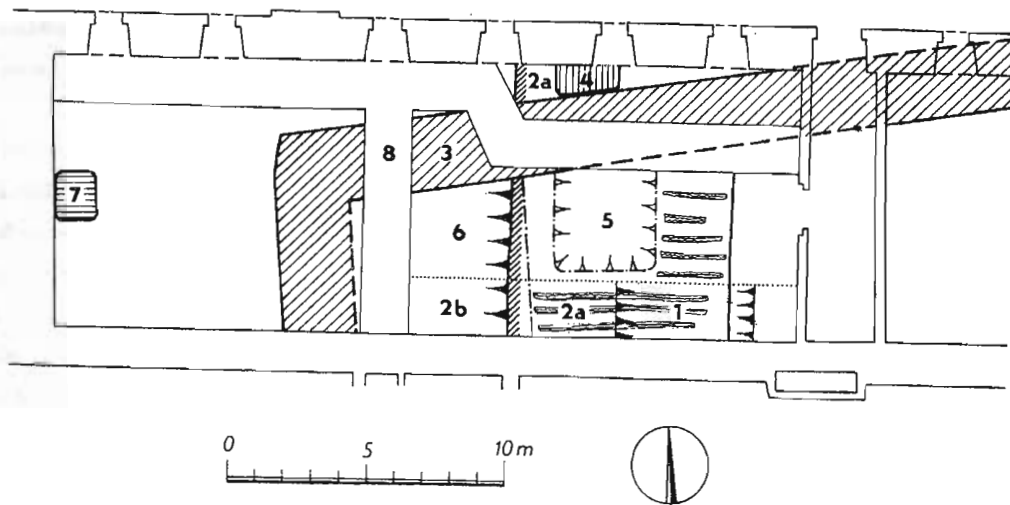
Obr. 2. Praha - Hrad, tzv. víceúčelový sál. Torzo glazovaného talíře /berounské zboží/ z výplně objektu - před 1580 /1586/. 1 - hnědočervená, 2 - zelená, 3 - světle žlutá; a - pohled, b - profil. Kresba: H. Pospíšilová. - Prague Castle, the so-called multi-purpose hall. Fragment of a glazed plate /Beroun ware/ from filling of a feature, before 1580 /1586/. 1 - brownred, 2 - green, 3 - light yellow; a - front view, b - section. Drawn by H. Pospíšilová.

Obr. 3. Praha - Hrad, tzv. víceúčelový sál - před 1580 /1586/, a - zeleně glazovaný korbel; b - dozička, část. hnědě polévaná /x^xx poleva/. Kresba: B. Neuberg, H. Pospíšilová. - Prague Castle, the so-called multi-purpose hall. Before 1580 /1586/. a - a green-glazed mug; b - a pottery box, partly brown-glazed /glazed areas indicated by crosses/. Drawn by B. Neuberg and H. Pospíšilová.

Dalšími významnými objekty, které předcházely stavbu sálu a které v souvislosti s ní zanikly, byly dvě zahloubené prostory, které plnily patrně funkci sklepů. U jednoho z objektů zůstaly zachovány 3 stěny, lemované v celém průběhu širším mělkým žlábkem, vchod nebyl zjištěn. Čtvrtá stěna byla zničena výstavbou kolektoru. Bohatý archeologický materiál neposkytuje oporu pro datování objektu, který byl patrně po pečlivém vyklizení jednorázově zasypán. Zpracování získaného materiálu bude důležitým přínosem zvl. pro poznání keramiky, datovatelné maximálně rokem výstavby sálu /ukázky obr. 1 - 3/. Jedním z významnějších nálezů, který svědčí o rozmanitosti výplně, je Bedřichův denár z l. 1179 - 1181. Ohraničení druhé prostory se dochovalo pouze do nevelké výše z východní strany. Situace v západní a jižní části objektu byla zničena mladšími zásahy. Z předmětů zde nalezených stojí za zmínku především torza opukových a pískovcových kamenů se zbytky nápisů a importovaná keramika. Oba uvedené objekty reprezentují zástavbu při románském opevnění, jehož pokračování, navazující na zjištěné severozápadní nároží, bylo odkryto, ač značně poškozeno stavbou kolektoru v jejich těsném severním sousedství. Severní stěna druhého zmíněného objektu byla tvořena právě touto hradbou, jejíž líc zde zůstal nepoškozen /obr. 4: 3, 5, 6/. Průběh hradby dále k východu mohl být sledován přes novověký zásah v délce cca 20 m. Hradba v těchto místech směřuje více k severu, přibližuje se k severní zdi sálu tak, že její vnější líc protíná dodatečně vystavěnou příčku v sále v SV rohu dnešní místnosti. /Další pokračování hradby, její vnitřní líc, bylo zjištěno současným výzkumem ve východní části původního sálu, nyní oddělené chodbou. / Vnější líc hradby je zděn technikou nepravidelného "opus spicatum", vnitřní, v místech kde je dochován, je zděn z nepravidelných větších kvádrů /rozměry většinou kolem 20 - 25 x 35 cm, některé menší/. V měřitelném úseku hradba dosahuje šíře cca 280 cm. Její stabilita je na jednom místě zajištěna později vybudovaným opěrákem /obr. 4 : 4/ při jejím severním líci /analogická situace např. v bývalé slévárně - viz článek v tomto sborníku/.

Ačkoliv byla výzkumem odkryta značná část románské hradby při SZ nároží a plošně zkoumán prostor uvnitř opevnění, nepodařilo se ani v náznaku zachytit sebenepatrnější stopy po existenci Borkovským uváděné obranné věže. Vzhledem k tomu, že lze předpokládat, že pozůstatky stavby tohoto charakteru by nezůstaly nepovšimnuty a že v místech, kde by bylo možné podle analogií očekávat východní obvodovou zeď věže takové skutečnosti nic nenasvědčuje, ani zde nedošlo k takovému pozdějšímu porušení situace, které by

Obr. 4. Praha - Hrad, víceúčelový sál. Celková situace výzkumu 1983 - 1985. 1 - příkop překrytý valovým násypem a roštovou konstrukcí; 2a - val s roštovou konstrukcí a kamennou plentou; 2b - příkop; 3 - hradba; 4 - opěrák; 5, 6 - objekty při hradbě /ohraničeny - . - . - . /; 7 - pilíř neznámé funkce; 8 - kolektor. Kresba: I. Boháčová, V. Richterová; zaměření podklad SÚRPMO. - Prague Castle, the multi-purpose hall. General situation of the 1983 - 1985 excavations. 1 - a trench covered by the body of a rampart with grillage construction; 2a - a rampart with grillage construction and front revetment of stone; 2b - a ditch; 3 - a fortification wall; 4 - a buttress; 5 and 6 - features by the fortification wall /limited by dash-and-dot lines/; 7 - a pillar of an unknown function; 8 - a collector. Drawn by I. Boháčová and V. Richterová, measurements based on SÚRPMO data.

mohlo zcela odstranit veškeré zbytky stavby, je vysoce pravděpodobné, že v severozápadním nároží románského opevnění žádná obranná věž neexistovala. Otázka původu údaje dr. Borkovského zůstane tak zatím nedořešena, jejímu objasnění snad přispějí budoucí výzkumy, zvláště v bezprostřední blízkosti severozápadního nároží vně románského opevnění /slévarenský dvorek/.

Pro poznání historie Pražského hradu přineslo nejzávažnější zjištění odkrytí nejstarší nálezové situace, která předcházela výstavbu kamenné hradby. První nečekaný, avšak důležitý poznatek, byl učiněn již v počáteční fázi předstihového výzkumu, kdy v malém prostoru omezeném ze dvou stran kolektorem a ze zbývajících severní zdi sálu a kamenným pilířem bylo zachyceno torzo valového opevnění sestávající z pozůstatků čelní na sucho kladené kamenné plenty probíhající severojižním směrem a hliněným násypem, zpevněným zde poměrně dobře zachovanou roštovou konstrukcí. Vrchní část popisované situace se nacházela v absolutní výšce 254,5 m n.m. Již tento nález výrazně pozměnil dosavadní představy o vzhledu opevnění probíhajícího napříč ostrožnou, jehož část dokumentoval dr. Borkovský v prostoru středního traktu mezi II. a III. nádvořím a které popsal jako valový násyp s palisádou a příkopem /Borkovský I., 1969, 51/. Při dalším výzkumu pak byl kladen důraz především na důkladné poznání této fáze opevnění pražského hradiště a s ním spojené nálezové situace, která přispěje, jak bylo úvodem řečeno, k řešení závažných otázek, týkajících se vzniku a počátečních období vývoje Pražského hradu. Jen jako předběžné shrnutí dosavadních poznatků lze uvést, že výzkumem byla odkryta a zčásti prozkoumána severní část mohutného opevnění tvořeného příkopem /obr. 4: 2b/, hliněným násypem zpevněným čelní kamennou plentou s mnohonásobnou roštovou konstrukcí /obr. 4: 2a/ v celkové šíři téměř 12 m /dokumentována jen východní stěna příkopu/, přetínajícího ostrožnu zhruba v místech prostoru mezi II. a III. nádvořím. Nejzávažnějším a dosud zcela neznámým zjištěním, které se podařilo výzkumem prokázat, je skutečnost, že opevnění v těchto místech bylo budováno v několika fázích. Překvapivým bylo zvláště odkrytí příkopovitého útvaru /hloubka 120 cm/ v situaci

stratigraficky starší než mohutný komplex valu s roštovou konstrukcí a příkopem. K problematice osídlení, jehož náznaky byly zachyceny v souvislosti s výzkumem těchto nejstarších opevnění, není zatím možné vzhledem ke stadiu zpracování výzkumu se konkrétněji vyslovit.

Předstihový výzkum, uskutečněný v letech 1983 - 1985 v tzv. víceúčelovém sále patří bezpochyby k nejvýznamnějším archeologickým akcím, realizovaným na Pražském hradě v posledních letech. Nové poznatky, které výzkum přinesl, přispějí nejen k řešení otázek týkajících se Pražského hradu v nejstarších fázích jeho existence, ale je možné očekávat, že budou přínosem i pro poznání obecnější problematiky, zejména pro detailnější postihu vývoje středohradištní keramiky. K jeho významu mimo náhodné situování do jednoho z hlediska historického poznání nejdůležitějších prostorů Pražského hradu, přispěl zejména jeho charakter, který umožnil v dostatečném časovém předstihu řádné provedení terénních prací i veškeré dokumentace.

Literatura

Borkovský, I. 1969: Pražský hrad, v době přemyslovských knížat, Praha.

Vilímková, M. - Kašička, F. - Chvojková, H. 1969: Severní křídlo I. /koncept/. Stavebně historický průzkum Pražského hradu, SÚRPMO Praha.

Preliminary report on the precedence excavations in the so-called multi-purpose hall in the N tract of the Prague Castle

NEBO 1600s

One of the most extensive /200 square metres/ archaeological operations in the Prague Castle area which took part in recent years was represented by precedence excavations in the N tract of the Castle in rooms E of the "Prašný most" gate /the so-called multi-purpose hall/. The processing of finds from this spot has only just begun but in view of the importance of the informations obtained, the most significant evidence is published in a preliminary fashion. The excavated area, limited by a part of a horse-stable space of the 80's of the 16th century, contained two ^{SUNKEN} features which yielded a rich array of objects the date for which is given by the period of erection of the hall as a "terminus ad quem" /samples on Figs. 1-3/. The existence of the Romanesque fortification wall /NW corner/ was verified and documented for a length of 20 metres; the excavations have shown that the tower which is assumed to have once stood at this spot by specialized literature did not exist. The most significant evidence has been obtained by investigations of the earliest contexts of the Slavic period. Surprisingly, an impressive rampart fortification /9 metres thick, with 14 layers of internal grillage construction surviving/ with a front revetment of stone and a ditch, running transversally through the spur-shaped hill, came to light at a spot where a simpler dumped construction with a palisade /as documented before between the Second and the Third Castle courts/ ^{HAD NOT} has been envisaged up to now. A completely unexpected discovery was that of a ditch-shaped feature covered by the huge body of the abovementioned rampart fortification. Processing of the finds obtained will contribute to the solution of questions concerning the earliest phases of existence of the Prague Castle and to the elaboration of more detailed sequence of the Middle Slavic /c. 800-950 AD/ pottery. The ^{LAYOUT} situation of the excavation is given on Fig. 4.

PARTICULAR

KANOVNICKÁ-ULICE /CANONS' STREET/ NO. 73

J. Frolík - J. Žegklitz - I. Boháčová

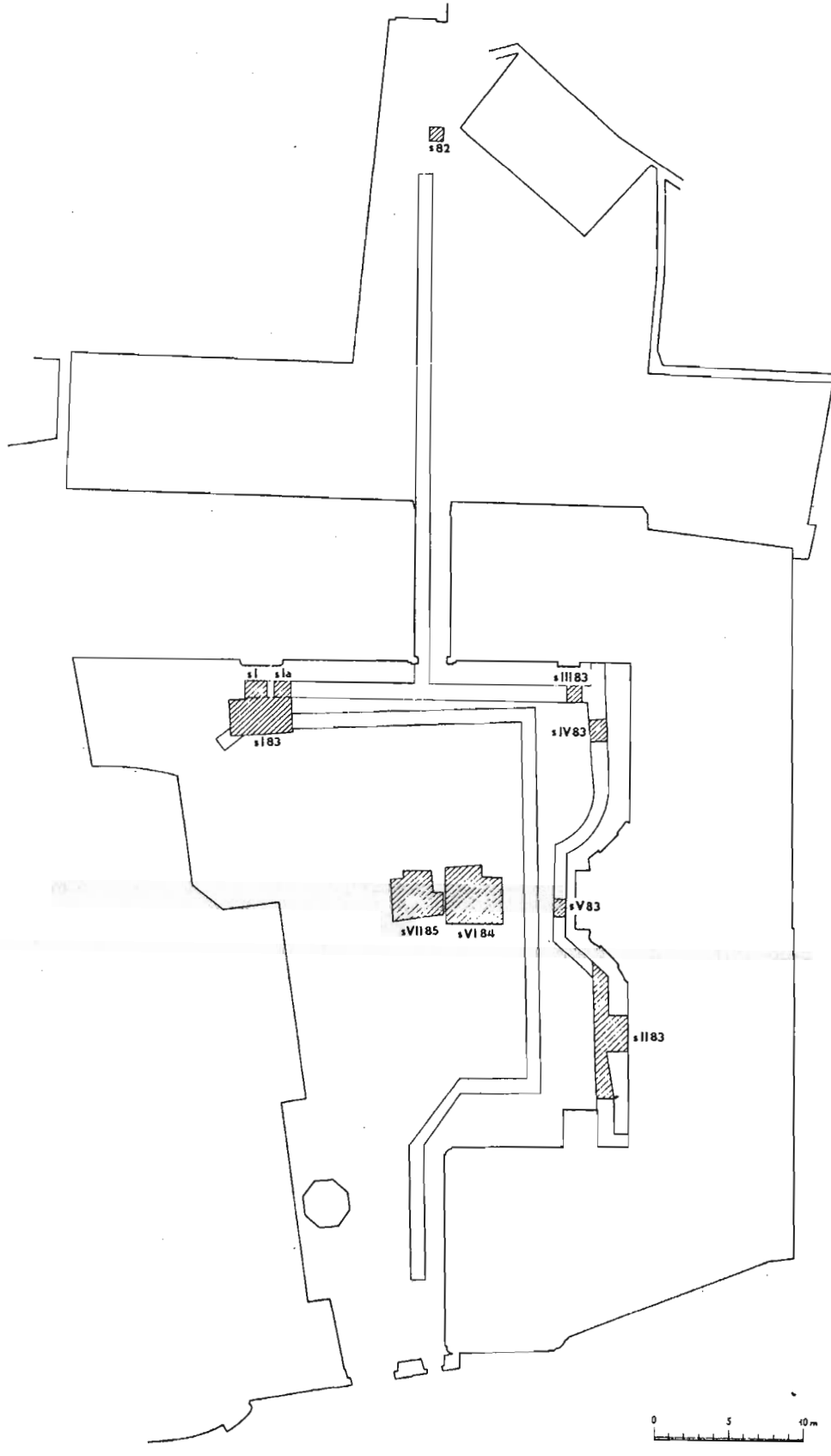
The area of No. 73 at the Kanovnická-^{STREET}ulice in the town of Hradčany, ^{THE}a one-time St. Anthony's imperial hospital, is situated on the S edge of the Jelení-přítok /Deer ditch/ on a slope mildly descending towards the north. Archaeological investigations were initiated in 1982 when, following a request of the Bureau of the President of the Czechoslovak Socialist Republic, a small exploratory sounding was sunk into the rear court where a transformator was to be constructed. In 1983, ancient masonry and early mediaeval strata turned up during excavation of supply-line trenches. This discovery brought about a rescue excavation and subsequent exploratory soundings which were continued until the year 1985 /Fig. 1/.

The subsoil of the site is constituted by loamy schisteous rock on which a yellow-brown to brown loess sediment is occasionally preserved /especially in Soundings I and II/. The original slope descended into the Jelení-přítok much more abruptly than today.

The earliest settlement traces unearthed belong to the Neolithic Stroked-pottery culture; these include a sequence of layers with scanty finds, a fragment of a pit and some post-holes. After a long pause, the other settlement phase is indicated by a find of Early Slavic pottery of the Prague type /6th-7th centuries A.D./ in a layer of Sounding VII. Neither the origin nor the character of this layer are quite clear; this may be either a settlement layer or, given the limited size of the sounding, a filling of some larger feature.

Clear settlement evidence is available from the Middle Slavic period /c. 800-950 A.D./. Sounding I exposed a sequence of strata up to 90 centimetres thick which may be divided into five superimposed horizons. The earliest of these contained a part of a S and W basement made up by an irregular line of stones, most probably of a timber building. Its interior yielded a thin loamy layer with completely decomposed wood and a pit for a stout pole. The minimum dimensions exposed amount to 3.4 x 2.8 metres. A small annex of posts measuring 1.8 x 0.5 metres was joined to the building's S side. The following horizon contained another timber building, of which a single baulk of the lowermost part of the construction on the N side and a floor of boards in the interior part - in the N segment in the shape of badly shattered wooden boards and in the S segment as an inconspicuous thin layer - have been preserved. On its S side, the floor was lined by a strip of loamy clay daub /Fig. 2/. Its dimensions imply a small building /1.8 metre wide and at least 2.1 metres long/; we do not know if it was free-standing or if it made up a part of some complex though

LAYERS?

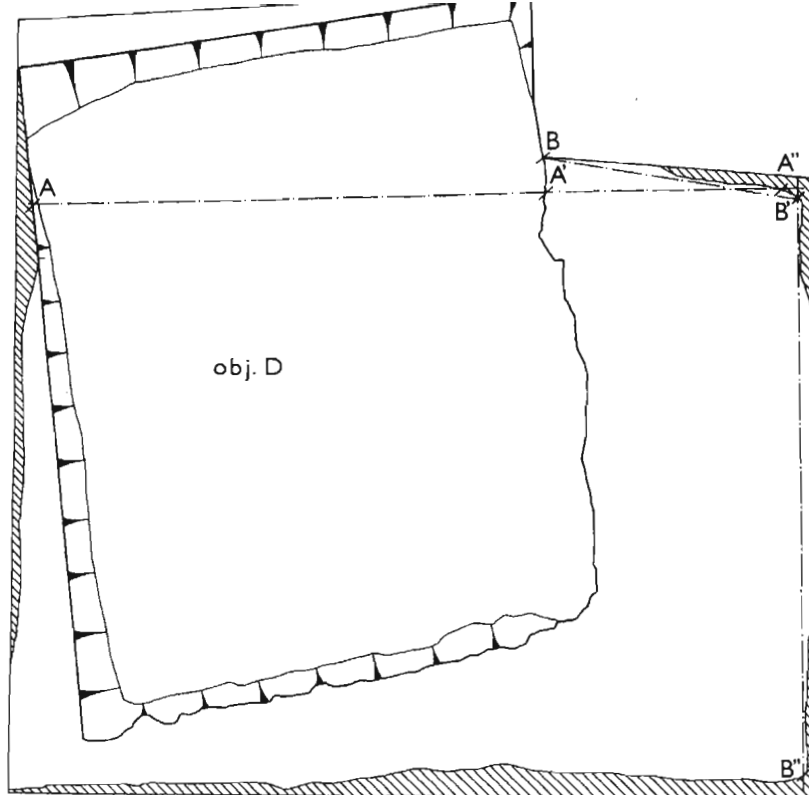
Obr. 1. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, celková situace. - Prague - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, general situation.

Obr. 2. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, horizont II; pozůstatky srubové stavby 1 - dřevo; 2 - mazanice; 3, 4 - zetlelé dřevo; 5 - opuka. - Prague - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, horizon II, remains of a timber building. 1 - wood; 2 - loamy clay daub; 3, 4 - decayed wood; 5 - lime stone /"opuka"/.

stratigraphical observations N of the feature may indicate the latter possibility. The third horizon yielded a single wall of a post structure in the form of a row of four post-holes running NW-SE at the length of 3 metres. The layer with tiny pieces of charcoal and clay daub, which both fills in and covers this feature, suggests that the structure was burned. In the following horizon, a limit between an area paved with wood and another one paved with pebbles has been unearthed. We cannot say whether this is an interior part of a single feature or a delimitation of several structures; if the wood-paved area is a house floor, the cobbled part could well be fragment of a nearby road. The local stratigraphy suggests that the pebble pavement is slightly later. The latest and most recent horizon was made up by a destruction layer of local chalky limestone /"opuka"/ containing, at one spot, what may be a dry-built and collapsed wall. We cannot be more precise as the abovementioned horizon was heavily disturbed by later activities. According to a preliminary analysis /Frolík 1986/, the abovementioned sequence of layers is datable into the 9th - 11th centuries A. D. The introduction of the chalice-shaped rims may be observed in the pottery finds.

The settlement of No. 73 was obviously continuing; archaeologically, the first half of the 13th century is most conspicuous /Frolík 1986/. A western, dry-built wall of a structure of which the exposed interior parts were provided with a loam floor fortified - at some spots - with pavement of flat stones was documented roughly in the centre of the front court in Soundings VI and VII - or, at any rate, what remained

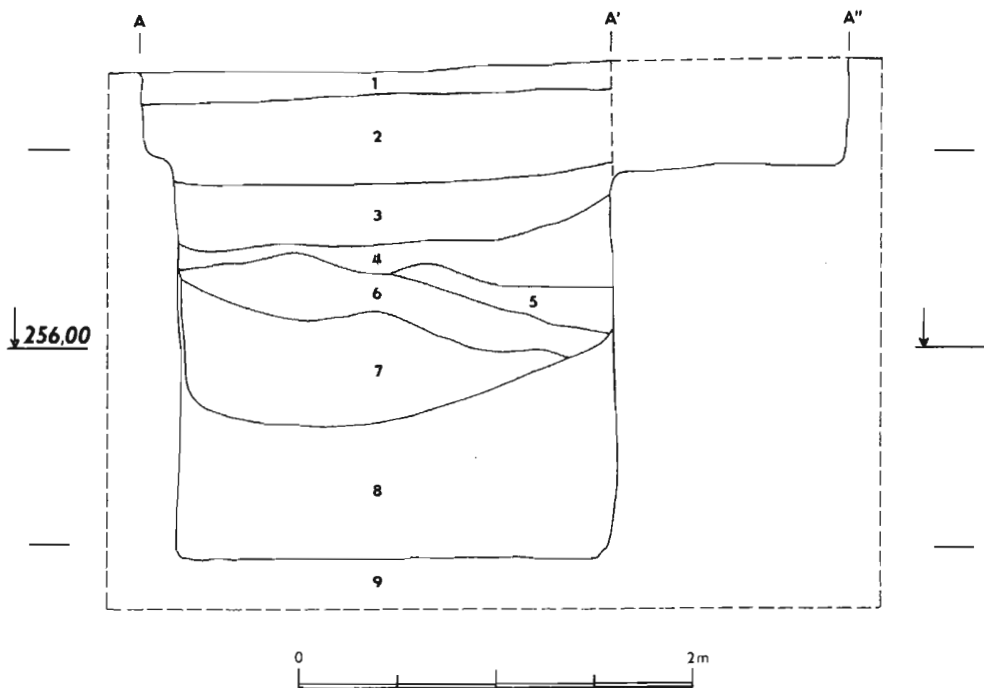

Obr. 3. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, sonda VI/84. - Prague - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, Sounding VI/84.

thereoff. A large quantity of slag and charcoal pieces in the fill of this structure imply some production activities, though we failed to find direct evidence for ironworking such as furnaces, hearths, or the like. In addition to the usual categories of finds, a single ringlet from a coat of mail merits attention. After the desertion of this feature, the excavated part of the court was covered by a clay layer with numerous slag fragments and small "opuka"-stone chips; at some spots, this layer may be described as a loose pavement.

The existence of a hospital is first mentioned for the year 1374 /Pásport SÚRPMO, Hradčany No. 73/IV/. The later phases of existence and rebuildings of this institution include two courses of masonry uncovered in the NE part of the court and, first and foremost, features B and E, two large rubbish pits sunk roughly into the central part of the present court area.

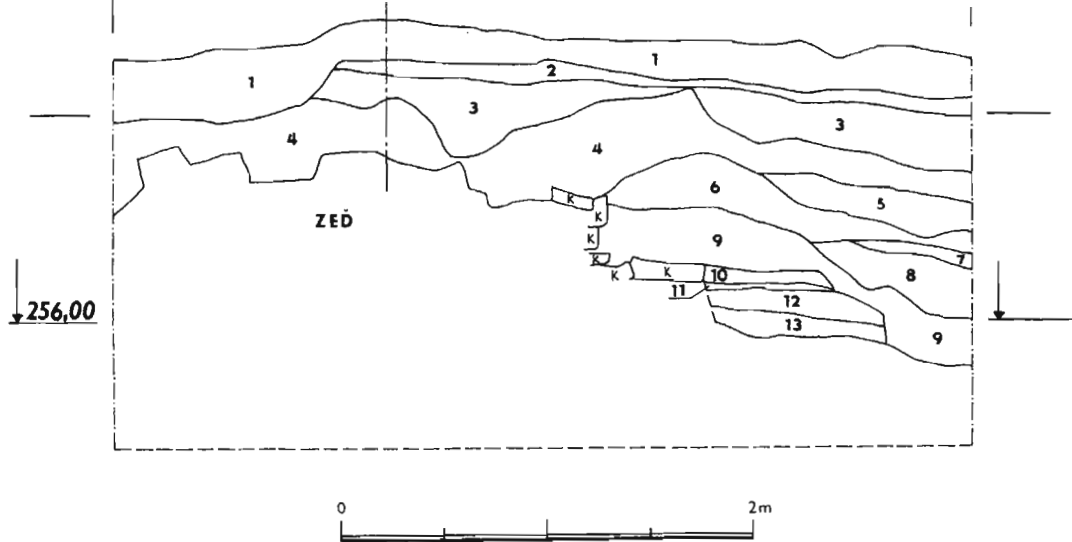
The excavations of ^{THESE SPOTS} this spot were opened in July of 1984. Under the overlying humus layers, ^{TAE} an edge of a feature of a trapezoidal plan the dimensions of which amount to 250 x 300 x 260 x 330 centimetres /Fig.

Obr. 4. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, řez A-A'-A''. 1 - černá hlinitá /drn/; 2 - černá hlinitá s pískem a úlomky opuky; 3 - žlutá maltová; 4 - hnědá hlinitojílovitá; 5 - žlutý jíl; 6 - černá hlinitá; 7 - hnědočerná hlinitojílovitá propálená; 8 - hnědá jílovitá /zetlelé dřevo/; 9 - podloží - spraš zjílovatělá. - Prague - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, section A-A'-A''. 1 - black clayey /the sod/; 2 - black clayey with sand and fragments of local chalky limestone /"opuka"/; 3 - yellow mortar layer; 4 - brown clayey-loamy; 5 - yellow loam; 6 - black clayey; 7 - brown-black clayey-loamy, burnt; 8 - brown loamy /decayed wood/; 9 - subsoil /loess turned to loam/.

1, S. VI/84; Fig. 3/ was exposed at a depth of c. 60 centimetres. The filling of this feature 200 centimetres deep consisted of six layers /Fig. 4, layers 3-8/, but the chronological significance of this stratigraphy need not be overestimated as in a number of cases /though the processing of the finds in only beginning/ fragments of a single vessel turned up in several filling layers /layers 5 and 8 of Fig. 4, for instance/. Let us note that a part of a bowl /Pl. 1/2/, found in the bottom layer of the pit, was of the same vessel of which another fragment was recovered from a layer north of the pit /Fig. 5, layer 3; the bottom layer of the pit bears the No. 8 in Fig. 4/. This indicates that the whole pit, the intake of which amounts to c. 15.6 cubic metres, had been filled in over a rather short period of time. Such a conclusion is supported by the character of the filling made up mostly of building debris, mainly of wood and bricks, which was certainly not lacking during repeated repairs of the hospital buildings and especially their roofs /passport SÚRPMO, Hradčany No. 73/IV, pp. 5-7/. The remaining layers yielded considerable numbers of fragments of pottery vessels, glass, metals and objects of organic materials /wood, bone, textile, leather, hair, egg and nut shells, fruit stones, seeds and the like/ of which the preliminary date is the beginning of 17th century.

This dating could have been ^{MADE MORE PRECISE}precised by further excavations which unearthed another, very similar rubbish pit, in an exploratory sounding south of the preceding one /Fig. 1 Sounding VII/85; Fig. 6/. The filling of this pit /dimensions: 270 x 270 x 210 x 270 centimetres, intake of c. 15 cubic metres/ was virtually homogenous, clayey-loamy to muddy, with only the strata of building debris /especially of wood/ differing from the remaining contents. It seems that by and large, the structure of the archaeological ma-

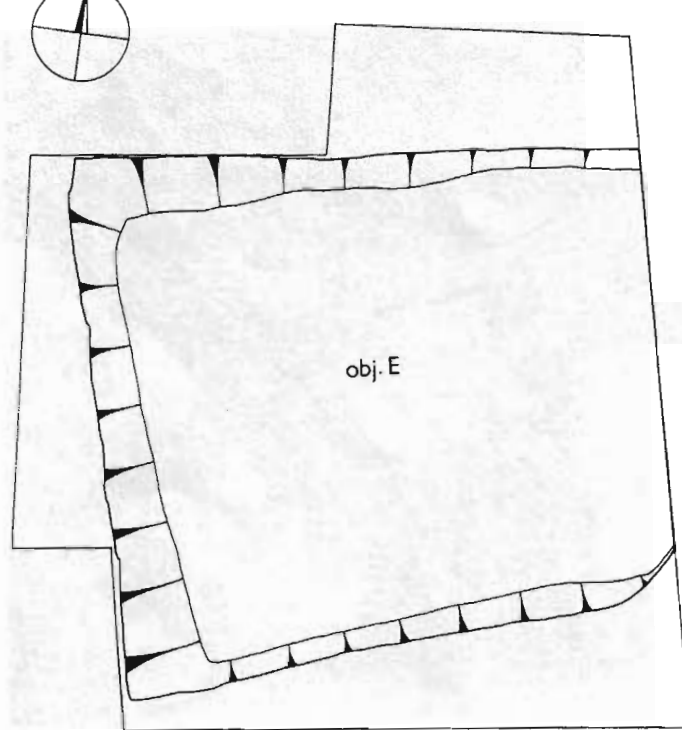

Obr. 5. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, řez B-B'-B''. 1 - černá hlinitá /drn/; 2 - recentní narušení /kabel/; 3 - hnědá jílovitá; 4 - černá hlinitá s kameny; 5 - hnědá hlinitá s uhlíky, drobky žlutého jílu a kameny; 6 - tmavěhnědá hlinitá; 7 - hnědočerná hlinitá; 8 - černá sypká hlinitá; 9 - černá uhlíkatá; 10 - žlutý jílu; 11 - šedohnědá písčitojílovitá; 12 - hnědá jílovitá s uhlíky; 13 - černá sypká hlinitá. - - Prague - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, section B-B'-B''. 1 - black clayey /the sod/; 2 - a recent disturbance /a cable line/; 3 - brown loamy; 4 - black clayey with stones; 5 - brown clayey with pieces of charcoal, bits of yellow loam and stones; 6 - dark brown clayey; 7 - brown-black clayey; 8 - black incoherent clayey; 9 - black with pieces of charcoal; 10 - yellow loam; 11 - grey-brown sandy-loamy; 12 - brown loamy with pieces of charcoal; 13 - black incoherent clayey. Zeď - the wall.

materials obtained was identical to that of the abovementioned pit; the second pit was considerably richer as to the quantity of the finds of which some had a distinctly showy character /pottery, glass, jewellery/. This difference in character of both pits is somewhat difficult to explain, especially as it could have been observed by chance that both of them functioned together, at least for a certain period of time /fragments of a single jug turned up in both pits/. Both pits may have been used by different communities; it is known that in addition to accomodation for thirty lay hospital members, who were obliged to sing funerary masses for Ferdinand I and his queen Anne in St. Guy's cathedral, the hospital area contained an imperial armoury, stables, a granary, a room for a beneficiary and two appartments of unspecified character introduced by order of Emperor Rudolph II /passport SÚRPMO, Hradčany No. 73/IV, pp. 3-7/.

Some of the abovementioned luxury or exceptional articles contributed to closer dating of this find group, however provisional this may be. The earliest item, which may be more closely dated, is a fragment of a quadrangular bottle of glass with a painted coat-of-arms and a typical lily-of-the-valley ornament /Pl. 6/ bearing, on its front side, the year 161?. The date cannot be ^{MADE MORE PRECISE} ~~precised further~~ as the bearer of this coat-of-arms has not been identified up to now. ^{CONTRARILY} ~~As against this,~~ the latest datable item is represented by a Chinese porcelain rice bowl, the inside and outside of which are decorated by fantastic figures and floral ornaments painted in blue, quite unique in our context. The bottom of this bowl bears a mark dating it to the period of the Xing dynasty /1644 - 1911; Pl. 7, cf. Graesse, J.G.Th. - Jaenicke, E. - Zimmermann, E. 1922, 284/.

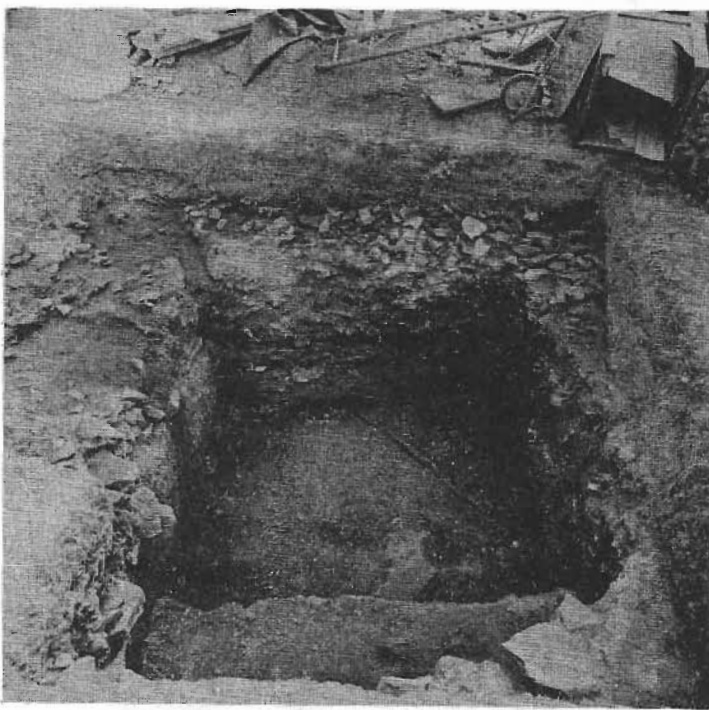
Obr. 6. Praha - Hradčany,
 Kanovnická ul. čp. 73, son-
 da VII/85. - Prague - Hrad-
 čany, Kanovnická ul. No.73,
 Sounding VII/85.

In addition to these directly datable items we found relatively high quantities of fragments and even of some complete pieces of German stoneware the production of which may be dated around 1550 /e.g. Pl. 2/3/, fragments of glass goblets or cups of Italian or Dutch origin of the first half of the 17th century and three fragments and one complete example of Dutch pipes /Pl. 4/1, 2, 5/; fragments bearing the same type of ^{SCULPTURAL} plastic decoration are dated - without further specification - into the course of the 17th century /Oswald, A. 1969, 138-139/. An interesting hypothesis concerning the manner in which these Dutch products reached Bohemia may be put forward here. Next to the hospital there was a house called "U černého mouřenína" /The Black Moor/ which existed until 1836; this house was ^{THE} a residence of the Spanish ambassador until the end of the first decade of the 17th century /passport SÚRPMO, Hradčany No. 72/IV, 11-13/. In 1600, the scribe of buildings Dominik Florýn of Lambštejn and a master mason Martin Gambarin submitted a report on the state of buildings and the area of the hospital which, among other items, mentions the fact that from eight windows which had been breached from the Spanish ambassador's house towards the hospital waste water was being poured into the court area /passport SÚRPMO, Hradčany No. 73/IV, 6/. It is thus not excluded that some of the objects found in the rubbish pits might have got there in this way.

All the abovementioned evidence thus indicates the conclusion that the rubbish pits ^{HAD} have been filled in during the first half of the 17th century, most probably between 1620 and 1650.

Unfortunately, a substantial part of the whole find group may not be commented ^{ON DEGREE OF} to any detail ^{BECAUSE} at the time being ^{ANALYSIS} as the laboratory treatment of the materials has only just begun; the published sample is purely random. Nevertheless, the pottery products are represented by types usual in this period of time. Pots of all sizes are ^{PREVALENT} prevailing, frequent types include pids, shallow conical bowls /"pernice"/, bowls and dishes with plateshaped parts situated below the rims, plates, jugs, pans; there are some baking trays and there is an interesting find of a vessel called "srostlík" /Pl. 3/4/. Most of the pottery is ^{ON ONE SIDE} glazed unilaterally, smaller groups are represented by smoke-stained or burnished items. Painted wares are represented by the Beroun group /Pl. 3/1/ and by examples painted on light and dark slips, other examples bearing "mar-

Fot. 1. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, s. VI/84, objekt D. - Prague - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, Sounding VI/84, feature D.
Foto - Photo by J. Žegklitz.

ble" or "flame" patterns. In addition to the abovementioned imported items, the group of glass finds is constituted especially ^{of} window-pane disks, thick- and thin-walled quadrangular bottles and current table service glass types /Pl. 5/. A few painted pieces turned up.

Of the other materials, a golden ring, probably with an amethyst or diamond, is worth mentioning as an exception; items of bone /table or toilet articles etc., Pl. 4/4, 6/, iron, bronze /Pl. 4/3/, wood /Pl. 4/7/, textile, leather and a large quantity of plant remains have been found.

Excavations in the area of the ancient hospital are now finished; those materials which have already been processed brought forth interesting evidence especially for the Slavic and early mediaeval period /Frolík, J. 1986/ and we hope for the same in the case of later finds which seem to represent a significant contribution to the development of post-mediaeval pottery.

References cited

Frolík, J. 1986: Osídlení západního předpolí Pražského hradu před vznikem města Hradčany /Settlement of the area W of the Prague Castle prior to the foundation of the town of Hradčany, in Czech/, in: Archeologické rozhledy XXXVIII, 73-85.

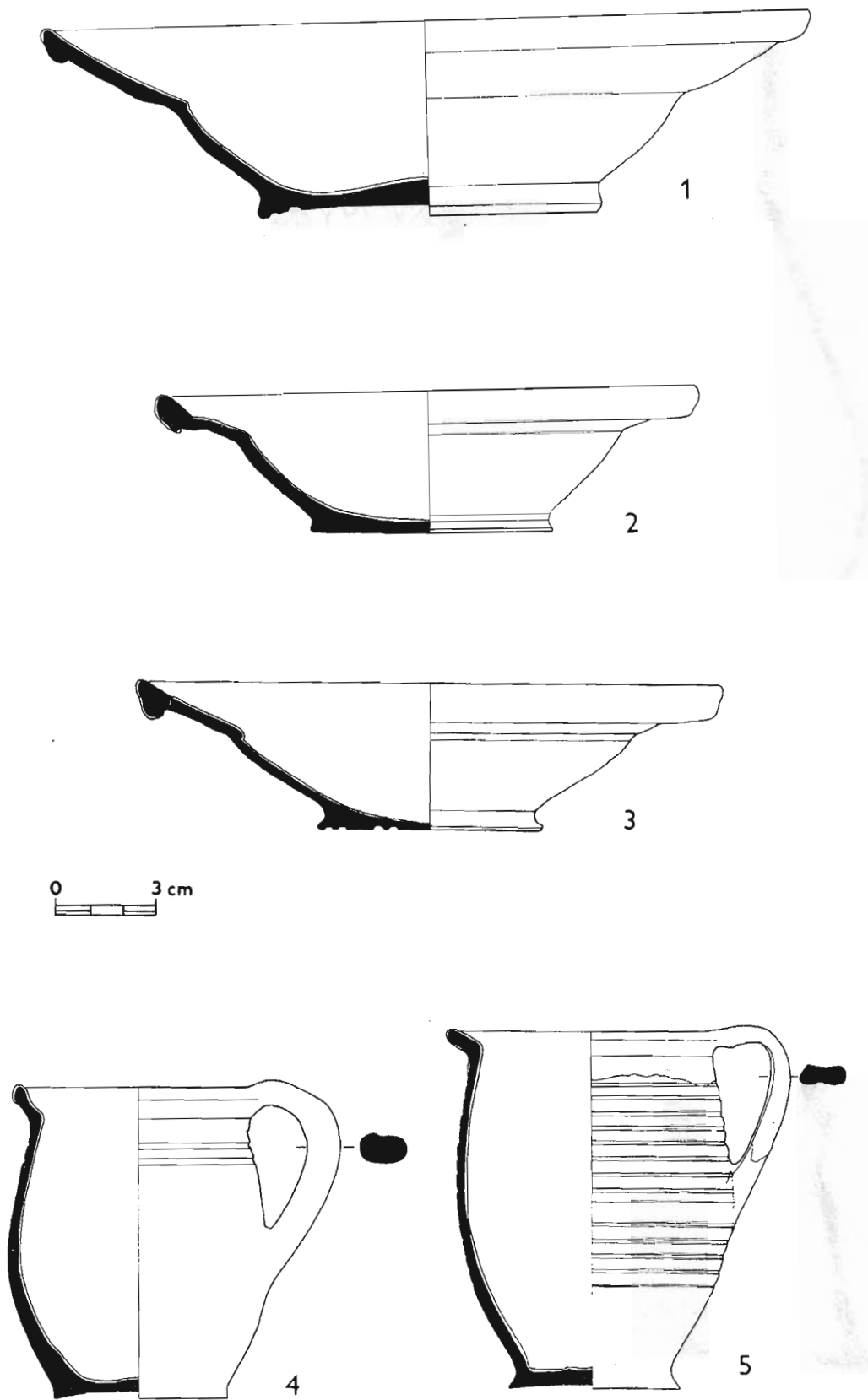
Graesse, J.G.Th. - Jaenicke, E. - Zimmermann, E. 1922: Führer für Sammler von Porzellan und Fayence, Steinzeug, Steingut usw. Berlin.

Oswald, A. 1969: Marked Clay Pipes from Plymouth, Devon, in: Post-Mediaeval Archaeology Vol. 3, 122-142.

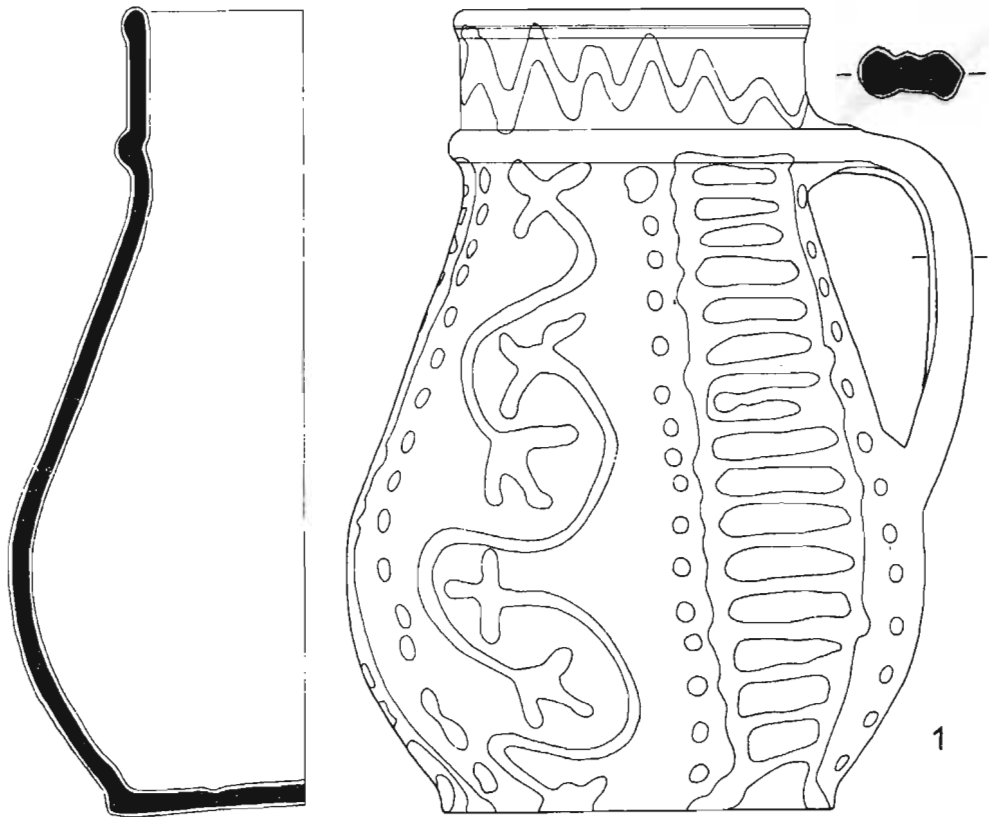
Pasport SÚRPMO, Hradčany, No. 72/IV.

Pasport SÚRPMO, Hradčany, No. 73/IV.

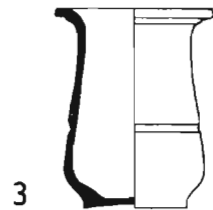
Poznámka: V české verzi byl text publikován pod titulem "Předběžné výsledky výzkumu v areálu bývalého špitálu na Hradčanech" v Časopise lékařů českých 127/1988, s. 120-123

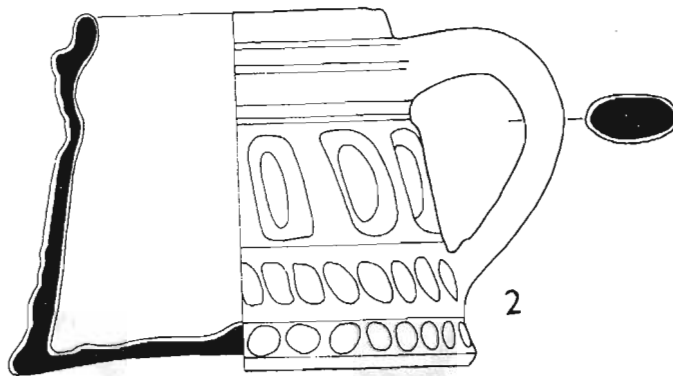
Tab. 1. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, s. VI/84, objekt D, vzorek keramiky. - Prague -
 - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, Sounding VI/84, feature D, a sample of the pottery.

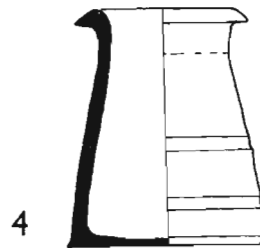
0 3 cm

3

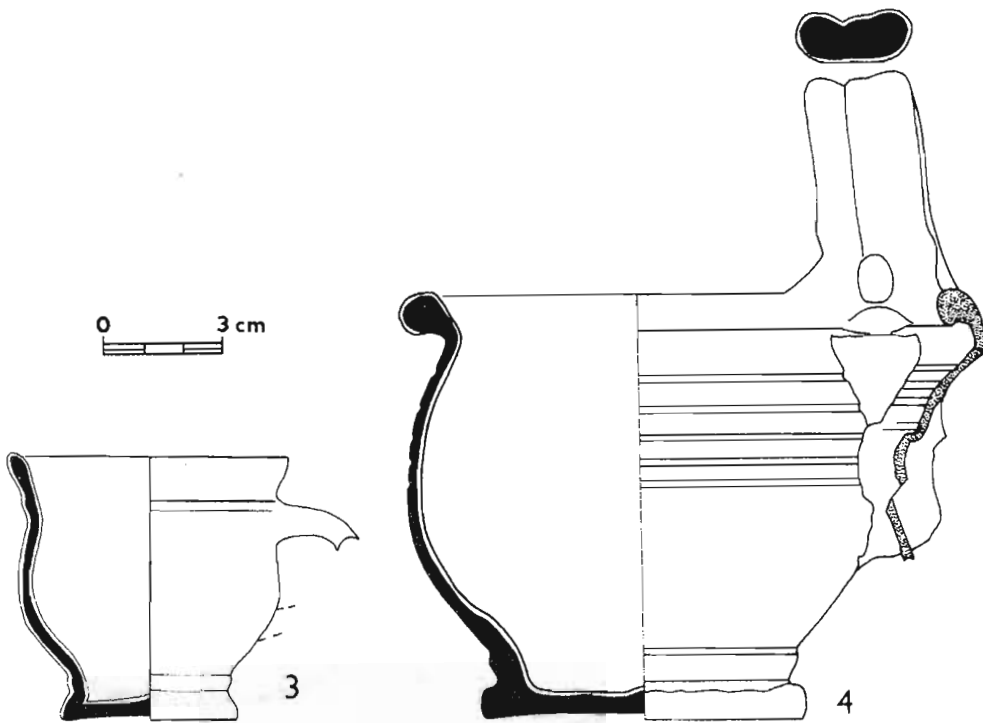
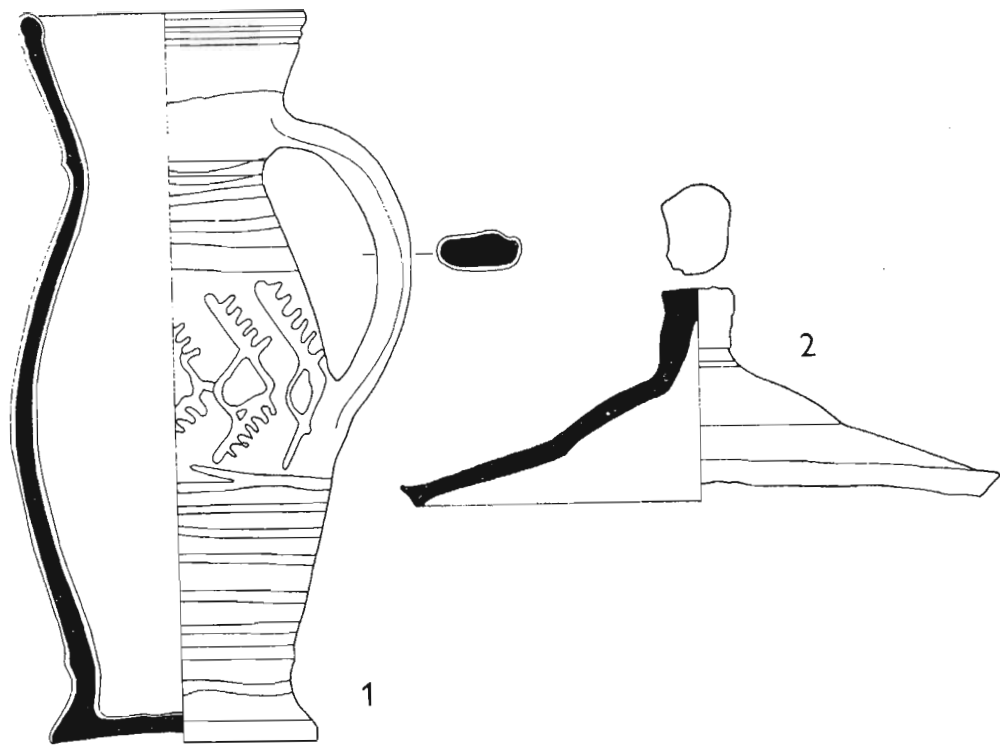

2

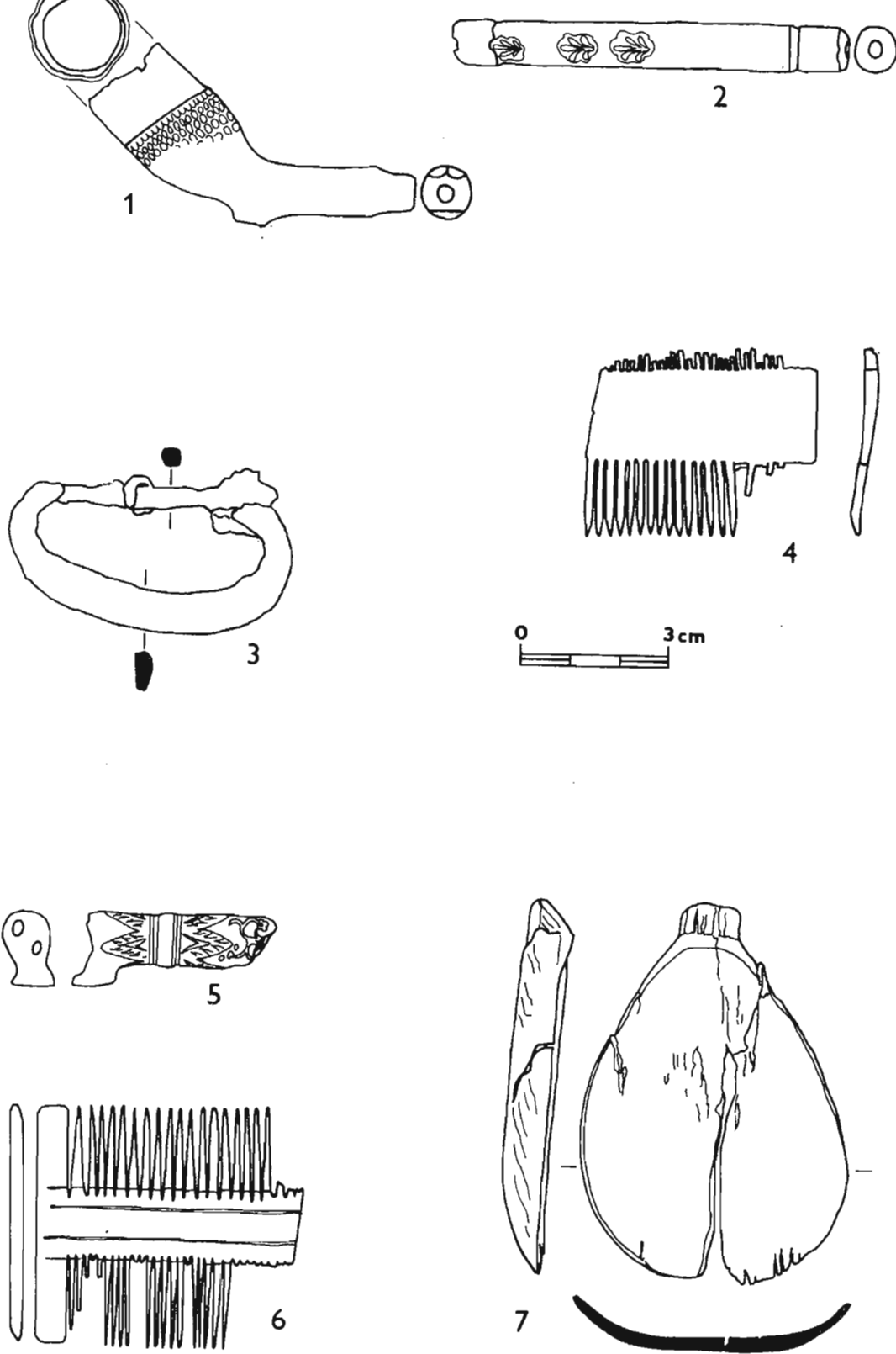

4

Tab. 2. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, s. VI/84, objekt D, vzorek keramiky. - Prague - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, Sounding VI/84, feature D, a sample of the pottery.

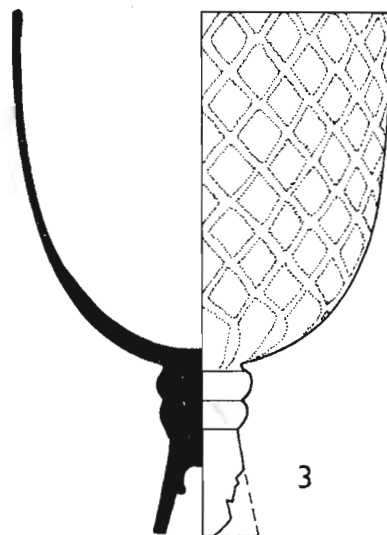
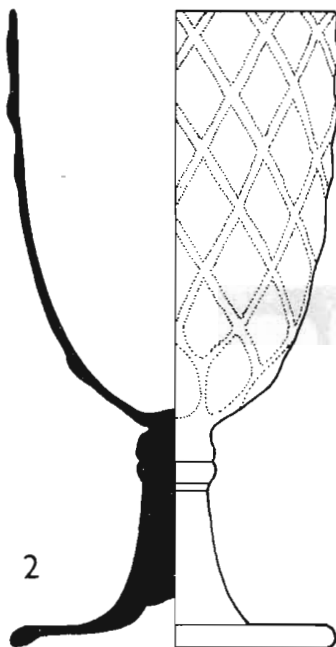
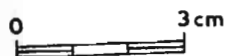
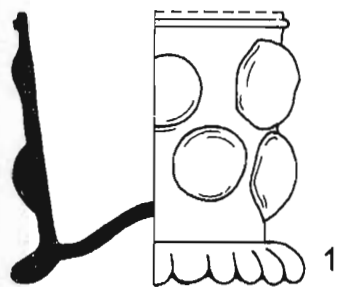

Tab. 3. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, s. VI/84, objekt D, ukázka keramiky. - Prague -
 - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, Sounding VI/84, feature D, specimen of the pottery.

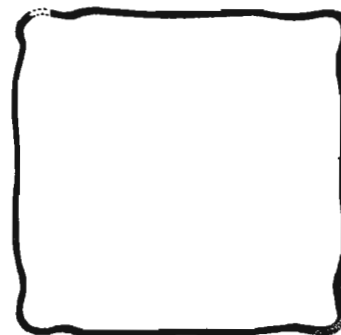
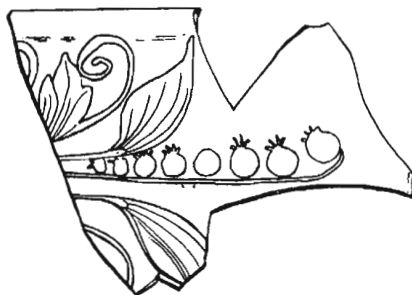
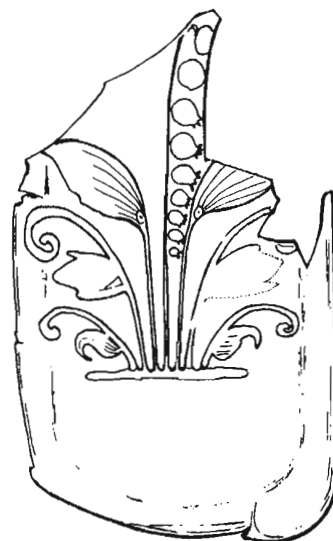
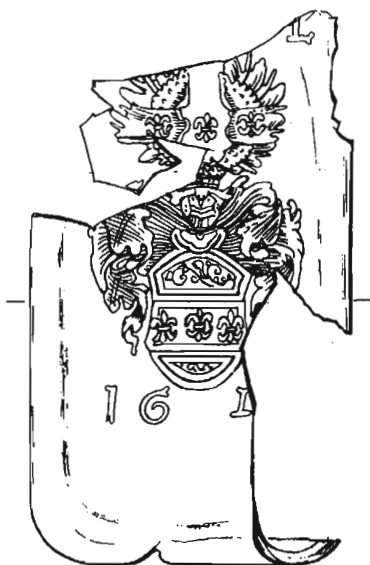

Tab. 4. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, s. VI/84, objekt D, 1-dýmka /zeleně glazovaná/, 2 - - troubel dýmky, 3 - bronzová přezka, 4, 6 - kostěný hřeben, 5 - zlomek troubele dýmky, 7 - dřevěné lžíce. - Prague - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, Sounding VI/84, feature D: 1 - a green-glazed pipe, 2 - - a pipe stem, 3 - a belt clasp of bronze, 4, 6 - a comb of bone, 5 - fragment of a pipe stem, 7 - spoons of wood.

TAB. č.5

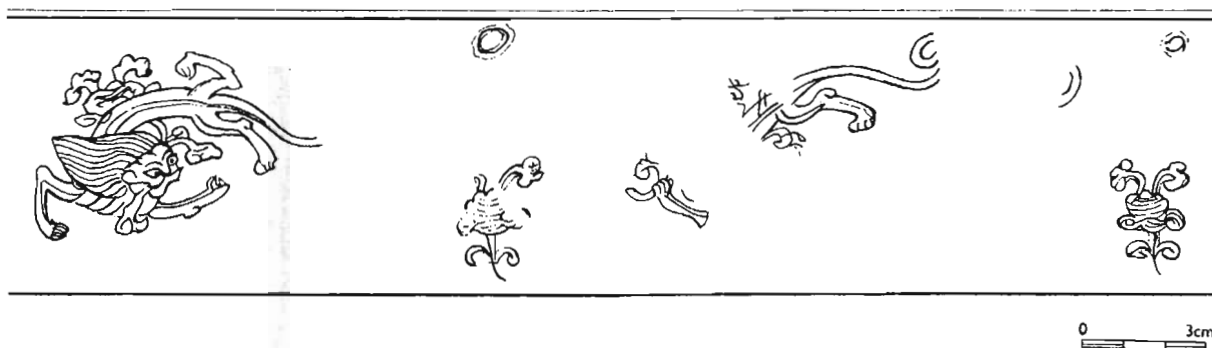

TAB. č. 6

Tab. 5. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, s. VI/84, objekt D, ukázka užitkového skla. - Prague - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, Sounding VI/84, feature D, specimen of utility glass products.

Tab. 6. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, s. VII/85, objekt E, skleněná čtyřboká malovaná láhev s letopočtem 161?. - Prague - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, Sounding VII/85, feature E. A painted quadrangular bottle of glass with the year 161?.

Tab. 7. Praha - Hradčany, Kanovnická ul. čp. 73, s. VII/85, objekt E, čínská porcelánová miska, po 1644. - Prague - Hradčany, Kanovnická ul. No. 73, Sounding VII/85, feature E, a Chinese porcelain bowl, after 1644.

Kresby - drawn by: V Richterová, J.Frolík /obr.-fig.1/; J.Frolík /obr.-fig.2/; V. Richterová /obr.-figs. 3, 6/; J.Žegklitz /tab.-pls. 1-5 ; obr.-figs. 4,5/; H.Škvainová /tab.-pls. 6,7/.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN HOUSE NO. 48 - THE OLD PROVOSTSHIP IN 1984

J. Frolík - I. Boháčová - P. Chotěbor - J. Žegklitz

A ^{PRELIMINARY} ~~precedence~~ excavation investigating all parts of the ground floor of No. 48 not destroyed by cellars took place in connection with reconstruction of this building /first residence of the bishops of Prague/ at the Third court of the Prague Castle. The entrance hall, the NE corner room and those parts ^{THE} ^{IN} of rooms of the S half of the building not destroyed by cellars were archaeologically investigated for the first time. In two rooms we checked observations recorded by the architect K. Fiala /Fiala 1925/ during the last reconstruction of the building in the ^{1920's.} ~~20's of this century~~. Work began on 5 April, 1984 and ended on 12 July, 1984. In addition to archaeological excavations, the building was also investigated from the architectural-historical ~~point~~ ^{point} of view.

The excavation confirmed that the most ancient episcopal residence was built ^{ON} ~~at~~ an elevated spot here. In the rooms of the N half of the structure, the subsoil, consisting of bedrock decomposing into loam, was documented at the altitude of 258.0 - 258.8 metres above sea level; this means that it is some 2 - 3 metres above the present level of the court which has been lowered several times since the Renaissance period. Some hypotheses locate ~~at~~ both the pagan cultic precinct "Žiži" and a part of the so-called most ancient cemetery of the Prague Castle here /e.g. Borkovský 1946/. No features of this sort have been documented here. We have, however, ^{UNCOVERED} ~~laid bare~~ traces of wooden structures in the form of post-holes belonging, at least, to two buildings. Of four pits uncovered, one was an oblong cache or depository, originally panelled inside with wooden boards, a type of which better-preserved examples have been identified in timber buildings of the Third court /Guth 1934/. A trench which we excavated here may be a trace of a fence. These structures of wood may be provisionally dated into the 10th - 11th centuries.

The most ancient evidence for building in stone is represented by the N wall /9 metres long/ and the NW corner of a house /Fig. 1/ datable into the 11th century as it is identically oriented as the chapel of St. Maurice which is respected by the Romanesque basilical church of St. Guy and must thus be older than 1060 /Merhautová 1971/. The masonry of roughly dressed flat pieces of local chalky limestone /"opuka"/ laid in loam mortar represents a remnant of the most ancient ^{RESIDENTIAL} ~~habitation~~ building of stone of the Prague Castle.

The structure was subsequently enlarged towards the N by the addition of a double-room wing containing, ^{ON} ~~at~~ the ground floor, a square room /7 x 7 metres/ and, on its S side, a narrower oblong area, perhaps an entrance corridor /1.6 x 7 metres/. Its "opuka"-stone masonry is laid in lime mortar and

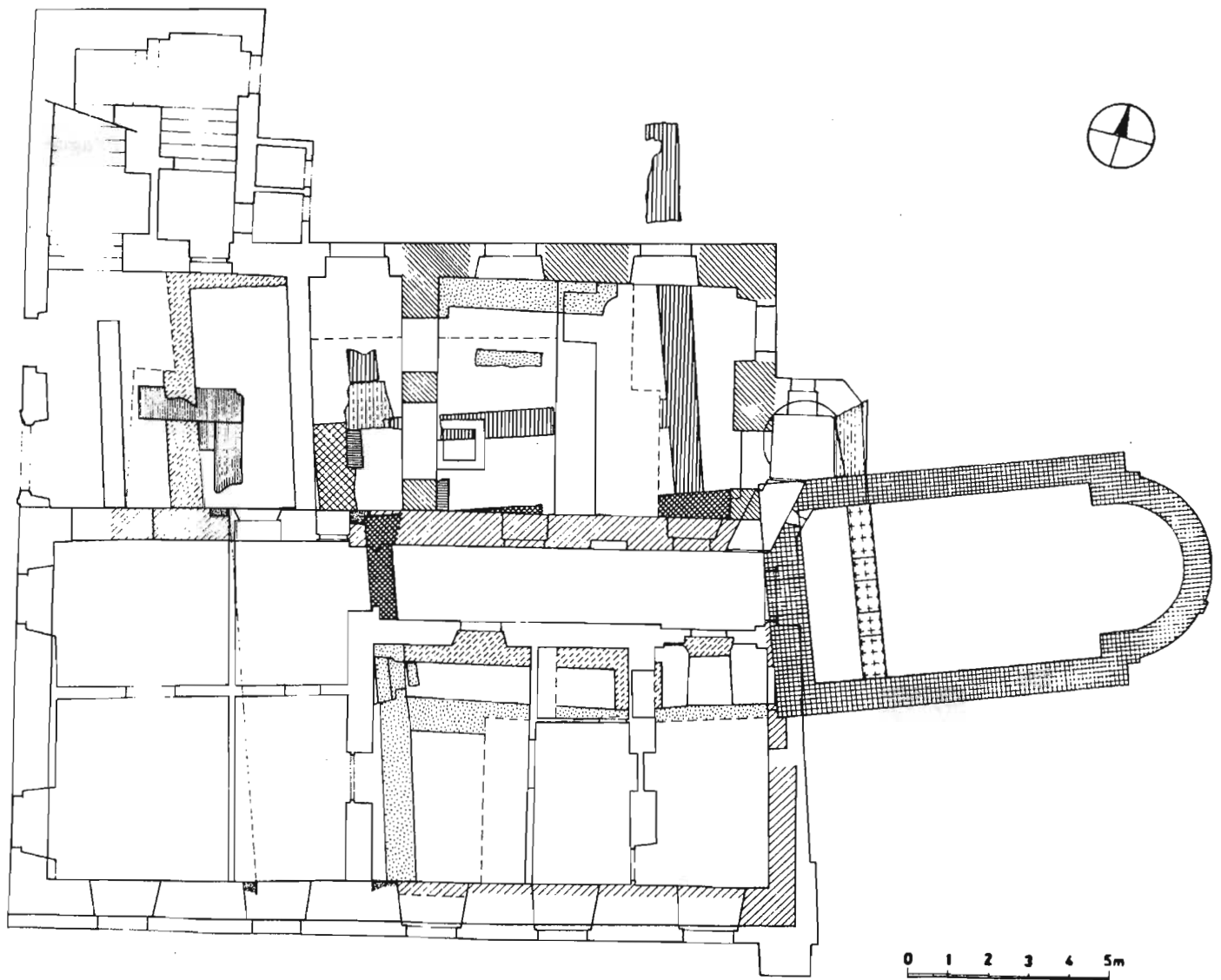
opus spicatum, or a masonry of stones laid out in a herring-bone pattern, is occasionally used in the foundation. The ground floor was provided with mortar floors. Some building adjustments were carried out during the lifetime of the structure, especially in the W part of the entrance corridor. It was burned down, probably in 1142.

The ruined bishop's palace was then renewed in the mature Romanesque style. The size of this building was determined by K. Fiala /Fiala 1925/. This was a large oblong three-storeyed building, the ground floor of which might have been divided into two rooms by a transversal wall. Niches in the N and E walls and windows in the N walls of the ground floor and of the first floor represent ^{THE} architectural ^{FEATURES} equipment of this building. The doubled window of the E wall of the second floor belongs into this phase. The ground floor was provided with a mortar floor of which a tiny fragment has survived. Soon afterwards, the building was enlarged towards the N by adding a two-storeyed wing opened on three sides of the ground floor by arcades. A floor of ^{COMPACTED} trampled earth, possibly covered by wooden boards, and a hearth, probably with a smoke-evacuation device, was inside. Tiny post-holes in the S half of the room probably represent traces of interior furnishings. A narrow window was uncovered in the N wall of the first floor. Another, smaller annex was erected at the NW corner; it had a mortar floor at the ground level.

The next building phase is to be dated after 1486 when the house was acquired by the cathedral chapter of St. Guy. In that time, a passage running N-S, approximately through the centre of the Romanesque structure, was opened. A remnant of this passage is the vault of the N entrance which Fiala interpreted as Romanesque /Fiala 1925/ though its voussoirs contain bricks. Plinths of dressed sandstone represent the only vestiges of the S entrance which have survived. The NW annex of Romanesque times had to give way to this passage. A worn-out pavement of basalt stones, with a rubbish pit ^{CONTAINING} with pottery and glass finds of the 14th - 15th centuries underneath, was found N of this passage. The E room of the S tract was divided into two by a transversal wall, the S room was equipped with two, deep vaulted cellars existing to this day and the N room was provided with a slightly sunken-floored room accessible from the W by means of a brick staircase. The N wing was elevated by an additional floor level and thus brought to the same height as the rest of the building. ^{THE} ^S remainder of a window of pre-formed terra-cotta mouldings was newly uncovered in the N facade. A part of the structure must have been half-timbered and one of the rooms of the first floor had a floor of plain brick tiles and a stove of tiles. The interior furnishings include a brick kiln, probably a hypocaustum, dated by K. Fiala /Fiala 1925/ into the 15th century. Only the S part of this could be checked as the N half was destroyed during sinking of a channel for central heating, but no new datation materials have been recovered. The Provostship was heavily damaged by the great fire of 1541 when the room accessible by the brick staircase was destroyed.

The building was reconstructed in haste and the floor level - at least in its S half - became stabilized at the present datum. Of the Renaissance-period rebuilding ^{FLOOR} of the second half of the 16th century, the facade decorated with sgraffito patterns has survived. The subsequent rebuilding in the Late Renaissance, or Early Baroque spirit brought about the re-designing of floors as they are today and the building was expanded by an addition at the NW corner which completed its extent into the present state. Another Early Baroque rebuilding, most probably after 1700, introduced completely different divisions of the building and most of the earlier transversal walls were removed. In this phase, the structure was provided with the present facade the original colours of which have been restored. Some of the interiors were also decorated ^{WITH} by frescoes. Subsequent adjustments were purely utilitarian in character.

The investigations of house No. 48 brought forth significant evidence not only on the building itself but also on the questions of the earliest history of the Prague Castle. At the same time, they enhance the importance of the collaboration of archaeologists and architects in studies of similar structures.

Praha - Hrad, čp. 48. Situace v přízemí na základě archeologického a stavebně-historického průzkumu. 1 - kaple sv. Mořice, 1. fáze /před 1060/; 2 - kaple sv. Mořice, 2. románská fáze; 3 - biskupský palác, 1. fáze /před 1060/; 4 - biskupský palác, 2. fáze, konstrukce vstupu /?/ severního křídla; 5 - biskupský palác, 2. fáze, severní křídlo; 6 - biskupský palác, 2. fáze, úprava vstupní prostory /před 1142/; 7 - biskupský palác, 3. fáze /po 1142/; 8 - biskupský palác, 4. fáze, severovýchodní románské křídlo; 9 - biskupský palác, 5. fáze, severozápadní románský přístavek; 10 - pozdněgotická přestavba /po 1486/; 11 - barokní zdiva; 12 - nedatovaná románská zdiva. - Prague Castle, house No. 48. Situation of the ground floor according to archaeological and architectural-history investigations. 1 - St. Maurice's chapel, first phase /before 1060/; 2 - St. Maurice's chapel, second Romanesque phase; 3 - the bishop's palace, first phase /before 1060/; 4 - the bishop's palace, second phase, construction of the entrance /?/ of the N wing; 5 - the bishop's palace, second phase, N wing; 6 - the bishop's palace, second phase, adjustment of the entrance area /before 1142/; 7 - the bishop's palace, third phase /after 1142/; 8 - the bishop's palace, fourth phase, NE Romanesque wing; 9 - the bishop's palace, fifth phase, NW Romanesque annex; 10 - Late Gothic rebuilding /after 1486/; 11 - Baroque-period masonry; 12 - undated Romanesque masonry. Kresba - drawn by V. Richterová, J. Frolík.

- Borkovský, I. 1946: Hrob bojovníka z doby knížecí na Pražském hradě /A warrior's grave of the ducal period at the Prague Castle, in Czech/. PA XLII, 1938-1946, 122-132.
- Fiala, K. 1925: Bývalý dům biskupův na Hradě pražském /The one-time bishop's house at the Prague Castle, in Czech/. PA XXVI, 418-442.
- Guth, K. 1934: Praha, Budeč a Boleslav /The sites of Prague, Budeč, and Boleslav, in Czech/. Svato-vítský sborník 1 /Praha/, 686-818.
- Merhautová, A. 1971: Raně středověká architektura v Čechách /Early Mediaeval architecture of Bohemia, in Czech/. Praha.

Poznámka. Rozšířený text byl publikován pod titulem "Bývalý biskupův dům na Pražském hradě" v *Archaeologia historica* 11, 1986, 117-126.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z HROBKY KNÍŽETE SPYTIHNĚVA II. V CHRÁMU SV. VÍTA

J. Frolík - I. Boháčová - J. Žegklitz

Pokračující antropologicko-lékařský průzkum přemyslovských knížat a králů znamená postupné otevírání jednotlivých hrodek v kaplích chrámu sv. Víta. Dne 5.12.1983 byl komisionálně otevřen hrob knížete Spytihněva II. v tzv. Císařské kapli /Durdík 1983, Protokol 1983/.

Po rozebrání opukové parléřovské tumbly /obr. 5/ byla vyzdvižena masivní pískovcová deska, kryjící vlastní hrobovou dutinu /obr. 6/. Po vyzdvižení desky se ukázalo, že dutina obsahuje zborcenou dřevěnou schránku /obr. 7/. Po sejmutí rozpadlého dřevěného víka /obr. 8/ se objevily neanatomicky uložené lidské kosti, soustřeďující se ve východní části schránky. V západní ležela olověná autentika. Dřevo schránky bylo napadeno houbou, stejně jako některé kosti. Kosti byly dále pokryty malými fragmenty textilií. Veškeré práce při odkrývání hrobové dutiny a vyjímání kostí prováděl dr. E. Vlček, pracovníci ARÚ ČSAV /dr. Boháčová, dr. Frolík/ pouze vyjmuli po vybrání antropologického materiálu dřevěnou schránku /obr. 9/ a zčistili hrobní dutinu /obr. 10/. Získaný materiál byl převzat na rozplavení, přičemž jeho podstatnou část přímo z dřevěné schránky převzal také dr. E. Vlček. Pracovníci Státních restaurátorských ateliérů převzali ke konzervaci textilní fragmenty.

Autentika, nalezené železné hřeby a fragment plochého železa byly předány ke konzervaci, která byla provedena v roce 1985. Dřevěné součásti schránky jsou uchovávány ve vodním prostředí s přídavkem bakteriostatika a další manipulace s nimi bude možná až po provedení konzervace. Rozplavení zachráněné části výplně přineslo další fragmenty železných hřebů, kostěný korálek a zlomky hmyzích těl.

Popis nálezů /rozměry jsou v milimetrech, pokud není uvedeno jinak/:

1. Olověná autentika /obr. 1, foto 1/ s latinským textem:

HIC IACET SPITIGNEUS DUX

BOEMIE ILLUSTRIS DILATATOR ET SS FUNDA

TOR ECCE PGN FILIUS BRZETISLAI DUCIS

/Zde leží Spytihněv, kníže český, jasný rozšiřitel a druhý zakladatel pražského kostela, syn knížete Břetislava/.

Rozměry 229 x 107.

hic iacet spytihněv dux
 boemie illustris dilectator et s. kudo
 tor etc. p. p. alius b. r. t. m. d. u. c. s.

Obr. 1. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Spytihněva II. Olověná autentika. Kreslila H. Komárková. - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Spytihněv II. The "authentica" text on a lead plate. Drawn by H. Komárková.

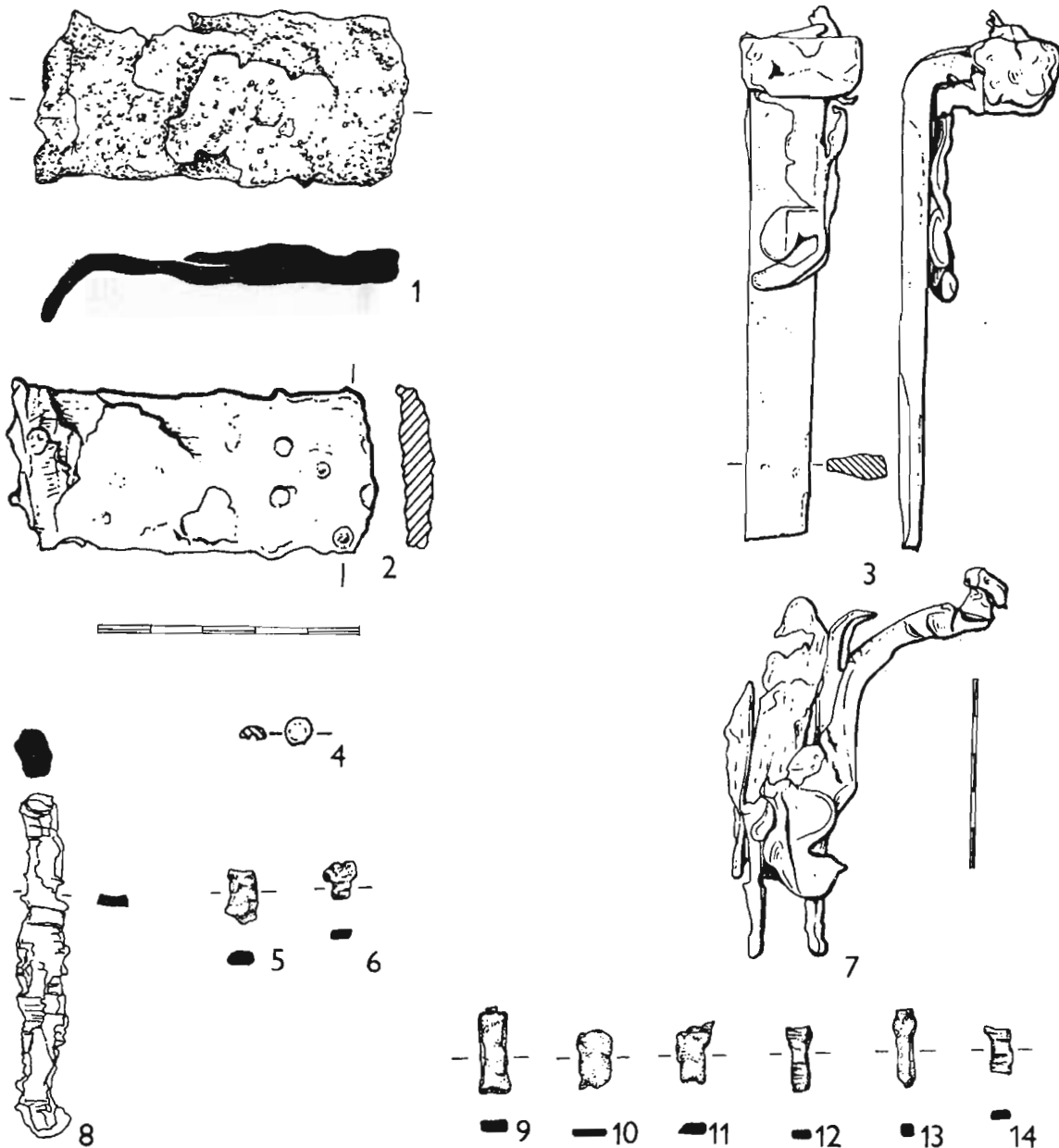

Fot. 1. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Spytihněva II. Olověná autentika. Foto J. Salonová. - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Spytihněv II. The "authentica" text on a lead plate. Photo by J. Salonová.

2. Zlomek plochého páskového kování /obr. 2/1 před konservací, obr. 2/2 po konservaci/, na jednom konci odlomeno v ohybu. 70 x 34, síla 2,5 - 7 mm.
3. Polovina kulovitého kostěného korálu. Průměr 5, průměr otvoru 1,2 /obr. 2/4/.
4. Hřeby ze schránky, železné /viz tabulka/.
5. Velký železný hřeb s ohnutým tělem, délka 135; průměr 17 x 6-7; hlavice 32 x 16 /obr. 2/3/. Z tumba. Na těle ulpělé nepravidelné fragmenty olova, jeden velký samostatný /obr. 2/7/.
6. 5 nepravidelných dřevěných fragmentů sloužících k podložení kamenných dílů tumba, délky dřev 330, 319, 167, 140, 49 /foto 2/.
7. Zvířecí kost - lopatka ovce nebo kozy /Protokol 1983/.
8. Malý fragment textilie, předán k restaurování.
9. Fragmenty těl hmyzu, jejich determinaci podává posudek v příloze.

Podle antropologického posudku náleží kosterní pozůstatky ženě maturního věku /50 ± 5 let/. Rozpor se zněním autentiky je vysvětlen záměnou pozůstatků při jejich ukládání do současné hrobky, a to s pozůstatky kněžny Jitky, Spytihněvovy matky /Protokol 1985/, který však postrádá oporu v písemných pramenech.

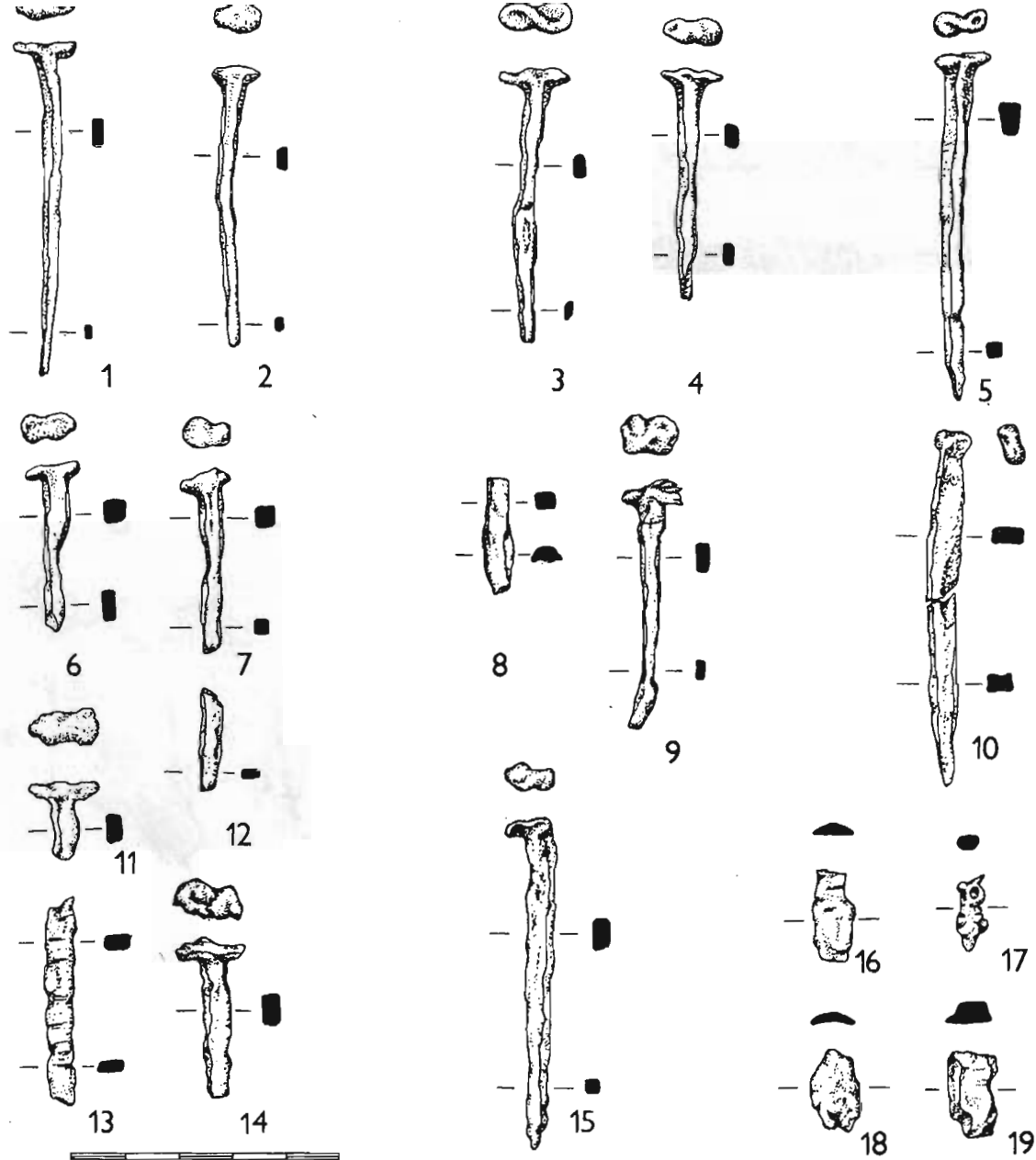
Datování nálezů: Do hrobky v císařské kapli chrámu sv. Víta byly kosti knížete uloženy v prosinci 1373, kdy sem byly přeneseny z postupně bořené románské svatovítské baziliky, jak nás informuje Beneš z Weitmile ve své kronice /FRB IV,547/. Ani předchozí uložení v románské bazilice, ostatně Spytihně-

Obr. 2. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Spytihněva II. 1,2,5,6,8-14 železo; 3, 7 - železo a olovo; 4 - kost. Kreslila H. Komárková a L. Marušková. - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Spytihněv II. Nos. 1,2,5,6,8-14 - iron; Nos. 3 and 7 - lead and iron; 4 - bone. Drawn by H. Komárková and L. Marušková.

vem II. r. 1060 založené /Kosmova kronika II, 17/, nemohlo být původní. Kníže totiž zemřel vzápětí /28. 1. 1061/ a lze předpokládat, že nová výstavba nepokročila natolik, aby zde mohl být Spytihněv II. pohřben. Tuto hypotézu podporuje i fakt, že bazilika byla s výjimkou části apsidy původní rotundy s pohřbem sv. Václava novostavbou /Merhautová 1971, Merhautová - Třeštík 1983/.

Vlastní nálezy lze rozdělit na dvě skupiny. Do první by náležely ty, které pocházejí z uložení v r. 1373, tj. autentika /obr. 1/, hřeby ze schránky /obr. 2/5, 6, 8-14; 3/ a tedy i schránka samotná a fragmenty textilií. Do téhož období patří železný hřeb se zbytky olověného pojiva /obr. 2/3, 7/ z tumbky a zlomky dřev, sloužící k podložení jejích dílů /foto 2/. Z předchozího uložení, tj. z 11. stol. může pocházet zlomek pásového kování /obr. 2/2/ a fragment kostěného korálu /obr. 2/4/ a zvířecí kost. Ani jeden z těch-

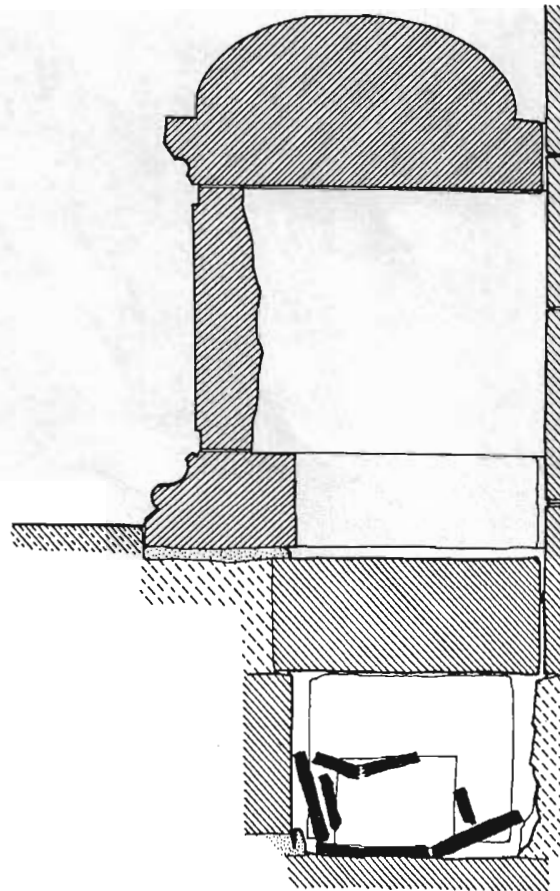

Obr. 3. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Spytihněva II. Železné hřeby. Kreslila L. Marušková. - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Spytihněv II. Nails of iron. Drawn by L. Marušková.

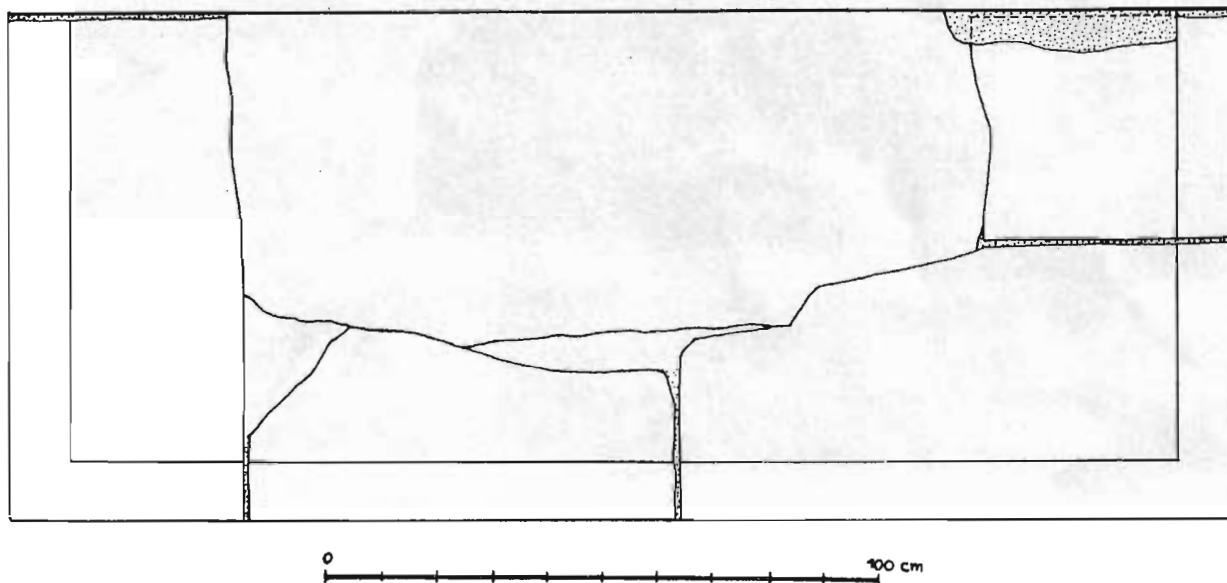
to předmětů není chronologicky citlivý. U pásového kování nelze určit jeho původní účel. Lze snad upozornit, že může být zlomkem podobného předmětu, který byl nalezen v knížecím hrobě č.93 v bazilice sv. Jiří /Borkovský 1975/, i když ani zde nelze bezpečně zjistit původní funkci.

Závěr : Výše zmíněný rozpor mezi určením kosterních pozůstatků a textem olovené autentiky otevírá velmi složitou problematiku, kterou se dosavadní diskuse o antropologii nejstarších Přemyslovců /Třeštík 1983, 1984; Vlček 1982, 1984/ nezabývala, a to je skutečná autenticita pozůstatků. Dosavadní literatura považovala za víceméně prokázané, že každý autentikou určený kosterní pozůstatek je nesporný. Problému se budeme věnovat na jiném místě, lze však stručně konstatovat, že jediné, co autentika bezpečně dokládá, je, za koho byl pohřbený pokládán v době, kdy byla autentika k pozůstatkům přiložena. Často to

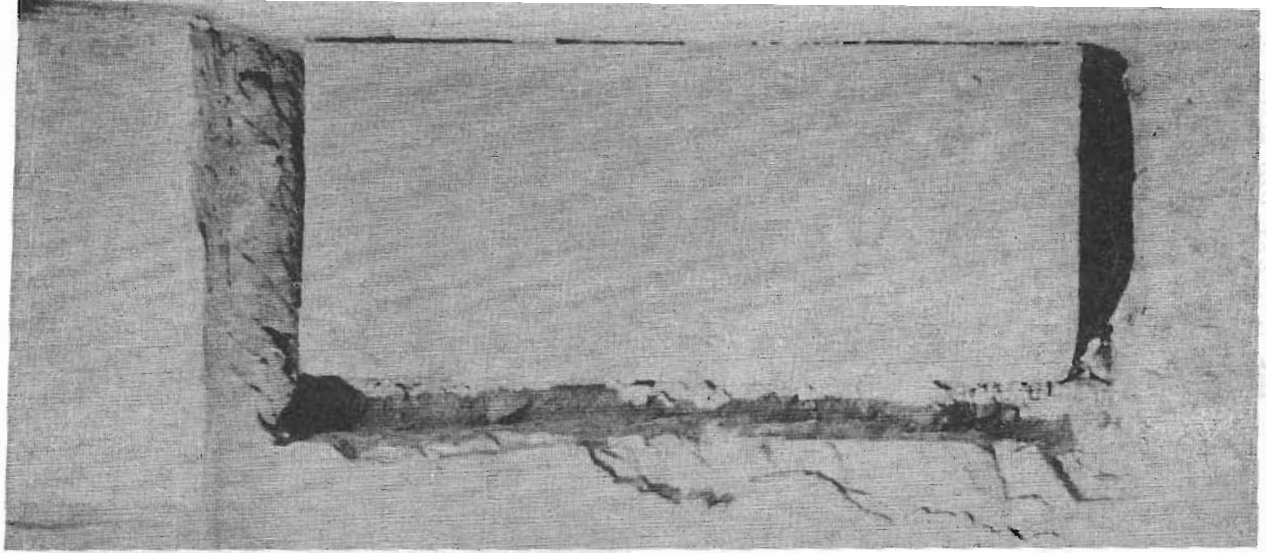
- MALTA
- OPUKA
- PÍSKOVEC
- MRAMOR
- ZDIVO Z LOMOVÉHO PÍSKOVCE
- DŘEVO SCHRÁNKY

Obr. 4. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Spytihněva II. Řez hrobkou a tumbou. Kreslil P. Chotěbor. -
 - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Spytihněv II. Section through the tomb and tomb effigy.
 Drawn by P. Chotěbor.

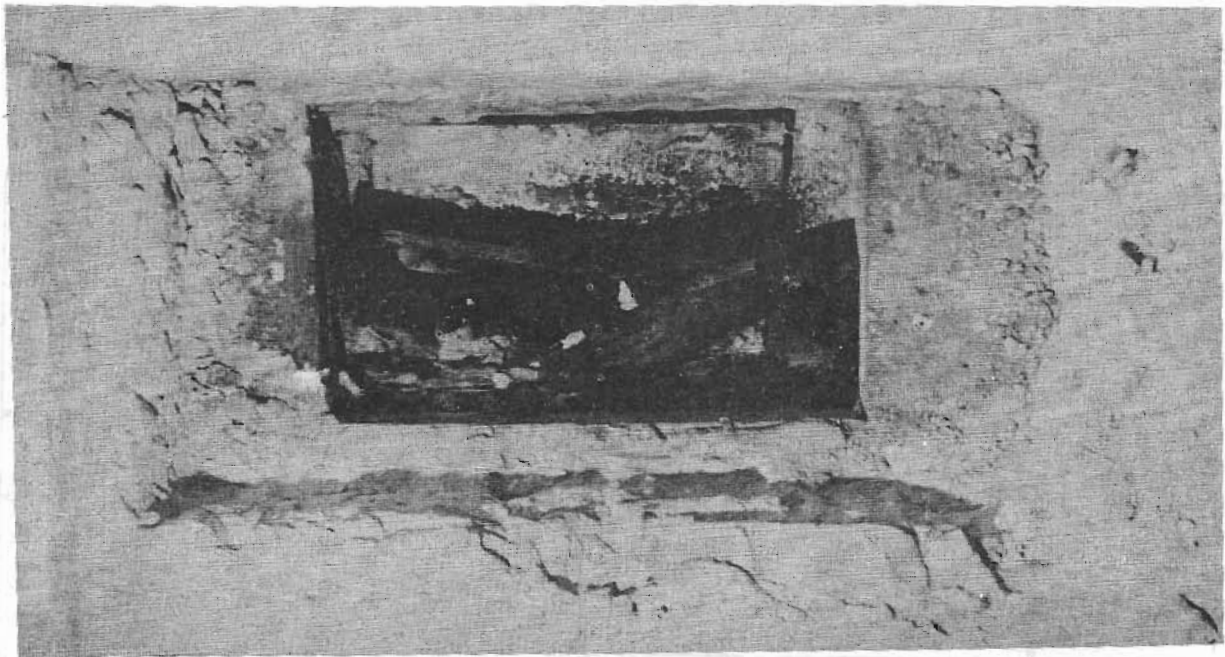

Obr. 5. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Spytihněva II. Stav po rozebrání tumbou. Kreslil P. Chotěbor. -
 - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Spytihněv II. Situation after the dismantling of the tomb effigy.
 Drawn by P. Chotěbor.

0 100cm

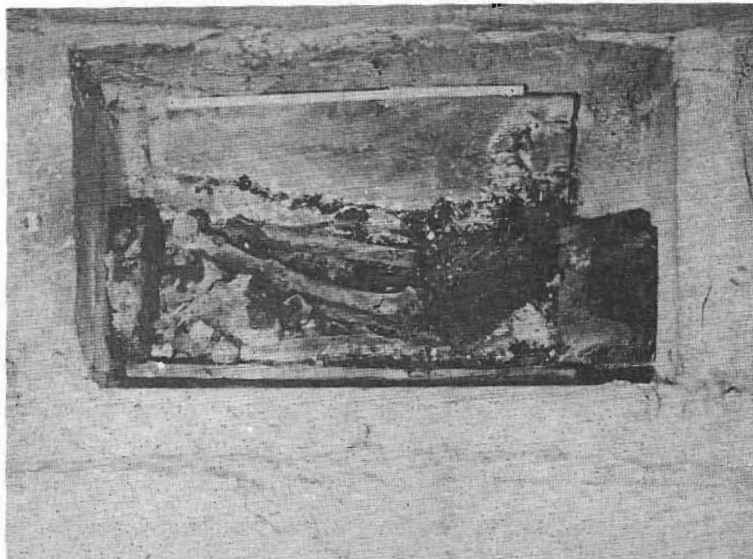
Obr. 6. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Svytihněva II. Stav po rozebrání soklu tumby. Obr. 6-10 fotografovali P. Morávek a J. Tájek. - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Svytihněv II. Situation after the dismantling of the socle of the tomb effigy. Figs. 6-10 photographed by P. Morávek and J. Tájek.

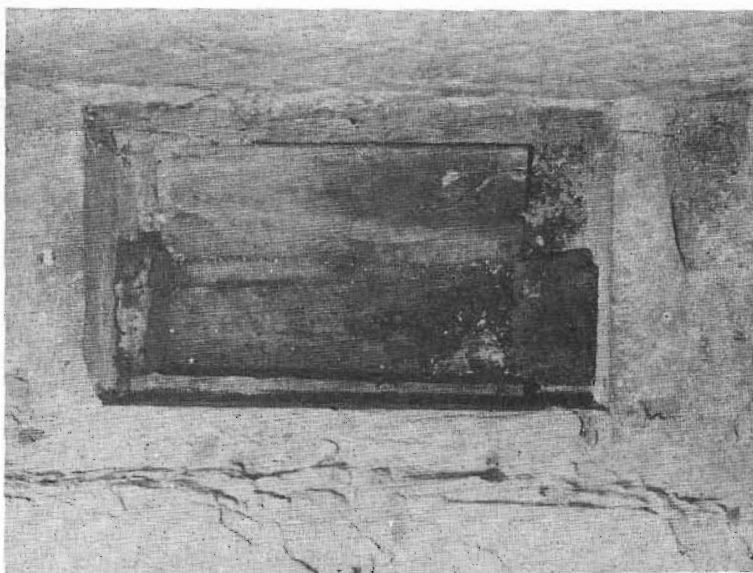
0 100cm

Obr. 7. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Svytihněva II. Stav po vyjmutí krycí pískovcové desky. - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Svytihněv II. Situation after removal of the capping flat slab of sandstone.

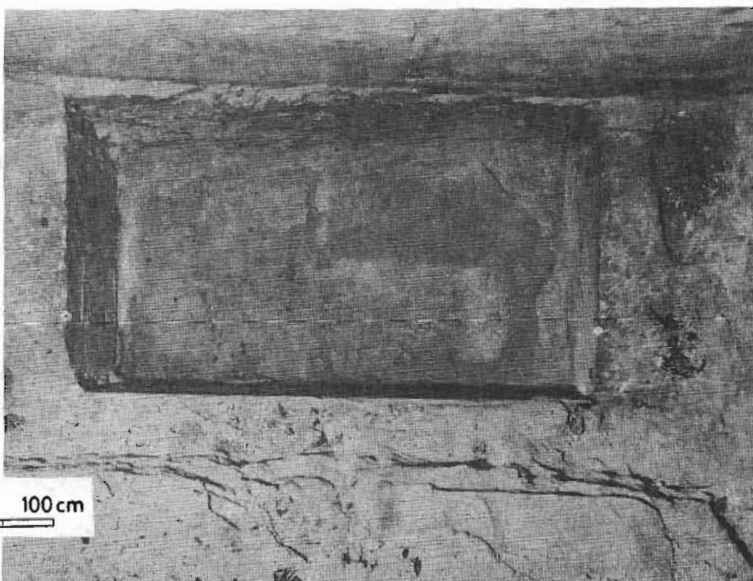
Obr. 8. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Spytihněva II. Stav po sejmutí víka schránky. - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Spytihněv II. Situation after removal of the chest lid.

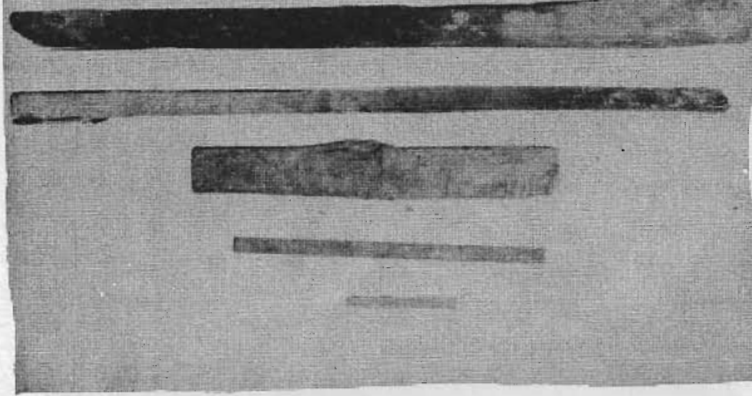
Obr. 9. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Spytihněva II. Stav po vybrání obsahu schránky. - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Spytihněv II. Situation after removal of the contents of the chest.

Obr. 10. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Spytihněva II. Stav po vyjmutí schránky. - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Spytihněv II. Situation after removal of the chest.

0 100 cm

Fot. 2. Praha-Hrad, sv. Vít, hrobka Spytihněva II. Zlomky dřev, podkládajících jednotlivé části tumby. Foto J. Salonová. - Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Spytihněv II. Fragments of wood inserted under individual parts of the tomb effigy. Photo by J. Salonová.

bylo až několik set let po smrti. Domníváme se, že pravděpodobně právě zde bude možno hledat vysvětlení některých zdánlivě rozporných výsledků antropologických a historických.

hřeb	délka	průměr drátu	rozměr hlavice	poznámka
a	62	5 x 2	11 x 4	obr. 3/5
b	52,5	4 x 2	9 x 5,5	obr. 3/2
c	51	4 x 2	13,5 x 6	obr. 3/3
d	32	4,5 x 4,5	10 x 5	obr. 3/6 špice ulomena
e	38	5 x 2,5	ulomena	obr. 3/13
f	14,5	5 x 3	13 x 7	obr. 3/11 část těla ulomena
g	43	4 x 2,5	11 x 5	obr. 3/4
h	62	5 x 2	11 x 4	obr. 3/1
i	62	6 x 3,5	9 x 5,5	obr. 3/15
j	30	6 x 3,5	12 x 7	obr. 3/14 špice ulomena
k	67	6 x 3	8 x 3,5	obr. 3/10 přelomen
l	19	3,5 x 2	-	obr. 3/12 zlomek těla
m	47	5,5 x 2	10,5 x 7,5	obr. 3/9
n	22	4 x 3	-	obr. 3/8 zlomek těla
o	34,5	3,5 x 4	9 x 6	obr. 3/7
p	12 drobných plochých zlomků z těl			obr. 2/5, 6,9-14 obr. 3/16-19

Praha-Hrad, sv. Vít, hroba Spytihněva II. Železné hřeby.
Prague Castle, St. Guy's cathedral, tomb of Spytihněv II. Nails of iron.

PŘÍLOHA 1

Expertiza čj.

Získané zbytky hmyzích těl umožnily většinou stanovení čeledi, popřípadě rodů řádu Coleoptera /27krát/ a ve 4 případech se jednalo o Arachnoidea, kteří jsou predátory.

Coleoptera: Siphidae /larva/, predátor 1 ks

Silphidae /imágo/, predátor 1 ks

Hister sp. /imágo/, predátor 1 ks

Pterostichus /imágo/, predátor 1 ks

Nebria sp., Carabidae /imágo/, predátor 1 ks

Omalium, Staphylinidae, Omaliinae /imágo/, 1 ks

Carabidae g. sp. /imágo/, 1 ks

Anobiidae g. sp. /imágo/, dřevokazný druh 2 ks

Antherenus scrothuplarius /Dermestidae/, /imágo/, žije v kůži a látkách, 1 ks

Elateridae g. sp. /imágo/, ?? 4 ks

Otiorrhynchus, Curculionidae /imágo/, ?? 3 ks

U predátorů se předpokládá, že se mohli živit larvami /imágy/ much.

prof. ing. J. Křístek, DrSc.,
Vysoká škola zemědělská Brno

PŘÍLOHA 2

Expertiza čj. 3393/84

Úlomky dřeva ze schránky z hrobky Spytihněva II - Pinus silvestris /borovice sosna/. Většina zlomků je ztrouchnivělá. Pouze 1 poukazuje na jakousi impregnaci /snad povrchová úprava schránky?/.

RNDr. Zdeněk Dohnal

Literatura

Borkovský, I. 1975: Svatojiřská bazilika a klášter na Pražském hradě. Praha.

Durdík, T. 1983: Praha - Hrad, chrám sv. Víta, zpráva čj. 3794/83 v archivu ARÚ ČSAV Praha.

FRB IV: Fontes rerum Bohemicarum, ed. J. Emler. Praha.

Kosmova kronika: Kosmova kronika česká. Praha 1972.

Merhautová, A. 1971: Raně středověká architektura v Čechách. Praha.

Merhautová, A. - Třeštík, D. 1983: Románské umění v Čechách a na Moravě. Praha.

Protokol 1983: Protokol o otevření hrobu knížete Spytihněva II., Archiv Pražského hradu.

Protokol 1985: Protokol o opětovém uložení kosterních pozůstatků knížete Břetislava I., kněžny Jitky, knížete Spytihněva II. a dvou dětí z knížecí rodiny, čj. 404 340/85, Archiv Pražského hradu.

Třeštík, D. 1983: Nejstarší Přemyslovci ve světle přírodovědeckého a historického zkoumání, ČsČH XXXI, 233-255.

- 1984: O novém výkladu chronologie nejstarších Přemyslovců, ČsČH XXXII, 416-421.

Vlček, E. 1982: Nejstarší Přemyslovci ve světle antropologického lékařského výzkumu. Praha.

Archaeological finds from the tomb of duke Spytihněv II /1055-1061 A.D./
in St. Guy's cathedral

In 1983, the tomb of duke Spytihněv II /in office 1055-1061/ in the Imperial chapel of St. Guy's cathedral on the Prague Castle was opened for the purpose of anthropological research. Below the tomb effigy of local chalky limestone /"opuka"/ /Fig. 5/ a flat slab of sandstone /Fig.6/ covered the tomb cavity proper /Fig. 10/ with a chest of wood /Fig. 7-9/.

An "authentica" text on a lead plate /Fig. 1, Photo 1/, a fragment of a flat fitting of iron /Fig.2/1, 2/, a half of a bone head /Fig. 2/4/, an animal bone and tiny fragments of textile and of insect bodies were found between the duke's bones. Nails of iron and their fragments /Fig. 2/5, 6, 9-14; Fig. 3/ come from a decayed container of wood. The other objects retrieved may be connected with the erection of the effigy above the grave /Fig. 2/3, 7, Photo 2/. An anthropological examination has shown that the bones belong to a mature woman /age at death 50 ± 5 years/.

The duke's remains were deposited in his tomb in St. Guy's cathedral in 1373 when they were transferred to this spot from the gradually demolished Romanesque basilical church of St. Guy. Not even this position, however, is likely to have been genuine since the duke died very shortly after the foundation of this church in 1060 /he passed away on 28th January 1061/ and it is difficult to imagine that enough of the edifice was standing at that time to accommodate his tomb. Objects which might have accompanied the dead duke into his 11th-century grave may be represented by the flat fitting of iron /Fig. 2/1, 2/ and the bead fragment /Fig. 2/4/; all the other finds belong to the entombment of 1373.

The contradiction between the anthropological identification and the "authentica" text shows that in the time of its deposition in the grave, the accompanying bones were thought to have been those of duke Spytihněv. In our case, this opinion was in circulation several centuries after his death.

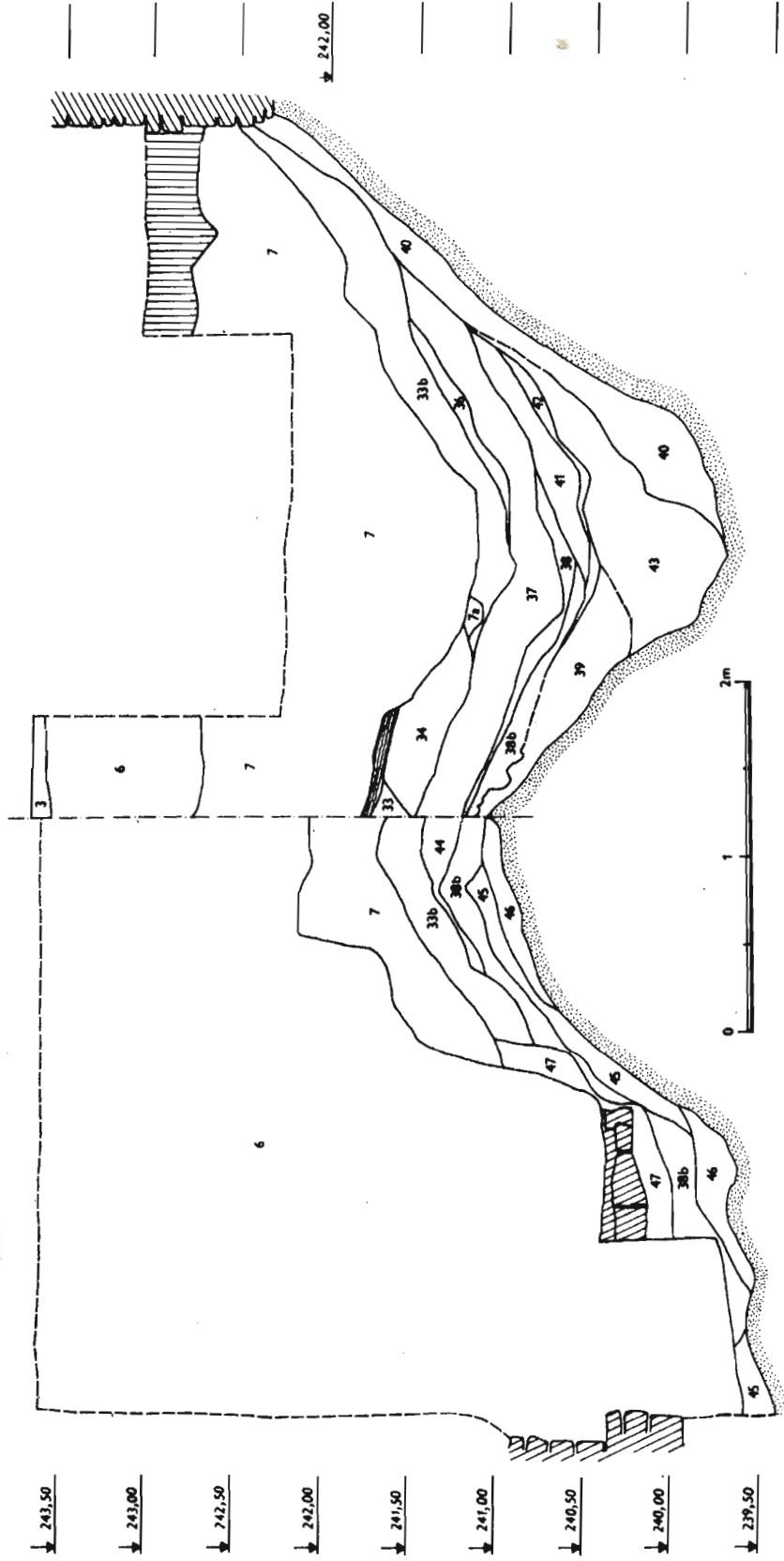
PRELIMINARY RESULTS OF THE INVESTIGATIONS OF THE LOBKOVIC PALACE
ON THE PRAGUE CASTLE

J. Frolík - I. Boháčová - J. Žegklitz

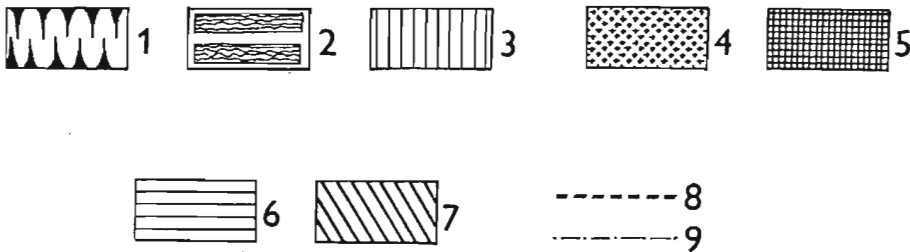
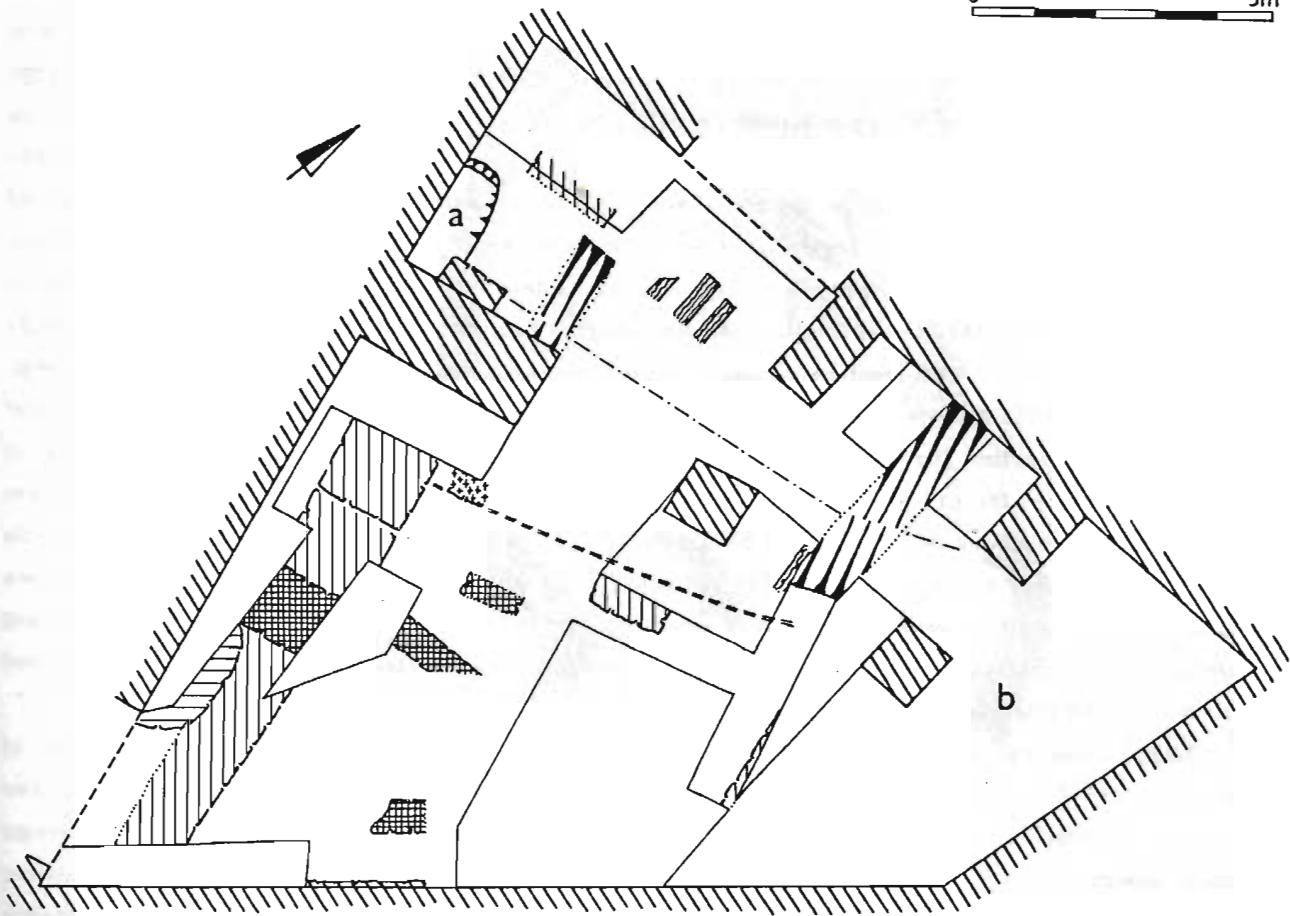
One of the long-term archaeological operations of recent years was represented by excavations at the Lobkovic palace in the Jiřská-ulice /St. George's Street/ in the vicinity of the Černá-věž /Black tower; Prague Castle No. 3/. They were started in 1971 and closed in 1985. During this period of time, the fact that these were either rescue interventions or monitoring of building works exercised an influence on their course. This was improved only during the last campaigns /1984, 1985/ which assumed a more exploratory character. In 1971-1972, the excavations were directed by PhDr. Zdeněk Smetánka, CSc., in 1972-1980 by PhDr. T. Durdík, CSc., while there was a minimum interference with the ground in 1975-1976 and 1981. This paper summarizes the results of the period 1982-1985 when a substantial part of the palace area was investigated by the present authors.

The site of the Lobkovic palace is situated on the E end of the slope of the Hradčany hill ridge descending towards the S. The local subsoil is represented by loamy schists and quartzites covered at some spots by coarse sands of the Vinohrady terrace of the Vltava river. The highest peak of this terrace was unearthed in the F9 sounding at the N court wall of the palace at the altitude of 243.48 metres above sea level. In the area of the large court, the subsoil descends southwards from the altitude of 243.48 metres to the altitude of 240.15 metres roughly at the court centre. In the N court wing, the subsoil was reached at the altitude of 243.42 metres. In the smaller court, the subsoil descends southwards and eastwards, the respective altitudes being 242.27 and 239.56 metres.

The earliest features uncovered are related to the Slavic fortification of the Prague Castle. At first, a ditch of a maximum width 4.2 metres and depth 2 metres /Fig. 1/ was sunk into the subsoil. We found it under the arcades of the small court but we did not manage to trace it further on, especially in the large court. The ditch seems to have been filled in fairly quickly by loamy and stony eroded layers. We may perhaps date it into the period of origin of the Slavic fortified site, that is, to the last third of the 9th century. The uppermost layers of its filling yielded a small pottery group /Fig. 3/. The ditch was replaced by a rampart fortification running definitely in the same direction in the small court /Fig. 2/2, 4, 8; Fig. 5/1, 2/. The same spot allowed us to ^{discover} ~~get some~~ evidence on the rampart construction. This consisted of a loam body with interior grillage construction preserved only as a fragment of the lowermost grillage layer with a front revetment in the shape of a dry-built wall of the local chalky limestone /"opuka"/ which survived

Obr. 1. Profil nejstarším opevněním. 46 - podloží / zbytek vltavské terasy /; 45 - výhoz vzniklý při hloubení příkopu; 38-43 - výplň příkopu /pravděpodobně také vrstvy 7A, 33B, 36, 37, 44/; 33, 34 - valové opevnění; 1, 3-7, 9, 47 - mladší situace. Kresba V. Richterová. - Section through the earliest fortification. 46 - subsoil /remainder of a Vltava-river terrace/; 45 - soil dug out during sinking of a ditch; 38-43 - filling of the ditch /probably also layers 7A, 33B, 36, 37, 44/; 33, 34 - rampart fortification; 1, 3-7, 9, 47 - later situations. Drawn by V. Richterová.

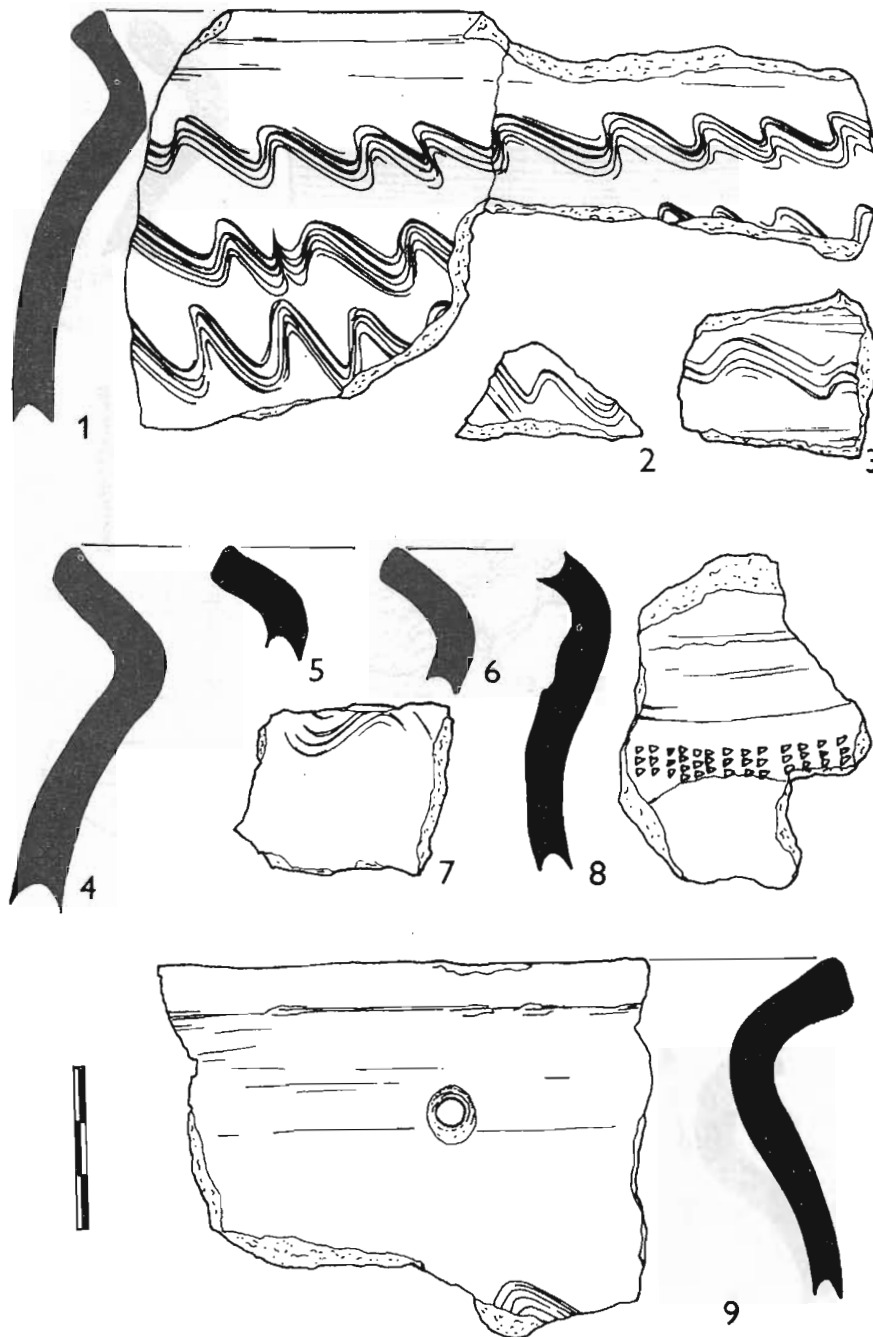
Obr. 2. Malé nádvoří - plán odkrytých archeologických situací. 1 - nejstarší příkop; 2 - valové opevnění, zbytky dřevěných rámu; 3 - gotická zdiva; 4 - valové opevnění, čelní kamenná plenta; 5 - renesanční zdiva; 6 - barokní zdiva; 7 - stojící zástavba; 8 - rekonstrukce průběhu čelní kamenné plenty nejstaršího valu; 9 - rekonstruovaný průběh dna příkopu: a - odpadní jáma s renesančními kachly /obr. 7/, b - prostor vytěžený bez dozoru v r. 1970. Kresba J. Frolík. - The small court - plan of the archaeological situations unearthed. 1 - the earliest ditch; 2 - rampart fortification, remains of timbers; 3 - Gothic-period masonry remains; 4 - rampart fortification, front revetment of stone; 5 - Renaissance-period masonry fragments; 6 - Baroque-period masonry fragments; 7 - the buildings in existence; 8 - reconstruction of the outline of the front revetment of stone of the earliest rampart; 9 - reconstructed outline of the ditch bottom; a - a refuse pit with Renaissance-period stove tiles /Fig. 7/, b - area emptied without archaeological monitoring in 1970. Drawn by J. Frolík.

to the height of 70 centimetres. The rear side of the fortification was not documented in any of the four soundings; minimum width of the rampart amounted to 550 centimetres /Fig. 4/1, 2/. The fortification must have been rebuilt or repaired; a trace of such proceedings is represented by a revetment built of large dressed blocks with loam mortar 108 centimetres thick /Fig. 5/3, feature 3/83/. The fortification line was obviously not firmly fixed as settlement layers with Slavic-period pottery were leaning on the revetment from outside. Taking into account the steepness of the local slope, some obstacle trapping settlement layers must be envisaged, the most logical idea being that of another rampart fortification. If this assumption is right, then the most likely reconstruction of the local development sequence will go as follows: a ditch /it is not known what kind of fortification was erected behind it, if there ever was any/ - a grille-construction rampart with front revetment of stone - a fortification of unknown construction transferred slightly down the slope - another rampart with a revetment of large dressed stones the builders of which exploited the earlier /first/ rampart; a smaller dressed stone in secondary position and clods of mortar were retrieved from this second revetment. The date of the ditch was suggested above; the latest fortification must have been decaying in the period c. 1150-1250 as there are swelled-rim pottery sherds in the destruction layer of the revetment. The remaining fortification phases fit in between though no more exact dates may be put forward at this stage of research. A settlement layer 18-21 centimetres thick and containing pottery /Fig. 4/3-5/ and palaeobotanical materials was unearthed at a spot behind the rampart fortification at the altitude of 247.73 metres above sea level.

A major break was brought about by erection of the Romanesque rampart, the arc-shaped outline of which is preserved in the palace cellars, making up their S retaining wall. The wall was fortified by two full-basement bastions. Its segment accessible to investigation shows joints and irregularities and it seems that local destructions necessitated some repairs. In view of the decomposition date of the rampart, dating of this wall to the period after 1135 seems more probable. The Black tower, belonging to the Romanesque fortifications, makes up the present N wall of the palace wing above the E gate of the Castle. The sloping ground behind it, enclosed by fortification, was gradually levelled by rubbish layers. This dumping ground existed until the 13th century. Its upper layers, which had an almost manure-like character and which covered in heaps the whole S half of the palace site, containing numerous sawn-off chips of wood and a rich array of palaeobotanical materials, yielded swelled-rim pottery sherds. Investigations of this sequence of layers had to be limited to its upper parts only. The surface of the rubbish layers was stabilized at the altitude of 241.50 to 241.80 metres above sea level /S half of the court/; in the N half of the court, the subsoil for upper layers was represented by the decaying rampart fortification at the altitude of 242.0 - 243.6 metres. An even but sloping area thus came into existence.

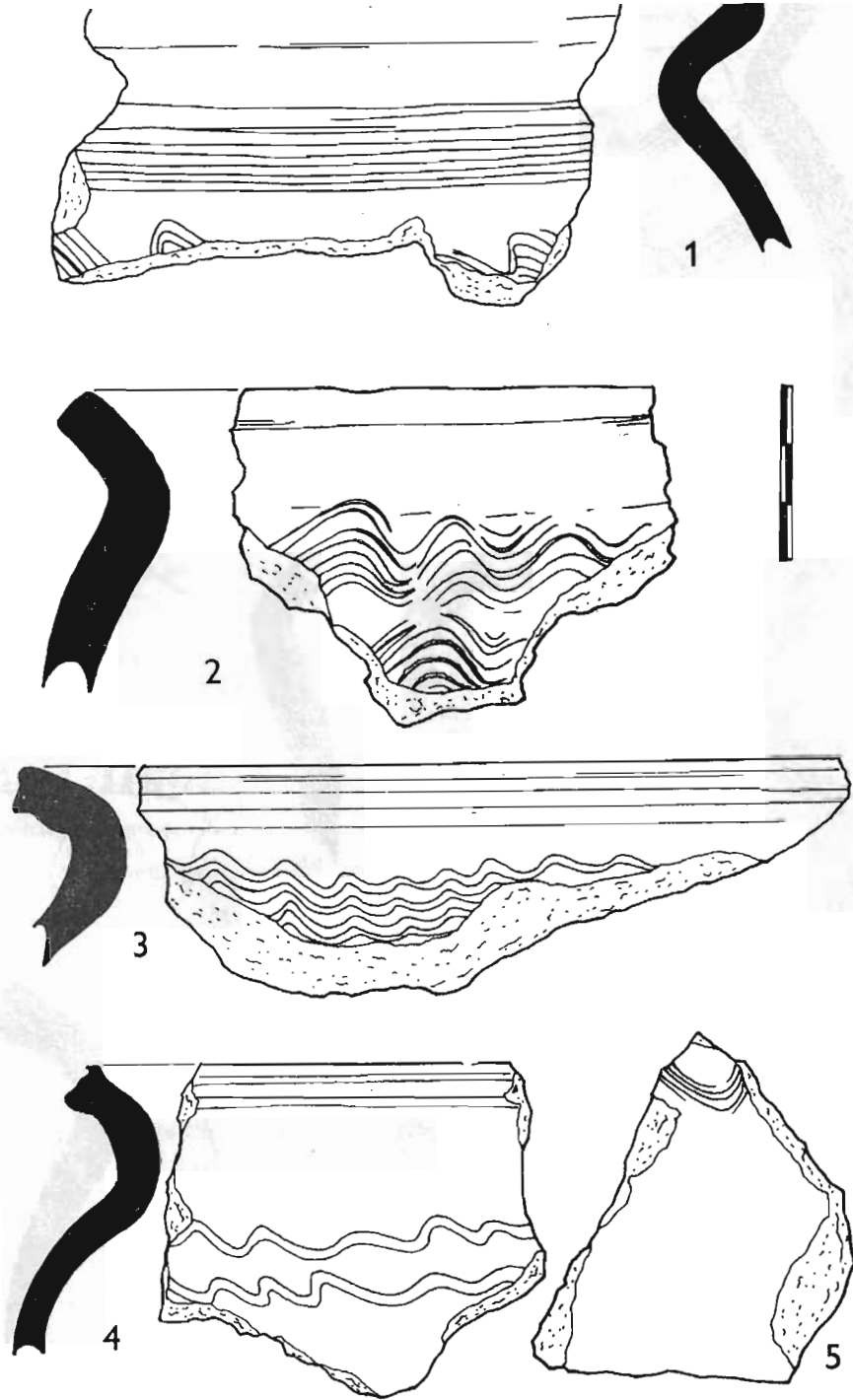
The first buildings erected in this space after levelling of the ground behind the rampart have been investigated especially in the S half of the great palace court /Fig. 5/4/. The earliest of these was represented by a slightly sunken-floored feature, Feature 5, the dimensions of which were 200 x 160 centimetres, sunk by some 20 centimetres and lined on its E and partly also on its S side by a dry-built wall incorporating a sandstone architectural detail in secondary position /Feature 4/. Its bottom contained two post holes. The accompanying pottery finds suggest a date somewhere around 1250 /Fig. 6/1, 2/. The other finds which merit attention are an iron key, a bone handle for a knife ^{AND} or some other tool and fragments of bronze objects which may imply a production character of this feature. Of a slightly later age is a part of some structure, possibly a timber building /Feature 8/ of which parts of a simple stone basement of the W and S walls have been documented; the floor was of mortar. Feature 5 was replaced by a house resting on a stone basement 40 centimetres high /Feature 1/ with a floor made up ^{OF} by a layer of ^{COMPACTED} trampled sand. Only the S and E walls of this feature have been unearthed; the minimum interior dimensions were 3 x 4 metres. A roughly round area paved with flat stones and ^{DELIMITED} delimited by a wooden beam on its S side was uncovered

Obr. 3. Keramika z nejstaršího příkopu. Kresba H. Pospíšilová. - Pottery fragments from the earliest ditch. Drawn by H. Pospíšilová.

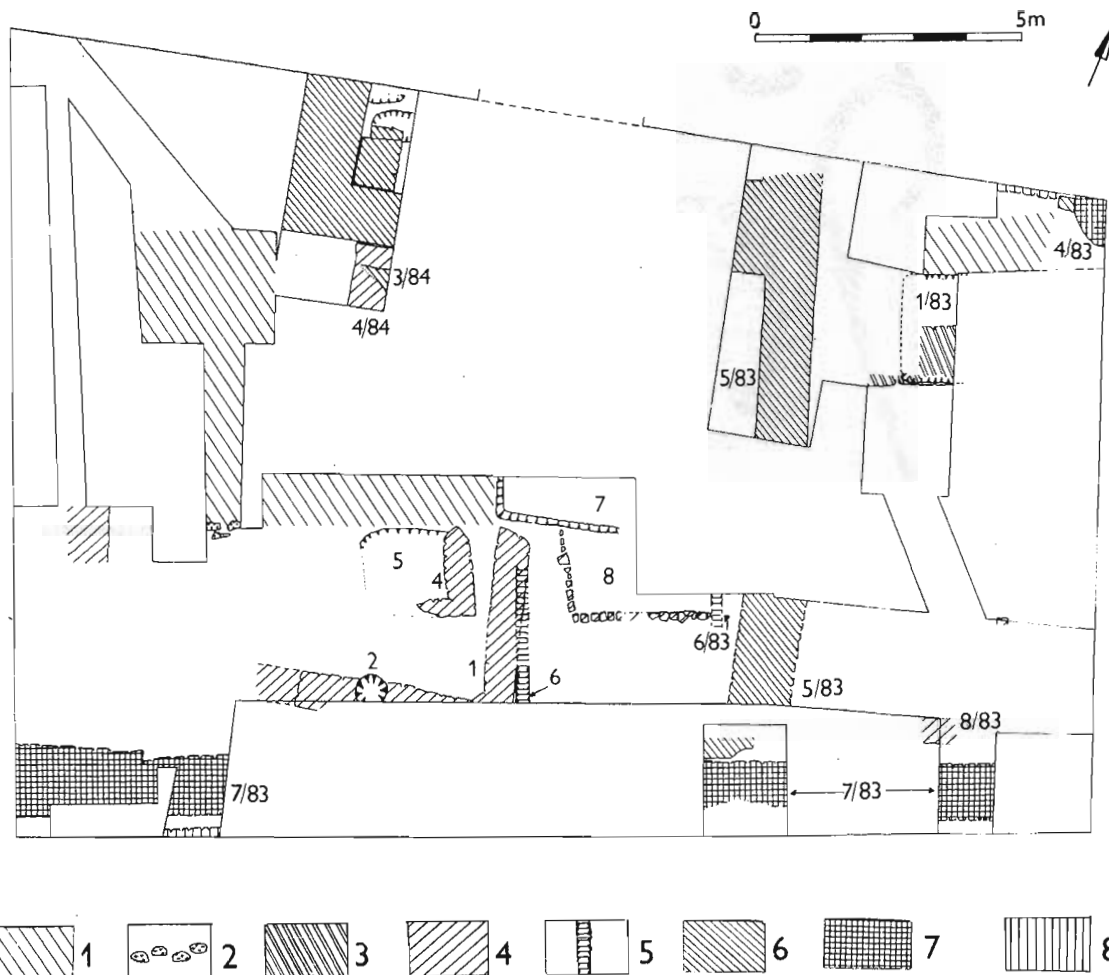
inside this feature at its E wall. The character of its construction, and an overlying layer of burnt remains and fired pieces of clay daub, suggest a fireplace /a disturbed remnant of a furnace?/. Features 8 and 1 belong to the 13th century as well. In the 14th century, both structures were succeeded by ^Aan, at least, two-room timber building of which remains of two trough-shaped beds for timbers /those of the E wall and the middle partition wall by which the bed was lined by four tiny postholes, Fig. 5/5, Feature 6, 6/83/ and a disturbed mortar floor have been retrieved. The minimum dimensions of the rooms amount to 250 x 250 and 250 x 350 centimetres. No traces of the N and S walls have been ^{REVEALED.} laid bare. The 14th-century date is borne out by the accompanying pottery finds /Fig. 6/3/.

Individual trenches sunk into the great court exposed further 13th-century features but, in view of the situation, these were accessible in fragments only. A remnant of such a feature is represented by a part of a dry-built wall 50 centimetres high and at least 50 centimetres thick /Feature 8/83/. The sec-

obr. 4: 1, 2 - keramika z nejstaršího valového opevnění. 3-5 - keramika ze sídlištní vrstvy za valovým opevněním. Kresba H. Pospíšilová. - 1, 2 - pottery from the earliest rampart fortification; 3-5 - pottery from the settlement layer behind the rampart fortification. Drawn by H. Pospíšilová.

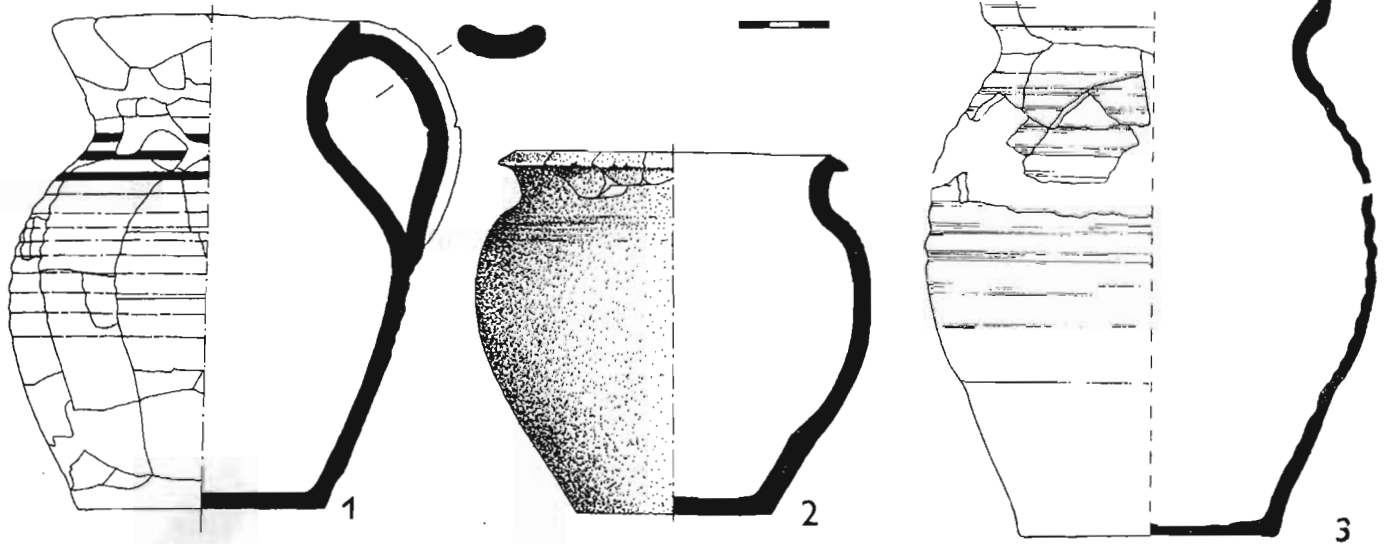
tion of another feature in the SE corner of the great court allows the assumption that this was once a timber building on a simple basement with an interior loam floor. The interpretation of another stratum consisting of a series of thin layers of mortar as a floor is even less certain. All the features described are situated in the S part of the great court, that is, in the rear part of the house plot with respect to the communication route - Jiřská ulice /St. George's street/. The situation by this street is considerably less well known. The only certain fact here is a fragment of a foundation wall joint with mortar, running N-S, 120 centimetres long, with a post-hole /Fig. 5, Feature 4/84/. Another fragment of a different feature was unearthed by the W court wall of the palace; this one is 150 centimetres long and 70-80 centimetres thick /Fig. 5/. The original interior space was entirely wiped out by a recent disturbance. The small court did not yield features of comparable dates, but the relevant depths did not become accessible in this area.

Obr. 5. Velké nádvoří - plán odkrytých archeologických situací. 1 - zachycený rozsah destrukce valového opevnění; 2 - destrukce čelní plenty /?/ valu; 3 - mladší plenta valu z opukových kvádrů; 4 - stavby a objekty 13. století; 5 - stavby a objekty 14. století; 6 - gotická zástavba; 7 - přestavba 1546-1554; 8 - stojící zdiva renesančního stáří. Kresba J. Frolík. - The great court - plan of the archaeological situations unearthed. 1 - area in which the rampart destruction has been documented; 2 - destruction of the front revetment /?/ of the rampart; 3 - the later front revetment of the rampart built of dressed stones of the local chalky limestone /"opuka"/; 4 - structures and features of the 13th century; 5 - structures and features of the 14th century; 6 - Gothic building layout; 7 - the 1546-1554 rebuilding; 8 - masonry of the Renaissance period in existence now. Drawn by J. Frolík.

Any interpretations of the urbanistic layout of the buildings traced out must take notice of the fragmentary state of the described situation; in consequence of this, all ^{THAT} ~~what~~ follows is no more than a working hypothesis. It seems that the Lobkovic-palace site was divided into several independent house plots, one of the border lines having been subsequently fixed by means of a stone wall, approximately in the E third of the great court /Fig. 5, Feature 5/83/. None of the features described reach beyond this border /Fig. 5/. Features 1, 5 and 8 are situated W of this line, Feature 8/83 and remains of mortar floors E of it. The front part of the house plot might have been occupied by a house built with mortar, the remaining features representing possibly economic or production facilities.

The next phase of ~~the~~ life at the site is tied to the existence of stone houses situated ^{NEAR} ~~by~~ the street front, that is, below the present buildings frequently provided with cellars which frequently interfere with

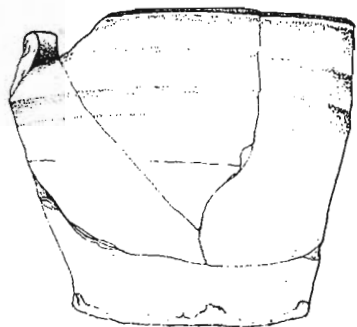

Obr. 6. Keramika. 1, 2 - Objekt 5; 3 - Objekt 6, z podlahy. Kresba H. Pospíšilová. - Pottery fragments. 1, 2 - Feature 5; 3 - the floor of Feature 6. Drawn by H. Pospíšilová.

the ancient situations. The westernmost structure is still partly preserved in the mass of the palace. This is a cellar of the dimensions 3.8 x 6.6 metres with a barrel vault. Another building was situated more to the E, roughly below the present passage into the Jiřská ulice in the great court. This was a roughly square feature measuring 8 x 8 metres which was subsequently vaulted, most probably with a cross vault, as is indicated by a pillar inserted into the SW corner /Fig. 5/6/. Of the house itself, we have uncovered the W wall below the present W passage wall and a part of the S wall with the SW corner in addition to a section of this wall by the SE corner. One of the entrances might have passed through the S side, as is indicated by ^{THE} remains of a threshold /?/ of bricks. The SE corner continues into a wall running transversally through the great court in its third, that is, in the direction N-S; both walls are tied together. As we mentioned above, there are good reasons to believe that this was once a border line between two plots /Feature 5/83/. Much less is known about another building situated E of the border wall. The E border line of this plot was made up ^{OF} by a wall running transversally through the small court ^{NEAR} by its W court wall in the direction N-S /Fig. 2/. Of the structure which was once situated between the two walls, a three-room brick cellar below the Jiřská ulice and accessible from the S and - probably - a fragment of a wall with a corner underlying the W wall of the wing between the two courts have survived. A third building was situated in the area of the small court. Its components include a part of a mortar-built perimeter wall on the W side of the house plot /the rest of the wall is dry-built/, a pillar documented S of the arcade in the small court and a wall running N-S transversally through the E part of the court /Fig. 2/3/. This last wall could represent the plot perimeter wall; nothing is known about any structure/s/ which might possibly have been situated behind it, that is, in the area limited by the arching Romanesque wall, as they have been ^{REPLACED} removed by a cellar. There is a question whether ^{OR NOT} this irregular space would have been sufficient to accommodate a house.

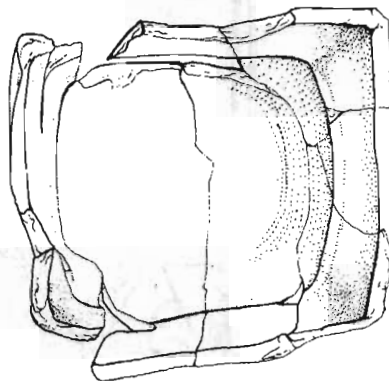
It is thus more likely that the area of the Lobkovic palace was occupied by three houses. In the 14th - 15th centuries we know about a "cottage sold to Ms. Anna of Rochov" in 1371 and about a "house of Ada" in 1486 /quotations according to: Vilímková - Muk - Herda - Prágová - Galičková 1965/. In the period 1500-1550, the westernmost house must have belonged to Mr. Zigmund of Freygut and the central one /below the wing dividing the small and great courts/ is identical with "that of the family of Kaplíř of Sulevice,

Obr. 7. Kachle z odpadní jámy /obr. 2, a/. Kresba H. Dočekalová. - Stove tiles from the refuse pit /Fig. 2, a/. Drawn by H. Dočekalová.

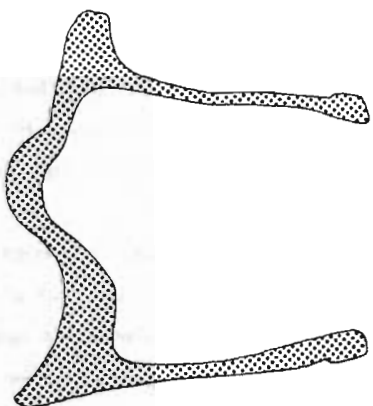
1

0 5cm

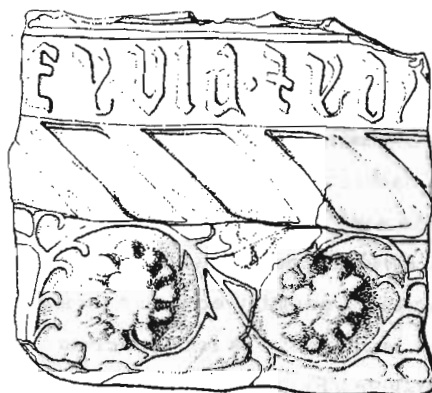

2

0 5cm

3

Obr. 8. Kachel z barokní zadržky. Kresba H. Dočekalová. - A stove tile from a Baroque-period wall. Drawn by H. Dočekalová.

which used to belong to Mr. Václav Bezdrůžický of Kolowrat" /data after Vilímková 1985/. The third or eastern house cannot be safely identified. It might have been the "house which had once belonged to the Duchzovský family at the Castle ^{NEAR} by the lower gate" /so Vilímková - Muk - Herda - Prágová - Galičková 1965/, if this does not pertain to the central house.

The individual house plots reached as far back as the Romanesque fortification wall; buildings of lighter character, possibly economic facilities, were situated in their rear tracts. The rear tract of the westernmost house plot was found to contain a mortar floor /area?/ at the E limit of the plot and a single earlier post-hole /Fig. 5, Feature 2/. A fragment of another feature of bricks was unearthed ^{NEAR TO} close by the S house wall /Fig. 5, Feature 3/84/. The outskirts of the central house plot might have contained a tim-

ber building on a stone basement, provided that we interpret the situation on the section correctly. No information is available on the back part of the E plot.

The dating of all these features is difficult; the border wall between the E and central plots is of the 14th century or later. The other houses have mostly yielded no more than their last occupation layers of the 16th century. By combining the archaeological and historical evidence we arrive at a date c. 1300 - 1550 for the local Gothic buildings of stone. The evacuation of the abovementioned houses was accompanied by deposition of massive levelling and dump layers containing finds from long periods of time /by which the great court was transformed into an even and only slightly sloping area at the altitude of 243.0 - 243.8 metres, the small court at 242.2 - 242.6 metres/ and of layers of building character. A wall documented in the S half of the court running parallel to the S court wall of the palace /Fig. 5/7/ may also be brought ^{CONNECTED} into connection with these building activities. It may have been constructed during the rebuilding by the noble family of Kaplíř of Sulevice, the result of which was the combination of two formerly independent houses /i.e. their own old house, or the central one in our denomination, and that of Mr. Freygut, i.e. the W one/ into a single building which took place between 1546 and 1554 /Vilímková 1985/.

For the period of time from Renaissance to the present archaeology cedes its crucial role to architectural-history investigations. Two extensive rebuildings are clearly discernible in the ground situations.

The earlier of these, ^{connected} with the lords of Pernštejn and datable into the years 1555-1560 /Vilímková - Muk etc. 1965/, of which ~~the~~ dominant features are the terra-cotta sculptural details left only scanty traces. Two lime pits were sunk during the building /Fig. 5/7, Feature 7 and Feature 1/83/. At first, the assumption that the great court was provided with arcades documented on the N side was proved; a good-quality mortar floor was observed in the interior. The great court was paved with bricks laid into a mortar bed /at the altitudes of 243.4 - 244.0 metres above sea level/; a pedestal of unknown purpose built of bricks was uncovered in the NE corner and a water pipeline of wood /for a fountain?/ was sunk into the court. Wall fragments ^{UNCOVERED} laid bare in the midst of the small court bear out the existence of some building at that spot, but heavy damage caused by later interference ~~excludes~~ any more reliable reconstruction. To the same phase may belong the rubbish pit shown on Fig. 2 a and Fig. 7.

The other rebuilding, ^{documented archaeologically}, resulted in the removal of the abovementioned arcades which were immured, partly also with broken terra-cotta sculptures. A thick layer of building debris including terra-cotta fragments covered the great court which was thus levelled and elevated again. There was substantial interference with the layout of the small court, where the buildings were removed and their remains covered by a loamy levelling layer /to the altitude of 242.6 - 243.0 metres/. There is a problem of re-levelling of the interior parts of the building the consequence of which was an elevation of the floor and ceiling levels by some 80 centimetres which has been observed in the ground floor of the N wing of the great court. From the viewpoint of stratigraphy, it belongs most probably to this phase while up to now, it has been, according to data from written sources, connected with the Early Baroque rebuilding /1651-1666/. The masonry of this phase has yielded a group of stove-tile finds /a sample on Fig. 8/.

Subsequent developments are reflected by gradual elevation of the ground ^{LEVEL} both in the great court with the two later pavements /of which the earlier of flat pieces of sandstone only lined the court walls while the later was of pebbles/ and in the small court where ^{ONLY} a tiny fragment of the pebble pavement ^{ONLY} was observed. The centre of the small court and the S edge of the great court were cut by Theresian /1740-1780/ canalization of bricks. From the viewpoint of archaeology, the development has been terminated by laying the recent stone-cube pavement at the altitudes of 243.8 - 244.8 metres /great court/ and 244.1 - 244.7 metres /small court/.

The excavations ^{PRODUCED} brought in a huge amount of archaeological materials, especially of pottery. Good and continuous sequence of layers ^{WERE} was obtained for the period between the 9th and 14th century with an

especially detailed segment covering the 13th century. The ancient environment will be well illuminated by finds of organic materials /wood, leather/ and by a considerable quantity of palaeobotanic materials, the processing of which is under way.

At the time being, it may be concluded that in spite of the limitations pointed out in the introduction, the Lobkovic-palace area represents the most thoroughly known segment of the E part of the Prague Castle. It will surely become one of the fundamental reference points for the reconstruction of development of the Prague Castle.

References

- Vilímková, M. 1985: Stavebněhistorický průzkum Pražského hradu. Dějiny Lobkovického paláce čp. 3-IV. Dodatek. /Architectural-history investigations of the Prague Castle. History of the Lobkovic palace No. 3-IV. A supplement, in Czech./ Praha.
- Vilímková, M. - Muk, J. - Herda, J. - Prágrová, L. - Galičková, H. 1965: Pražský hrad, Lobkovický palác čp. 3. /Prague Castle, the Lobkovic palace No. 3, in Czech./ Praha.

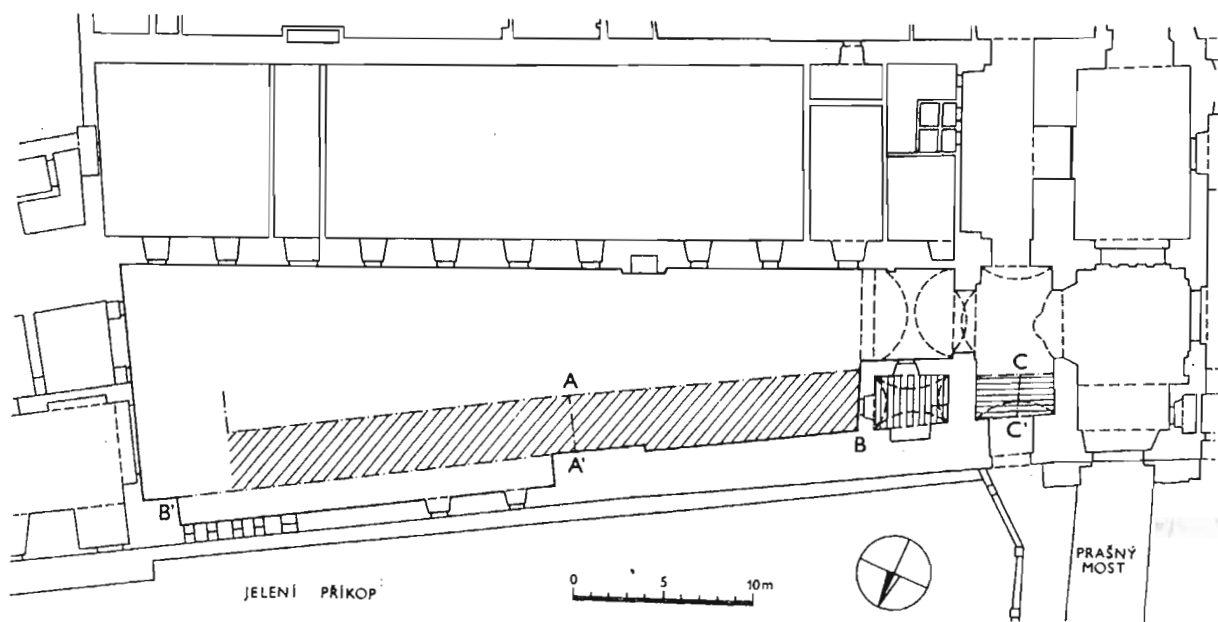
Předběžné výsledky výzkumu v Lobkovickém paláci na Pražském hradě

V Lobkovickém paláci probíhal rozsáhlý záchranný výzkum v letech 1971-1985, publikovány jsou výsledky za období 1982-1985, kdy probíhal pod vedením autorů. Nejstarší stopy lidské aktivity jsou spjaty s existencí Hradu jako slovanského hradiště v období 9.-pol. 12. století. Nejstarší fázi představuje příkop, další dvě valové opevnění, třetí fáze valu je doložena pouze stratigraficky. Po postavení románské hrady sloužil prostor až do pol. 13. stol. jako smetiště. Ve 2. pol. 13. stol. zde stály dřevěné obytné a výrobní stavby minimálně ve 3 fázích, pravděpodobně na samostatných parcelách. Další etapa městiště je spojena s existencí kamenných domů na 3 parcelách ve 14.-1. pol. 16. století. V zázemí parcel je doložen dřevěný srub ze 14. století. V období 1555-1560 zde Pernštejnové vystavěli honosný palác, zdobený terakotovými články. Další vývoj se archeologicky představuje doklady stavební činnosti v renesanci a baroku.

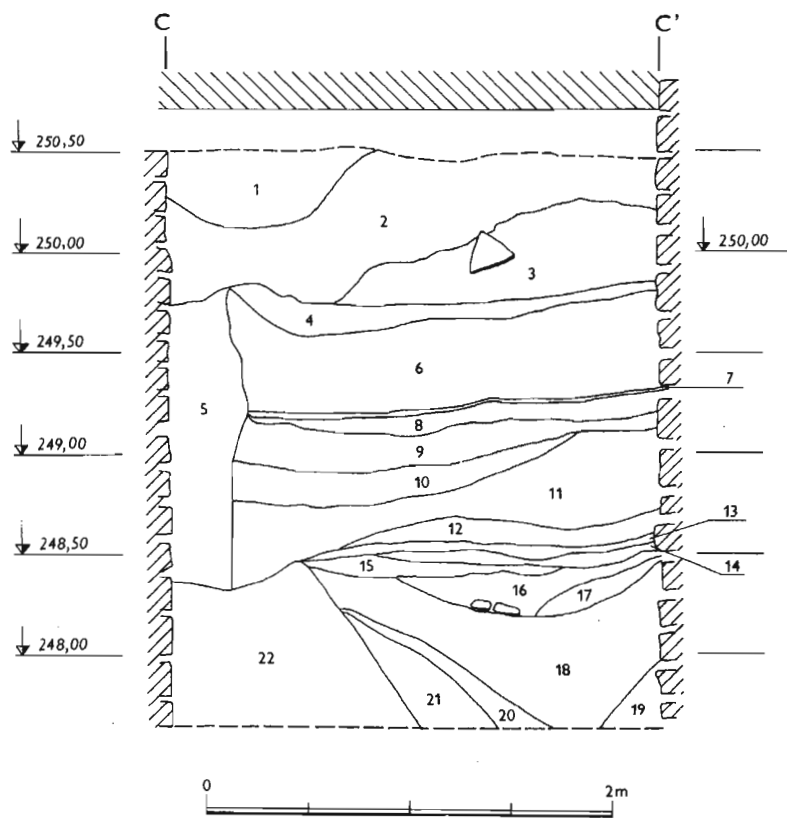
THE FOUNDRY COURT - THE COLLECTOR

J. Žegklitz - I. Boháčová - J. Frolík

Works on the proposed route of the N branch of the collector on the Foundry court were initiated in May of 1984 by opening of a shaft in the area of the so-called annex ^{NEAR} ~~by~~ the Spanish hall /Fig. 1, area marked by vertical lines/. The N wall of this annex is constituted by the barbican wall and its W wall by the body wall of the Spanish hall itself, joined - much as the E wall - to the aforementioned barbican wall. The speed of the building works allowed only monitoring and occasional sampling of sections. Down to the depth of 4 metres below the annex floor, the filling was practically homogenous, consisting of a brown sandy layer with fragments of mortar and, in the depth of 400 - 450 centimetres, also with fragments of dressed sand-

Obr. 1. Pražský hrad - Slévárenský dvůr, celková situace. - Prague Castle, Foundry court, general situation. Kresby obr. 1-4 V. Richterová; Figs. 1-4 drawn by V. Richterová.

Obr. 2. Pražskýhrad - Slévárenský dvůr, řez C-C': 1 - šedohnědá jílovitá s úlomky cihel; 2 - cihlová drť s hroudami malty; 3 - šedohnědá jílovitá s úlomky cihel; 4 - stavební suť /malta, cihly, kameny/; 5 - základový vkop jižní zdi; 6 - šedohnědá jílovitá s úlomky cihel; 7 - tvrdá malta; 8 - žlutá maltovina s kameny; 9 - stavební suť /malta, cihly, kameny/; 10 - šedý jííl se stavební sutí; 11 - stavební suť; 12 - hnědá jílovitá s kameny, maltou a úlomky cihel; 13 - světle hnědožlutá jílovitopísčitá; 14 - tmavě šedá jílovitá; 15 - světlehnědá jílovitá; 16 - hnědošedá jílovitá s drobnými úlomky cihel, opuky a břidlice; 17 - žlutohnědá malta; 18 - šedá jílovitohlinitá s uhlíky; 19 - opukové kameny; 20 - šedý jííl s množstvím drobných kamenů; 21 - hnědošedá jílovitá s drobnými uhlíky; 22 - zjílovatělá skála - podloží. - Prague Castle, Foundry court, section C-C': 1 - grey-brown loamy with brick fragments; 2 - decomposed brick with clods of mortar; 3 - grey-brown loamy with brick fragments; 4 - building debris /mortar, bricks, stones/; 5 - foundation trench of the S wall; 6 - grey-brown loamy with brick fragments; 7 - compact mortar; 8 - yellow mortar-like substance with stones; 9 - building debris /mortar, bricks, stones/; 10 - grey loam with building debris; 11 - building debris; 12 - brown loamy with stones, mortar, and brick fragments; 13 - light brown-yellow, loamy to sandy; 14 - dark grey loamy; 15 - light brown loamy; 16 - brown-grey loamy with small fragments of bricks, white limestone /"opuka"/ and schist; 17 - yellow-brown mortar; 18 - grey loamy-clayey with charcoal fragments; 19 - "opuka" stones; 20 - grey loam with a number of small stones; 21 - brown-grey loamy with small charcoal fragments; 22 - transition between loam and bedrock - subsoil.

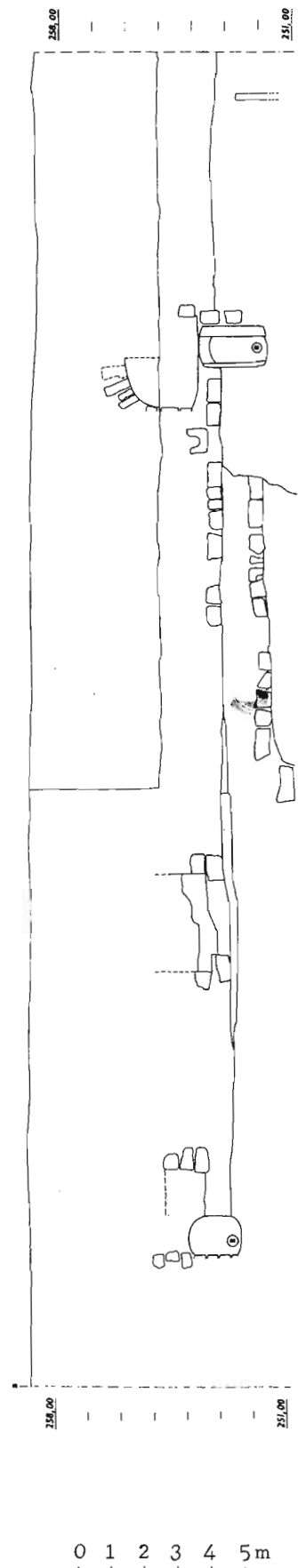
stone. From the depth of 450 centimetres this was underlain by a brown-yellow loamy layer with bits of local chalky limestone /"opuka"/, here and there intermixed with black clay, and a further strongly burnt layer with charcoal fragments, slag and wood remains ^{WERE} situated at the depth of 500 - 510 centimetres. Much as the following strata down to the depth of 750 centimetres, these layers may be characterized as levellings containing post-Mediaeval material datable in most cases c. 1500 - 1550 with occasional admixtures of 13th-century pottery.

The shaft was subsequently expanded westwards. The W annex wall was breached ~~through~~ at the final depth of the shaft; another wall 70 centimetres thick running parallel to the annex wall and terminated 76 centimetres from the barbican wall was joined to this first wall. The function of the second wall remains obscure. A fragment of the upper part of a vault, discovered between the second wall and the barbican wall, may be a remnant of a niche created by the insertion of the second wall into the room situated further W of the annex, below the N part of the passage from the "Prašný most" /Powder bridge/ to the Second court /Fig. 1, area marked by horizontal lines/. This space, which was originally divided into two superimposed rooms /beds for the accommodation of the ceiling timbers having been preserved in the walls/, was subsequently diminished on its W side by the insertion of a foundation wall upon which the E passage wall is situated.

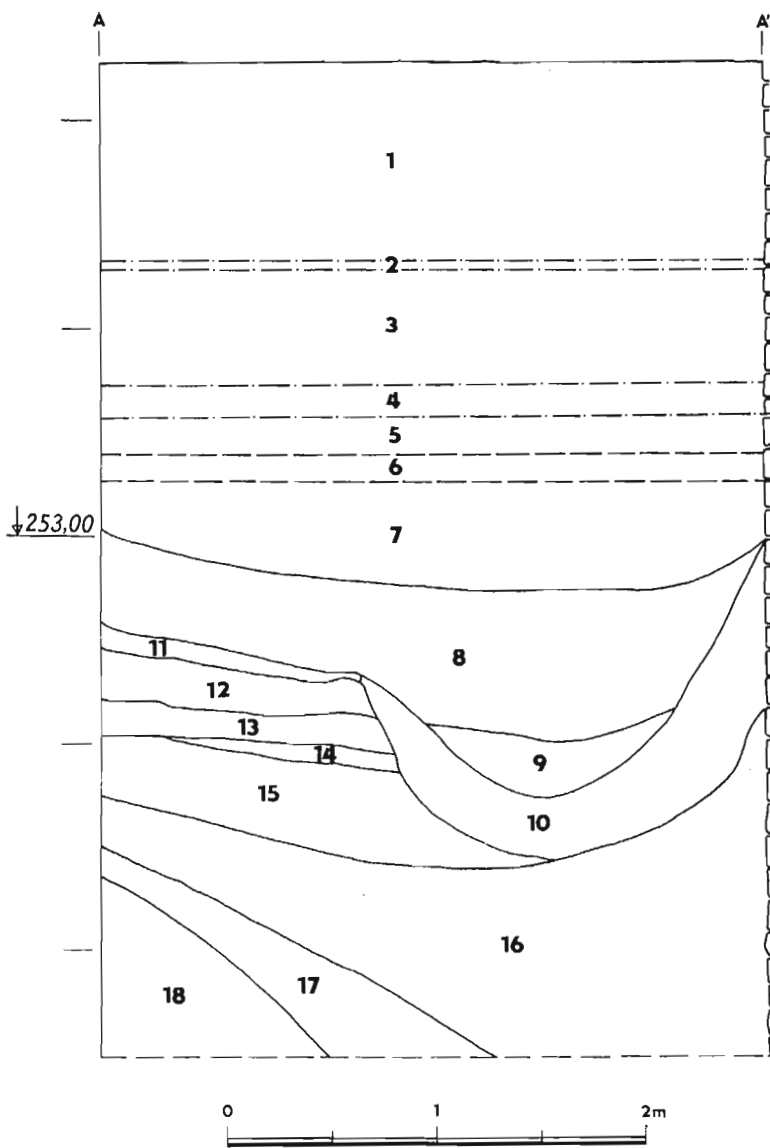
A transversal section documented in the excavated corridor roughly at the centre of the passage /Fig. 2/ allowed dating of the abovementioned room and the barbican wall. As the finds from the layer resting immediately on the bedrock belong to the 16th century /possibly to its first half but certainly no later than 1600/, the erection of the barbican wall must be brought into connection with building activities of B. Rejt at the end of the 15th century. Moreover, the existence of a foundation trench cutting layers with advanced-17th-century pottery dates the building period of the S wall of the room situated below the passage.

Together with all these operations, work in the passage was continued by opening the ground from above. Here the existence of an earlier floor was established under layers of concrete and sand, underlain by a filled-in room with an entrance provided by a staircase through its S side. The filling layers, containing a large number of fragments, especially those of stove tiles and stoneware mineral-water bottles, date the abandonment of this room approximately into the second half of the 19th century. This point also determines the terminus ad quem for the existence of both earlier rooms mentioned before.

In the following period of time, excavations were opened in the area of the Foundry court proper. These reached the depth of 220 centimetres in the W-E direction along the barbican wall /Fig. 1, area marked with oblique lines/. This excavation exposed the S face of the barbican wall /Fig. 3/, in which three loopholes, immured later on /the fourth was situated in the annex area/ and remains of later sewage conduits of masonry have been discovered. A section taken roughly in the midst of the court /Fig. 4/ was only sampled as the workmen using heavy machinery were proceeding at a quick pace. Our attention was focused especially on a burnt layer which was assumed to represent remains of the 1541 fire /Fig. 4 layer 3/. This dating was confirmed by a number of coin finds, i. a. a denier of Louis II of 1524, two coins of Ferdinand I /1526 - 1564/ and a heller of the first half of 15th century. A sample of pottery obtained from this layer is also compatible with this dating. Most of the items are unglazed, the pots are decorated with simple horizontal lines /Pls. 1/2, 2/1, 3/2 - 4/; there are simple roll rims or rounded and strengthened

Obr. 3. Pražský hrad - Slévárenský dvůr, pohled na jižní líc parkánové hradby /B-B'/. - Prague Castle, Foundry court, view of the S face of the barbican wall /B-B'/.
ED

Obr. 4. Pražský hrad - Slevárenský dvůr, řez A-A'. Vrstvy 1 - 6 zakresleny pouze schematicky až po jejich odtěžení. 1 - recentní návážky 18.-19. stol. s inž. sítěmi; 2 - šedočerná hlinitá; 3 - spáleniště s kameny, mazanicí, maltou, cihlami, promísené s šedou hlínou; 4 - šedá jílovitá s kameny; 5 - žlutý písek s úlomky pískovců; 6 - černošedá hlinitojílovitá se zbytky dřeva; 7 - bouračka s opukovými kameny; 8 - tvrdý žlutý jíl s opukovými kameny; 9 - bělošedá maltovina s cihlovou drtí a kameny; 10 - jemný žlutý písek s úlomky pískovce; 11 - bělavá maltovina; 12 - šedá hlinitopísčitá s maltou a kameny; 13 - šedá písčitá; 14 - hnědočerná hlinitojílovitá; 15 - hnědočerná hlinitojílovitá s polohami šedého písku, maltou a kameny; 16 - hnědá hlinitojílovitá s kameny a maltou; 17 - černá hlinitojílovitá s kameny a maltou; 18 - charakter jako předchozí, s větším podílem bělavé malty. - Prague Castle, Foundry court, section A-A'. Layers 1-6 only sketched after their removal. 1 - sub-recent /18th - 19th-century/ levelings with supply lines; 2 - grey-black clayey; 3 - a burnt layer with stones, fired pieces of clay daub, mortar, bricks mixed with grey clay; 4 - grey loamy with stones; 5 - yellow sand with sandstone fragments; 6 - black-grey clayey to loamy with wood remains; 7 - building debris with white limestone /"opuka"/ stones; 8 - compact yellow loam with "opuka" stones; 9 - white-grey mortar-like substance with crushed brick and stones; 10 - fine yellow sand with sandstone fragments; 11 - whitish mortar-like substance; 12 - grey clayey-sandy with mortar and stones; 13 - grey sandy; 14 - brown-black clayey-loamy; 15 - brown-black clayey-loamy with areas of grey sand, mortar and stones; 16 - brown clayey-loamy with stones and mortar; 17 - black clayey-loamy with stones and mortar; 18 - as the preceding layer, more whitish mortar.

rims, as well as strap handles with hollowed-out surfaces fastened to the pots in their upper thirds /cf. Pajer 1983, 40/. Deeper conical bowls /"pernice", Pls. 1/1, 2/2, 3/1, 2/ are still within the late Mediaeval tradition; their walls are only slightly conical or convex and neither the rims nor the bodies are decorated with the exception of rare roller-stamped decoration /Pl. 2/2, cf. Pajer 1983, 25/. Only tiny fragments of frying-pans have been preserved but even these belong to the late Mediaeval stage ^{HAVING} with low legs, handles tapering conically towards the junction with the pan body, ^{AND} open mouths /Pl. 5/1, 2, cf. Pajer 1983, 32/. The date is borne out even by stove-tile fragments, especially those with the motif of the vine /Pl. 6/3, 4, cf. also Žegklitz, in print/.

Layers below this ash deposit probably represent levellings and contain mixed, earlier and later materials. Mention should be made of an unstratified find of a fitting in the shape of a human figure /Pl. 3/5/ which may be a 13th-century Limoges product /Špaček 1966, Pl. XXI/.

DISTANTLY

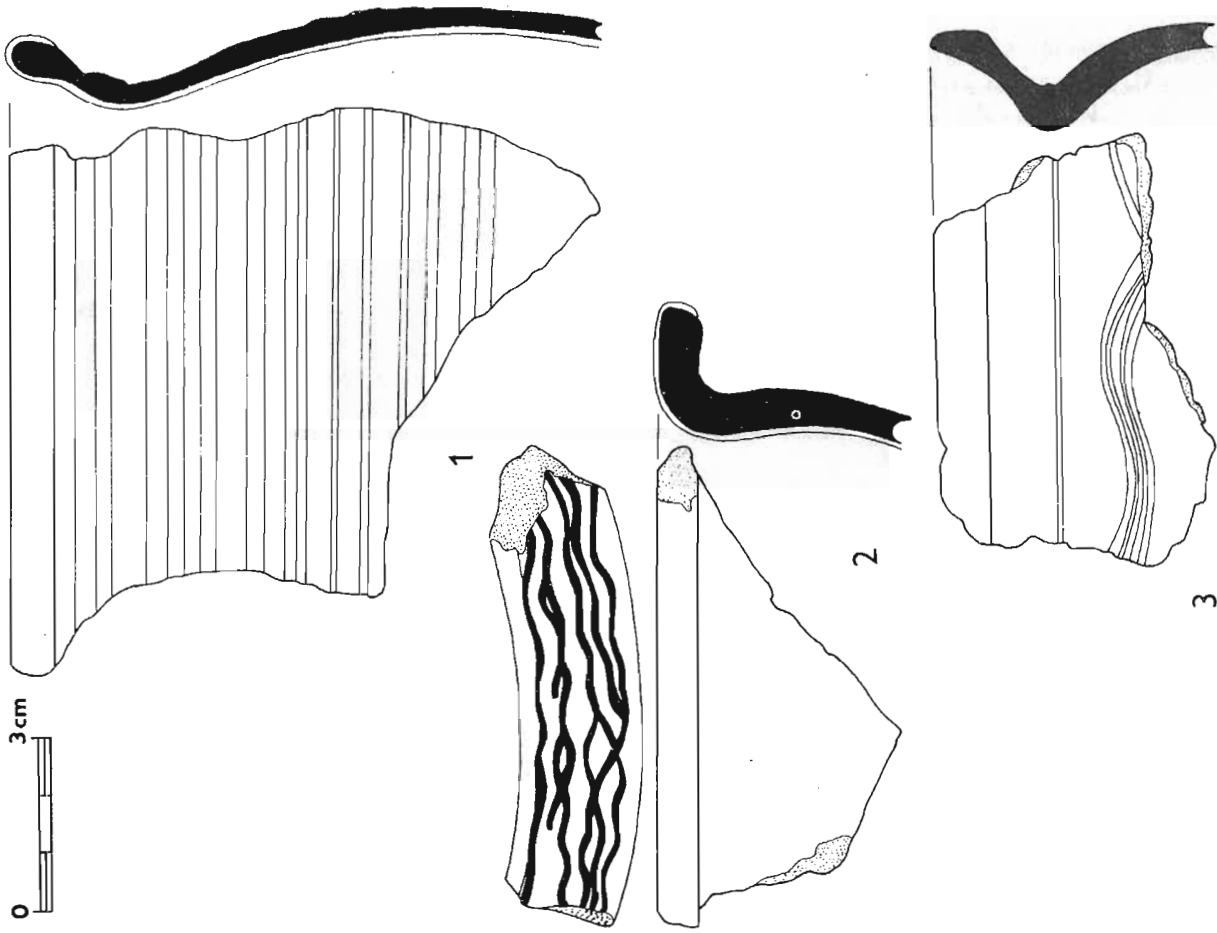
Layers posterior to the 1541 fire stratum have also yielded not closely stratified material containing a number of fragments of maiolica /Pl. 8/ and stoneware /Pl. 7/3-5/.

References

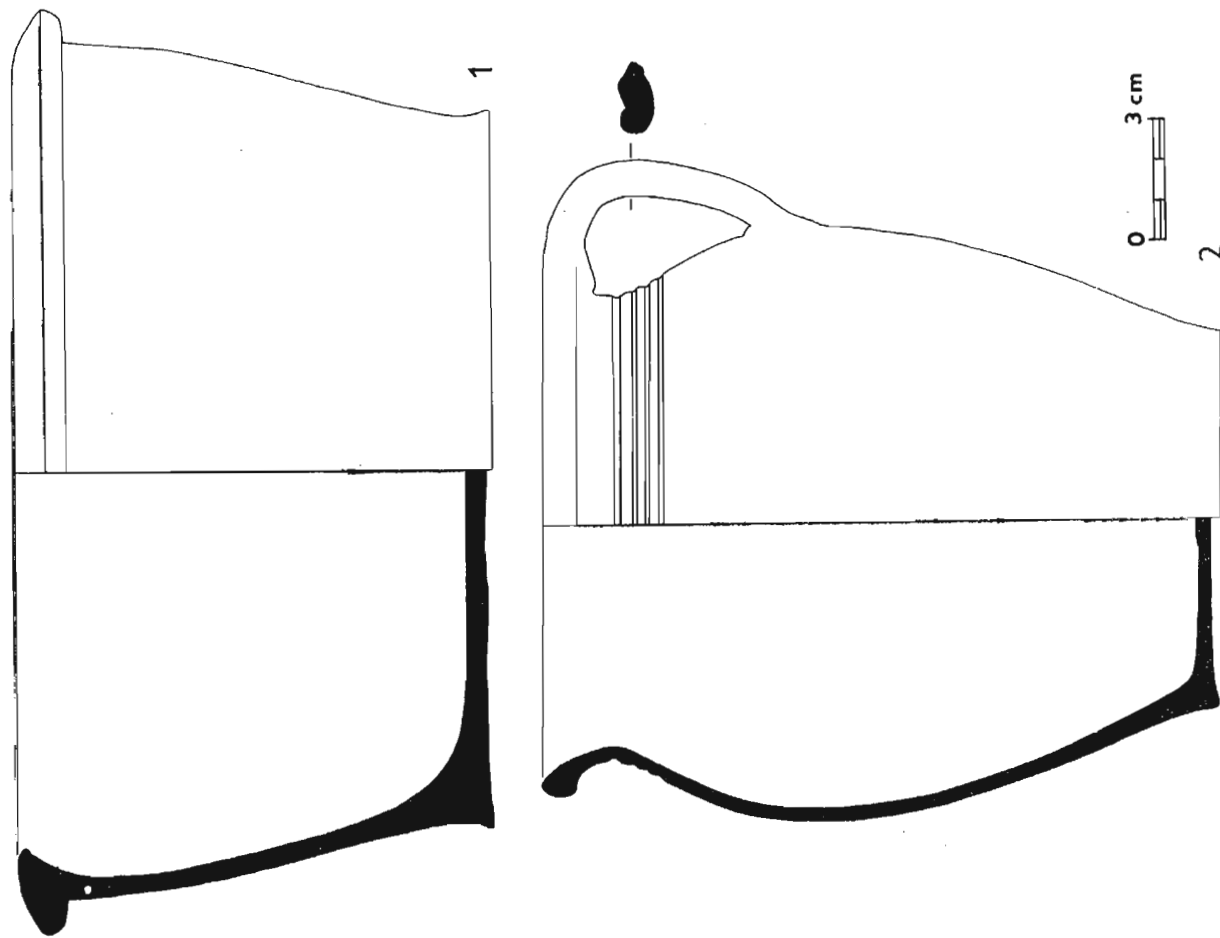
- Pajer, J. 1983: Počátky novověké keramiky ve Strážnici /Beginnings of the post-Mediaeval pottery at the town of Strážnice, in Czech/. Strážnice.
- Špaček, L. 1966: Středověké limožské emaily v Čechách /Mediaeval Limousin enamel works in Bohemia, in Czech/. A manuscript of a diploma thesis, Prague.
- Žegklitz, J. 1987 : Late Gothic stove tiles with names of potters, AR XXXIX, 655-671

Slévárenský dvůr - kolektor

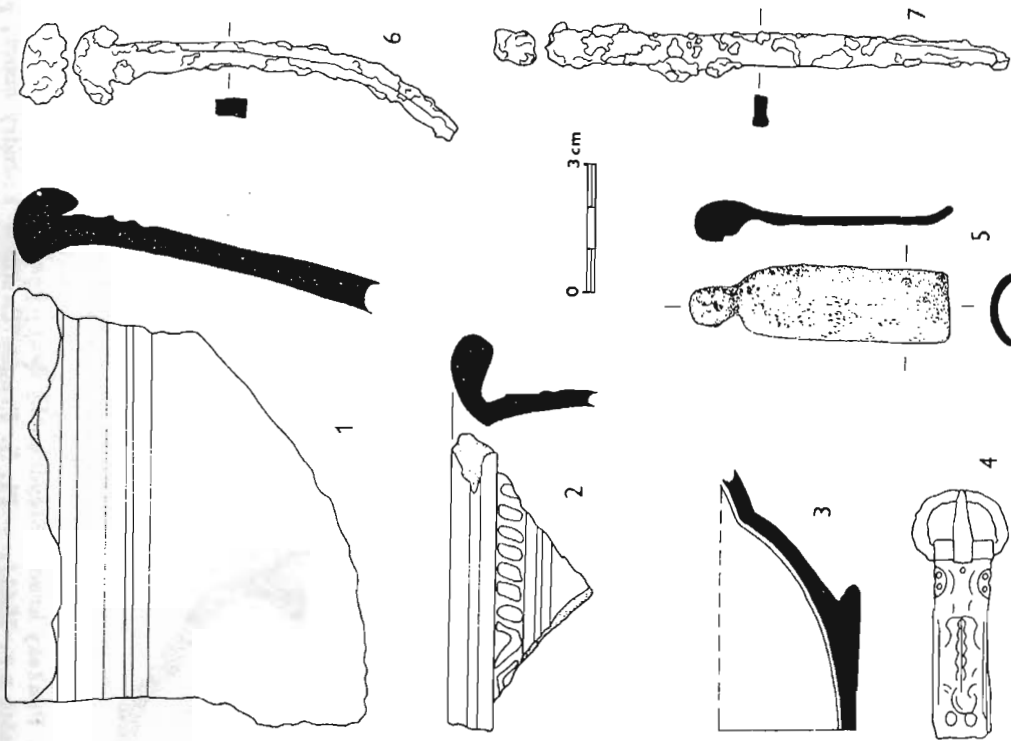
Příspěvek shrnuje výsledky záchranného výzkumu při budování severní větve kolektoru přes Slévárenský dvůr, pod přístavkem Španělského sálu a východní částí průjezdu z Prašného mostu na II. nádvoří. Severní stěnu výkopu tvořila parkánová hradba se čtyřmi druhotně zazděnými střílnami. Postavení hradby je možno archeologicky datovat do 1. pol. 16. stol. /souvislost se stavební činností B. Rejta/. Pozornost byla věnována především vrstvě, která byla interpretována jako spáleniště po požáru 1541. Pod ní byly pouze navážkové vrstvy 1. pol. 16. stol. s příměsí staršího materiálu /kování limogeské provenience/. Do prostoru parkánu pod současným průjezdem byla v 17. stol. vložena jakási zděná konstrukce nejasného určení.

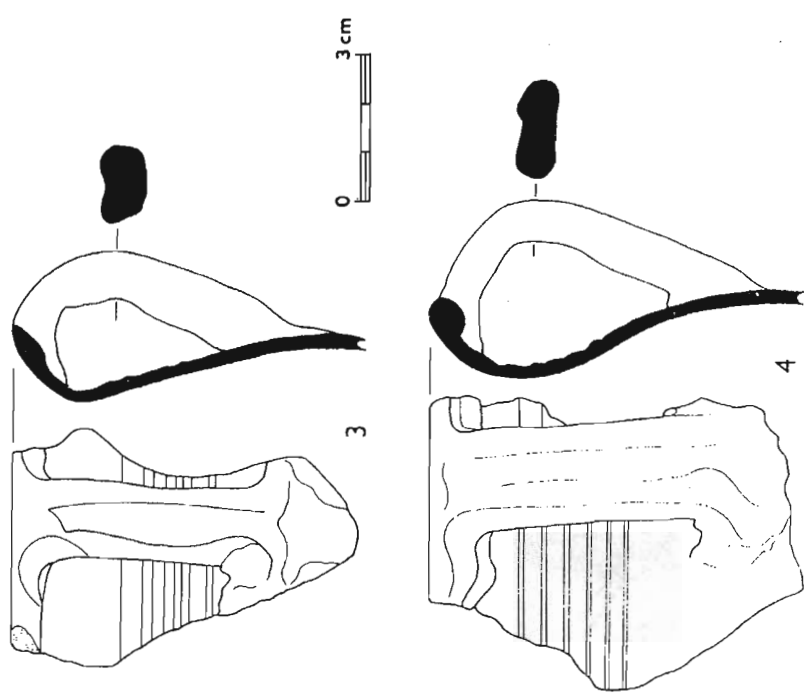
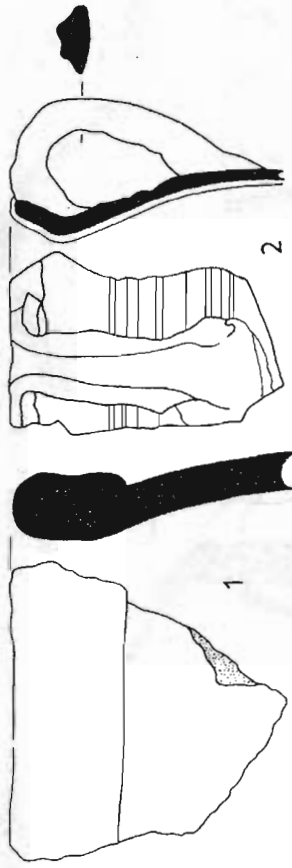
Tab. 2. Pražský hrad - Slévárenský dvůr, keramika z vrstvy 3, řez A-A' /spáleníště z r. 1541/. - Pl. 2. Prague Castle - Foundry court, pottery from layer 3, section A-A' /the 1541 fire/.

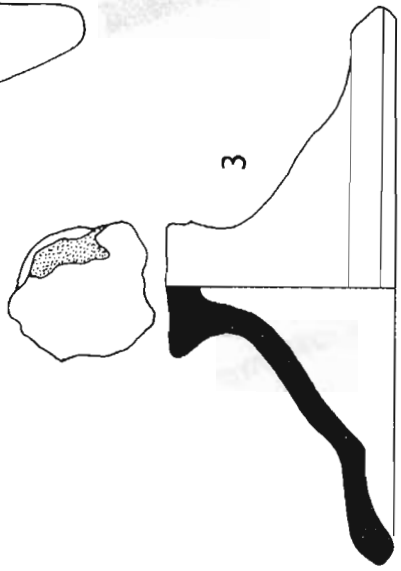
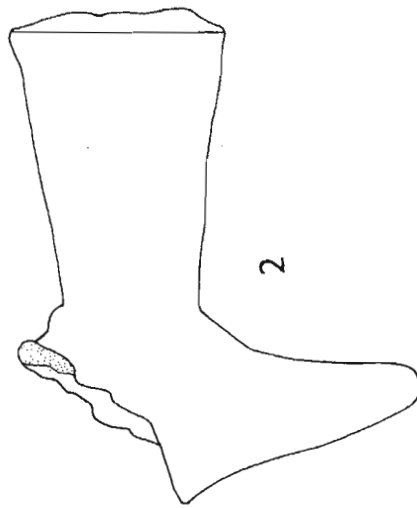
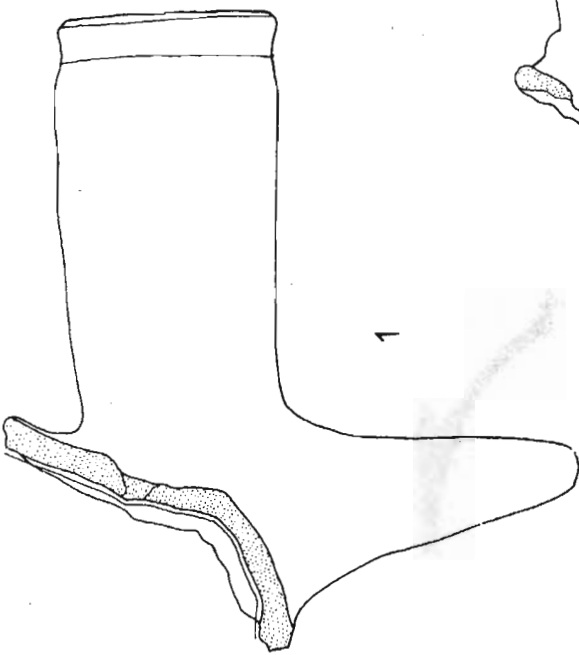
Tab. 1. Pražský hrad - Slévárenský dvůr, keramika z vrstvy 3, řez A-A' /spáleníště z r. 1541/. - Pl. 1. Prague Castle - Foundry court, pottery from layer 3, section A-A' /the 1541 fire/.

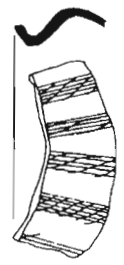
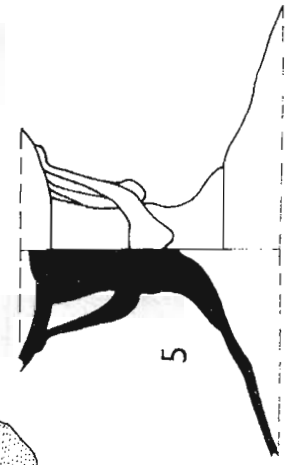
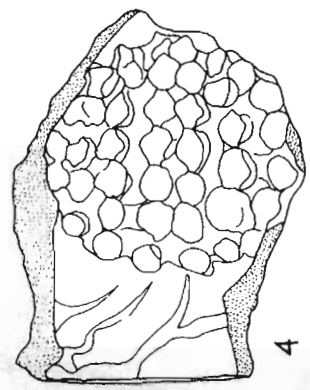
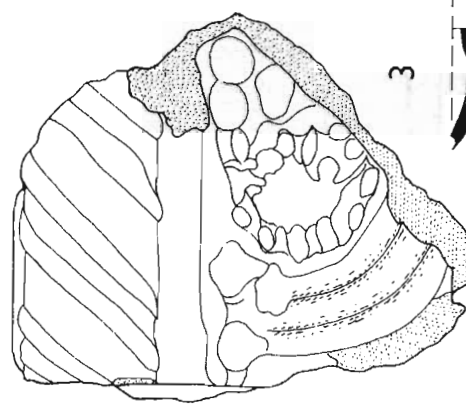
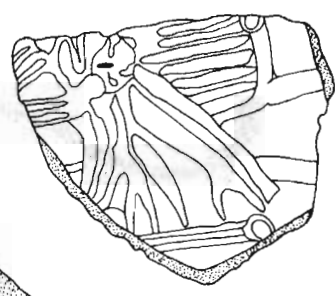
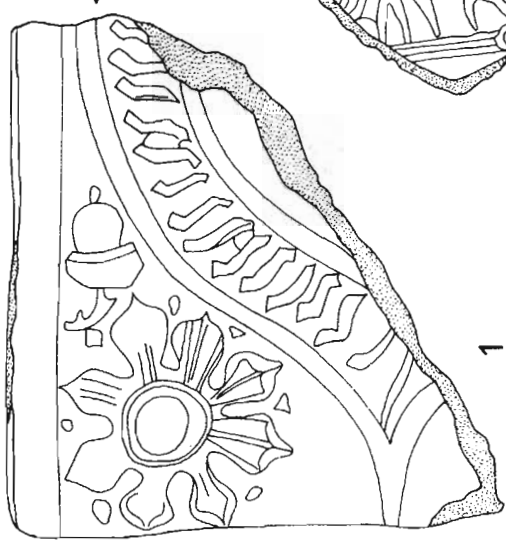
Tab. 3. Pražský hrad - Slévarenský dvůr, 1, 2, 4, 6, 7 - nálezy z vrstvy 3, řez A-A'; 3 - zlomek misky /talířku/ z vrstvy 2, řez A-A'; 5 - kování v podobě lidské postavy, sběr z vrstev 14-18, řez A-A'. - Pl. 3. Prague Castle - Foundry court. 1, 2, 4, 6, 7 - finds from layer 3, section A-A'; 3 - fragment of a bowl or small plate from layer 2, section A-A'; 5 - a mount in the shape of a human figure, collected from layers 14 - 18, section A-A'.

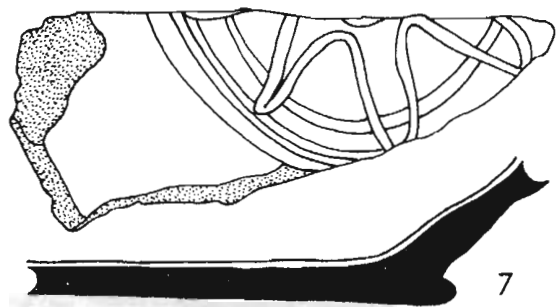
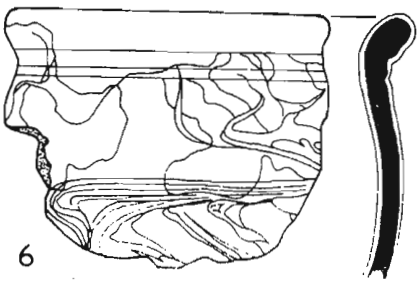
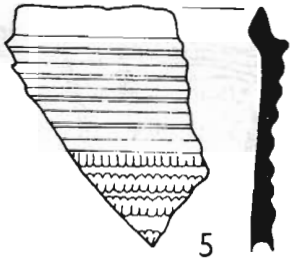
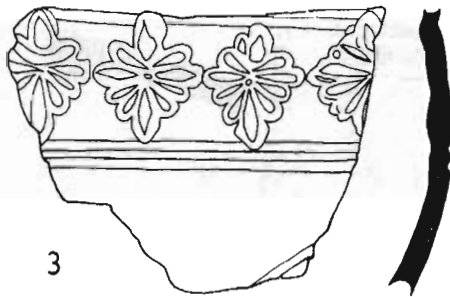
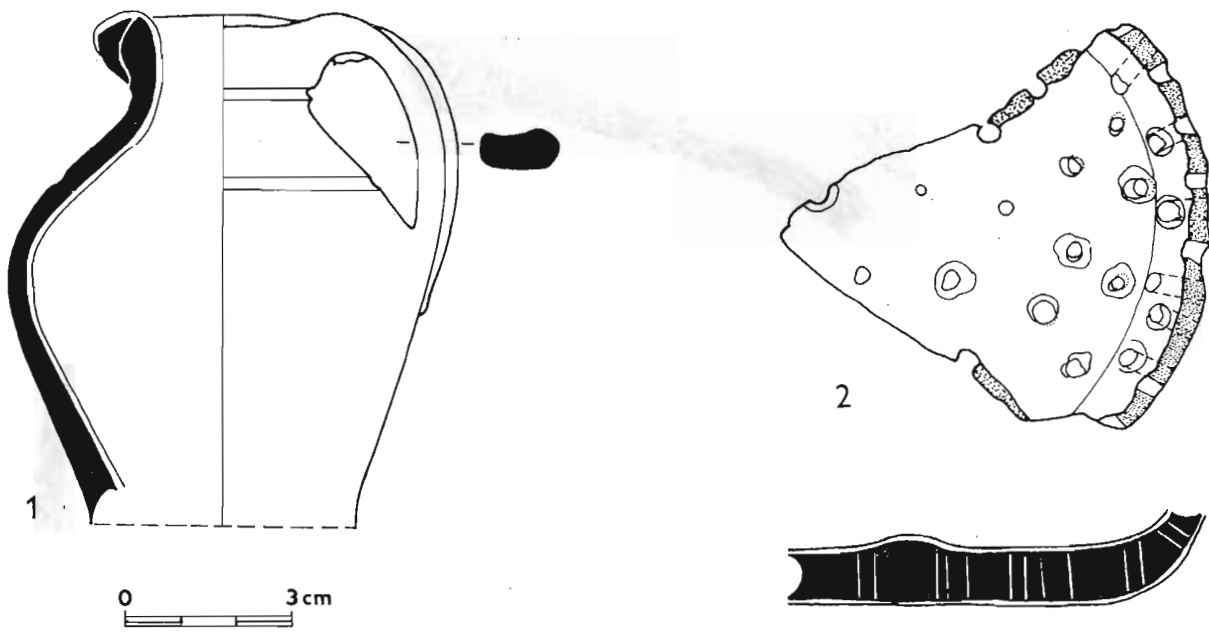
Tab. 4. Pražský hrad - Slévarenský dvůr, keramika z vrstvy 3, řez A-A' /spáleníště z r. 1541/. - Pl. 4. Prague Castle - Foundry court, pottery from layer 3, section A-A' /the 1541 fire/. -

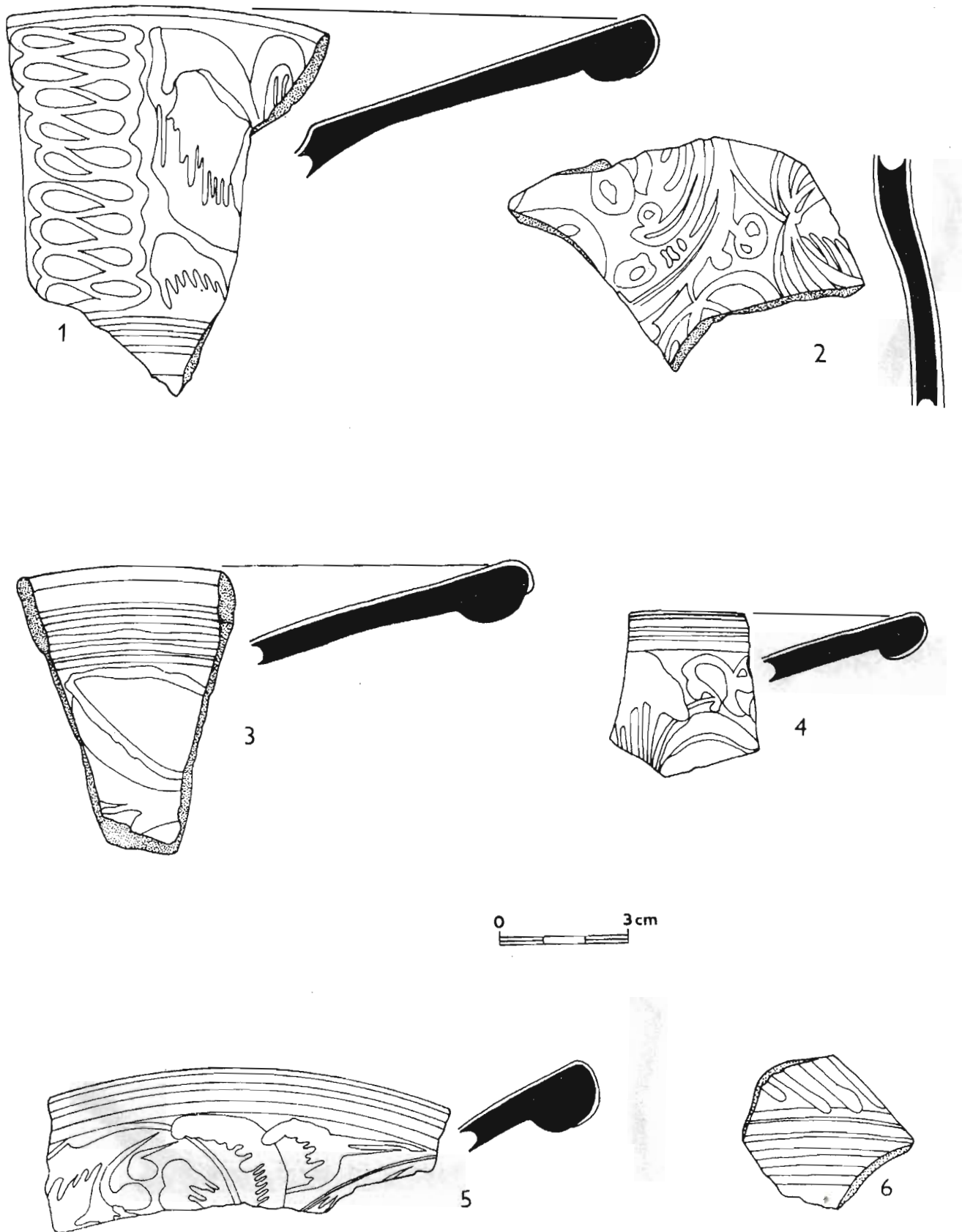
Tab. 5. Pražský hrad - Slévárenský dvůr, keramika z vrstvy 3, řez A-A' /spáleníště z r. 1541/. - Pl. 5. Prague Castle - Foundry court, pottery from layer 3, section A-A' /the 1541 fire/.

Tab. 6. Pražský hrad - Slévárenský dvůr, keramika a sklo z vrstvy 3, řez A-A' /spáleníště z r. 1541/. - Pl. 6. Prague Castle - Foundry court, pottery and glass from layer 3, section A-A' /the 1541 fire/.

Tab. 7. Pražský hrad - Slévárenský dvůr, keramika z výkopu kolektoru, sběr. - Pl. 7. Prague Castle - Foundry court, pottery collected from the collector excavation.

Tab. 8. Pražský hrad - Slévárenský dvůr, keramika z výkopu kolektoru, sběr. - Pl. 8. Prague Castle - Foundry court, pottery collected from the collector excavation.

Kresby tab. 1-8 J. Žegklitz. Plts. 1-8 drawn by J. Žegklitz.

MINOR RESCUE ACTIONS IN THE PRAGUE CASTLE AND HRADČANY AREAS IN 1982 - 1984

J. Žegklitz - I. Boháčová - J. Frolík

1. Hradčanské náměstí /Hradčany square/

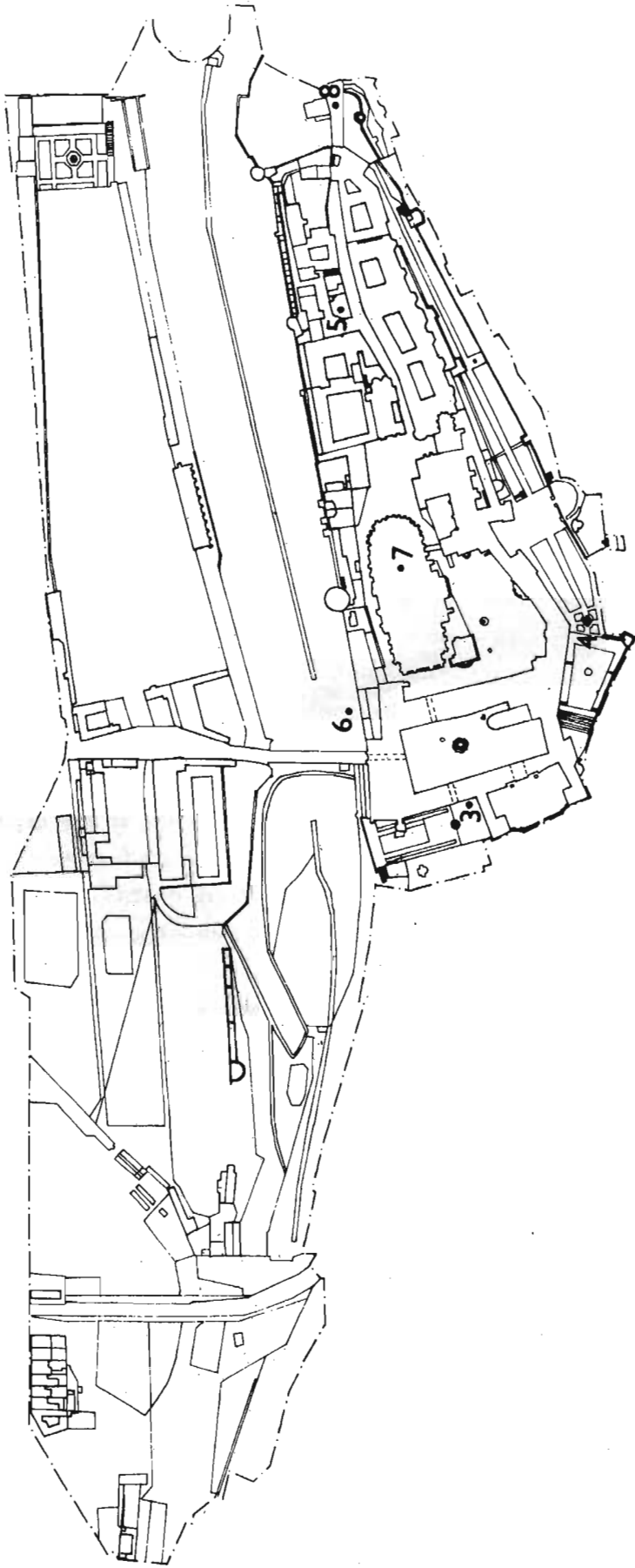
At the turn of 1982 and 1983, industrial excavations took place at Hradčanské náměstí. One trench which, at some spots, reached the depth of 150 centimetres, was running parallel to the house fronts of the N, W and S sides of the square, the other lined the perimeter of a small park in the middle of the square on the same sides. Virgin soil was not reached, and this was the reason for sinking some exploratory borings. It has been observed that the original surface of the square was descending much more abruptly towards the N, at least on the W side /the difference between the S and N edges of the W square front amounts to almost 5 metres/. In front of the W edge of the N square front, virgin soil was documented at the depth of 165-173 centimetres; borings situated ^{FARTHER} more eastwards /in front of No. 62/ did not reach it at the depth of 230 centimetres. In front of the S square front, virgin soil was reached at the depth of 170 centimetres on the W side /in front of No. 184/; a boring situated in front of the W part of the Salm-palace facade did not reach it at the depth of 185 centimetres.

The excavations and borings exposed a black to brown-black clayey to loamy sequence of layers 55-165 centimetres thick with pottery of the first half of the 13th century in its upper parts. Sherds, collected especially in front of the N square front, yielded materials of the 12th-13th centuries. This early mediaeval sequence of layers was missing in the NW corner of the square where layers with 15th-16th-century pottery were resting on virgin soil; ^{FARTHER} more eastwards its thickness amounted to no more than 10 centimetres. Excavations along the sides of the park in the midst of the square brought forth only 16th-18th-century materials; their depth did not surpass 50 centimetres.

2. Loretánské náměstí /Loretto square/

Two trenches for electricity cables were sunk into the Loretánské-náměstí area at the same time as works in the Hradčanské-náměstí. One trench ran parallel to the edge of the lawn W of the street below the Černín-palace terrace, the other was excavated into the pavement E of this street along house No. 102 as far as the Loretto. Both trenches were 50 centimetres deep.

The first trench, cutting the area of archaeological excavations of the ¹⁹⁻30's, exposed virgin soil immediately below the pavement or sod layer; a single ^{EN} sunk feature of unknown character containing human bones and fragments of mediaeval pottery was surely not a grave. Furthermore, this trench laid bare two walls

Obr. 1. Pražský hrad, celkový plán areálu s vyznačením jednotlivých drobných záchranných výzkumů / čísla v plánu souhlasí s pořadovými čísly jednotlivých výzkumů v textu / . - Prague Castle. General plan of the area with all of the minor rescue actions plotted on / plan numbers follow site numbers in the text / .
Kresba - drawn by J. Žegklitz, V. Richterová.

belonging to demolished mediaeval houses in this area /so-called Mayer's house and "Golden ball" house/ which were also excavated during the 30's. The same interpretation may be put forward for two walls observed in the other trench in front of house No. 102. Farther northwards, this trench passed through a post-mediaeval rubbish layer.

3. The Fourth court of the Prague Castle

A sewer excavation in the SE corner of the Fourth court running parallel to the wall of the NW wing 50 centimetres from it from the SE court corner to the passage between the Second and the Fourth courts was carried out in March of 1983. The trench 85 centimetres wide and at most 160 centimetres deep had the same route as an earlier, probably Theresian /1740-1780/ sewer the top of which was situated immediately below the present pavement. The filling of the sewer made up by a brown-grey clayey and at some spots loamy layer with fragments of stone and brick yielded materials of 18th-century date.

4. The "Na Valech" garden

In March of 1983, workers of a building enterprise reported finds of bones in the area of the "Na Valech" garden. Two shafts were sunk ^{THERE} here. The first of these, situated at the so-called Trumpeters' Tower and some 7-8 metres deep, had cut through two walls of local chalky limestone /"opuka"/ of unknown age and purpose and through a later opuka-stone wall and a pillar cutting the abovementioned two walls. The shaft was excavated through dumped layers containing materials of 15th-17th-century date and did not reach virgin soil.

The other shaft "below the little fountain", 9-10 metres deep, exposed massive dumped layers with 15th-17th-century materials and cut into a foundation wall of a bastion built by B. Rejt. A building layer with glass and pottery finds of the 15th - ^{EARLY} incipient 17th centuries was situated outside of this bastion directly on the schisteous bedrock. Both shafts were probably sunk into dumped layers filling in a huge ditch along the S side of the Castle.

5. House No. 10

From March 1983 to July 1984, reconstruction work was going on in the house No. 10 at Jiřská-ulice /St. George's street/, but there was no considerable interference with the ground situation. Two small groups of pottery from vault fillings were obtained: the first from the ceiling filling of a room in the SW corner of the building's first floor, the second from the same spot in the ground floor. They consisted of late Mediaeval and post-Mediaeval sherds deposited after 1800 when this room was formed by immuring the gap between houses No. 9 and 10. During the dismantling of a later transversal wall inserted opposite the staircase on the second floor a three-kreutzer coin of 1800 came to light. Trenches for foundation of a new staircase and for hot-water supply were sunk into layers immediately below the floor to the depth of c. 50-60 centimetres; all of these had a levelling character and yielded materials of the 17th-19th centuries, probably from some of the earlier rebuildings of the house. ^A Fragment of an earlier floor of square tiles was documented in a room S of the staircase on the ground floor. Again, a trench sunk into the W part of the court area between houses No. 9 and 10 to the depths reaching 180 centimetres for a sewage line exposed only disturbed or dumped layers with post-Mediaeval materials.

6. Jelení příkop /Stags' ditch/

In September 1983 a shaft was opened in the upper part of the S slope of the Stags' ditch N of the Foundry court and, together with this, a subterranean gallery ascending from the bottom of the ditch obliquely towards this shaft was begun. The gallery passed through rubbish layers with 16th- to 19th-century pottery

interspersed with strata of building debris. The same layers descending abruptly along the ditch slope were exposed in the shaft which also unearthed a wall of stones and brick fragments some 50 centimetres thick and running parallel to the barbican wall making up the N enclosure of the Foundry court. At the depth of 550 centimetres, layers with mediaeval materials - mostly pottery - were reached. These layers were resting on bedrock, much as the foundation of the barbican wall which came to light during expansion of the shaft northwards.

7. St. Guy's cathedral

In 1983-1984, work was going on at several spots in the cathedral. In the area of the corridor E of the royal tomb an exploratory sounding was sunk by the SÚRPMO in January of 1984. A Romanesque wall with foundation courses of dressed stones of local chalky limestone /"opuka"/, the foundation trench of which contained dispersed human bones, ^{AND} fragments of iron and 12th- to 13th-century pottery, was found to be running across this corridor in the direction E-W. This wall could have belonged to the cloister of the "ecclesia Pragensis". Another sounding by the N wall of the royal tomb exposed the bedrock on which the recent floor is resting. Other actions are discussed independently in I. Boháčová's contribution.

8. Opyš /the hill crest E of the Castle/, in front of house No. 192

In April of 1984, a water-supply trench was sunk in the Opyš area opposite the front of house No. 192. The pit measuring 160 x 60 centimetres exposed two walls built of local chalky limestone /"opuka"/ with some bricks running NNE-SSW at the distance of c. 50 centimetres from each other. The N wall's crest was situated at the depth of 70 centimetres, the other at the depth of 180 centimetres. The dumped layers, ^{WHICH WERE} exposed contained post-mediaeval material. There is no means of stratigraphic dating of both walls but they may be ^A fragment of the barbican which was situated in this area from the ^{1670's.} seventies of the 16th century.

Menší záchranné akce na Pražském hradě a Hradčanech v letech 1982-1984

1. Hradčanské náměstí. Během výkopových prací v letech 1982-3 bylo zjištěno, že původní reliéf náměstí byl k severu skloněn mnohem více než dnes, na něj nasedá 55-165 cm silné souvrství s keramikou 1. pol. 13. stol. ve své horní partii. Další materiál i situace jsou z 15.-18. stol.
2. Loretánské náměstí. Výkopy protály jeden zahloubený objekt s keramikou a lidskými kostmi /14. stol.?, zdi zbořené středověké zástavby a novověké smetištní vrstvy.
3. 1V. nádvoří. V kanalizačním výkopu byl zachycen cihlový /tereziánský/ kanálek a archeologický materiál 18. století.
4. Zahrada Na valech. V roce 1983 byly ve dvou šachtách zjištěny navážkové vrstvy s keramikou 15.-17. století, základová zeď bašty, postavená B. Rejtem a další zdiva neznámého stáří a účelu.
5. Čp. 10. Během rekonstrukce domu v letech 1983-4 byl získán soubor novověkého a pozdněstředověkého materiálu.
6. Jelení příkop. Hloubení šachty a štoly v roce 1983 protálo smetištní vrstvy 16.-19. století, blíže nedatovanou zeď a středověkou vrstvu, ležící na skalním podloží.
7. Chrám sv. Víta. V prostoru za královskou hrobkou byla objevena románská zeď, datovaná archeologicky do 12.-13. stol.
8. Opyš - před čp. 192. Ve výkopu pro vodovod byly v roce 1984 zachyceny dvě zdi, pravděpodobně barbakanu ze 16. století a novověký materiál.

ST. GEORGE'S SQUARE

J. Žegklitz - I. Boháčová - J. Frolík

An archaeological excavation preceding building activities was carried out between the months of July and November 1984 on the Jiřské-náměstí. The excavation was necessitated by ^{THE} proposed building of a collector which is scheduled to cut the square along its N-S axis between the passage through house No. 34 and All Saints' chapel in a strip some 5 metres wide. Later on, the whole area of the square is to be affected by laying ~~X~~ new pavement. Until then, the excavation of the whole square is to be finished. In 1984, an immediately threatened area in the route of the collector comprising some 165 square metres was selected for excavation /Fig. 1, the area excavated in 1985 marked at the left/.

Differences in the N and S part of the sounding were observed after stripping off the pavement and underlying levelling layers. While layers of the 17th century and, after a gap falling somewhere into the 14th-16th centuries, layers belonging to the 13th and second half of the 12th centuries were preserved in sectors V-IX, later strata were completely absent from sectors I-IV and features datable approximately to the period from the end of the 16th century rested immediately on the bedrock represented here by weathered Ordovician-period schists of Letná type. Of earlier features, only those sunk into the bedrock have been preserved. The missing earlier layers in this part of the sounding and 14th-to-16th-century layers in its N part might have been removed prior to the laying of the pavement in 1601-1602 /Kostlčková 81, 10/. This assumption was confirmed by the excavations of 1985 when remains of a sandy bed layer below a cobbled pavement /the remains of which have survived along the N side of the square/, representing most probably the abovementioned paving of 1601-1602, have been unearthed. This sandy layer is running in the N-S direction at a practically plain level; in view of the rather marked slope of the bedrock /256 metres above sea level in Sectors I and III but 255.2 metres in Sector IX, cf. Fig. 2/ and of the superimposed layers, this effect may have been obtained by levelling of higher-lying strata in the middle and S parts of the square.

The most ancient remains are thus preserved in the N part of the sounding in Sectors V - IX. Three strata of building layout have been excavated here one after another.

The earliest stratum is constituted by features, the traces of which were sunk into the bedrock /Fig. 3/.

Feature No. 29 and post-holes 31-33, 58, 60, 61 and 66 may be interpreted as remains of ^{RESIDENTIAL} habitation buildings. No detailed information ^{is} available on the building which left Feature 29 as no more than

Obr. 1. Pražský hrad - Jiřské náměstí, celková situace. - Prague Castle - St. George's square, general situation. Kresba - drawn by V. Richterová, J. Žegklitz.

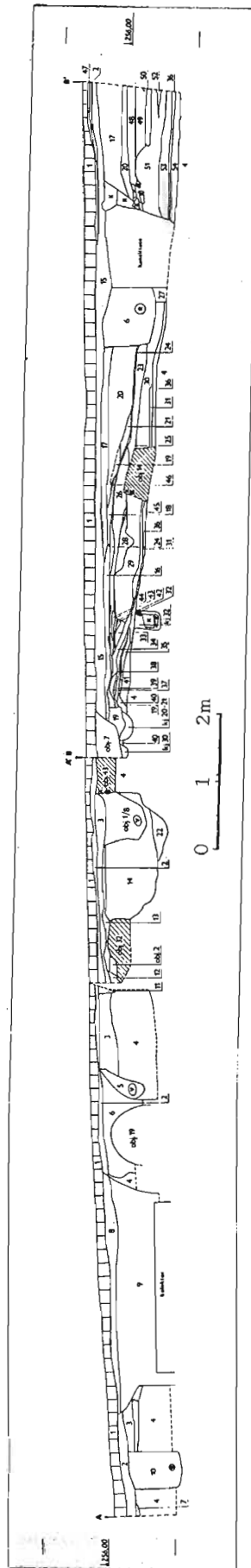
the NE corner, excavated in a very shallow fashion and without traces of constructions above earth, has survived; a larger part of the feature was either destroyed by subsequent disturbances or lying outside the present excavation area.

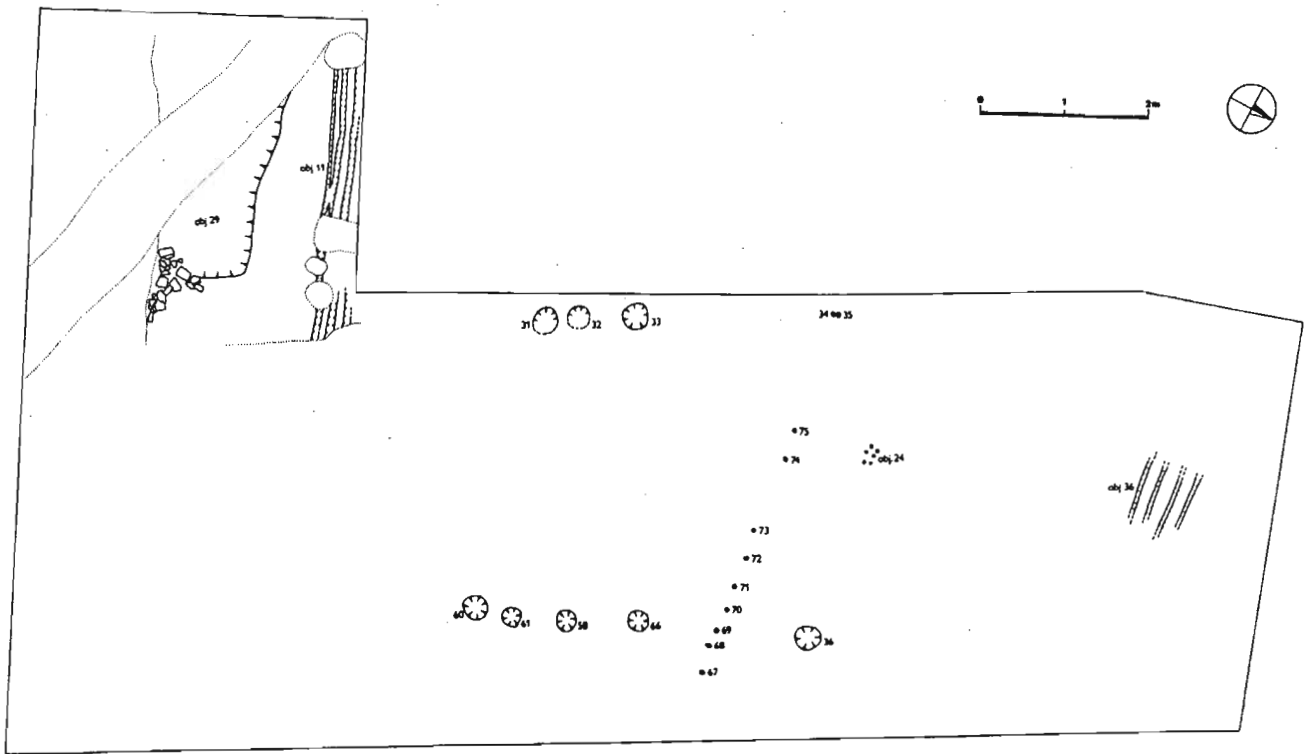
The other feature might have been a surface building ^{MADE} of posts. Even here, however, things are not quite clear. We are not sure ^{IF} how far both rows of posts belonged to a single structure or whether these might possibly represent ^{THE} remains of two structures, only the E side of the W one and the W side of the other one being preserved. The area between the rows of post-holes was damaged to such an extent that both interpretations are possible.

It is not clear ^{IF} how far post-hole No. 36 belongs to the same feature as post-holes No. 58, 60, 61 and 66. If there were once really two structures, as surmised above, this is not excluded. In that case, at least the E structure would not be contemporary with the fence /post-holes No. 67-75, 34 and 35/ running in the E-W direction through the whole ^{AREA} investigated. If, however, this is a single building, the post-hole No. 36 does not probably belong to it, since ~~otherwise~~ the N side of the structure would very probably be preserved, as well, since the area N of the fence was much less disturbed by later interferences than on the opposite side. A similar, but later, situation which will be described below seems to imply that the post-hole structures are contemporary with the fence and that post-hole No. 36 does not belong to them. However, the total absence of any layers belonging to this earliest ^{LAYER} horizon does not permit anything above pure hypotheses.

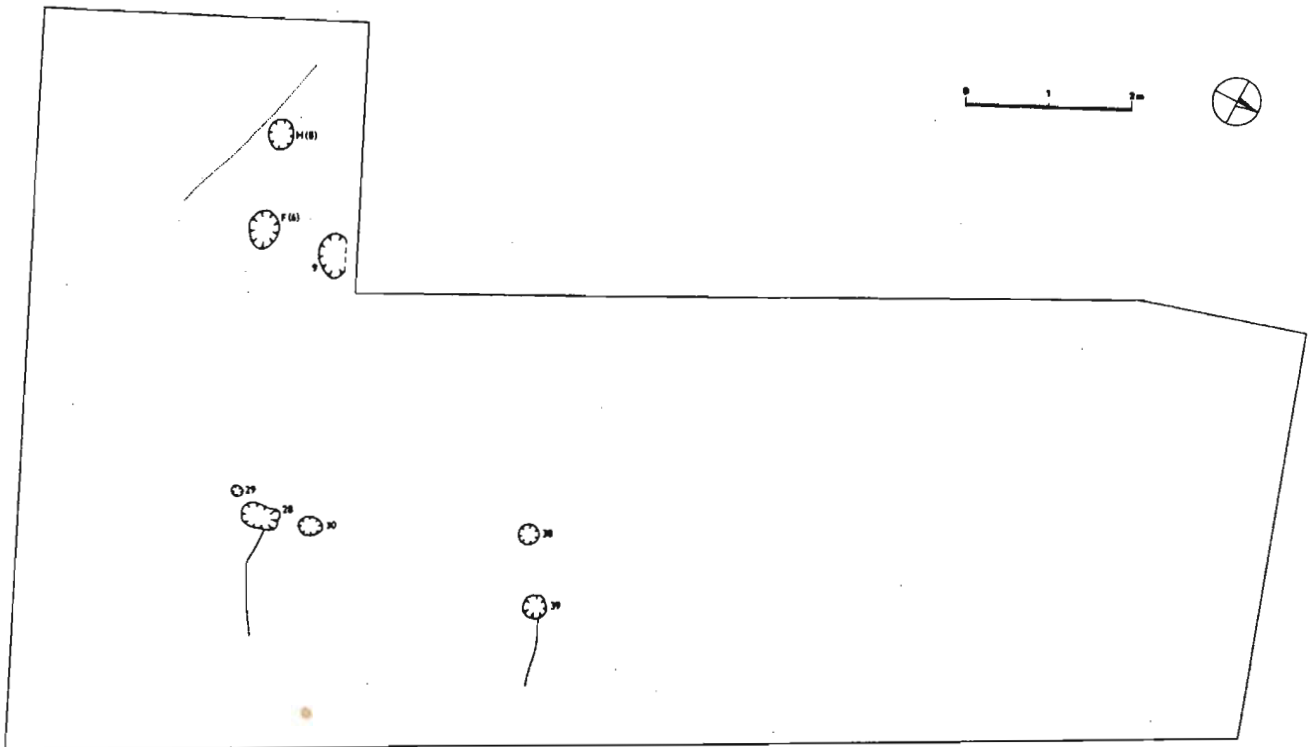
The earliest ^{LAYER} horizon includes features No. 11, 24 and 36. The functions of feature No. 24 /a group of 6 small post-holes in two parallel rows/ and 36 /4 short parallel shallow grooves at the intervals of c. 20 centimetres/ are not clear; feature No. 11 - three parallel grooves some 6 - 8 centimetres deep - was

Obr. 2. Pražský hrad - Jiřské náměstí, řez A-A' B-B' /západní/, sektory II, I, V, VII-IX: 1 - současná dlažba; 2 - žlutohnědý či šedý písek; 3 - šedočerná písčítá; 4 - hnědý tuhý jíl /podloží/; 5 - světle šedý tuhý jíl /vkop dřevěného vodovodu/; 6 - hrubozrný písek /vkop cihlového kanálu/; 7 - žlutý sypký písek; 8 - žlutohnědý či šedý písek; 9 - hnědočerný jíl promíšený píslem a kameny; 10 - žlutohnědý písek a překopaná vrstva 4; 11 - jemný žlutý písek; 12 - žlutý hrubý písek s valouny, promíchaný s vrstvou 3; 13 - šedá písčitojilovitá s uhlíky; 14 - opuková destrukce s maltou a černou hlinitou; 15 - rezavý až šedý písek; 16 - žlutohnědá písčítá; 17 - kamenné štětování; 18 - šedočerná písčítá; 19 - zelenohnědá písčítá s kameny /pravděpodobně dlažba/; 20 - hnědošedá hlinitojilovitá; 21 - hnědošedá jílovitá; 22 - šedočerná jílovitá s opukovými kameny /= obj. 33/; 23 - šedá jílovitopísčítá; 24 - žlutá jílovitá; 25 - uhlíky; 26 - hnědá jílovitá s kameny; 27 - zásyp cihlového kanálu; 28 - opukové kameny s maltovinou; 29 - opukové kameny s maltovinou; 30 - hnědá jílovitopísčítá; 31 - šedočerná písčitojilovitá s uhlíky; 32 - šedočerná hlinitojilovitá s uhlíky; 33 - světlešedá písčítá; 34 - šedočerná písčitojilovitá s kameny; 35 - žlutá písčítá s valounků a drobné opuky; 37 - červenohnědá jílovitá; 38 - světlešedá písčítá; 39 - bělavá maltovina; 40 - šedá hlinitopísčítá; 41 - bílá malta; 42 - žlutý jíl; 43 - černá uhlíkatá; 44 - žlutá maltovina s kameny; 45 - žlutohnědá jílovitá; 46 - žlutá jílovitá; 47 - hnědá písčitojilovitá; 48 - bělavě hnědý jíl, při bázi černě zahliněný; 49 - hnědá hlinitojilovitá se zetlelým dřevem; 50 - světležlutá maltová s kameny; 51 - hnědá hlinitojilovitá se zetlelým dřevem; 52 - kamenná destrukce s maltou; 53 - šedočerná hlinitojilovitá; 54 - šedá písčitojilovitá. - Prague Castle - St. George's square, section A-A', B-B' /western/, sectors II, I, V, VII-IX: 1 - modern pavement; 2 - yellow-brown or grey sand; 3 - grey-black sandy; 4 - brown compact loam /subsoil/; 5 - light grey compact loam /trench for a wooden water conduit/; 6 - coarse-grained sand /trench for a brick sewage line/; 7 - yellow incoherent sand; 8 - yellow-brown or grey sand; 9 - brown-black loam mixed with sand and stones; 10 - yellow-brown sand and translocated layer 4; 11 - fine yellow sand; 12 - yellow coarse-grained sand with pebbles, mixed with layer 3; 13 - grey sandy-loamy with charcoal fragments; 14 - destruction of "opuka" stones with mortar and a black clayey layer; 15 - rusty to grey sand; 16 - brown-grey clayey-loamy; 17 - pavement of stone chips; 18 - grey-brown sandy; 19 - green-brown sandy with stones /probably a pavement/; 20 - brown-grey clayey-loamy; 21 - brown loamy with stones; 22 - grey-brown loamy with pieces of "opuka" stone /= feature No. 33/; 23 - grey loamy-sandy; 24 - yellow loamy; 25 - charcoal fragments; 26 - brown loamy with stones; 27 - filling of a brick conduit; 28 - "opuka" stones with traces of mortar; 29 - "opuka" stones with traces of mortar; 30 - brown loamy-sandy; 31 - grey-black sandy-loamy with charcoal fragments; 32 - grey-black clayey-loamy with charcoal fragments; 33 - light grey sandy-loamy; 34 - grey-green sandy-loamy; 35 - yellow sandy with stones; 36 - pavement of pebbles and "opuka" chips; 37 - red-brown loamy; 38 - light grey sandy; 39 - whitish mortar-like substance; 40 - grey clayey-sandy; 41 - white mortar; 42 - yellow loam; 43 - black with admixture of charcoal pieces; 44 - yellow mortar-like substance with stones; 45 - yellow-brown loamy; 46 - yellow loamy; 47 - brown sandy-clayey; 48 - whitish-to-brown loam with an admixture of black clay at its base; 49 - brown clayey-loamy with decayed wood; 50 - light yellow mortar-like with stones; 51 - brown clayey-loamy with decayed wood; 52 - destruction of stones with mortar; 53 - grey-green clayey-loamy; 54 - grey sandy-loamy. Obr. 2-6, 8 kresila V. Richterová - Figs. 2-6, 8 drawn by V. Richterová.

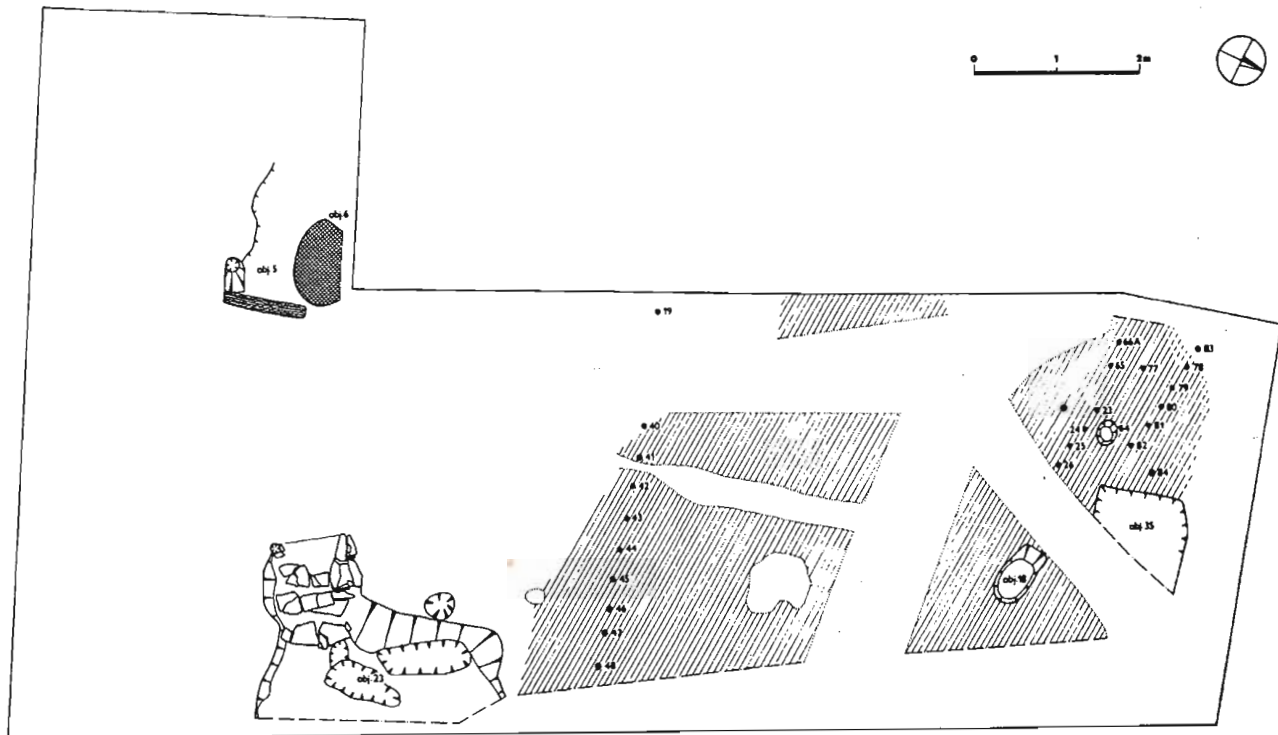

Obr. 3. Pražský hrad - Jiřské náměstí, nejstarší horizont zástavby. - Prague Castle - St. George's square, the earliest horizon of the building layout.

Obr. 4. Pražský hrad - Jiřské náměstí, střední horizont zástavby. - Prague Castle - St. George's square, the middle horizon of the building layout.

Obr. 5. Pražský hrad - Jiřské náměstí, nejmladší horizont zástavby. - Prague Castle - St. George's square, the latest horizon of the building layout.

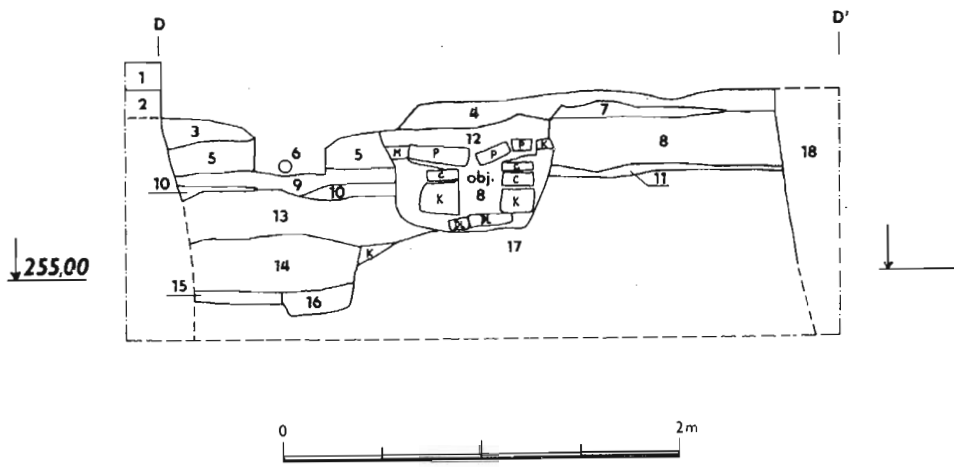
provisionally interpreted as a vestige of a road with traces left by waggon wheels. The extent of the documented part of the feature, however, is very small in view of the considerable amount of later disturbances and the validity of this assumption must be checked by future research.

The next later level yielded remains of two structures - post-holes No. 6, 8, 9 and those of No. 28-30, 38 and 39 /Fig. 4/. In both cases these were probably left by surface structures of posts, possibly of a habitation character. Of the first of these, no more than three post-holes of the SE corner were documented in the E sector; the W part of the building was destroyed by a later water conduit of wood, the rest remaining outside the excavation area. These three post-holes, with fairly large diameters and flat bottoms but rather shallow, suggest a post construction of the building.

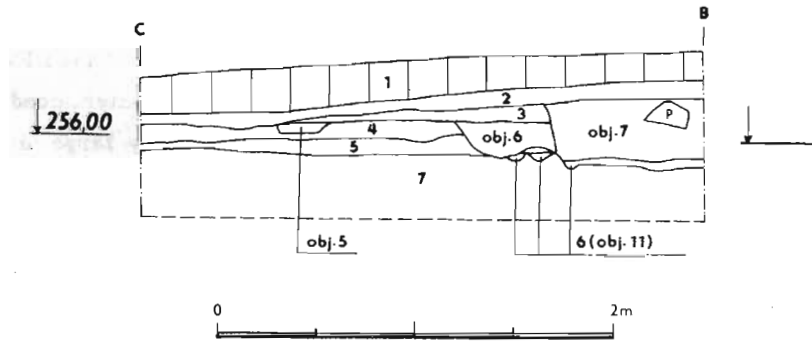
The other building of this ^{LATER} horizon is the best preserved one of all the post features - the complete W side 320 centimetres long and parts of the N and S sides 180 and 140 centimetres long have survived. The E part was removed by building of a later sewage conduit of bricks. Neither the entrance nor any trace of the inner furnishings of the building have been observed.

The most interesting situation has been ascertained at the third and latest level of the habitation buildings /Fig. 5/.

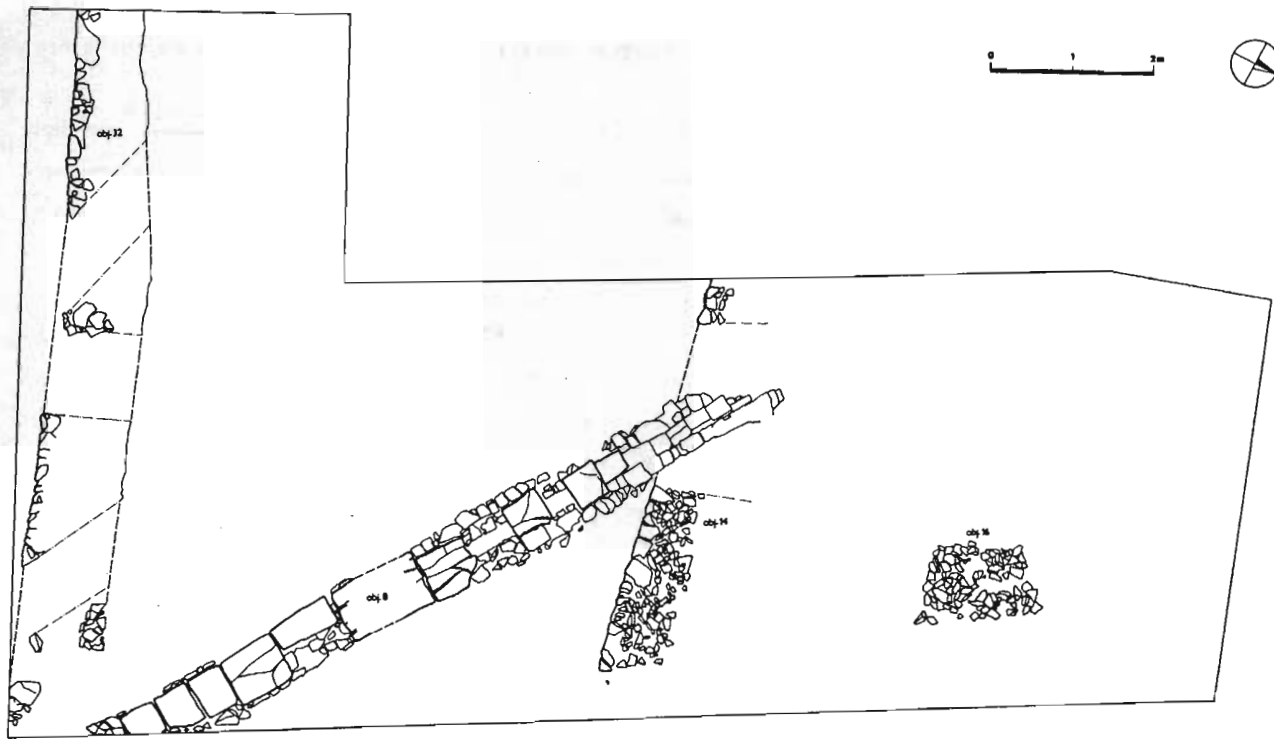
A continuous area paved with chips of stone /Fig. 5 - oblique lines, Fig. 2 - layer No. 36/, delimited on its N and S sides by rows of small post-holes /Nos. 19, 40-48, 23-26, 65, 66a, 77-79, 80-84/, which may - similarly to the earliest ^{LATER} horizon - be interpreted as ^{THE} remains of fences, ^{REVEALED} has been ^{ARRANGED} laid bare in the N part of the sounding in Sectors VIII and IX. On the N side, the post-holes are ^{disposed} in two parallel rows; the earlier fence might either have been replaced because of its age or it might have been advanced for reasons of space. Such a reason could have arisen through the erection of a post-hole feature

Obr. 6. Pražský hrad - Jiřské náměstí, řez D-D', sektor VII: 1 - současná dlažba; 2 - žlutohnědý či šedý písek; 3 - hnědá písčitojílovitá s opukovými kameny; 4 - žlutý tvrdý písek; 5 - žlutohnědá písčitá, místy s hroudami jílu; 6 - rezavý hrubý písek /kanálek pro telefonní kabel/; 7 - zelená písčitá; 8 - šedohnědý tuhý jemný jíl; 9 - šedá nazelenalá hlinitá s uhlíky; 10 - černá hlinitojílovitá s uhlíky; 11 - šedá hlinitopísčitá s drobnými kameny a maltovou drtí; 12 - žlutohnědá jílovitá; 13 - destrukce z opukových kamenů; 14 - černá hlinitá s uhlíky; 15 - šedá jílovitá s opukovými kameny a uhlíky; 16 - šedá jílovitá mazlavá s uhlíky; 17 - hnědý tuhý jíl /podloží/; 18 - zásyp kovového vodovodu. - Prague Castle - St. George's square, section D-D', Sector VII: 1 - modern pavement; 2 - yellow-brown or grey sand; 3 - brown sandy-loamy with pieces of "opuka" stone; 4 - yellow hard sand; 5 - yellow-brown sandy with occasional clods of loam; 6 - coarse rusty sand /trench for a telephone cable/; 7 - green sandy; 8 - grey-brown compact fine loam; 9 - grey greenish clayey with charcoal pieces; 10 - black clayey-loamy with charcoal pieces; 11 - grey clayey-sandy with small stone fragments and crushed mortar; 12 - yellow-brown loamy; 13 - destruction of "opuka" stones; 14 - black clayey with charcoal pieces; 15 - grey loamy with "opuka" stones and charcoal pieces; 16 - grey loamy muddy with charcoal pieces; 17 - brown compact loam /subsoil/; 18 - filling of a metal water-conduit line.

Obr. 7. - Pražský hrad - Jiřské náměstí, řez C-B mezi sektory V a VI: 1 - současná dlažba; 2 - žlutohnědý či šedý písek; 3 - černá, místy nazelenalá hlinitopísčitá s množstvím kamenů; 4 - šedá písčitá s opukovými kameny a bílou maltovou drtí; 5 - opuková drt, kameny s maltou a jílem; 6 - šedá písčitojílovitá /výplň obj. 11/; 7 - hnědý tuhý jíl /podloží/. - Prague Castle - St. George's square, section C-B between Sectors V and VI: 1 - modern pavement; 2 - yellow-brown or grey sand; 3 - black, occasionally greenish clayey-sandy with numerous stones; 4 - grey sandy with "opuka" stones and white crushed mortar; 5 - crushed "opuka" stone, stones with mortar and loam; 6 - grey sandy-loamy /filling of feature No. 11/; 7 - brown compact loam /subsoil/. Kresba - drawn by. J. Žegklitz.

Obr. 8. Pražský hrad - Jiřské náměstí, zděné objekty. - Prague Castle - St. George's square, features of masonry.

the vestiges of which are represented by the post-hole No. 64 and by features No. 18 and 35. At this spot, the subsoil begins to descend rather steeply and any buildings were probably located as close to the centre of the present square as possible.

On the opposite side, the paved area reached partly behind the fence line, especially in the E part of the sounding. Further south, the continuation was represented by a flat area poured over with mortar /Fig. 2 layer 41; Fig. 6 layer 11/, the origin of which is not clear presently. It may be in connection with contemporary building activities in the vicinity. It was observed later on that this area poured over with mortar is not exactly ^{DELINEATED} delimited, but at some spots, it runs below the abovementioned paving and is thus earlier.

The first of the features sunk into the mortar layer is a part of a pithouse sunk some 60 centimetres into the surrounding ground. It was impossible to recover a complete plan as it was cut on its E side by a rather wide sewage conduit of bricks which might have destroyed its remaining part completely. Much as the other structures which will be described, the pithouse has its sides aligned towards the cardinal points but it cannot be determined which of the axes is longer. The length of the preserved W side amounts to 300 centimetres and an entrance situated on its S side is 120 centimetres wide and revetted by erected flat stones on its N side; there is a course of three steps of stone. The SW corner of the entrance area contains a smaller post-hole which may represent a remainder of the construction of the entrance area of the feature. No detailed information ^{THE} on the construction of inner sides of the sunk ^{EN} part are available in view of the rather limited area of the bottom which has been uncovered. No post-holes were observed; a groove sunk into the bottom along the W side, filled in by a compact loamy layer with a number of charcoal fragments, could have even represented traces of interior furnishings. The rather thin layer deposited on the

bottom and made up by loam with admixtures of charcoal fragments containing a larger number of chips of local chalky limestone /"opuka"/ does not seem to suggest stone revetments of ^{THE}walls; this may have been a bottom covering.

Construction of those parts of the building which were above earth is elucidated by a ^{SINGLE} lonely post-hole ^{NEAR} by the W side of the feature. If the surface part was resting on the ground level /as seems to be indicated by the absence of post-holes in the pithouse bottom/ and if it was of timber, this post-hole could have accommodated one of the king posts bearing the roof ridge.

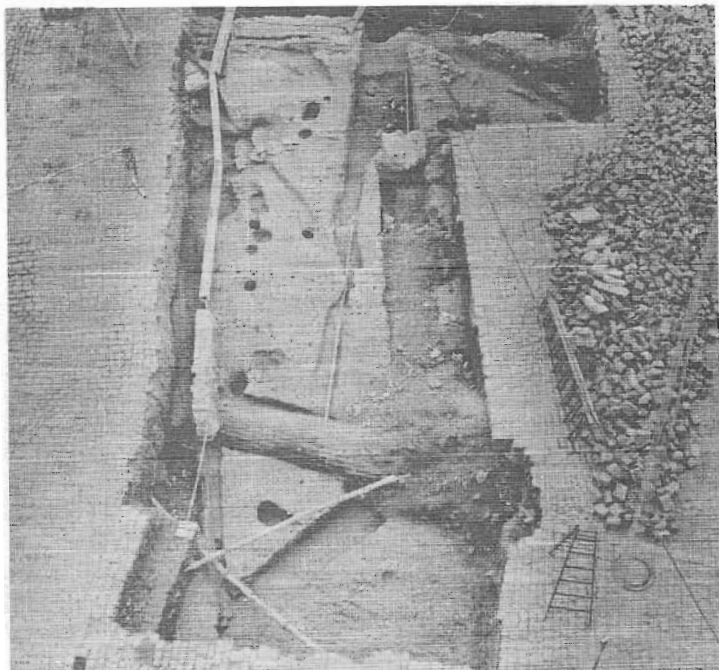
The whole structure might have been disassembled in a systematic fashion over a very short period of time. This is implied by a homogenous filling of the whole sunk ^{IN} part /Fig. 7 layer 14; layer 13 - destruction of the "opuka" stones obviously served for additional levelling of ground; thoughts about masonry walls of parts of surface construction would represent pure theory/ and by the fact that the whole surface part of the feature left no other traces than the single abovementioned post-hole, having thus probably been dismantled all at once.

The other structure belonging to this ^{LAYER} horizon is feature No. 5 in the NW corner of Sector V. A SE corner made up, from the E part, by ^{THE} a rest of a horizontally lying timber 100 centimetres long and, from the S part, by a shallow groove with a small post-hole 130 centimetres wide. The other parts of the structure were either removed by subsequent operations or situated outside the excavated area. This was once a timber ^{CONSTRUCTION} building of the interior furnishings of which a simple hearth without any ^{DELINEATION} delimitation, located in this corner of the building, has survived. New and important evidence for the interpretation of this structure, explaining abundant finds of iron slag and fragments, was obtained during archaeological excavations of the following year. In short, it may be said that the building had two rooms and that a very simple and probably re-heating iron furnace with a small stone-lined pit with lime remains has been found in its E part.

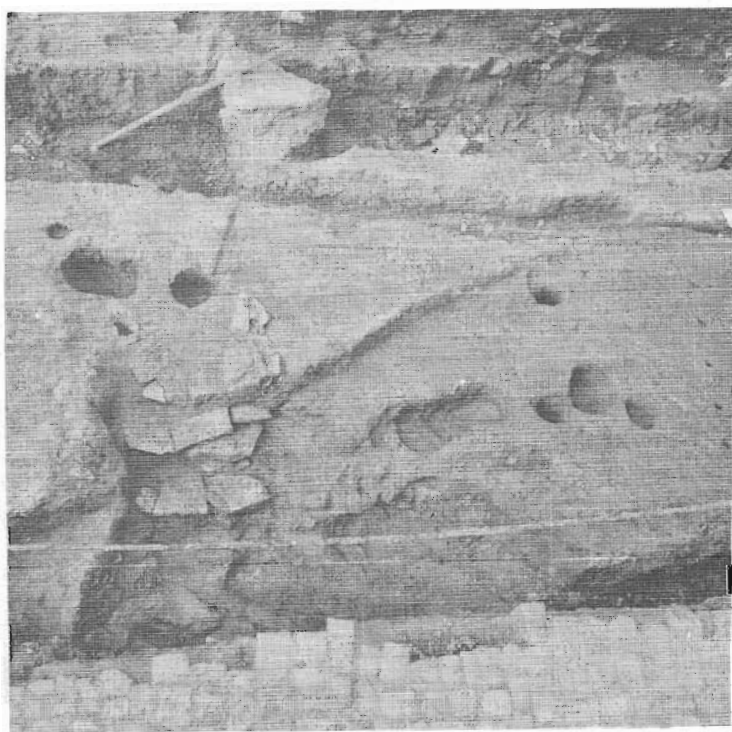
The dating of individual phases of the layout is provisional; definite conclusions will be put forward only after the termination of the excavations and processing of all the materials found.

Very few pottery finds are available for the earliest phase of the settlement; moreover, most of them are atypical sherds and the rims belong to those types which do not yield more specific dates. Most of the latter belong to the simple rims /Pl. 1/1, 2, 10, 17-20/; the "false" ledge rim /Pl. 1/3/ /"nepravé okruží"/, upward-pulled rim /Pl. 1/6, 9, 13/ and an ^{EMBRYONIC} embryonal form of the swelled rim /Pl. 1/21, "zduřelý okraj"/ turn up. In view of better dated material from excavations of the "Ungelt" of Prague which I could see thanks to the kindness of Dr. L. Hrdlička who is in charge of them and of his valuable comments, this group of pottery finds may be dated c. 1160-1200 A.D., especially in view of rims No. 15 and 16 /Pl. 1/, which, in the Prague milieu, turn up together with chalice-shaped rims /"kalichovitý okraj"/. This dating fits ^{WITH} knowledge of the history of this part of the Prague Castle. Location of the ancient ducal seat for solemn ^{ENTHRONEMENT} enthronements of Přemysl-dynasty paramounts is traditionally sought in the area between the churches of St. Guy /the Spytihněv version of the second half of the 11th century and St. George. This area might have been out of bounds for earlier settlement in view of its sacred character. The traditional ducal seat might then have lost its function and importance ^{ALTOGETHER} together with the change of the overall political situation in Bohemia after the ^{FIRST} half of the 12th century /especially after 1172/, in consequence of which squatters might have occupied the area empty until that time.

Not long afterwards, the earliest phase of these buildings was followed by the next layer, which is again characterized by dominant numbers of simple rims /Pl. 2/1, 2, 3, 7-9, 16, 19-24, 31, 32, 34/, by upwardpulled rims /Pl. 2/10, 15, 17, 25, 26, 29, 30/ and by swelled rims /Pl. 2/13, 14, 27/. Similar finds from the Ungelt site are reliably dated c. 1200-1230 /before 1230/.

Fot. 1. Pražský hrad - Jiřské náměstí, celkový pohled na plochu výzkumu v úrovni podloží. - Prague Castle - St. George's square, a general view of the excavated area at the subsoil level.

Fot. 2. Pražský hrad - Jiřské náměstí, polozemnice /obj. č. 23/ a zbytky kúlové stavby starší fáze. - Prague Castle - St. George's square, a pithouse /feature No. 23/ and remains of a post structure of the earlier phase.

The latest version of the local building layout represented especially by swelled rims /Pl. 4/1, 2; Pl. 5/9/ and by straight rims /Pl. 3/3, 5/ may, in its turn, be dated c. 1230-1250.

I shall now proceed to describe summarily other features ^{REVEALED} laid bare in the area under discussion of later dates as their character cannot be disclosed more exactly - especially in questions of their interpretations and dating - without investigation of the remaining part of the square area.

A dry-built wall of "opuka" stones running E-W through the excavated area /Fig. 8, feature No. 14/ belongs to the 13th-century ^{LATER} ~~horizon~~ /probably c. 1250 - 1300/. All along the S part, this wall has a regular face and it has been established by further excavations that it does not continue to the W, being terminated without any curving. In view of this fact, and of the profound difference of the stratigraphy along both sides of the wall /thick rubbish layers with large numbers of pottery and bone fragments, Fig. 2 layers 19-21, 23-25, 30, 31, datable c. 1250 - 1300, were deposited N of it/, it has been provisionally interpreted as a retaining wall intended to prevent spreading of rubbish further southwards, into the area of the present square.

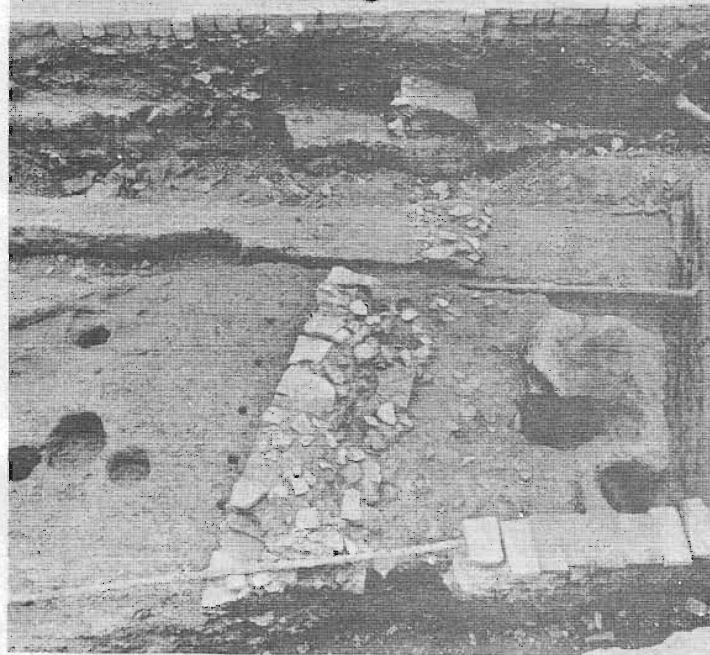
The last feature, the dating of which into the 13th century is beyond any doubt, is a stone ^{CON-} ~~destruction~~ the purpose of which remains totally unknown /Fig. 8 feature 16/.

Interpretation and more exact dating of another wall built with mortar and faced on both sides /Fig. 8 feature No. 32/ remain to be clarified. Its considerable length /22 metres after two excavation campaigns, neither side

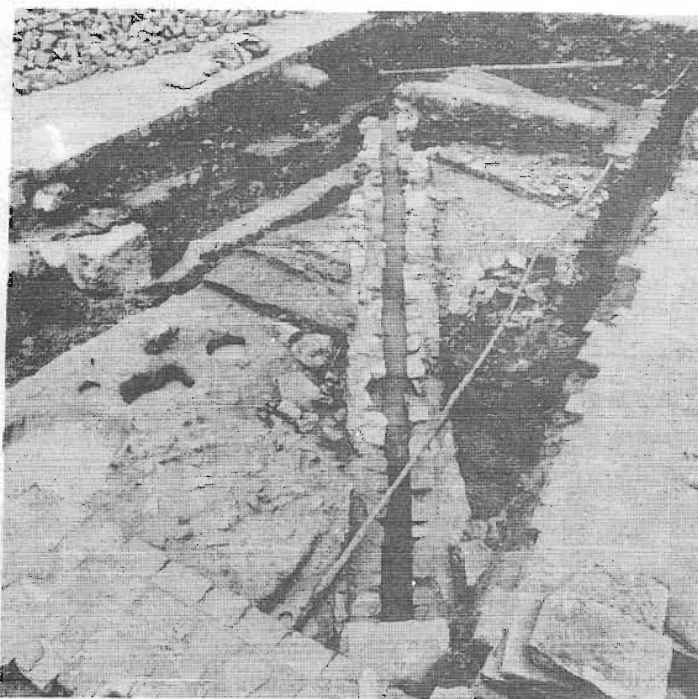
being terminated up to now/ does not imply that this might have been a ^{RESIDENTIAL} living house but no other information ^{IS} are available. Again, no dating can be put forward in the absence of ^{EITHER} both a foundation trench ^{OR} and any layers belonging to this wall; all that can be said at present is that it is cut by features datable around the year 1500.

The Latest features include, especially, several water conduits of wood /e. g. Fig. 2 layer 5, feature 1/8, 7; Fig. 7 feature 7/, datable from the time around 1500 to the first half of the 19th century, a masonry conduit of stone covered by flat stone caps belonging to the 18th century /Fig. 6 feature 8; Fig. 8 feature 8/ and two brick-built sewage lines, with a branch line, which have operated until the beginning of this century.

Archaeological excavations of the square area are scheduled to continue until 1990; we hope that in the course of future campaigns, further evidence which will fill in the gaps in our knowledge - especially concerning the earliest settlement phases - will be obtained.

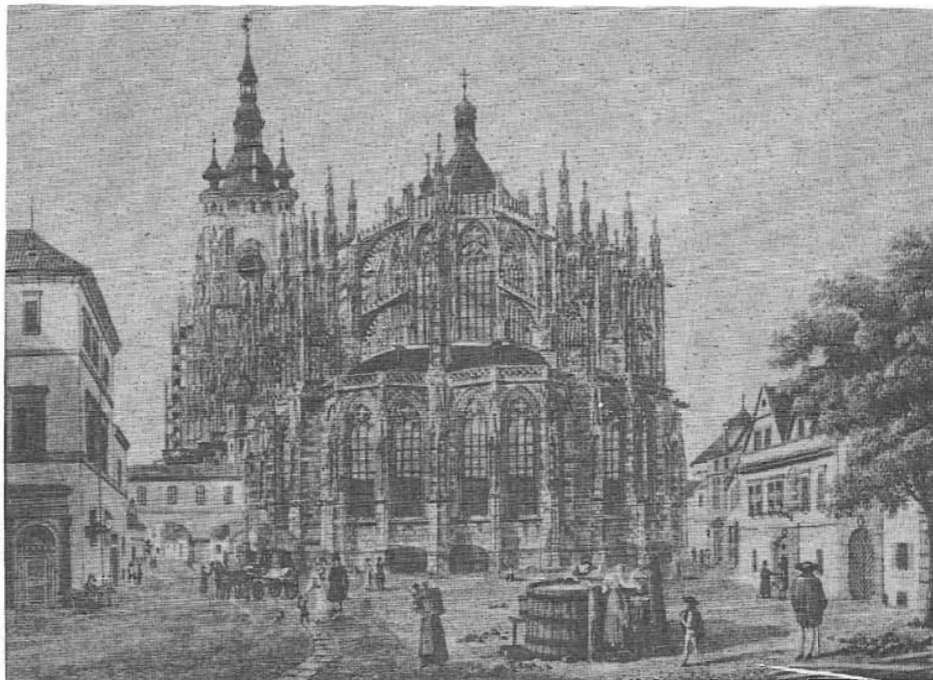

Fot. 3. Pražský hrad - Jiřské náměstí, ohradní zeď /obj. č. 14/ a zbytky starší kůlové zástavby. - Prague Castle - St. George's square, an enclosure wall /feature No. 14/ and remains of earlier post structures.

Fot. 4. Pražský hrad - Jiřské náměstí, zděný kanálek /obj. č. 8/. - Prague Castle - St. George's square, a sewage conduit of masonry /feature No. 8/.

Foto 1 - 4 J. Žegklitz.
Photos 1 - 4 by J. Žegklitz.

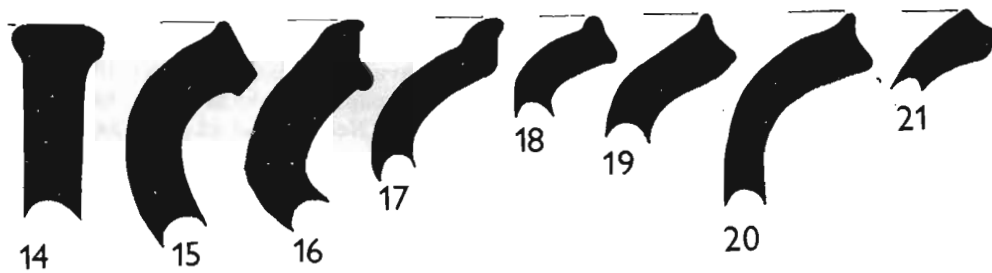
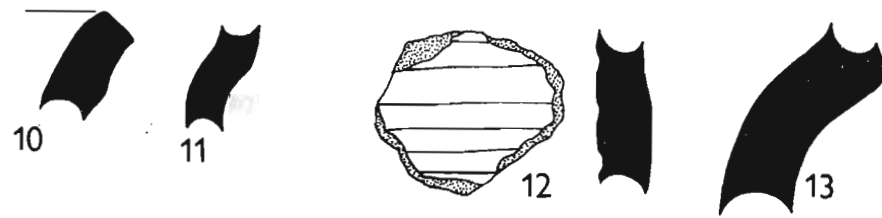
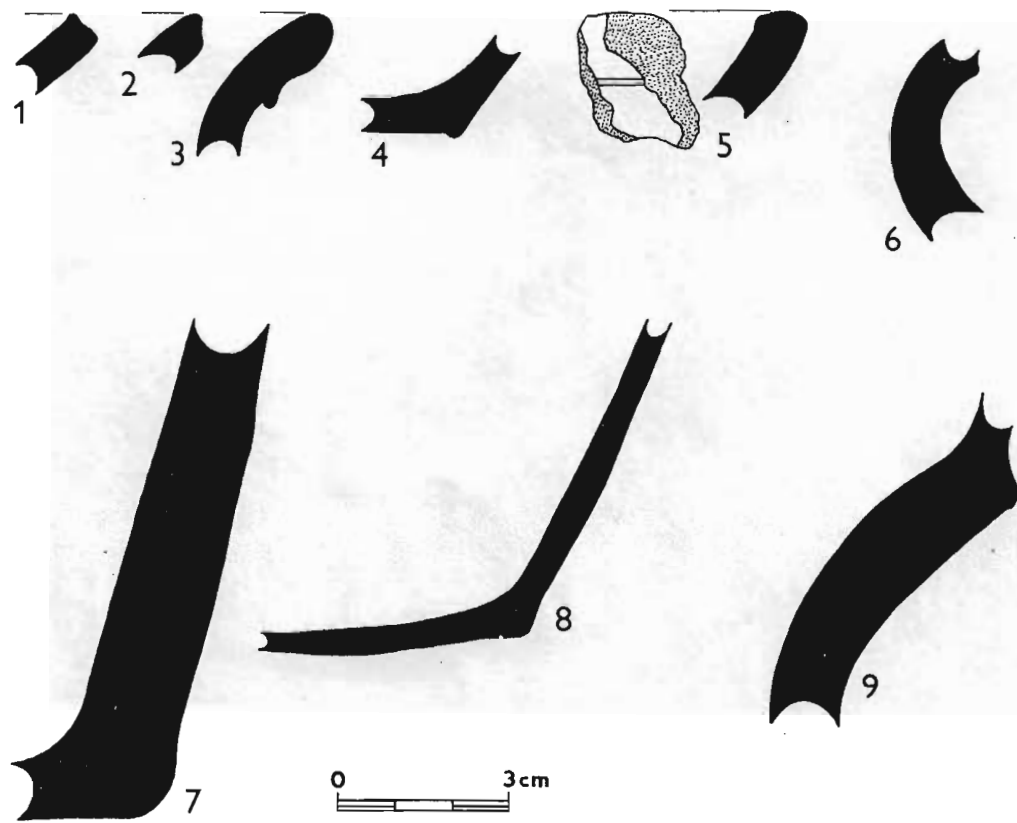
Fot. 5. Pražský hrad - Jiřské náměstí, pohled na náměstí z roku 1830 od Josefa Šembery. - Prague Castle - St. George's square, view of the square in 1830, by Josef Šembera. Reprofoto - Photo by J. Ertelová.

References

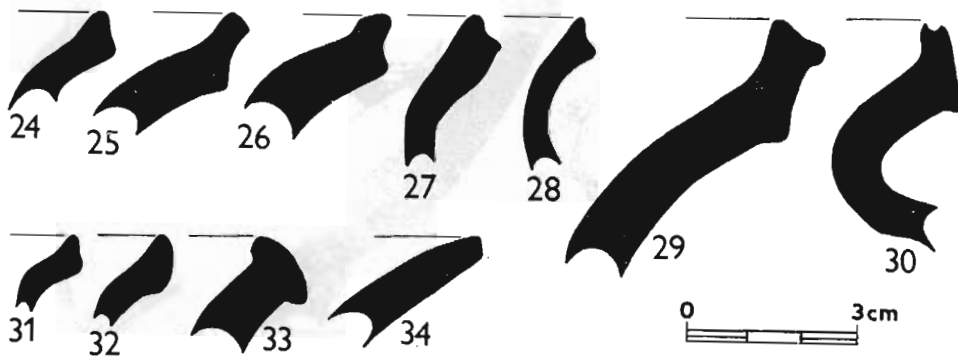
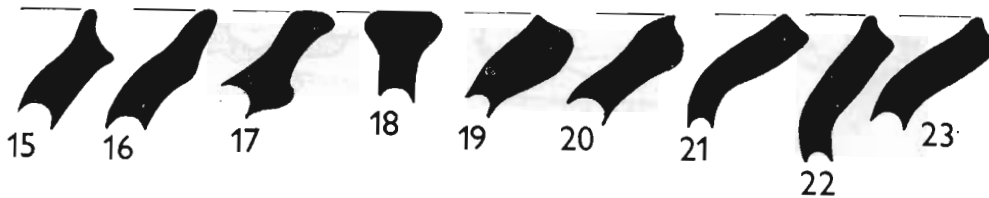
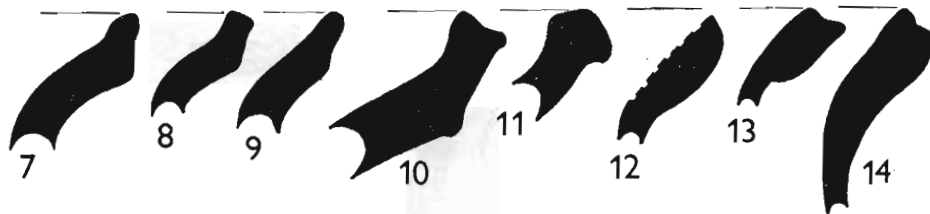
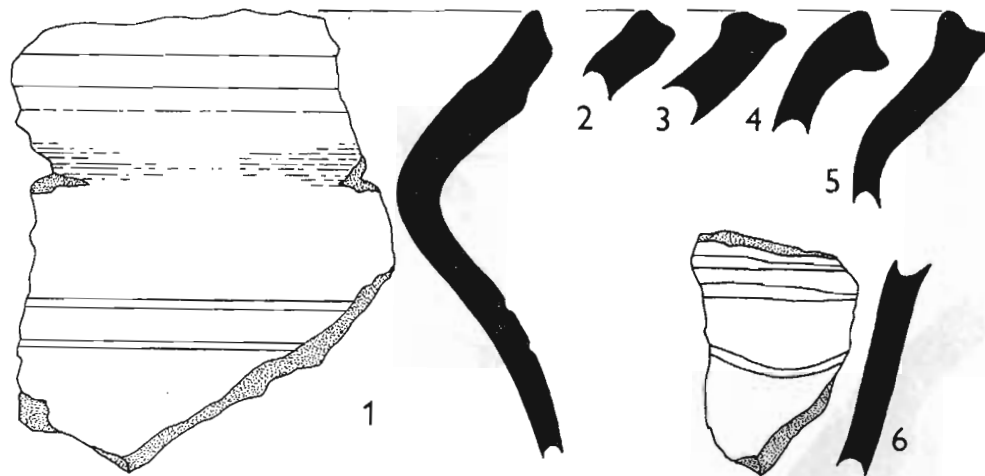
Kostílková, M. 1981: Jiřské náměstí - zpráva o historickém vývoji /St. George's square - report on the historical development, in Czech/. A manuscript in the Prague Castle archive, ref. No. 404999/81.

Jiřské náměstí

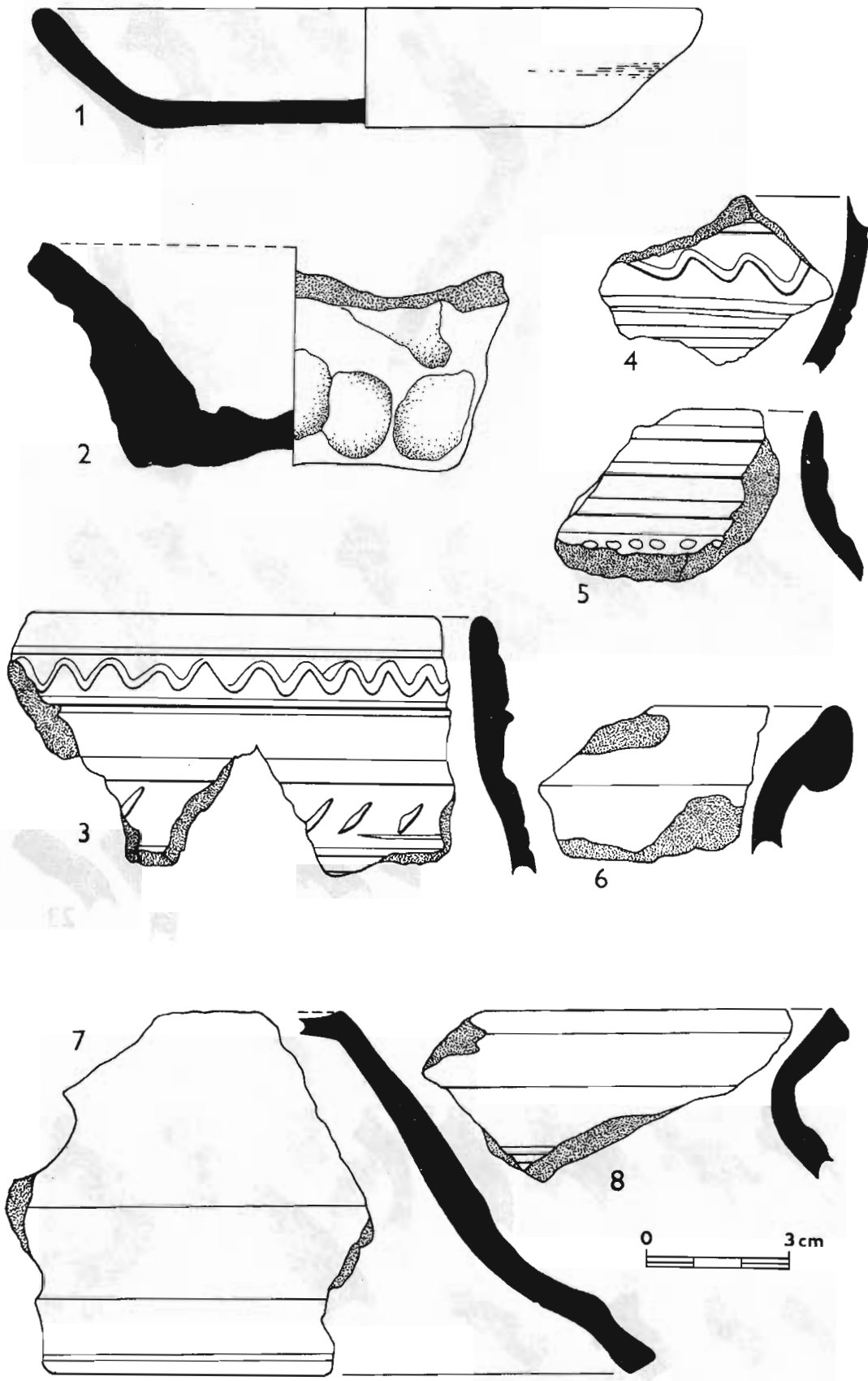
Článek shrnuje výsledky 1. sezony předstihového výzkumu v roce 1984 na ploše 165 m². Situace v severní /sektory V-IX/ a jižní /sektory I-IV/ části sondy byly rozdílné. Nejstarší objekty a vrstvy v severní části tvoří tři horizonty zástavby /ploty, kúlové stavby, zemnice/. Nejstarší lze podle keramiky datovat do poslední třetiny 12. stol., prostřední do 1. třetiny 13. století a nejmladší kolem pol. 13. stol. Objekty 14.-15. století nebyly zjištěny, další výrazný horizont představuje až větší množství dřevěných vodovodů, datovaných od přelomu 15. a 16. stol. až do 1. pol. 19. stol. a odpadové kanálky a kanalizace. V jižní části plochy nebyly zjištěny objekty starší než je konec 16. stol. Nedatovaná zůstává zeď o prozatímní délce 22 m, je jasné, že je starší než přelom 15. a 16. století.

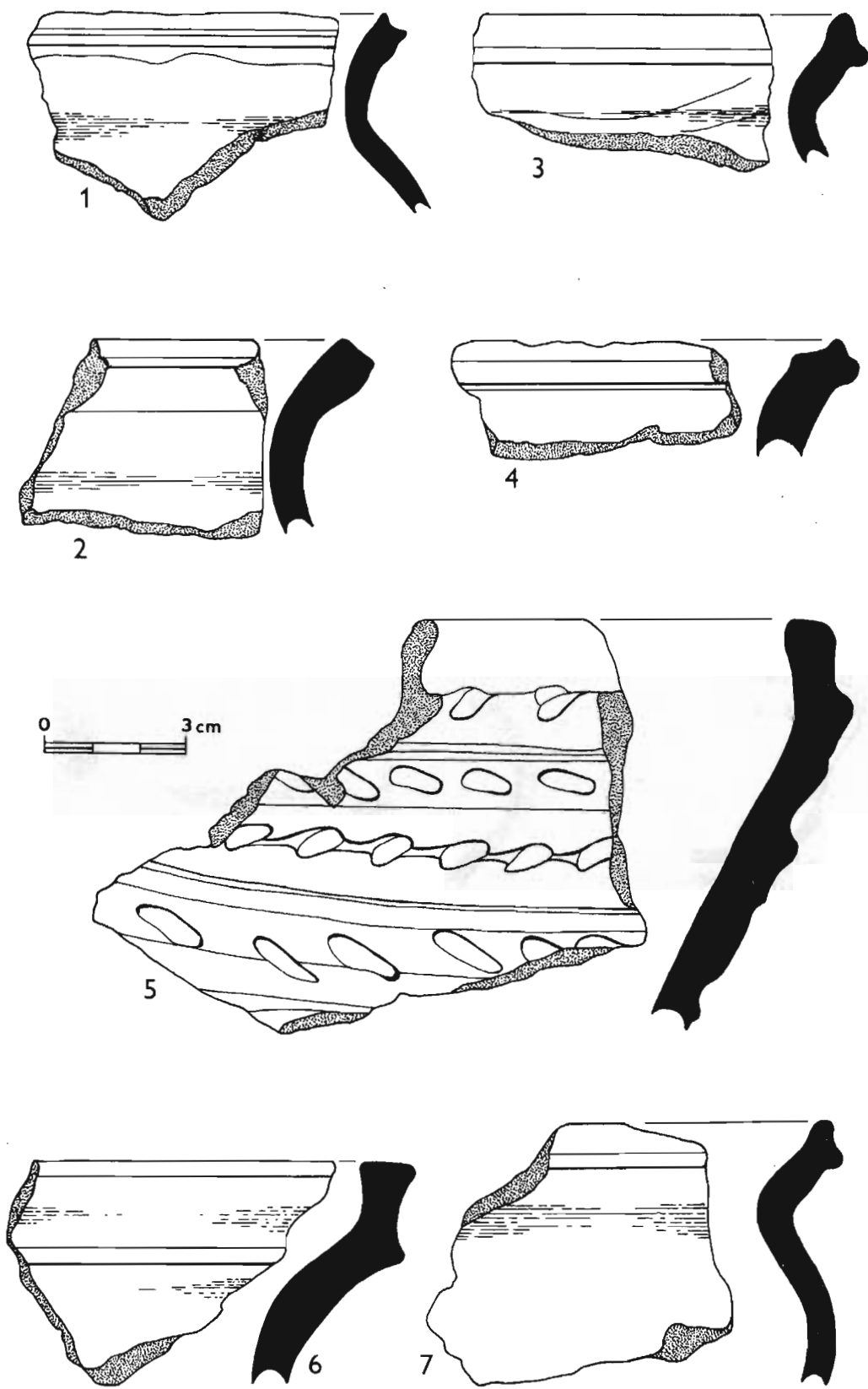
Tab. 1. Pražský hrad - Jiřské náměstí, keramika nejstaršího horizontu zástavby. 1 - kj. 58; 2-3 - kj. 60; 4 - kj. 36; 5 - obj. 11; 6-8 - obj. 29; 9 - obr. č. 7, vrstva 5; 10, 11 - obr. č. 2, vrstva 54; 12, 13 - sektor VI, vrstva 120; 14-21 - sektor VII, vrstva 97. - Prague Castle - St. George's square, pottery of the earliest horizon of the building layout. 1 - post-hole No. 58; 2-3 - post-hole No. 60; 4 - post-hole No. 36; 5 - feature No. 11; 6-8 - feature No. 29; 9 - Fig. 7 layer 5; 10-11 - Fig. 2 layer 54; 12-13 - Sector VI, layer 120; 14-21 - Sector VII, layer 97.

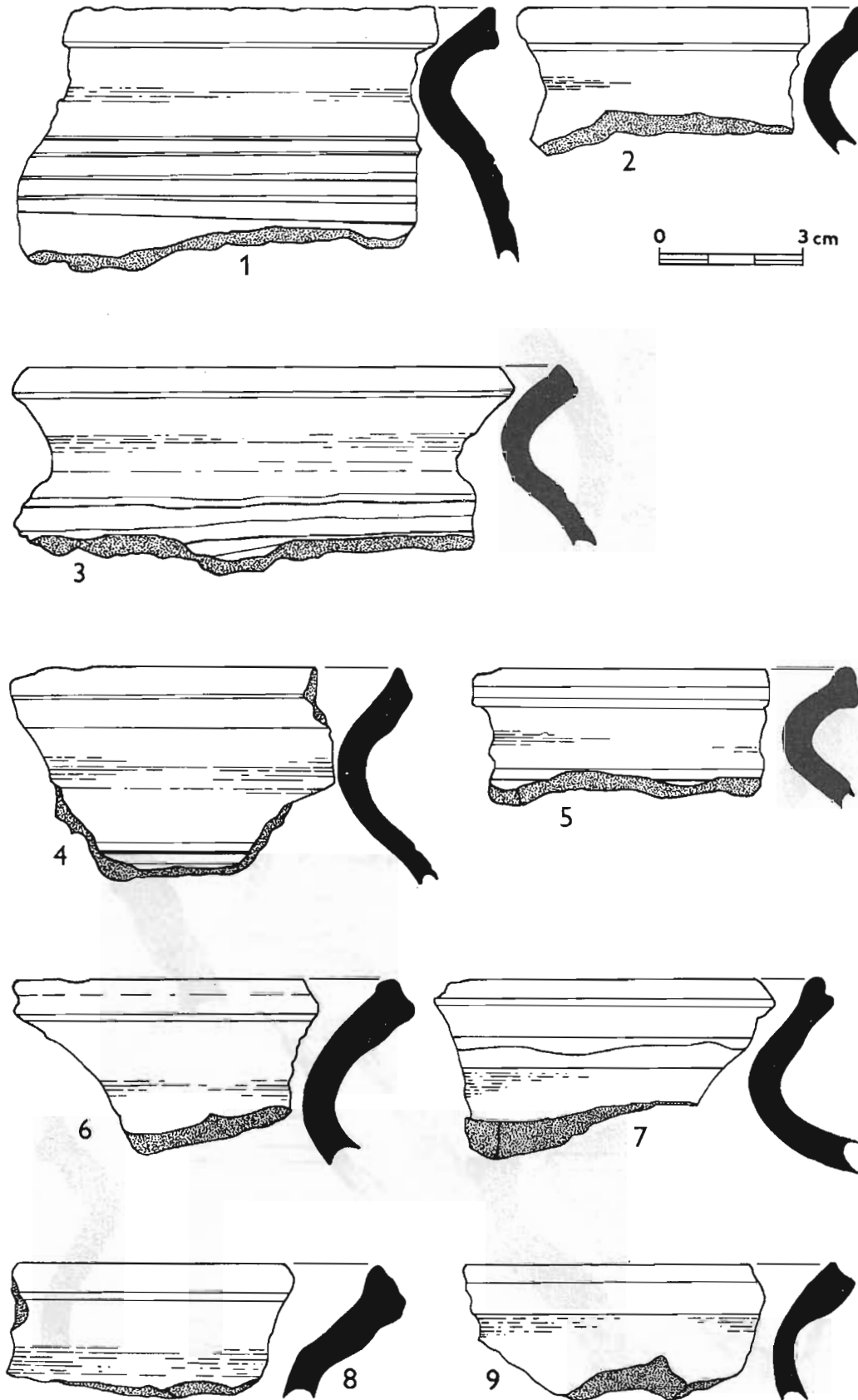
Tab. 2. Pražský hrad - Jiřské náměstí, keramika prostředního horizontu zástavby. 1-34 - vrstva 140 /v ní kj. 39/. - Prague Castle - St. George's square, pottery of the middle horizon of the building layout. 1-34 - layer 140 /in which post-hole No. 39/.

Tab. 3. Pražský hrad - Jiřské náměstí, keramika nejmladšího horizontu zástavby. 1-8 - obj. 23; obr. č. 6, vrstva 14. - Prague Castle - St. George's square, pottery of the latest horizon of the building layout. 1-8 - feature No. 23; Fig. 6 layer 14.

Tab. 4. Pražský hrad - Jiřské náměstí, keramika nejmladšího horizontu zástavby. 1-7 - obj. 23; obr. č. 6, vrstva 14. - Prague Castle - St. George's square, pottery of the latest horizon of the building layout. 1-7 - feature No. 23; Fig. 6 layer 14.

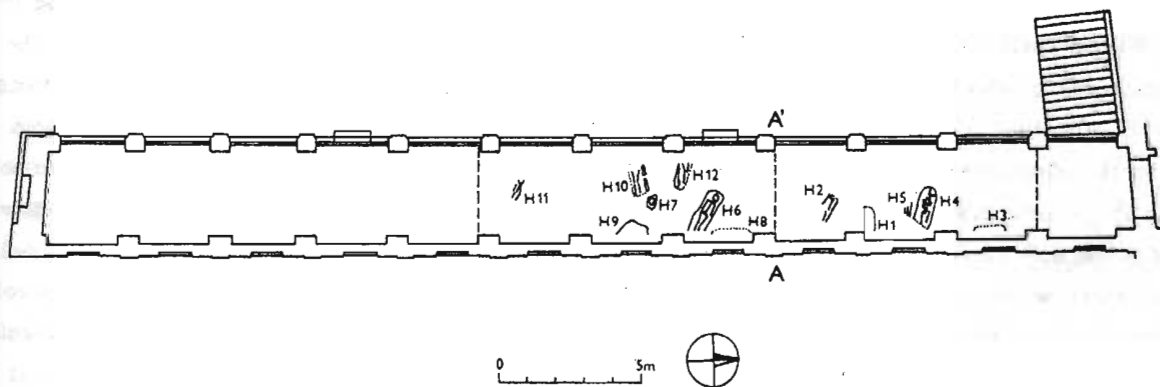
Tab. 5. Pražský hrad - Jiřské náměstí, keramika nejmladšího horizontu zástavby. 1-9 - obj. 23; obr. č. 6, vrstva 14. - Prague Castle, - St. George's square, pottery of the latest horizon of the building layout. 1-9 - feature No. 23; Fig. 6 layer 14. Tab. 1-5 kreslil J. Žegklitz. - Plts. 1-5 drawn by J. Žegklitz.

THE RIDING SCHOOL - SOUTHERN WING

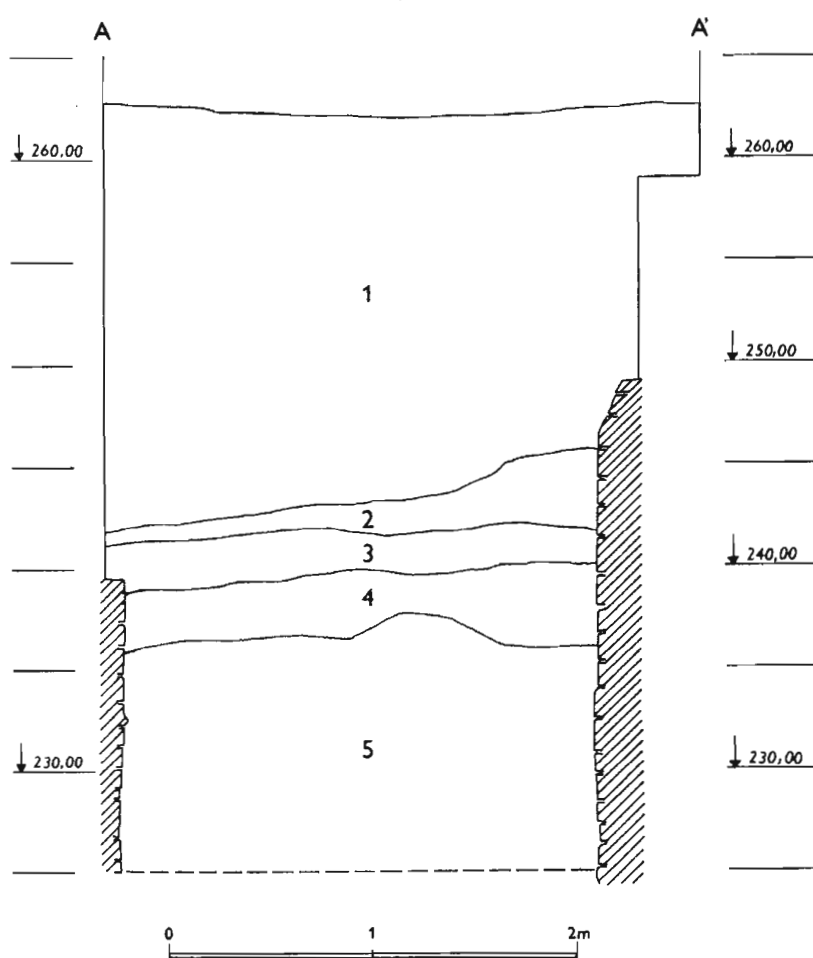
J. Žegklitz - I. Boháčová - J. Frolík

Excavations in the Riding School of Prague Castle ^{FROM} in the months of November 1982 to January 1983 were brought about ^{BECAUSE OF} by building activities at this spot. The southern wing of this building, the only area in which the original ground level at the site of one of the cemeteries of the N perimeter of Prague Castle had been preserved up to that time, was intended to be provided with cellars. This investigation ^{ADDED} contributed to evidence obtained during salvage operations in 1936, 1947 and 1951 /Borkovský 1951/. This text is no more than a brief summary of our results since a more extensive publication is being prepared for the "Památky archeologické".

The most important discovery was that of twelve graves belonging without doubt to a sizable cemetery, most of which was once situated W of this spot at the area of the present terrace S of the Riding School building and which has been partly investigated at the beginning of the 50's ^{1950's.} of this century. In view of ^{THE} rather rich ^{FINDS IN} equipment of some graves, and of their high density in the S wing of the Riding School - a total of 15 graves have been excavated, 12 in 1982 - 1983 and 3 in 1961 /Diary of archaeological investigations of the Prague Castle p. 258/ - there is a strong probability that this was not a fringe area and that the cemetery might have continued towards the east.

Obr. 1. Praha - hrad, Jízdárna - jižní křídlo. Celková situace. - Prague Castle, Riding School - S wing. General situation. Kresba - drawn by J. Frolík, V. Richterová.

Obr. 2. Praha - hrad, Jízdárna - jižní křídlo. Řez A-A'; vrstva č. 1 - šedá hlinitá navážka s kameny charakteru bouračky; vrstva č. 2 - charakter jako vrstva č. 1, hlinitější; vrstva č. 3 - tmavě hnědá hlinitá s kameny a cihlami; vrstva č. 4 - černá hlinitá s ojedinělými uhlíky; vrstva č. 5 - žlutá až okrová spraš-podloží. - Prague Castle, Riding School - S wing. Section A-A'; Layer 1 - grey clayey levelling with stones, character of building débris; layer 2 - like layer 1 but more clayey in character; layer 3 - dark brown clayey with stones and bricks; layer 4 - black clayey with occasional charcoal fragments; layer 5 - yellow to ochre-coloured loess - subsoil. Kresba - drawn by V. Richterová.

Within the abovementioned group of twelve graves /Fig. 1/ slightly sunk into the loess subsoil /most of the grave pits were almost invisible, maximum depths amounted to 25-30 centimetres/, eight contained burials all of which were more or less disturbed by secondary interference^{THE}, especially during building of the present structure. Two pits contained disarticulated bone fragments /Graves 3 and 7/, one grave had been emptied by the builders prior to the report to archaeologists so that no detailed information^{IS} are available /Grave 1/ and^{THE} remains of several individuals were deposited in Grave 8 /7 - 8 persons/; this might have taken place during building of the Riding School.

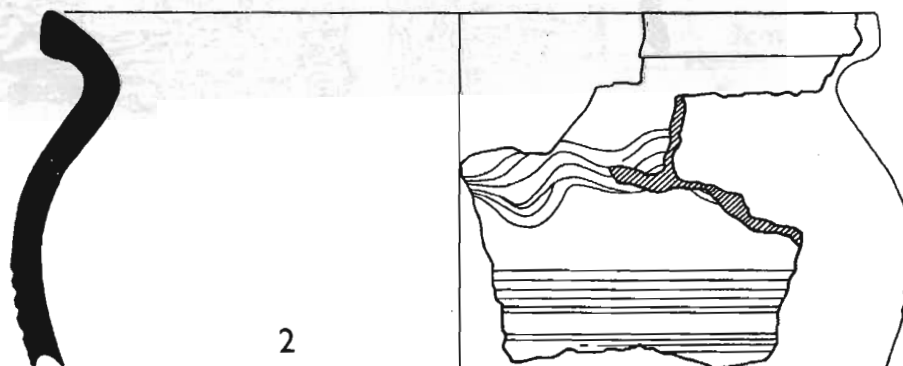
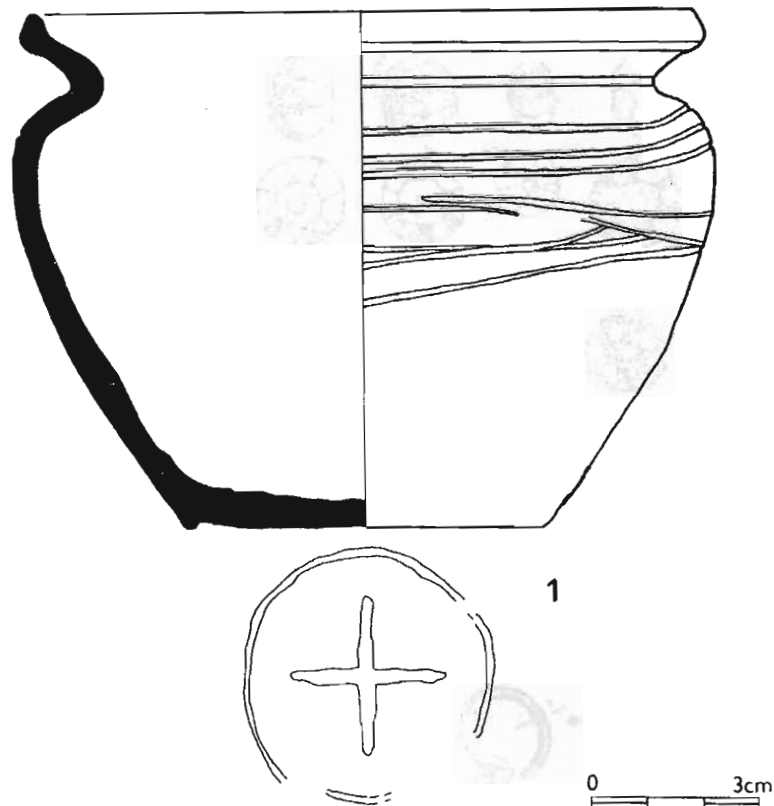
All complete bodies were aligned E-W with their heads to the W. Graves 10 and 12 were lined ^{WITH} fragments of local chalky limestone /"opuka"/, the body of Grave 4 was laid to rest in a wooden coffin the lid or upper board of which bore, in the ventral region, two "opuka" stones; the filling of Grave 9 contained fragments of wood indicating another possible instance of a coffin burial. Nothing can be said about the layout of the other graves because, as mentioned above, most of the grave pits were most difficult to see.

In the richest grave⁽²⁾ the body was interred with a necklace ^{OF} with glass and amber beads of diverse shapes /cube with cut-off points, biconical septa- and octogonal, spherical, rounded hexagonal, melon-shaped glass beads - Krumphanzlová 1965, 164-174/, basket-type beads of silver filigree, a trapezoidal amuletic capsule /"kaptorga"/ of silver and with silver lock rings, an oblong piece of sheet gold folded three times, fragments of other metal ornaments and a part of an iron knife /Pl. 2/.

Grave 11, also well-equipped, contained two necklaces /one at the neck, the other at the waist/ and other items of metal /Pl. 3/. The necklaces consisted of glass beads of various types /rounded, rounded depressed, bun-shaped, barrel-shaped, olive-shaped - Krumphanzlová 1965, 164-174/, the metal objects

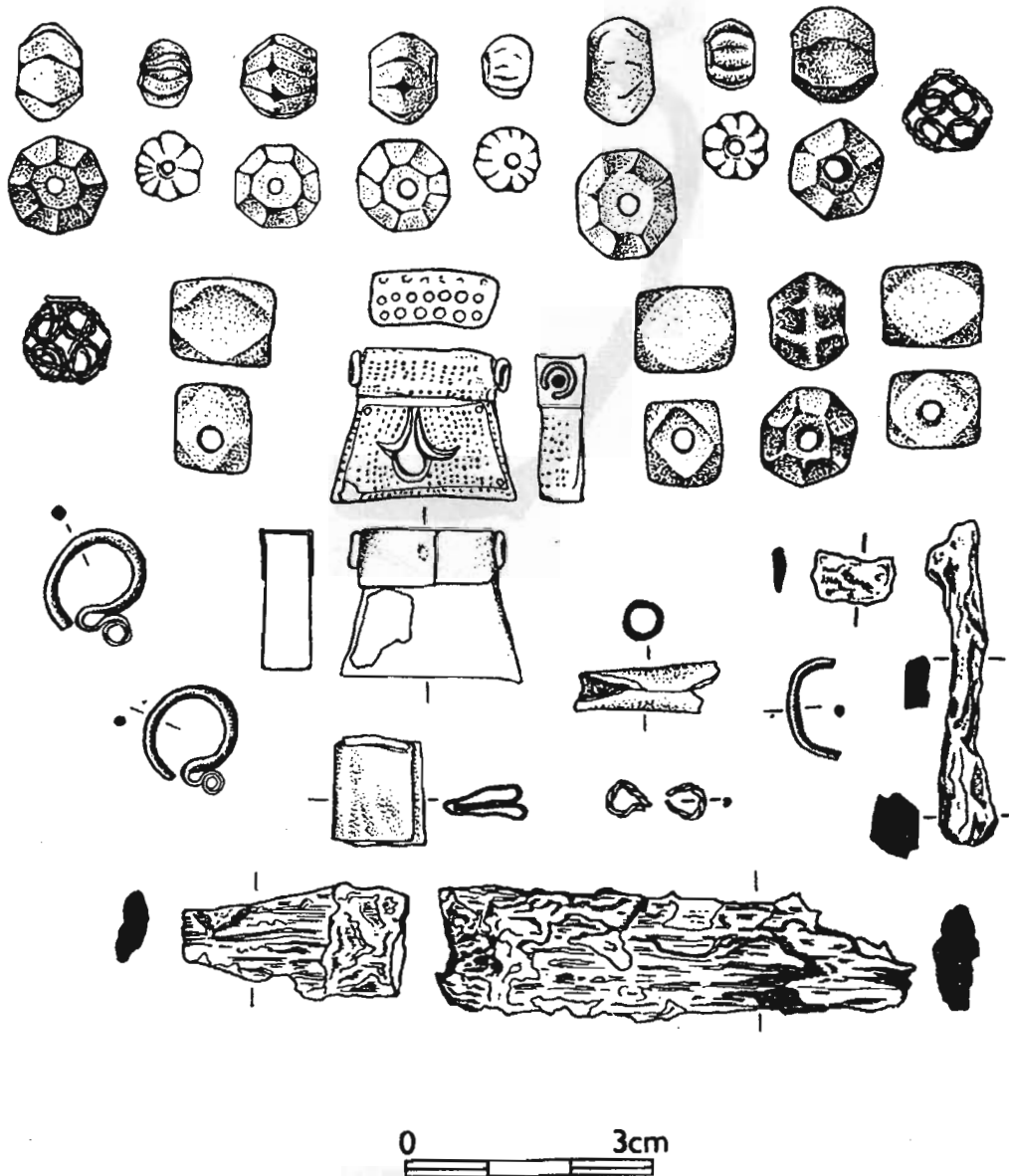
Tab. 1. Praha - hrad, Jízdárna - jižní křídlo. Keramika z hrobu č. 1. - Prague Castle, Riding School - S wing. Pottery from Grave 1.

Kresba - drawn by J. Žegklitz.

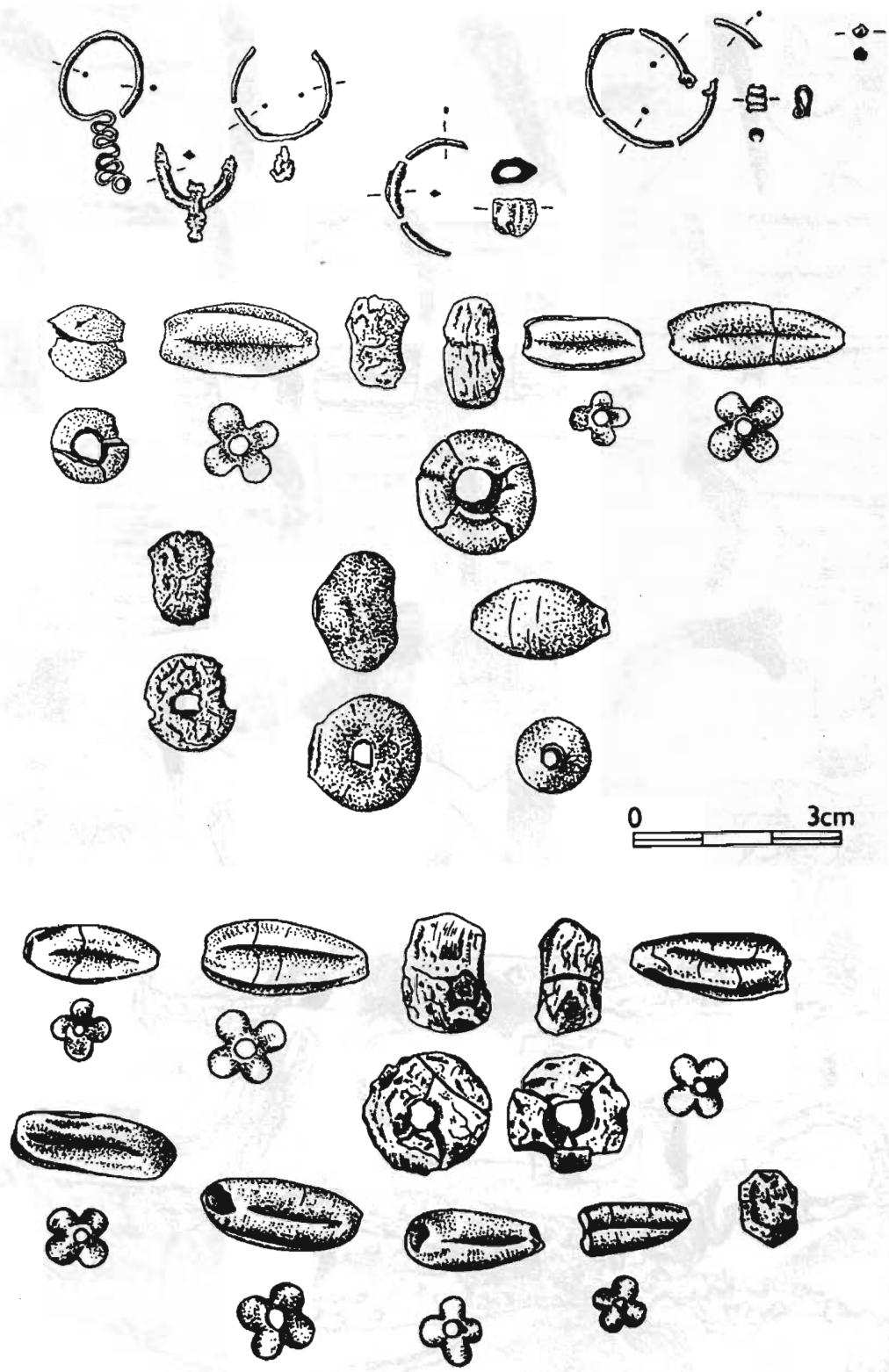
being represented by bronze earrings with a knot, with an eight-fold S-shaped terminal, with a bilateral vine-grape ornament and possibly by an S-shaped lock-ring. Similar finds are present in Graves 6 and 4; in addition to them, Grave 4 contained 34 free teeth of children /both first and second teeth sets/, belonging to a single individual and situated in the pelvis region. Fragments of two pottery vessels were excavated in Grave 1 /Pl. 1/. The accompanying finds date these graves into the 10th century /by and large; Krump-hanzlová 1974/. Graves 5, 9, 10 and 12 may be of the same age, the dates of Graves 3 and 8 are not clear and Grave 7 must be later /perhaps even secondary/, as a brick fragments was found below the bones.

Due to the lack of finds, no major settlement activities are likely to have taken place here before the 16th century. The only layers deposited before the erection of the S wing of the Riding School /Fig. 2 layers 3, 4/, that is, before 1696 /Pasport SÚRPMO 1968, p. 17/ are dated by the connected finds around 1600 /Pl. 4/. These layers were cut by the foundation trench of the S wing /at some spots, this was not

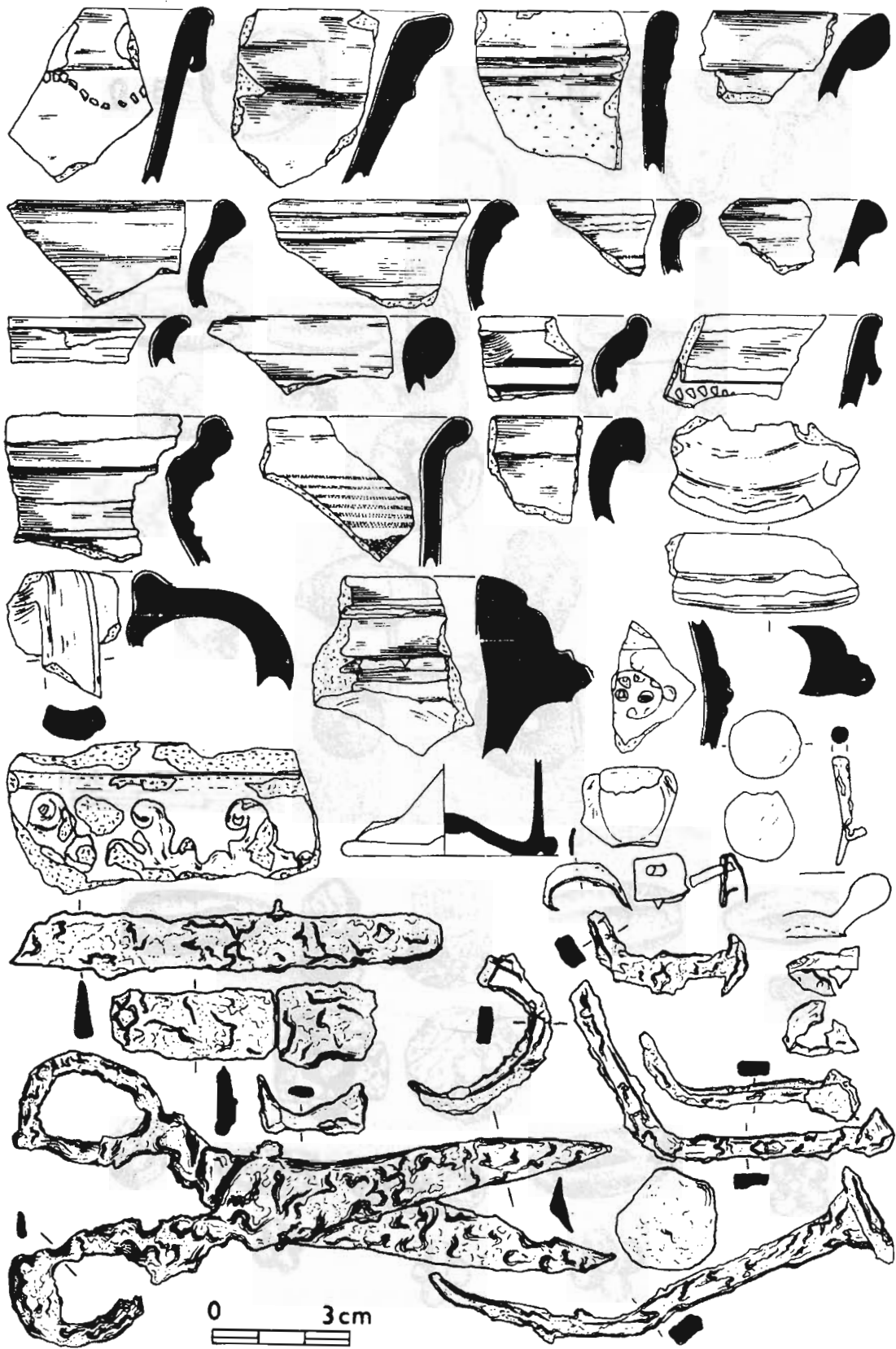

Tab. 2. Praha - hrad, Jízdárna - jižní křídlo. Výbava hrobu č. 2. - Prague Castle, Riding School - Swing. Finds from Grave 2. Kresba - drawn by H. Pospíšilová.

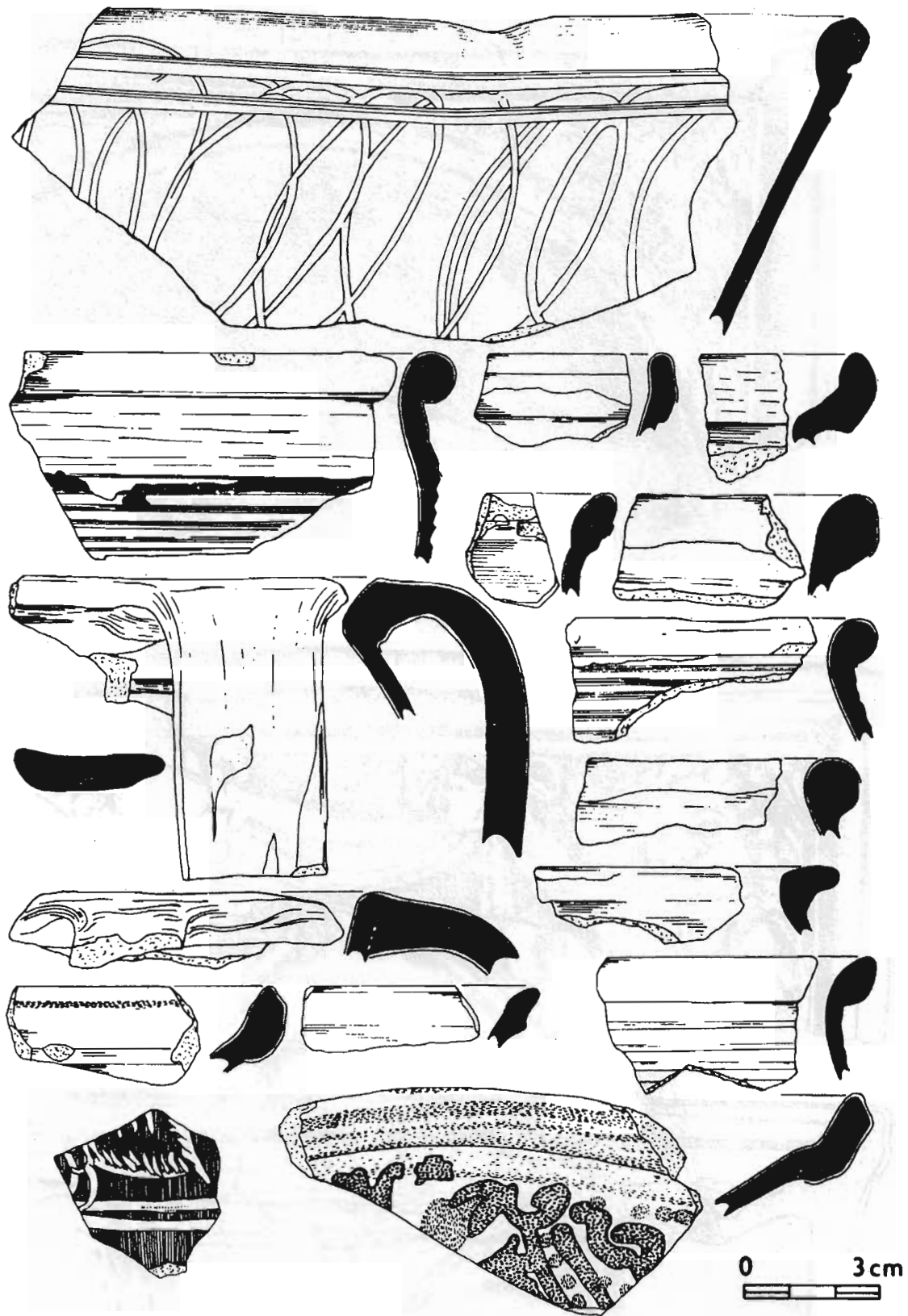
visible, for which reason it is missing from the section published herewith/, during the building of which rather massive levelling layers were deposited /Fig. 2 layers 1, 2/. These have yielded a number of pottery fragments, especially a collection of broken stove tiles /Pls. 5-7/ datable to the second and third thirds of the 17th century which allows corrections of dating of some types in the Prague milieu. For instance, stove tiles with medallion hollows are usually dated not later than the ^{EARLY} incipient 17th century /Pajer 1983, 106/, while items with a double-headed eagle, very close to our find, are dated into the 18th century at Strážnice /Pajer 1972/, though elsewhere, this motif circulated as early as the 16th century /e. g. Novotný b.d.; Leminger 1926/.

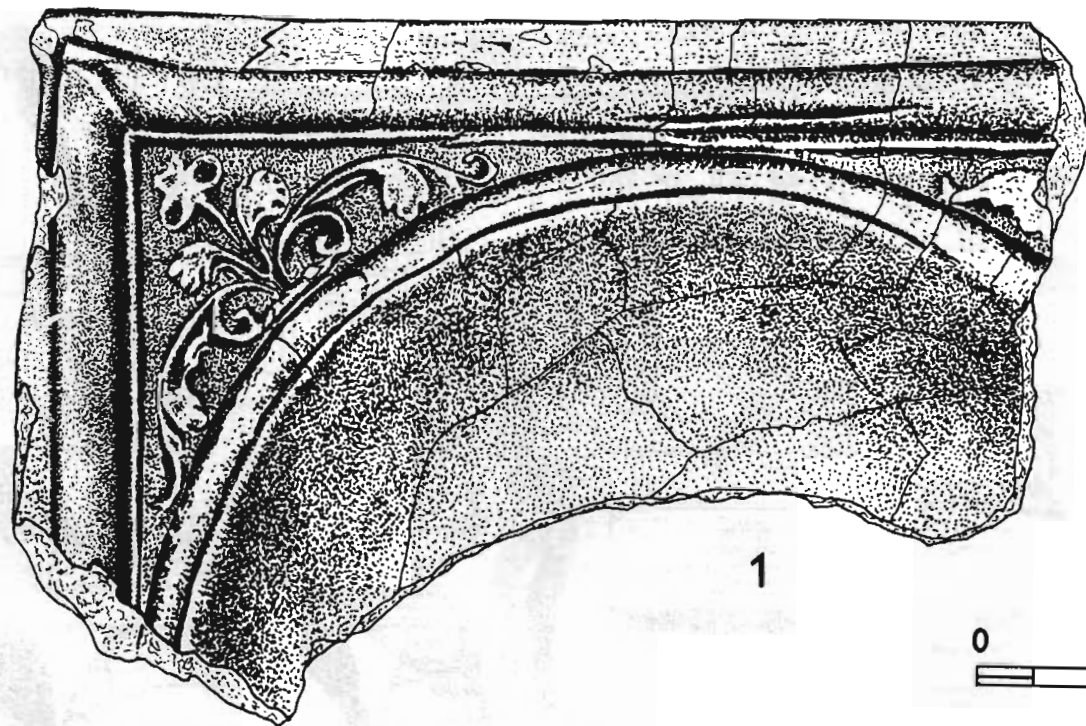
Tab. 3. Praha - hrad, Jízdárna - jižní křídlo. Výbava hrobu č. 11. - Prague Castle, Riding School - S wing. Finds from Grave 11. Kresba - drawn by H. Pospíšilová.

Tab. 4. Praha - hrad, Jízdárna - jižní křídlo. Nálezy z vrstev č. 3 a 4. - Prague Castle, Riding School - Swing. Finds from layers 3 and 4. Kresba - drawn by J. Žegklitz.

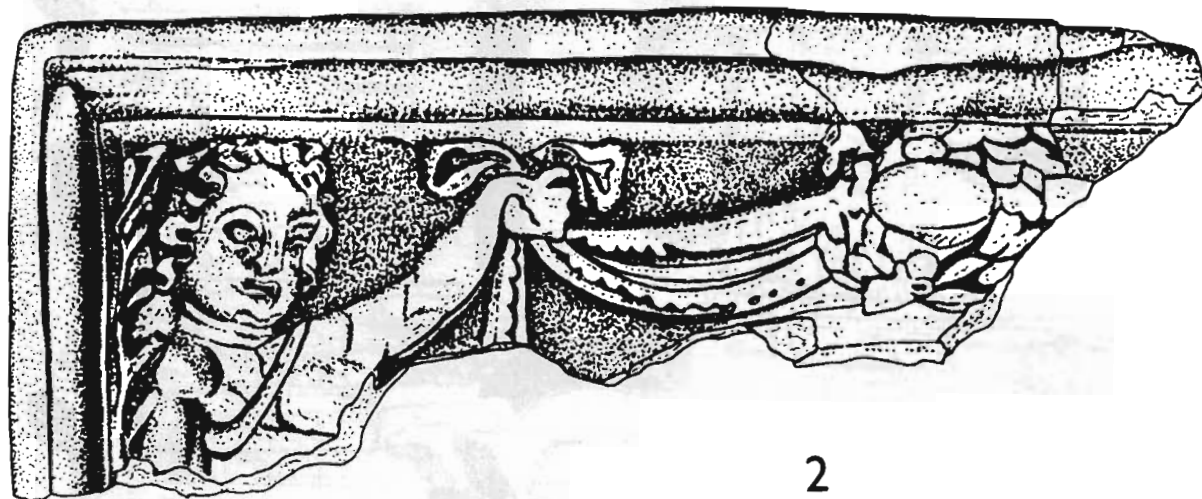

Tab. 5. Praha - hrad, Jízdárna - jižní křídlo. Nálezy z vrstev č. 1 a 2. - Prague Castle, Riding School - S wing. Finds from layers 1 and 2. Kresba - drawn by J. Žegklitz.

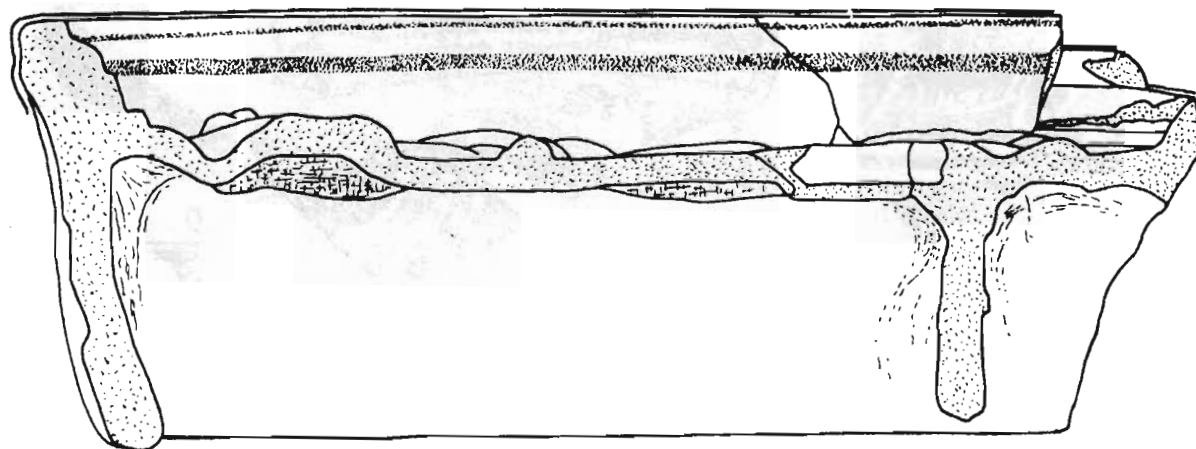

1

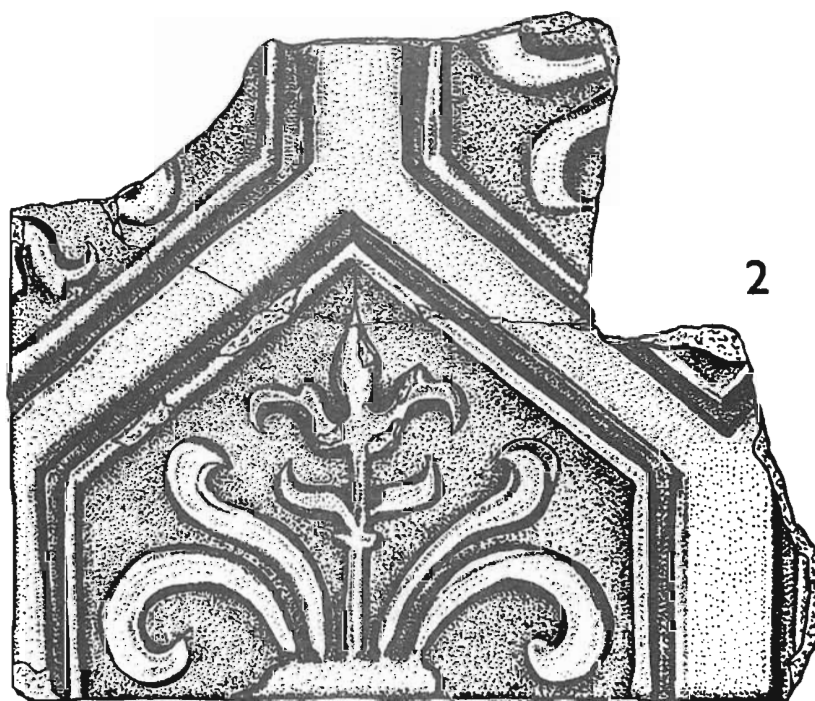
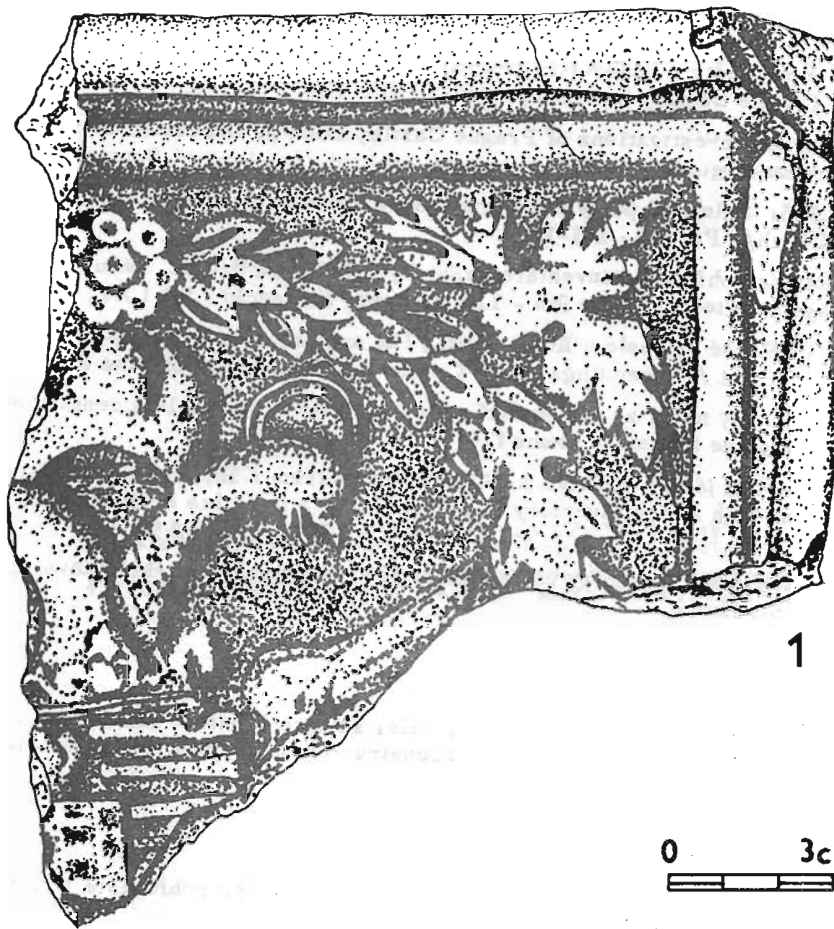
0 3cm

2

Tab. 6. Praha - hrad, Jízdárna - jižní křídlo. Zlomky kachlů z vrstev č. 1 a 2. - Prague Castle, Riding School - S wing. Fragments of stove tiles from layers 1 and 2. Kresba - drawn by H. Pospíšilová, J. Žegklitz.

Tab. 7. Praha - hrad, Jízdárna - jižní křídlo. Zlomky kachlů z vrstev č. 1 a 2. - Prague Castle, Riding School - S wing. Fragments of stove tiles from layers 1 and 2. Kresba - drawn by H. Pospíšilová, J. Žegklitz.

- Borkovský, I. 1951: Pohřebiště u královské jízdárny na Pražském hradě /The cemetery by the Royal riding school at the Prague Castle, in Czech/. AR III, 101-104, 117-120.
- Diary of the archaeological investigations of Prague Castle, Book 3. Deposited at the Mediaeval department of the Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences, Prague.
- Krumphanzlová, Z. 1965: Skleněné perly doby hradištní v Čechách /Glass beads of the Slavic period in Bohemia, in Czech/. PA LVI, 161-188.
- 1974: Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9.-11. věku /Chronology of grave goods of village cemeteries of the 9th - 11th century, in Czech/. PA LXV, 34-110.
- Leminger, E. 1926: Umělecké řemeslo v Kutné Hoře /The applied arts at Kutná-Hora, in Czech/. Rozpravy ČAVU tř. 1, č. 71 /Proceedings of the Czechoslovak Academy of Fine Arts, Class 1, No. 71/.
- Novotný, B. s.d.: Hromadný nále z 16. století v Brně /A hoard find of 16th century at Brno, in Czech/. Fontes archaeologicae Moraviae tomus I.
- Pajer, J. 1972: Nález obilní jámy s bohatým kachlovým inventářem z 18. století ve Strážnici /Find of a grain-storage pit with a rich inventory of 18th-century stove tiles at Strážnice, in Czech/. ČL 59, 98-101.
- 1983: Počátky novověké keramiky ve Strážnici /Beginnings of post-Mediaeval pottery at Strážnice, in Czech/. Strážnice.

Pasport SÚRPMO 1968: Pražský hrad - Jízdárna I. File: Prague Castle - The Riding School I, deposited at the SÚRPMO [= State Institute for the Reconstruction of Ancient Cities and Monuments], Prague.

Konečné zpracování bude publikováno pod titulem "Výzkum slovanského pohřebiště v jižním křídle Jízdárny Pražského hradu" v Památkách archeologických, 1988.

ZPRACOVÁNÍ STARÝCH VÝZKUMŮ
PROCESSING OF OLD EXCAVATIONS

PROCESSING OF OLD EXCAVATIONS
REMOVING STARCH (KLEIN)

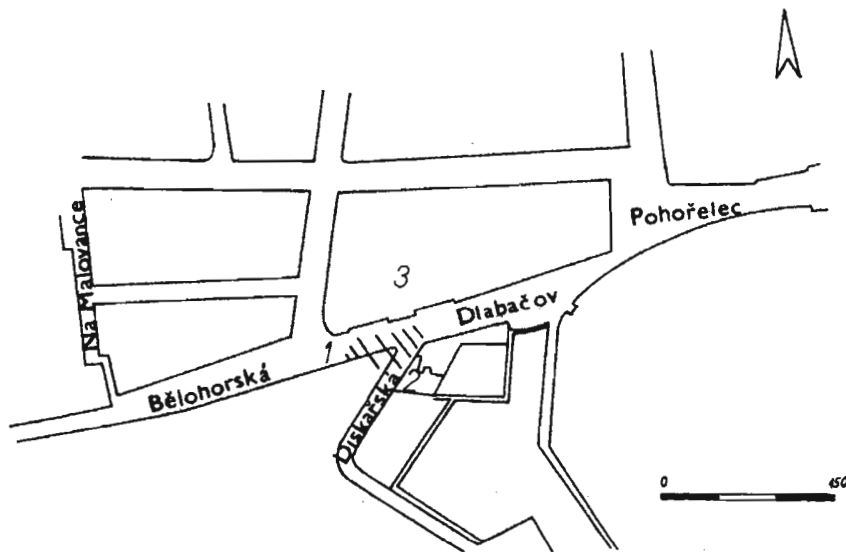

K HRADIŠTNÍM POHŘEBIŠTÍM V OKOLÍ PRAŽSKÉHO HRADU

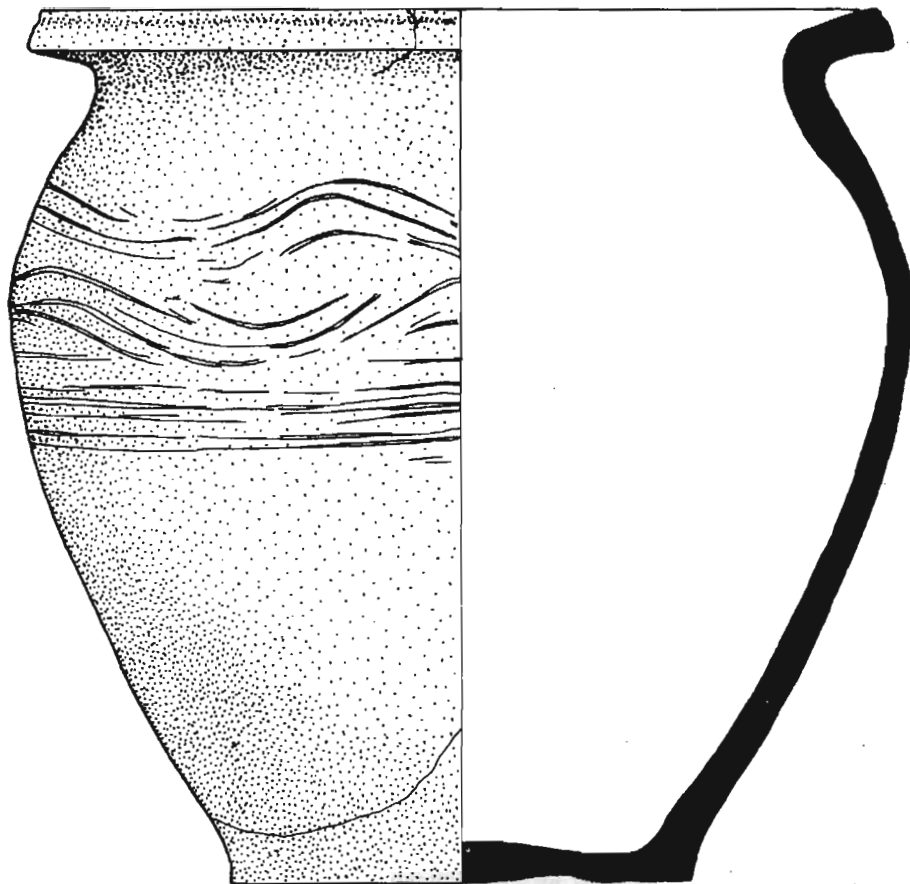
Z pozůstalosti dr. I. Borkovského

1. Boháčov

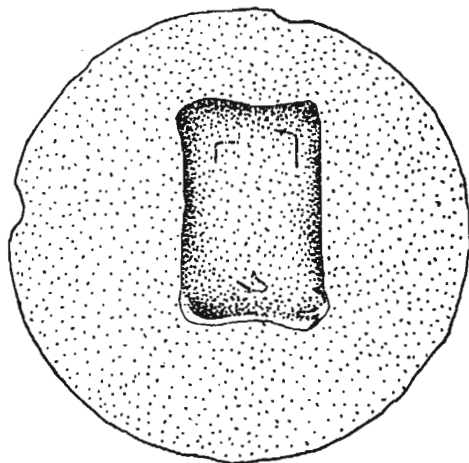
Mezi četná pohřebiště doby hradištní nacházející se v nevelké vzdálenosti od hradčanské ostrožny, zejména v jejím těsném severním sousedství a dále na západ od jejího výběžku, náleží i pohřebiště známé odborné veřejnosti pod označením Malovanka. Jeho torzo bylo zachyceno ve 30. letech tohoto století při stavebních pracích souvisejících se zřizováním přístupové komunikace ke strahovskému stadionu. Toto pohřebiště patří také k řadě dalších lokalit, které jsou více či méně, vzhledem k možnostem a charakteru výzkumů i vzhledem k dalším okolnostem, poznány díky pracovnímu úsilí dr. I. Borkovského, které se však již nedočkaly konečného zpracování a celkové publikace.

Obr. 1. Praha 1 - Hradčany, Praha 6 - Břevnov, pohřebiště na Malovance. Situace naleziště, podkladem mapa 1 : 5000; 1 - /šrafováno/ předpokládaná plocha narušených pohřbů; 2 - čp. 294 /sokolovna/; 3 - kasárna. Z podkladů autora překreslila H. Pospíšilová. - Prague 1 - Hradčany, Prague 6 - Břevnov, the Malovanka cemetery. Situation of the site on a map 1 : 5000; 1 - /oblique lines/ - the assumed area of the disturbed graves; 2 - No. 294 /the gymnastic hall, or "sokolovna"/; 3 - military barracks. Drawn by H. Pospíšilová according to data provided by the author.

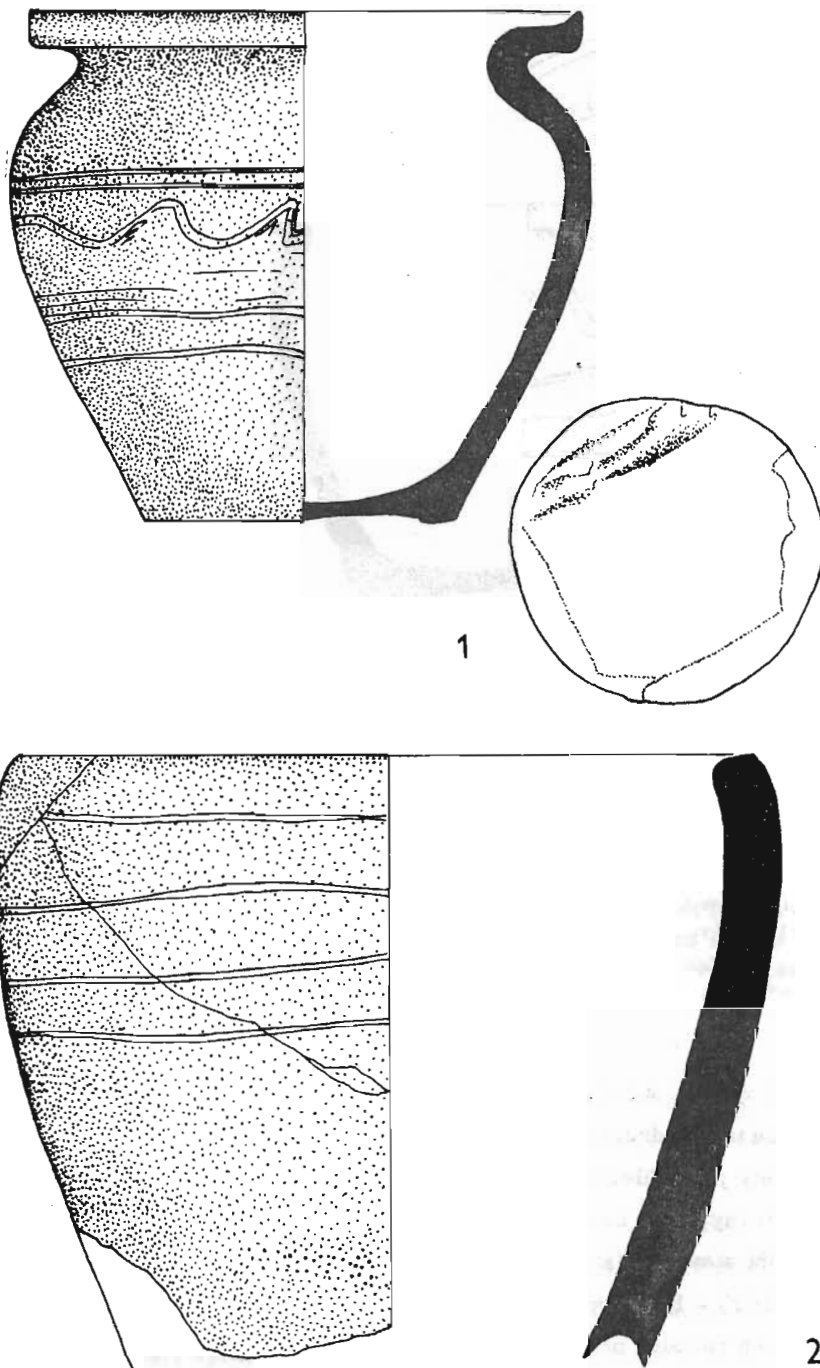

Obr. 2. Pohřebiště na Malovan-
ce, nádoba z hrobu, č.př.12581.
Kresba H. Pospíšilová. - The
Malovanka cemetery, a pot from
a grave, accession No. 12581.
Drawn by H. Pospíšilová.

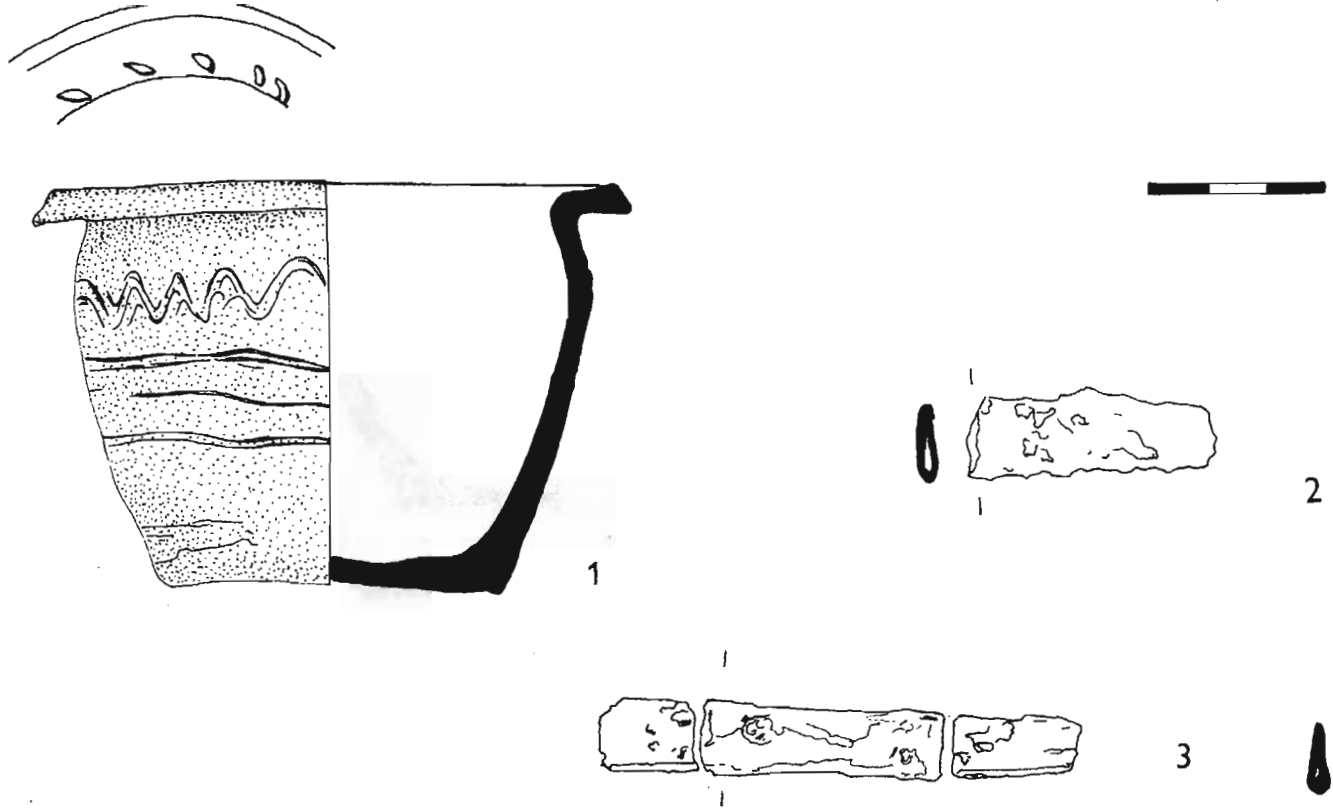
První hroby byly zjištěny v roce 1933 při úpravách Bělohorské třídy. Mimo 3 gombíků a dnes nezvěstného nože, pocházejících z jednoho hrobu, které byly předány Národnímu muzeu, není zaznamenán žádný další hrobový inventář /Neústupný 1933, Borkovský 1969, 34/. Při týchž pracích došlo později k porušení dalších kostrových pohřbů. Této záchranné akce se již zúčastnil dr. Borkovský. V jeho pozůstalosti byly pod označením Malovanka nalezeny kromě 4 známých nádob ještě další předměty - zlomky 2 nožů a bronzový prsten. Vzhledem k tomu, že mezi písemným materiálem po dr. Borkovském nebyla nalezena žádná kresebná, planografická či fotografická dokumentace, která by mohla doložit průběh zemních prací, jejich rozsah, polohu narušených hrobů či dokonce způsob pohřebního ritu apod., je možné se domnívat, že řádný archeologický výzkum ani zdokumentování situace nebylo již možné uskutečnit. Při posuzování nálezů z Malovanky se lze tedy opírat pouze o stručné poznámky v přírůstkových seznamech, zápisy na inventárních kartách, o stručnou pasáž věnovanou tomuto pohřebišti v základní Borkovské práci o Pražském hradu /Borkovský

Obr. 3. Pohřebiště na Malovance, nádoby z hrobu č. 1 - př.č. 12580, č. 2 - rekonstruovaná pohárovitá nádoba př. č. 12581. Kresba autor a H. Pospíšilová. - The Malovanka cemetery, pots from a grave; No. 1 - accession No. 12580; No. 2 - reconstructed beaker-shaped vessel, ac. No. 12581. Drawn by the author and by H. Pospíšilová.

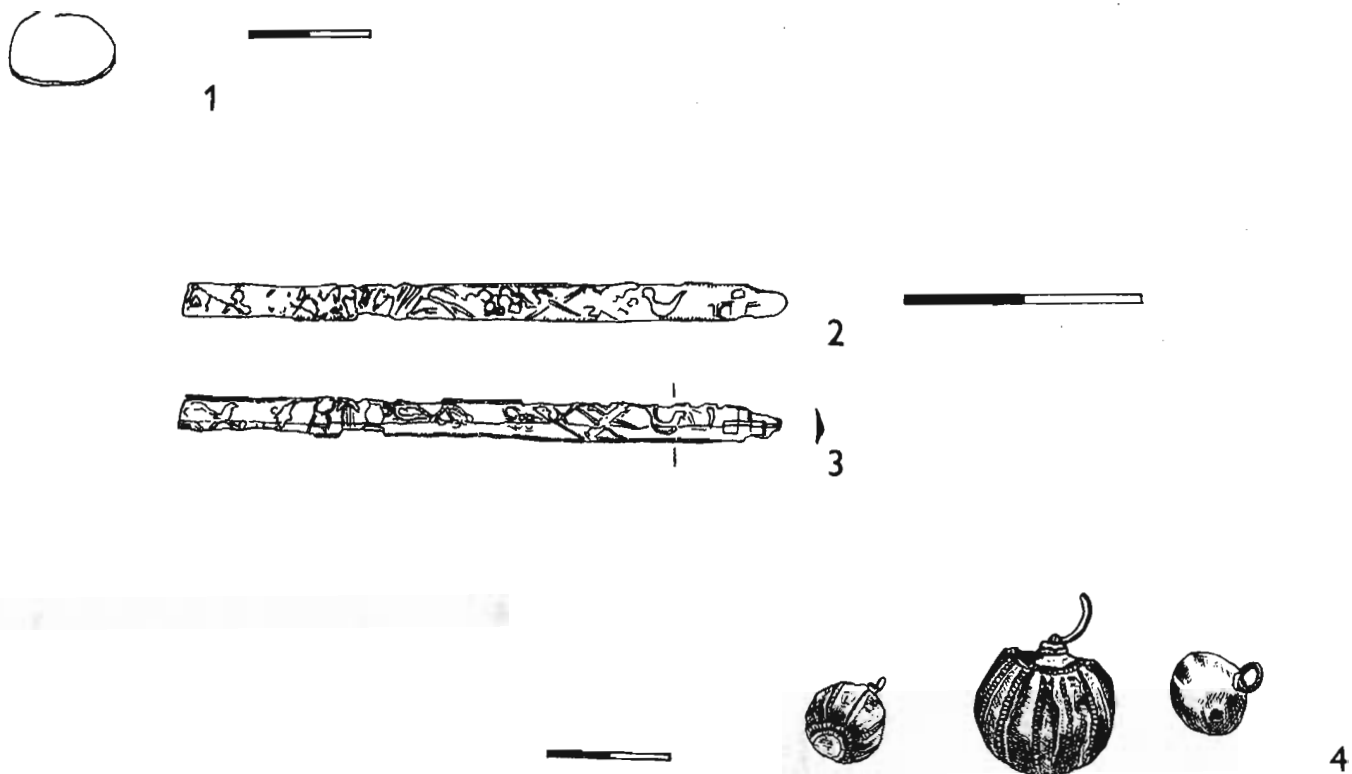
1969, 34-35, obr. 8/ a v neposlední řadě o vlastní nálezy. Je třeba zdůraznit, že v uvedených písemných materiálech nejsou údaje Borkovského vždy zcela jednoznačné, byly zjištěny některé nepřesnosti v záznamech, některé údaje si protiřečí. Za pravděpodobnější byly vždy považovány údaje původní /obsažené v přírůstkových seznamech/, nejméně časově vzdálené od roku nálezů, případně údaje nejpodrobnější. Z dochovaného materiálu vyplývá, že dr. Borkovskému byly patrně pracovníky stavební firmy předány předměty z již zničených hrobů. Ačkoliv jde s velkou pravděpodobností o část hrobového inventáře, jak Borkovský uvádí, nebyly tyto předměty zřejmě vyzdviženy přímo z hrobů, ale nalezeny v druhotně přemístěné zemině. Touto skutečností je možnost hodnocení některých nálezů zproblematizována.

Lokalita leží na severním svahu při temeni ostrohu, na jehož nejužší východní části je situován Hrad, asi 1 km západně od tohoto přemyslovského centra, v jeho nevelké vzdálenosti, ale již mimo bezprostřední hradní předpolí. V její těsné blízkosti probíhala stará komunikace, směřující přes ostroh k západu. Ne-

Obr. 4. Pohřebiště na Malovance; 1 - nádoba z hrobu - př. č. 12579; 2-3 - pozůstatky 2 nožů. Kresba autor a H. Pospíšilová. - The Malovanka cemetery. 1 - a pot from a grave, accession No. 12579; 2-3 - remains of two knives. Drawn by the author and by H. Pospíšilová.

jasná však zůstávala doposud přesná lokalizace pohřebiště; Borkovského údaje o konkrétním místě nálezů nejsou totiž jednoznačné. Pro označení trati používá název Malovanka, pro konkrétnější lokalizaci se však ukázaly jako důležitější další slovní určení uváděné jak v publikaci /1969/, tak v písemné pozůstalosti /u sokolovny, pole za sokolovnou, jižně od kasáren na Pohořelci, při úpravách Bělohorské tř., na Pohořelci, při stavbě přístupové cesty na stadion, při stavbě el. dráhy na sletišťe/. Ze srovnání katastr. map z l. 1925 - 1946 vyplynulo, že v tomto mezidobí došlo k výstavbě komunikace /Vaníčkova, dnešní Diskařská/ na původně nezastavěné ploše v těsném sousedství čp. 294 /sokolovna/. Její trasa byla vedena z ul. Dlabáčov /východní pokračování Bělohorské tř./ jihozápadním směrem podél bývalé sokolovny a dále pak na jihovýchod ke stadionu. Prostor, ve kterém se tato nová komunikace odpojovala od ul. Dlabáčov, odpovídá slovním lokalizacím místa nálezů, které Borkovský uvádí /obr. 1/. Je tedy třeba za místo nálezů považovat prostor dále na východ od dnešní ul. Na Malovance, v místech, kde probíhá hranice mezi územím Hradčan a Břevnova, v trase ul. Dlabáčov a počátku ul. Diskařské /parc. č. 774, 300, 302 katastr. mapa 1 : 1000 z r. 1946/51/. Lokalizaci pohřebiště do těchto míst odpovídá i náhodně objevené pracovní schematické zakreslení pohřebiště na katastr. mapě 1 : 5000 /listy Praha 8 - 1, 7 - 1, Praha 1962/ uložené v geodetickém odd. ARÚ ČSAV, kde jsou neznámým autorem zakresleny a relativně přesně lokalizovány hrobové nálezy I. Borkovského v širším okolí Pražského hradu. Z uvedeného vyplývá, že Borkovský použil názvu Malovanka pro označení širší oblasti na rozhraní území Břevnova a Hradčan a vzhledem k shodě slovních údajů se situací doloženou kartografickým materiálem je třeba uvedenou lokalizaci považovat za odůvodněnou. Její ověření v budoucnosti se jeví značně problematickým vzhledem k stratigrafii zjištěné v ne-

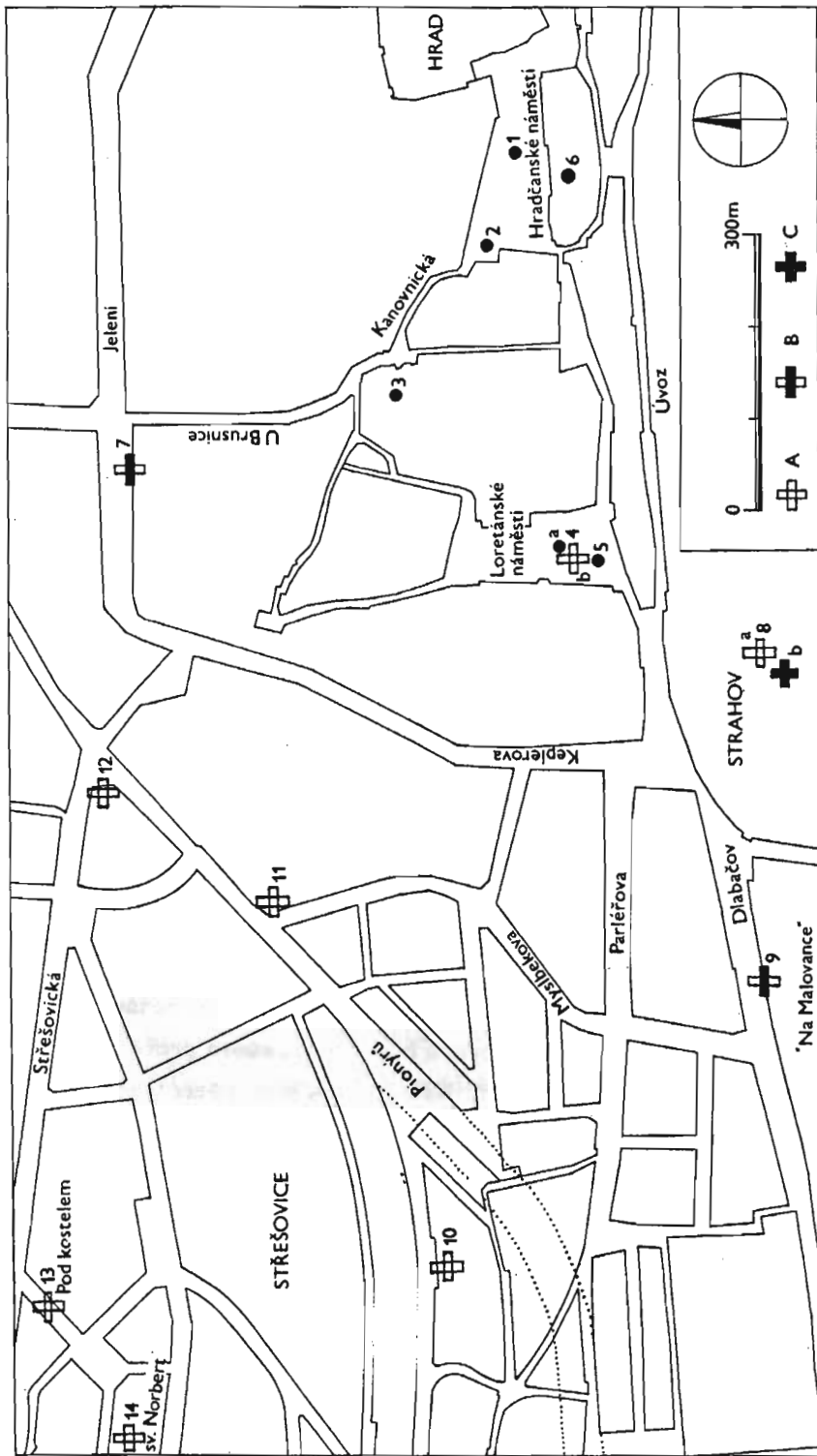
Obr. 5. Pohřebiště na Malovance; 1-3 - prsten /z hrobu?/; 1 - současný tvar prstenu; 2 - reliéf před konzervací; 3 - reliéf po konzervaci; 4 - gombíky z hrobu /překresleno podle fotografie/ - nalezeno při zemních pracích 1933. Kresba autor a H. Pospíšilová. - The Malovanka cemetery. 1-3 - a finger-ring /from a grave?/; 1 - the present shape of the ring; 2 - the carving before conservation; 3 - the same after conservation; 4 - spherical buttons or "gombíky" from a grave /drawn according to a photograph/, found during works on the site in 1933. Drawn by the author and by H. Pospíšilová.

dávném výkopu /srpen 1985/ podél ulice Diskařské, ze které je zřejmé, že při zemních pracích spojených s výstavbou komunikace byly odstraněny veškeré historické vrstvy.

Jediným pozůstatkem a dokumentem tohoto pohřebiště je dnes dochovaná část hrobového inventáře. Ne- ní známo, kolik hrobů bylo porušeno, vzhledem k přítomnosti 3 nádob bezpečně hrobové provenience můžeme jistě uvažovat o počtu několikanásobném /obr. 2; 3/1, 4/1/. Náležitost k hrobovému inventáři nelze, vzhledem k nedávnému nálezu v areálu Pražského hradu, vyloučit ani u čtvrté nádoby, rekonstruované pouze na základě nevelkého zlomku horní části, která byla dosud považována za zcela atypickou /obr. 3/2/. Mimo uvedených nádob byly za stejných okolností /snad přímo Borkovským?/ nalezeny zlomky 2 nožů /obr. 4/2, 3/, jejichž hrobový původ je Borkovským přímo zaznamenán, a prsten /obr. 5/1-3/, který je uveden pod stejným přírůstkovým číslem jako zmíněné nože, přičemž však není jasné, zda byl společně s nimi nalezen.

I. Borkovský řadí pohřebiště, jehož torzo bylo zachyceno k předkřesťanským a raně křesťanským pohřebištím, v jejichž inventáři se objevují prvky velkomoravské kultury. Klade toto pohřebiště do 9. století a soudí, že porušené hroby byly součástí rozsáhlého pohřebiště na Panenské /před někdejší Strahovskou branou/, jehož přesná lokalizace ani rozsah nejsou dosud známy. Považuje je za zčásti současné s některými nálezy z ostatních pohřebišt v blízkosti Pražského hradu /Jízdárna, Jelení ul./.

Oporou pro datování pohřebiště může být v případě této lokality pouze nalezená keramika. Za současného stavu znalostí o jejím vývoji ve středohradištním a na počátku mladohradištního období není však mož-

Obr. 6. Praha, západní předpolí Pražského hradu. Vztah pohřebiště Na Malovance /9/ k osídlení západního předpolí. A - výzkumy před r. 1945, nepracované, B - výzkumy před r. 1945, zpracované, C - výzkumy po r. 1945. Křížky označují pohřebiště, kroužky sídliště. 1 - Hradčanské náměstí, výzkum 1944, 2 - Hradčanské náměstí, výzkum 1982-3, 3 - Kanovnická čp. 73, 1982-5, 4a, b - Loretánské náměstí, 1934-5, 5 - Loretánské náměstí, 1981, 6 - býv. klášter barnabitek /čp. 184/IV/ a Vojenské historické muzeum /čp. 185/IV/, 1985-8, 7 - Jelení ulice, 8 - Strahovský klášter, a - 1907, b - 1978-9, 9 - Malovanka, 10 - Na Panenské, 11 - křižovatka ul. Pionýrů a Myslbekovy, 12 - křižovatka ul. Strěšovické a Pionýrů, 13 - ul. Pod kostelem, 14 - okolí kostela sv. Norberta. Kreslily K. Tomková a V. Richterová. - Prague, W perimeter of the Prague Castle. Relation between the Na-Malovance cemetery /9/ and the settlement of the W perimeter. A - investigations before 1945, unprocessed; B - investigations before 1945, processed; C - investigations after 1945. Crosses = cemeteries, circles = settlement sites. 1 - Hradčanské náměstí, 1944 excavation; 2 - Hradčanské náměstí, 1982-1983 excavation; 3 - Kanovnická St. No. 73, 1982-1985 excavation; 4a, b - Loretánské náměstí, 1934-1935 excavation; 5 - Loretánské náměstí, 1981 excavation; 6 - one-time monastery of Barnabite nuns /No. 184/IV/ and Museum of military history /No. 185/IV/, 1985-1988 excavation; 7 - Jelení Street, 8 - Strahov monastery, a - 1907 excavation, b - 1978-1979 excavation; 9 - Malovanka; 10 - Na Panenské; crossing of the Pionýrů and Myslbekova streets; 12 - crossing of the Strěšovická and Pionýrů streets; 13 - Pod kostelem Street; 14 - vicinity of St. Norbert's church. Drawn by K. Tomková and V. Richterová.

né dosavadní datování upřesnit. Uvažujeme-li od pol. 10. stol. jako termínu ante quem pro výskyt keramiky v hrobovém inventáři /Krumphanzlová 1974, 81/, okraj se zcela vodorovnou profilací /obr. 4/1/, jaká se vyskytuje u nejstarší keramiky z Pražského hradu /Smetánka, ústní sdělení/, u jedné z nádob z Malovanky, by svědčil spíše pro datování hlouběji do průběhu doby středohradištní, ne však na její počátek. Ačkoliv keramika z Malovanky není stejného charakteru, můžeme určitou podobnost u všech 3 nádob konstatovat právě u profilace okrajů /jednoduché ven vyložené až vodorovné/ a pokud jde o výzdobu také snad v kombinaci vlnice různých typů se šroubovicí. Přímá analogie s jinými hrobovými nálezy byla zjištěna pouze u jedné nádoby, jejíž celkový tvar, výzdoba, značka na dně a zčásti i profilace okraje /obr. 2/ se shoduje s nádobou pocházející z hröbu porušeného /1906/ při zemních pracech v Hostivaři, která byla nalezena se dvěma dalšími nádobami a blíže neurčenou skleněnou perlou /Sláma 1971, 101/. Ani zde však náleзовé okolnosti nedovolují přesnější chronologické zařazení. Závažným momentem pro upřesnění relativní či absolutní chronologie pohřebiště na Malovance by mohl být nedávný nález /předstihový výzkum v tzv. lakovně v r. 1985 - za upozornění děkuji dr. J. Frolíkovi/ torza nádoby velmi blízké rekonstruované nádobě z Malovanky v nejstarších sídlištních vrstvách v severní části Pražského hradu. Pohárovitá nádoba z Malovanky /3/2/ byla dosud bez jakýchkoliv analogií a její hradištní původ byl zpochybňován. Nový nález z prostoru Hradu, pocházející z horizontu keramiky s kalichovitou profilací okraje, jednoznačně dokládá nejméně mladohradištní původ tohoto typu keramiky; pro jeho přesnější zařazení bude třeba vyčkat konečného zpracování dosud neuzavřeného výzkumu, zejména rozborů stratigrafických pozorování a z nich vyplývajících chronologických závěrů. Dochované zlomky nožů patří k obvyklé výbavě středo i časné mladohradištní. Posledním a vzhledem k náleзовým okolnostem i stavu dochování /deformace a poškození/ značně problematickým a dosud nepublikovaným nálezem je bronzový prsten. Svým současným tvarem /obr. 5/1/ se hlásí k páskovým prstenům s překrývajícími se konci /známé zvl. z pohřebiště Belo Brdo v SFRJ - Karaman, 1930/, které se poměrně často objevují v Čechách na mladohradištních pohřebištích. Rozmanitost bohatého reliéfu je však zatím zcela bez analogií /obr. 5/2 - stav před konservací, 3 - stav po konservaci/. Borkovský, podle zápisu na inventární kartě, interpretoval reliéf jako zobrazení pašijových mučičích nástrojů. Povrch prstenu je dnes značně poznamenán korozními procesy a nelze vždy jednoznačně odlišit produkty koroze od původního reliéfu. Zdá se však, že původně výzdoba sestávala z rozličných geometrických /drobné čtverečky/ a jiných dnes těžko čitelných tvarů /nelze vyloučit rostlinné motivy/, lemovaných při okrajích drobnými vrypy. Protože však hrobový původ tohoto nálezu není v Borkovského pozůstalosti jednoznačně doložen a současný vzhled prstenu může být ovlivněn poškozením, může jít o předmět pocházející z období značně mladšího. /Za konzultace k tomuto předmětu děkuji především dr. Slámovi, který, ač přímo nevyklučuje jeho vznik v době mladohradištní, zvláště vzhledem k náleзовé situaci uvažuje spíše o mladším původu prstenu, a dr. Krumphanzlové, podle jejíhož názoru by mohlo jít i o mladohradištní šperk domácí výroby, imitující cizí předlohu./ V souvislosti s otázkami chronologickými je nutno znovu upozornit na výskyt gombíků různých typů /dva stejně zdobené různých velikostí a jeden malý, vodorovně členěný/, které byly údajně nalezeny v jednom hrobě /Borkovský 1969, 34/, ačkoliv se nejedná přímo o součást nalezeného souboru /obr. 5/4/.

Torzo pohřebiště porušeného ve 30. letech při zemních pracech není jistě bez užších vztahů k hrobovým nálezům v bezprostředním sousedství /Panenská, Strahov/. Konkrétnější vymezení těchto souvislostí, k němuž by mohla přispět i upřesněná lokalizace pohřebiště, není možné bez dalších nálezů v této oblasti. Rámcově lze získaný soubor /s výjimkou prstenu/ klást do průběhu doby středohradištní. Pro jeho současnost s některými nálezy či částí pohřebiště v blízkosti Pražského hradu /Jelení ul., Lumbeho zahrada, Královská zahrada/ hovoří zejména přítomnost tzv. velkomoravského šperku. Spojitost pohřebiště s určitým konkrétním sídlištěm nebyla zatím prokázána. Pro určení vztahu zachyceného torza pohřebiště k ostatním pohřebištím a hrobovým nálezům v nejbližším okolí Pražského hradu či pro sledování širších

společensko-politických otázek souvisejících se vznikem a vývojem přemyslovského centra a vymezení přesnějšího časového zařazení není v dochovaném materiálu opory. Určité možnosti pro řešení některých otázek by mohlo přinést zpracování novějších významných nálezů ze severního předpolí Pražského hradu, které v současné době probíhá, zejména však propracování chronologie vývoje keramiky hradištního období.

Literatura a prameny

- Boháčová, I. 1985: Praha 1 /6/ - Malovanka, nepubl. NZ, ARÚ čj. 1907/85
- Borkovský, I. 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat, Praha.
- Karamen, L. 1930: Iz kolijevke hrvatske prošlosti, Zagreb
- Katastrální mapa Praha 1 : 1000, 1946/51; 1925.
- Krumphanzlová, Z. 1974: Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9. - 11. věku v Čechách, PA LXV, 34-110.
- Neústupný, J. 1933: A-Z České slovo 5. /4. / 12. 1933, ARÚ ČSAV čj. 2879/33.
- Sláma, J. 1970: Příspěvek k dějinám českého hrnčířství 9. a 10. stol., SbNM XXIV/1 - 2 /Sb. R. Turka/, 157-165.
- 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter, Praehistorica V, Praha.
- Smetánka, Z. - Hrdlička, L. - Blajerová, M. 1973: Výzkum slovanského pohřebiště za Jízdárnou na Pražském hradě. Předběžná zpráva, AR XXV, 265-270.
- Stehlík, bez data /před 1938/: Historický a orientační průvodce ulicemi hlavního města Prahy.

On Slavic-period cemeteries in the vicinity of the Prague Castle

In 1985, the excavation report of a salvage investigation of a part of a Slavic-period cemetery at Prague - Malovanka /on the border between Břevnov/Prague 6 and Hradčany/Prague 1/, carried out by Dr. I. Borkovský in the second half of the thirties, was reconstructed. Both the situation and chronology of this cemetery suggest that it belongs to the numerous cemeteries on the N perimeter of the Prague Castle. No drawings, plans or photographs which could lead to an exact siting of the cemetery or to the determination of extent of the work done, still less to ^{THE} documentation of disturbed graves, were found in the late Dr. Borkovský's papers. No more than brief notes on the finds obtained /accession catalogues, inventory cards/, a short passage in the book on Prague Castle /Borkovský 1969, 34-35, Fig. 8/ and the finds themselves /four pottery vessels, fragments of two knives and a finger-ring of bronze - Figs. 2-5/, for which a cemetery provenance is not always confirmed, are available for the assessment of this excavation. During the reconstruction of the find report, I succeeded in ^{LOCATING} localizing the destroyed cemetery according to the combination of the data at our disposal and cadastral maps of the territory in question of 1925 and 1946 /Fig. 1/. The atypical vessel /Fig. 3/2/, for which an analogy has recently been found in settlement layers of the Prague Castle /Middle to Young Slavic date, c. 800-1200, excavation unfinished so far/, may belong to a find group and thereby its grave provenance seems probable.

The dating of the ring /Fig. 5/1-3/, for which there are certain but not unequivocal analogies in the Young Slavic period /c. 950-1200/, remains an open question. This object, which might not have been retrieved from a grave, may date from a substantially later period as well. The dating of the cemetery /9th century according to Dr. Borkovský/ has not been ^{CLARIFIED} ~~precised~~ further up to now; it may well fit into the Middle Slavic period /c. 800-1000/. There is a chance that its date will be indicated more clearly after ~~pro-~~ ^{PRO-}cession of the pottery finds from new excavations at the Prague Castle.

OSOBNÍ PEČETIDLO Z KLÁŠTERA SV. JIŘÍ

T. Durdík - Z. Smetánka

V průběhu pořádání nálezů z kláštera sv. Jiří na Pražském hradě, získaných při výzkumu Dr. I. Borkovského /Borkovský 1975/, byl zjištěn pod přír. č. 14 158 kovový typář. /Durdík-Smetánka 1982/ /obr. 1-3/.

Nálezové okolnosti neposkytují příliš opor pro datování nálezu. Na přiloženém lístku byl uveden následující text, který alespoň umožňuje lokaci nálezu: "12. X. 60. 14.158 Pražský hrad - Sv. Jiří. Místnost severně kaple P. Marie /Sv. Anny/. Pečetidlo nalezeno v navážce na klenbě, která v té místnosti patrně navazuje na klenbu v křížové chodbě." Tato lokalizace není zcela bez problémů. Za předpokladu, že je jako ona "místnost severně kaple" uvažována prostora v 1. patře, jsou totiž klenby pod její podlahou klenbami křížové chodby. Z dokumentace kláštera, provedené shodou okolností rovněž k roku 1960 /M. Vilímková - F. Kašička 1970/ však vyplývá, že křížová chodba v přízemí byla v té době předělena historicky nehodnotnými příčkami na několik menších prostor. Z toho by mohla vycházet formulace I. Borkovského, který zřejmě zachovanou část křížové chodby a místnosti vzniklé přepažením podstatného úseku jejího jižního ramene nechápal jako jeden organický celek. Další zdánlivý rozpor vyplývá z formulace, hovořící o jedné místnosti. Jedna místnost byla až v patře, zmínka o návaznosti na křížovou chodbu a především fakt, že tato místnost je plochostropá, umožňuje vyloučit možnost, že nálezy pochází ze zásypu zastropení až v této místnosti. Vzhledem k tomu, že přízemní čtyři prostory vznikly přepažením starší křížové chodby, je logické, že při odkrytí seshora se jevila pouze jedna klenba, považovaná tedy nejspíše I. Borkovským ve shodě se situací v patře za 1 místnost.

Pečetidlo tedy pochází z klenebního zásypu barokní křížové chodby. Vzhledem k jasně středověkému charakteru nálezu je nutno toto uložení považovat za druhotné.

Závěsné pečetidlo o průměru 25 mm a výšce 11,5 mm. Zadní stranu zpevňuje žebro opatřené závěsným očkem. Relief vzniklý otiskem typáře je poměrně vysoký a dobře čitelný. Střed vyplňuje erb s letícím broukem roháčem. Opis S ULRICI FOMPER + lemuje z obou stran perlovec. Opis je proveden v gotické minuskule, čtení bez problémů.

Nález nebyl konservován, jeho zachování /jak bývá u materiálu z klenebních zásypů běžné/ je velmi dobré. Pouze ve vlastním erbu v oblasti nožiček roháče jsou pozorovatelné lokálně nazelenalé korozní nárůsty. Barva celého pečetidla kolísá od černohnědé k tmavě hnědé, lokálně lze pozorovat načervenalá místa. Tento stav neumožňuje určit kov, z něhož je pečetidlo vyrobeno, se značnou dávkou pravděpodobnosti je možno předpokládat bronz nebo měď.

Obr. 1. Celkový pohled na typář od zadu.
- General view of the seal matrix from behind.

Obr. 2. Čelní strana typáře.
- Front side of the seal matrix.

Nálezové okolnosti, jak bylo již uvedeno, neumožňují bližší datování, při dalších úvahách je nutno vycházet pouze z nálezu samého.

Použitá heraldická figura je velmi neobvyklá; že se skutečně jedná o roháče, bylo ověřeno srovnáním s rukopisem Knihovny pražské metropolitní kapituly sig. LXI z doby okolo r. 1400. Všechny běžně dostupné heraldické příručky tuto figuru neznají. Neméně problémů se naskytá s výkladem jména. Tvar FOMPER se nepodařilo doložit žádnou analogií. Dostupné historické prameny žádného Oldřicha Fomper neuvádějí. Není ani jasné, zda tvar FOMPER je skutečně jménem, či označením nějaké Oldřichovy funkce. Vzhledem k tomu, že žádný z dostupných slovníků, ani lístkový katalog v Kabinetu pro studia řecká a římská ČSAV takového slovo neobsahuje, je prvá možnost pravděpodobnější.

S největší pravděpodobností lze mít za to, že dotyčný Oldřich nebyl příslušníkem panského a nejspíše ani rytířského stavu. Měšťanská heraldika je prakticky zcela nezpracovaná, z tohoto prostředí by mohl Oldřich nejspíše pocházet. Jeho vztah k Jiřskému klášteru - místu nálezu jeho osobního typáře - není dokazatelný, i když ho nelze vyloučit.

K pokusu o datování pečetidla je tedy možno použít pouze gotickou minuskulu opisu a tvar štítu. Obě tyto indicie umožňují rámcově uvažovat o pokročilém 14., eventuálně o počátku 15. století.

Pečetidlo z kláštera sv. Jiří náleží k velmi vzácně nalézaným osobním typářům. /Durdík 1981; týž 1985; Šebesta 1979/.

V tom, a ve faktu, že dokládá historicky neznámou osobu, je nutno spatřovat jeho význam.

Obr. 3. Otisk typáře provedený do plasteliny.
- Impression of the seal matrix in plastic clay.

Obr. 1 - 3. Foto J. Král. Fig. 1 - 3. Photos by J. Král

Literatura

- Borkovský, I. 1975: Svatojiřská bazilika a klášter na Pražském hradě. MA XVIII, Praha.
- Durdík, T. 1984: Osobní pečeti z hradu Křivoklátu. Praehistorica VIII, Praha, 311-313.
- 1985: Osobní pečeti z hradu Pušperka. Minulostí západočeského kraje XXI, 175-177.
- Durdík, T. - Smetánka, Z. 1982: Zpráva o nálezu osobního pečeti v klášteře sv. Jiří na Pražském hradě. NZ čj. 1660/82. ARÚ ČSAV Praha.
- Šebesta, P. 1979: Výzkum středověké studny v Chebu, AH 4, 267-271.
- Vilímková, M. - Kašička, F. 1970: Pražský hrad - Jiřský klášter. Pasport SÚRPMO, rkp.

Materials left by the late Dr. I. Borkovský include, as accession No. 14.158, a seal matrix of metal found in 1960 in one of the vault fillings of the Baroque-period cloister. This position of the seal must be secondary. This pendant seal matrix /Fig. 1-3/ of the diameter of 25 millimetres and height 11.5 millimetres has its back side fortified by a rib with a lug for suspension. The carving is rather deep and easily legible. Its centre is occupied by a coat-of-arms with a flying horned beetle. The inscription S ULRICI FOMPER + , engraved in Gothic minuscule, is enclosed from both sides by lines consisting of tiny globules. No parallels may be adduced for the heraldic device and no person of the name given is known from historical sources. There is a reasonable probability that this seal once belonged to a gentleman of a burgher's rank. This find from St. George's monastery represents a contribution to the collection of personal seals of the Middle Ages, not particularly numerous up to now.

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM NA HRADČANSKÉM NÁMĚSTÍ V R. 1944

J. Frolík

1. Úvod

Poznání archeologické minulosti Hradčan se až do počátku 80. let opíralo pouze o dva základní výzkumy - výzkum pohřebiště na Loretánském náměstí v l. 1934-5 a o výzkum na Hradčanském náměstí v r. 1944. Výsledky jsou známy pouze ve stručných zmínkách v předběžných nebo souhrnných publikacích /např. Borkovský 1964, 1969/. Aby bylo možno výsledky výzkumu na Hradčanském náměstí v plné šíři používat, bylo nutno přistoupit k pokusu o rekonstrukci nálezové zprávy.

V pozůstalosti dr. I. Borkovského se nepodařilo objevit žádné písemnosti /nálezová zpráva, deník výzkumu/, vztahující se k tomuto tématu. Pro rekonstrukci byly použity následující prameny:

1. Publikace:

I. Borkovský: Od počátků pravěkého osídlení k Praze slovanské, in: Dějiny Prahy I, 18, 36. Praha 1964.

I. Borkovský: Pražský hrad v době přemyslovských knížat, 22, 37-39. Praha 1969.

Čarek, J.: Románská Praha, 170-171. Praha 1947.

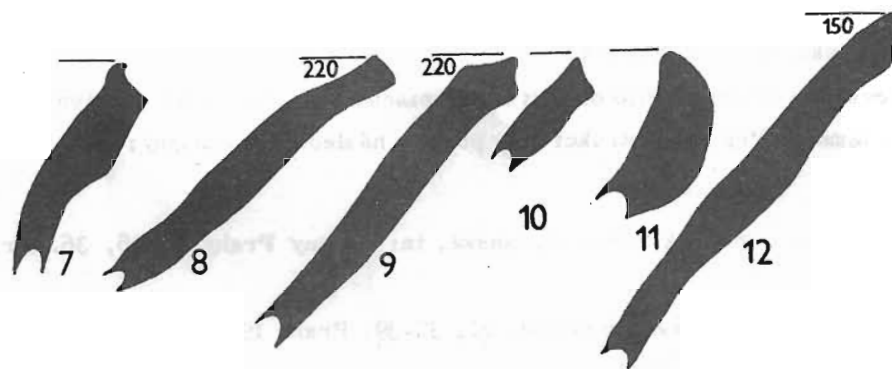
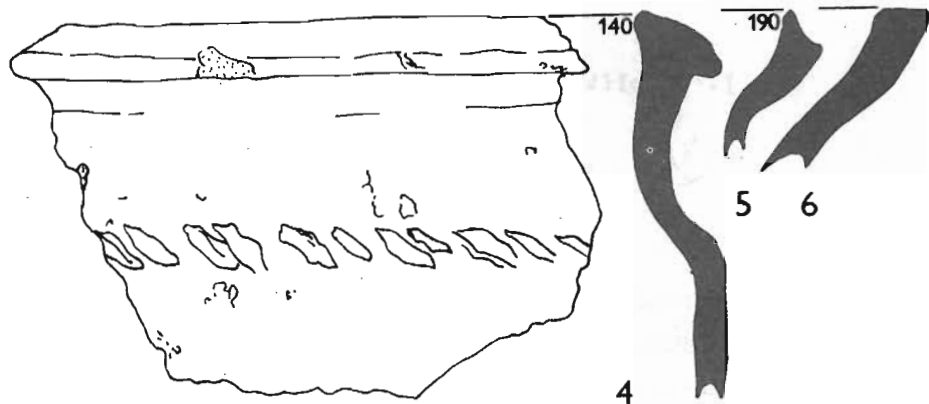
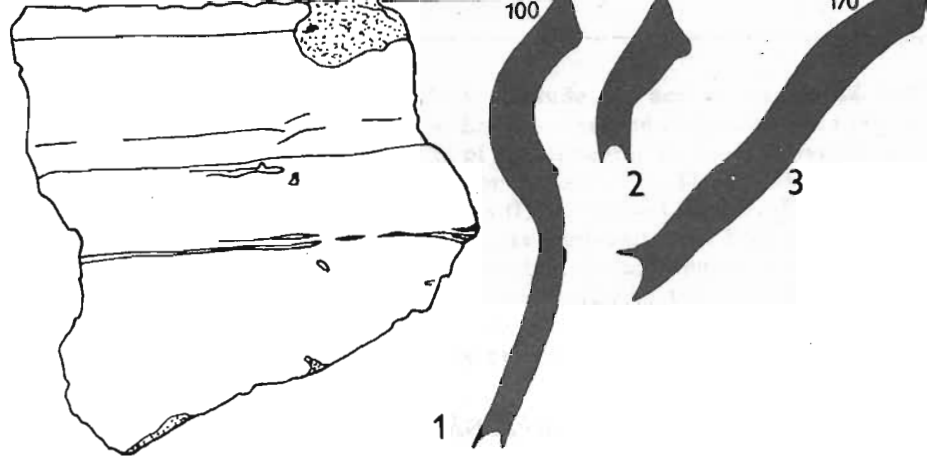
Zmínky v dalších publikacích /i jiných autorů/ jsou odvozeny z těchto tří základních.

2. Poznámky k jednotlivým nálezům, jak jsou zapsané v přírůstkové knize výzkumu Pražského hradu "Seznam předmětů při archeologickém výzkumu nalezených na Pražském hradě od roku 1925" I., II., kde jsou uvedeny pod přírůstkovými čísly 12493-12495, 13031-13041.

3. Poznámky a náčrtky uložené spolu s některými nálezy /u nálezů př. č. 12494, 12495, 13030, 13032, 13038/. Svým charakterem naznačují, že deník nebyl pravděpodobně veden, protože ho při identifikaci nálezů do jisté míry nahrazují.

4. Plánová dokumentace, uložená ve sbírce plánů APH pod inv. číslem 10001-0187 až 10197. Z nich byly užity dva základní, a to č. 0187 a 0191 s nivelačními údaji s popisem /autor ing. Studený a ing. Varvažovský/. K základnímu plánu musel existovat podle označení objektů komentář, snad s popisem některých situací, který se částečně zachoval na plánu 0187. Přináší jinde nezapsané podrobnosti.

5. Fotografie, uložené ve sbírce fotografií APH pod inv. č. I-7/6, f. 1-29 /desky D 3791 - D 3818/ a fotografie inv. č. I-7/6, f. 30-36.

čany, Hradčanské náměstí 1944. Nálezy přírůstkové číslo 13036. Obr. 1-30 kreslili H. Pospíšilová, J. Otrádovec a J. Veselka.

Prague-Hradčany, Hradčanské náměstí /Hradčany square/ 1944. Finds under accession No. 13036 Figs. 1-30 drawn by H. Pospíšilová, J. Otrádovec and J. Veselka.

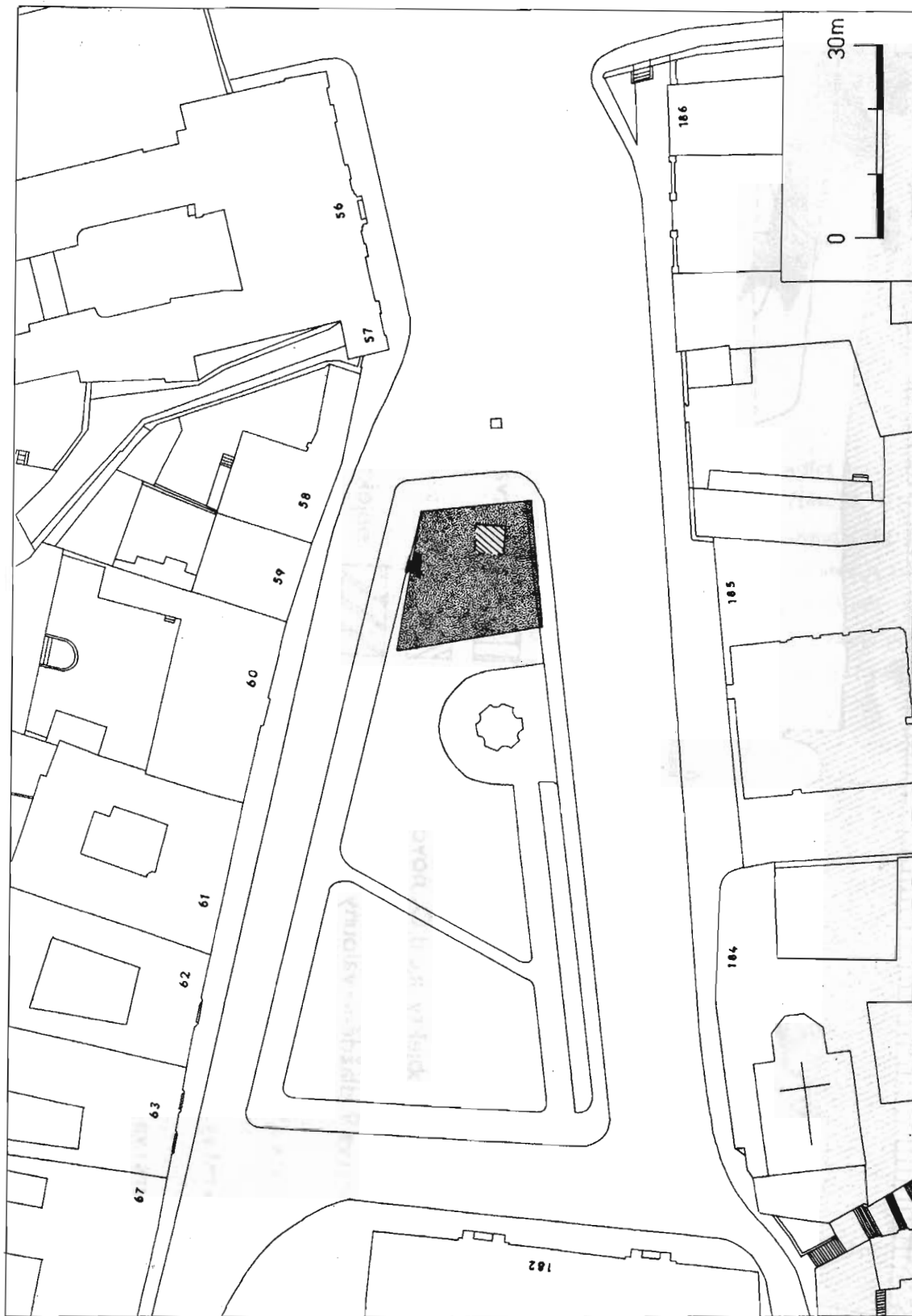
OBR 1

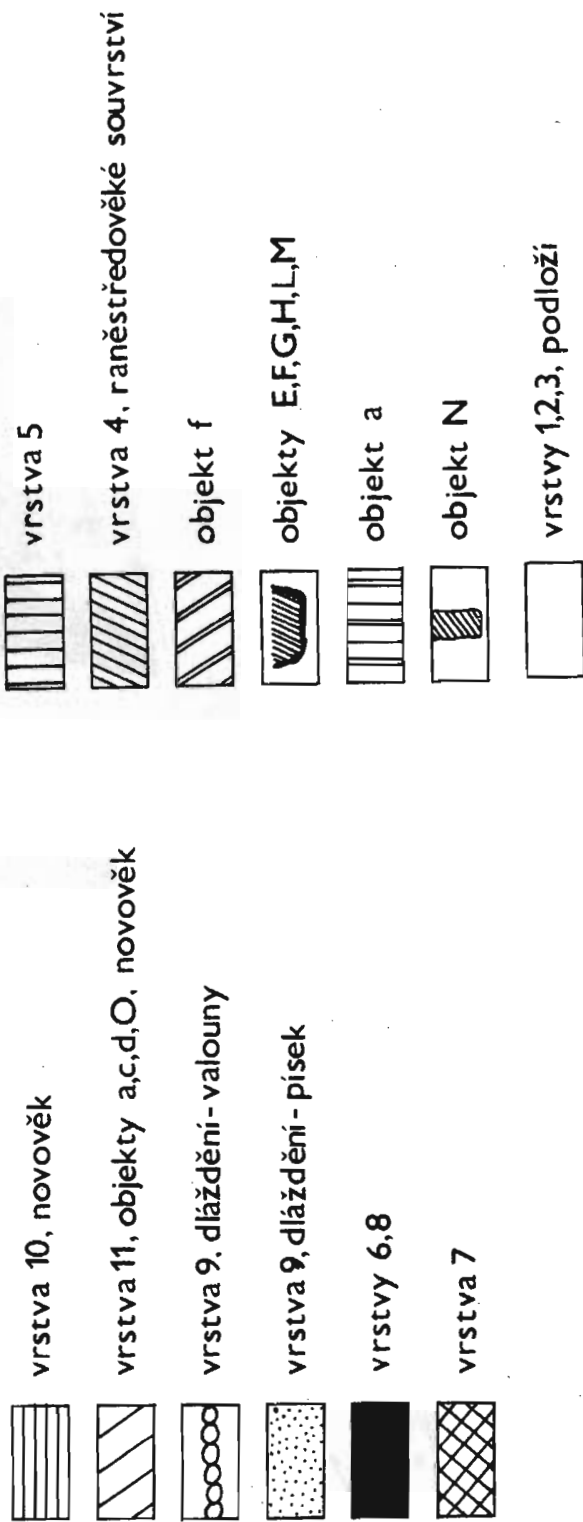
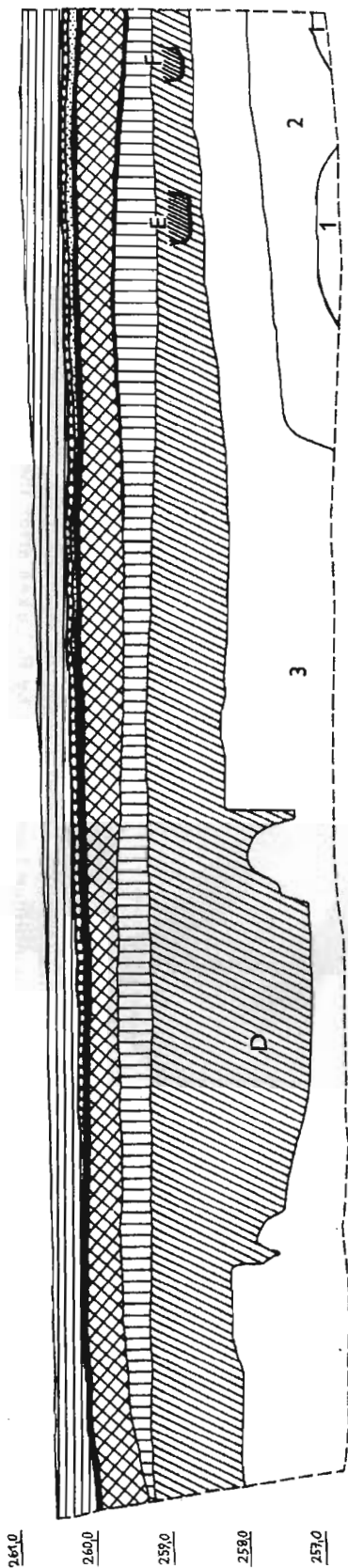
2. Situace a příčiny výzkumu

Na podzim 1944 byla hloubena jáma pro vodní protiletickou nádrž ve východní části parčíku na Hradčanském náměstí /tab. 1/. Jáma ve tvaru lichoběžníku o rozměrech stran 17,3; 20,0; 20,15 a 23,0 m /o ploše cca 4,5 aru/ byla hloubena postupně po dvou mechanických vrstvách. Výkop byl pravděpodobně od počátku sledován, jak naznačují pracovní záběry inv.č. 1/7/6, f. 30-36, ale vlastní záchranný výzkum byl zahájen až po objevu zdiva kamenného domu, který byl při vybírání spodní mechanické vrstvy narušen částečně od severu a západu. I tak se pravděpodobně mohl omezit pouze na objevenou architekturu. Rychlý pracovní postup při těžení raněstředověkého souvrství je dokumentován fotografií D 3791 /s příznačným textem: "Celkový pohled za pracovního postupu. Černá humusovitá zem s uhlíky a střepey vylamuje se v objemu as 2 x 2 x 2 m, rozbíjí se, překopává a odváží do nejbližšího okolí - parku"./

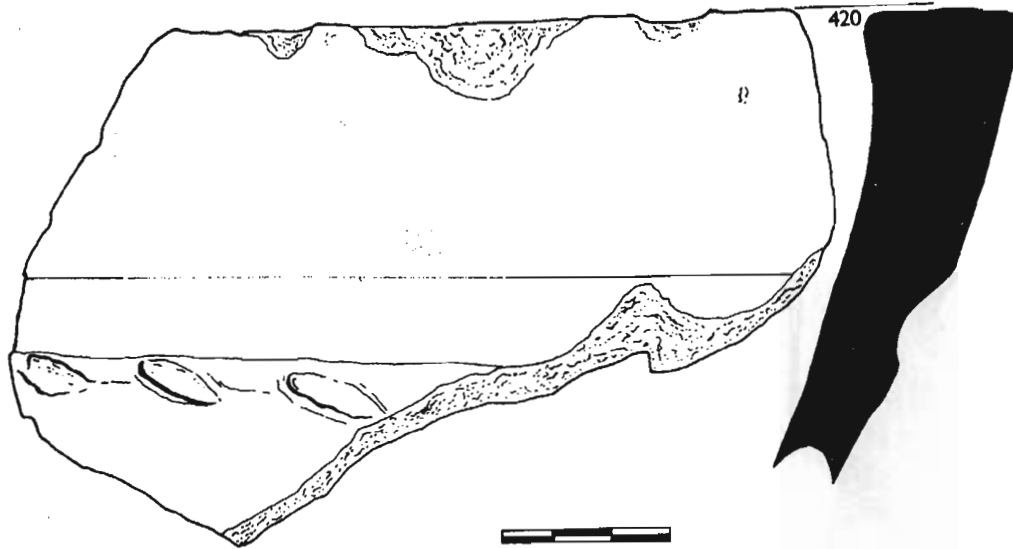
Podle zápisů v inventární knize, dat na plánu 0187 a textů k fotografiím výzkumu probíhal minimálně od 26.9.1944 /mohl začít i o něco dříve/ a skončil 16.10.1944 /podle textu k fotografii D 3818/. Nálezy byly stratifikovány jen v malé míře. Zdá se, že většinou byly získávány při hloubení dělníky a předávány archeologům. Nasvědčuje tomu jejich poměrně, vzhledem k prokopané ploše, malé množství.

Tab. 1. Praha-Hradčany, Hradčanské náměstí 1944. Situace výkopu vodní nádrže v ploše náměstí /tečkované/, kamenný dům šrafován. Podle podkladů z APH kreslil P. Lukeš. - Prague-Hradčany, Hradčanské náměstí /Hradčany square/ 1944. Situation of the excavation for a water tank in the square area /dotted line/; the stone house indicated by oblique lines. Drawn by P. Lukeš after the documentation from the Prague Castle archive.

Tab. 2. Profil jižní stěnou výkopu. Kresba J. Frolík.
Section through the S wall of the excavation pit. Drawn by J. Frolík.

OBR.2

3. Pokus o rekonstrukci stratigrafické situace

Podkladem pro poznání stratigrafie je především plánová dokumentace, zachycující profily všech čtyř stěn jámy a částečně profily vedené přes odkrytou stavbu. Fotografie stěn výkopu /inv. č. D 3793, D 3801, D 3814 - D 3817/ nejsou bohužel dostatečně kvalitní a stěny nebyly před fotografováním začištěny, takže interpretace souvrství by bez existující kresebné formy nebyla možná. Pro popis vrstev je možno použít pouze ojedinělé zmínky v poznámkách a literatuře, grafické znázornění vrstev na profilech informuje pouze o množství kamenů, event. obsahu kostí ve vrstvách, čárkovaná rozhraní nejsou ve všech případech, zejména u mladších vrstev, zcela zřetelná. Stanovení charakteru zeminy /hlína, písek, jíl/ nepřispívají.

3.1. Podle literatury lze stanovit následující sekvenci:

Vrstva A: Podloží, podle popisu "žlutá rostlá hlína", "žlutka".

Vrstva B: Na podloží ležící "vrstva vytvořená osídlením starší doby bronzové /únětické/". Jak bude dále ukázáno, nebyla tato vrstva při výzkumu rozpoznána a byla oddělena dodatečně na základě nálezu.

Vrstva C: "Středověký slovanský /??? poznámka autora/ sídlištní horizont" /též "Středověká slovanská sídlištní vrstva, silná 60 - 80 cm", "černá země z doby knížecí", "černý humus doby knížecí", "černá uhlíkatá vrstva"/.

Vrstva D: Na ní ležící "mladší násyp", "násypová vrstva při povrchu".

3.2. Přesnější informace poskytují plány. Nejúplněji se profil dochoval v jižní stěně.

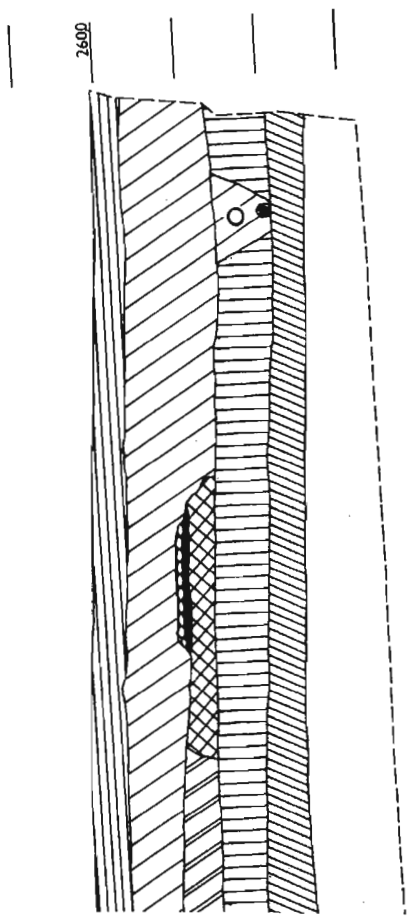
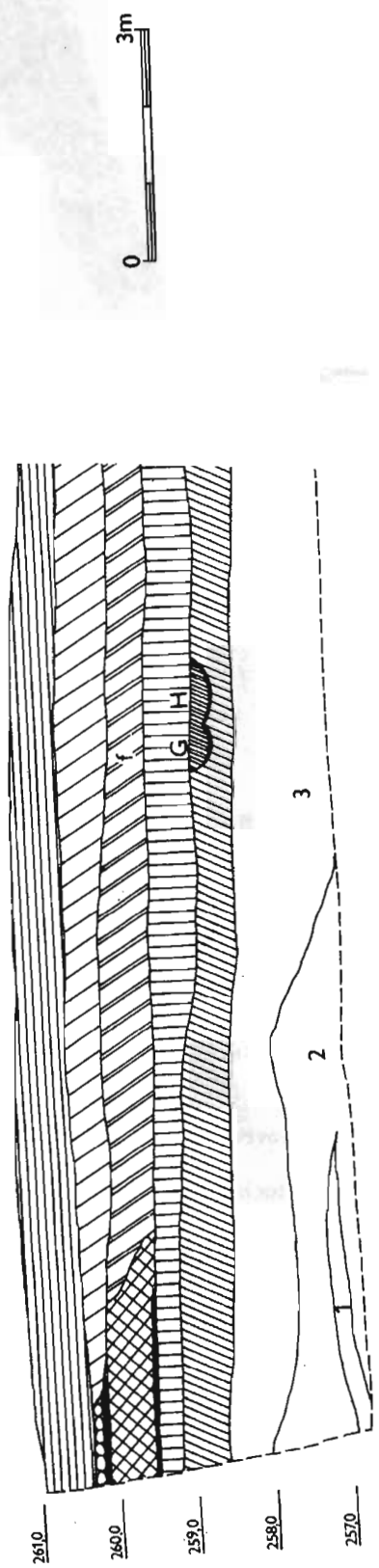
3.2.1. JIŽNÍ PROFIL /od spoda/ /tab. 2/

Vrstva 1: Ve dvou výběžcích v západní části profilu, pravděpodobně skalní podloží.

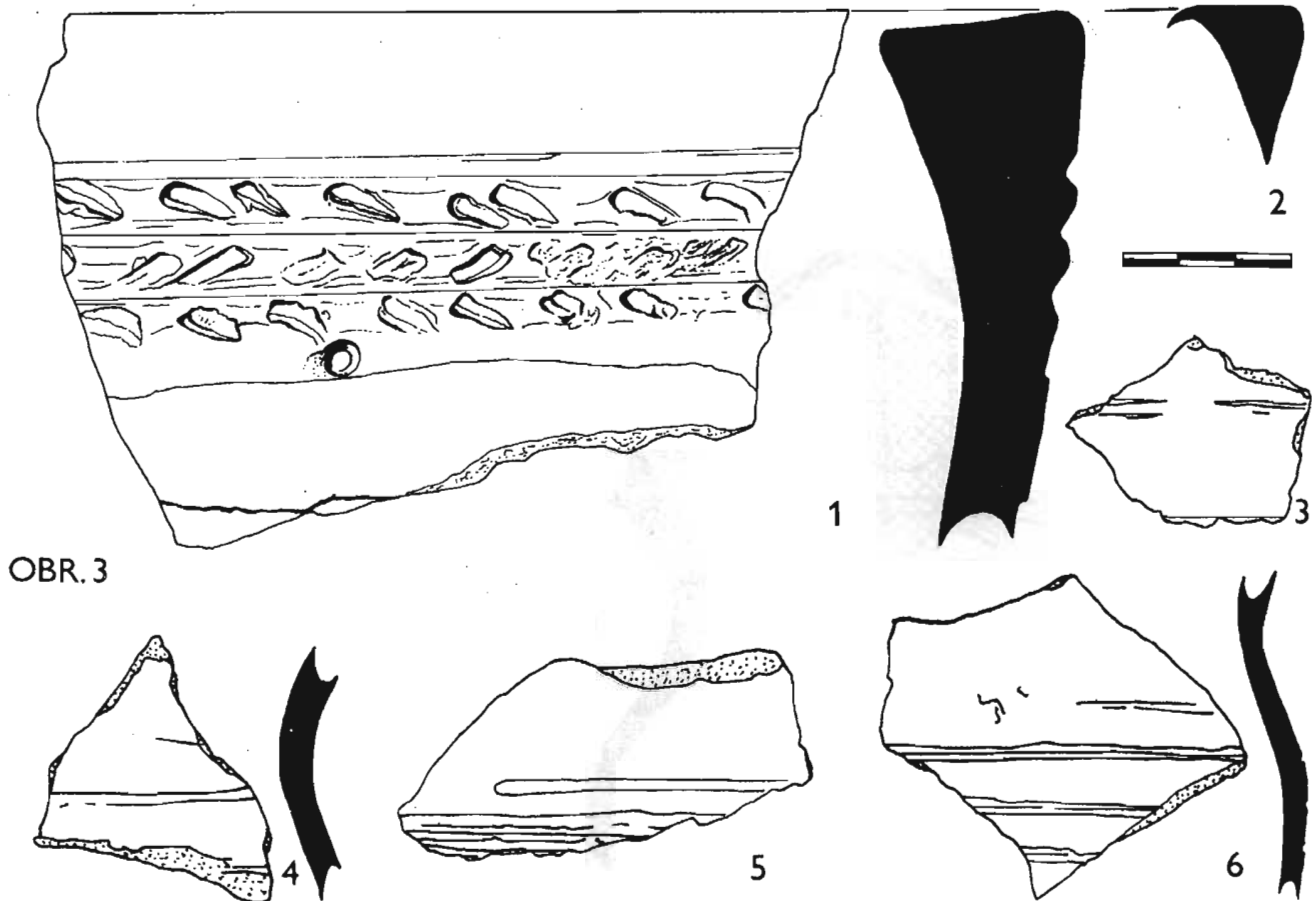
Vrstva 2: V západní části profilu se spádem k východu - podloží, nejasného charakteru, skalní /?/.

Vrstva 3: Po celém profilu se spádem k východu /sklon 258,7 - 258,1 m n.m. / - podloží, podle výše uvedeného popisu "žlutá spraš". Je totožná s vrstvou A podle literatury.

Vrstva 4: Po celém profilu s přibližně vodorovným povrchem na kótě 259,2 m n.m. Lze ji ztotožnit s vrstvou C podle literatury /"země z doby pozdně knížecí"/. Do podloží se zahluhuje jeden rozsáhlý objekt /na plánu označen D/, na profilu dlouhý 6 m. Dno je na kótě 257,2 m n.m., zahloubení při stěnách lze interpretovat jako kúlové jamky. V síle vrstvy mimo popisovaný objekt jsou dvě "píčky" či "ohniště" /E, F/ se dny na kótách 258,7 a 258,8 m n.m.

Tab. 3. Profil západní stěnou výkopu. Kresba J. Frolík.
 Section through the W wall of the excavation pit. Drawn
 by J. Frolík.

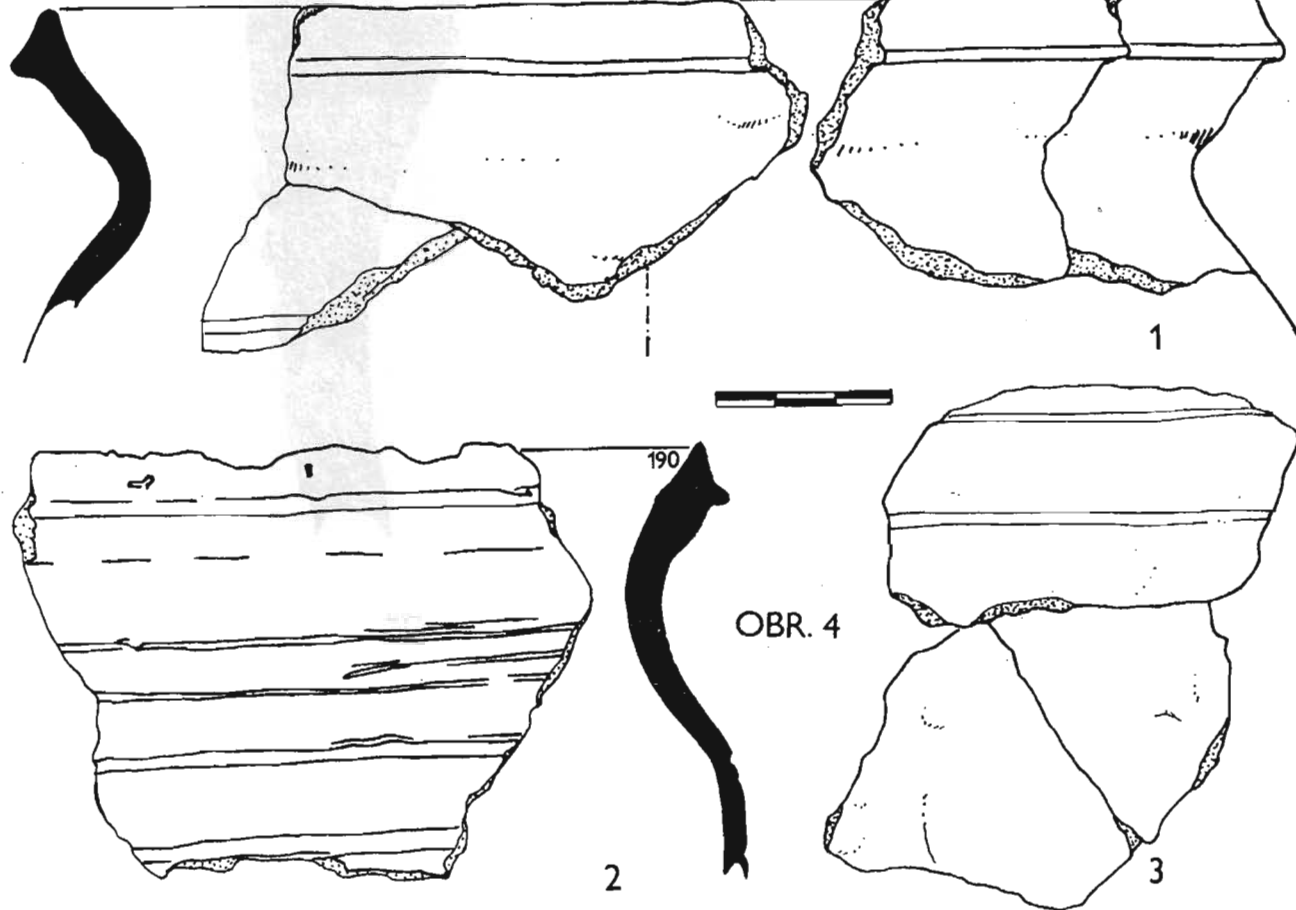
OBR. 3

- Vrstva 5: Po celé délce profilu se sklonem k východu, kde vyklínuje. Charakterizovat ji nelze, podle kresby obsahovala větší kameny.
- Vrstva 6: Proplástek v západní části profilu /písčitý? uhlíkatý?/.
- Vrstva 7: Po celé délce profilu s ojedinělými drobnými kameny, vodorovný povrch na kótě 260,0 - 260,1 m n.m. Charakterizovat ji nelze.
- Vrstva 8: Tenká /písčitá?/ vrstva po celé délce profilu - podklad pod dlažbu. Kresebně označena stejně jako vrstva 6.
- Vrstva 9: Valouny, po celé délce profilu s malým narušením ve východní části - dlažba.
- Vrstva 10: Po celé délce profilu dosahuje povrchu, který je na kótě 260,6 - 260,9 m n.m., podle kresby kamenitá - novověk. Vrstvy 5 - 10 lze podle kresby ztotožnit s vrstvou D v literatuře /"mladší násypy"/.

Ostatní profily se liší jen málo, popis je prováděn vždy od spoda.

3.2.2. ZÁPADNÍ PROFIL /tab. 3/

- Vrstva 1: Jen v jižní části profilu.
- Vrstva 2: Jen v jižní části profilu se sklonem k severu.
- Vrstva 3: Po celé délce profilu se sklonem k severu, povrch na kótě 257,4 - 258,6 m n.m.
- Vrstva 4: Po celé délce profilu se sklonem k severu, povrch na kótě 258,9 - 259,2 m n.m. Při povrchu v ní byly zachyceny dvě "píčky" G, H /dna na kótách 258,3 a 258,3 m n.m./.
- Vrstva 5: Po celé délce profilu. V severní části porušena výkopem /označen O/ pro dřevěné vodovodní potrubí se zachovalou rourou. Podle kresby se struktura vrstvy nelišila příliš od struktury výkopu.

Vrstva 6: Zachována jako proplástek v malém zbytku v jižní části profilu.

Vrstva 7: Zachována ve dvou torzech /jedno v jižní části profilu, druhé zhruba uprostřed/.

Vrstva 8: Zachována ve stejném rozsahu jako vrstva 7.

Vrstva 9: Zachována ve stejném rozsahu jako vrstva 7.

Vrstva 10: Po celé délce profilu s povrchem na kótě 260,1 - 260,9 m n.m. a v podobě dvou rozsáhlých narušení zasahuje do vrstev 6 - 9, přičemž výplň narušení uprostřed profilu o měřitelné délce 12,30 m /u dna 11,75 m/ má podle kresby stejnou strukturu jako vrstva 10 a druhé narušení, ale je čárkováním rozhraním odděleno jako samostatný objekt.

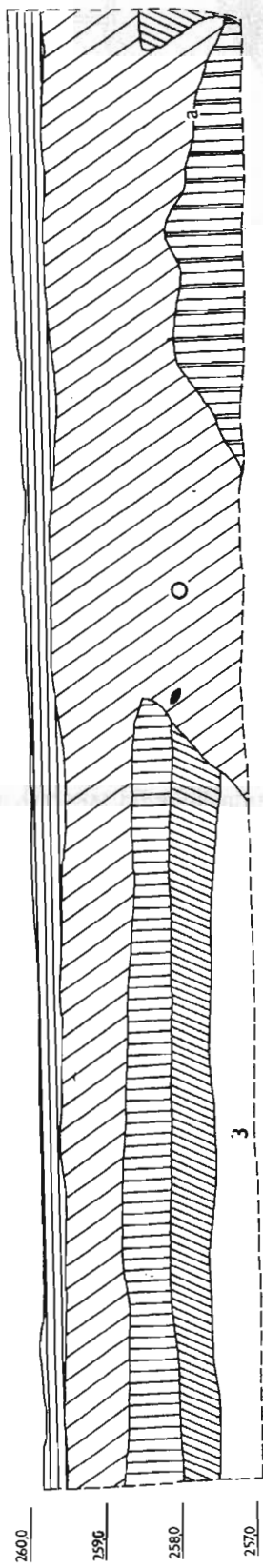
3.2.3. SEVERNÍ PROFIL /tab. 4/

Vrstva 3: V západní polovině profilu s nepatrným sklonem k východu, s povrchem na kótě 257,2 - 257,4 m n.m., ve východní části narušena pravděpodobně dvěma protínajícími se objekty a zachována pouze ve východním rohu na kótě 257,1 m n.m.

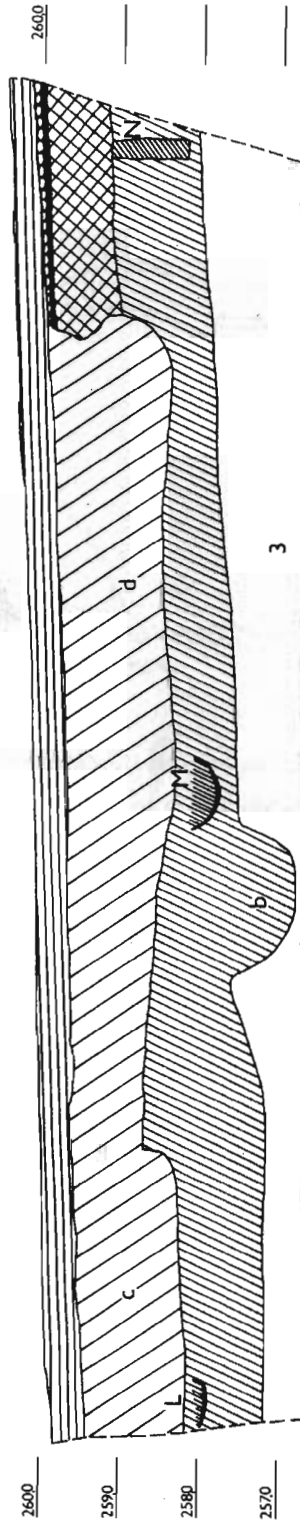
Vrstva 4: Zachována ve stejném rozsahu jako vrstva 3 s povrchem na kótě 257,9 m n.m. V západní polovině a 258,2 m n.m. ve východním rohu.

Vrstva 5: Zachována v západní polovině profilu s povrchem na kótě 258,4 - 258,6 m n.m. Vrstvy 3-5 jsou narušeny výkopem pro dřevěný vodovod /O/ ve východní části profilu, který sám pravděpodobně narušil starší objekt porušující minimálně vrstvu 3 a pravděpodobně i 4, z něhož je na profilu zachována část výplně s nepravidelným povrchem /kóty 256,9 - 259,9 - 257,1 m n.m./. V popisu fotografie /D 3793/ interpretován jako "průkop, snad za účelem získání písku pro okolní stavby".

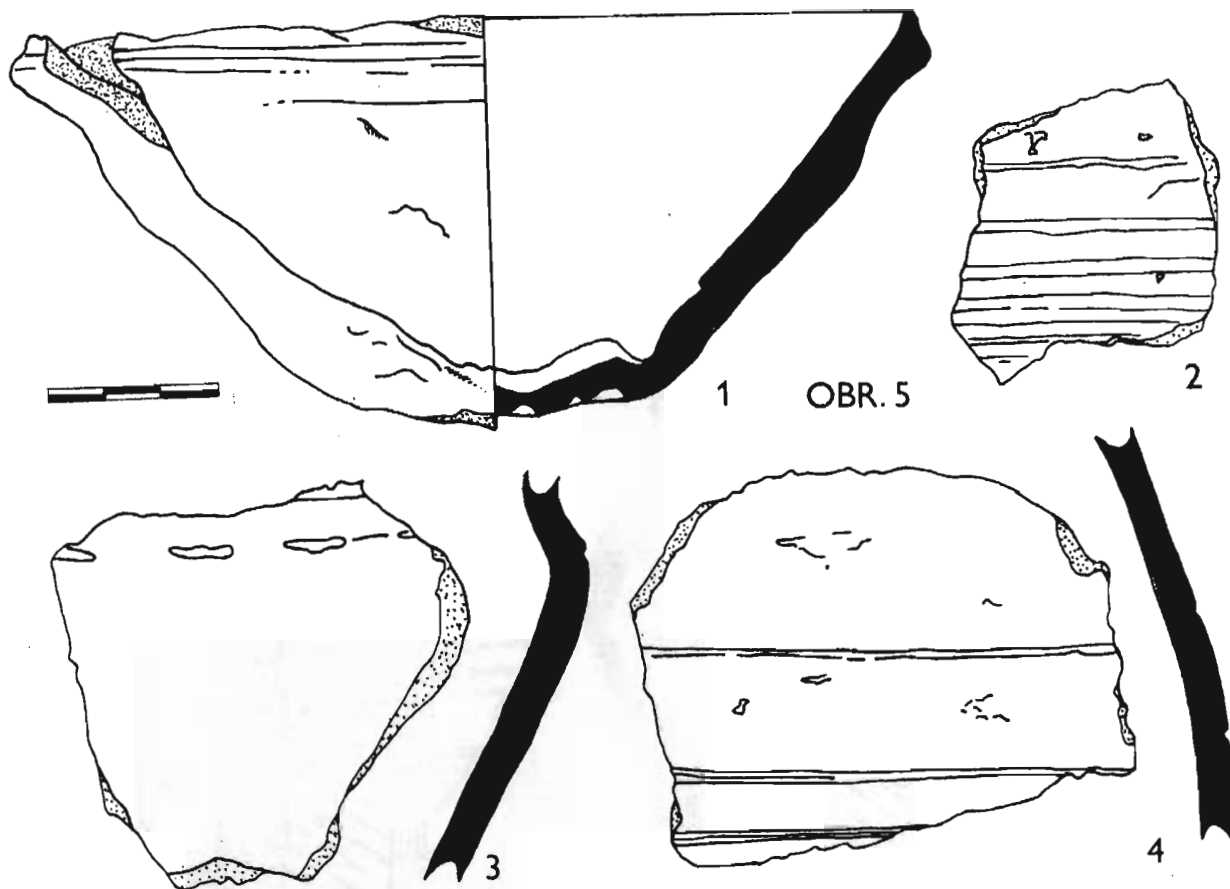
Vrstva 10: Po celé délce profilu, dosahuje povrchu na kótě 259,8 - 259,9 m n.m.

Tab. 4. Profil severní stěnou výkopu. Kreslil J. Frolík.
Section through the N wall of the excavation pit. Drawn by J. Frolík.

Tab. 5. Profil východní stěnou výkopu. Kreslil J. Frolík.
Section through the E wall of the excavation pit. Drawn by J. Frolík.

Vrstva 11: Vkládá se po celé délce profilu mezi vrstvy 5 a 10, je stejného stáří jako výkop dřevěného vodovodu /O/ a je pravděpodobné, že je stopou tohoto objektu v podélném směru.

3.2.4. VÝCHODNÍ PROFIL /tab. 5/

Vrstva 3: Po celé délce profilu se sklonem k severu /257,2 - 258,2 m n.m./.

Vrstva 4: Po celé délce profilu, původní povrch zachován v jižní části profilu na kótě 259,1 - 259,2 m n.m. Do podloží se zahlubuje minimálně jeden objekt, a to zhruba uprostřed stěny blíže neoznačená jáma se dnem na kótě 256,8 m n.m. a o průměru 190 cm. Stopou druhého objektu může být mělká zahloubenina v severní části profilu, který byl mělký /cca 40 cm/ a o dochované délce minimálně 5,5 m. Může ovšem také jít o přirozené klesání podloží. Ve vrstvě jsou dále zachovány dvě "píčky" /L, M/ ze dna na kótách 257,9 a 257,8 m n.m.

Vrstva 7: Zachována v jižní části profilu s povrchem na kótě 259,9 - 260 m n.m. Z ní se do vrstvy 4 zahlubuje kúlová jamka /označena N/ o hloubce cca 1 m.

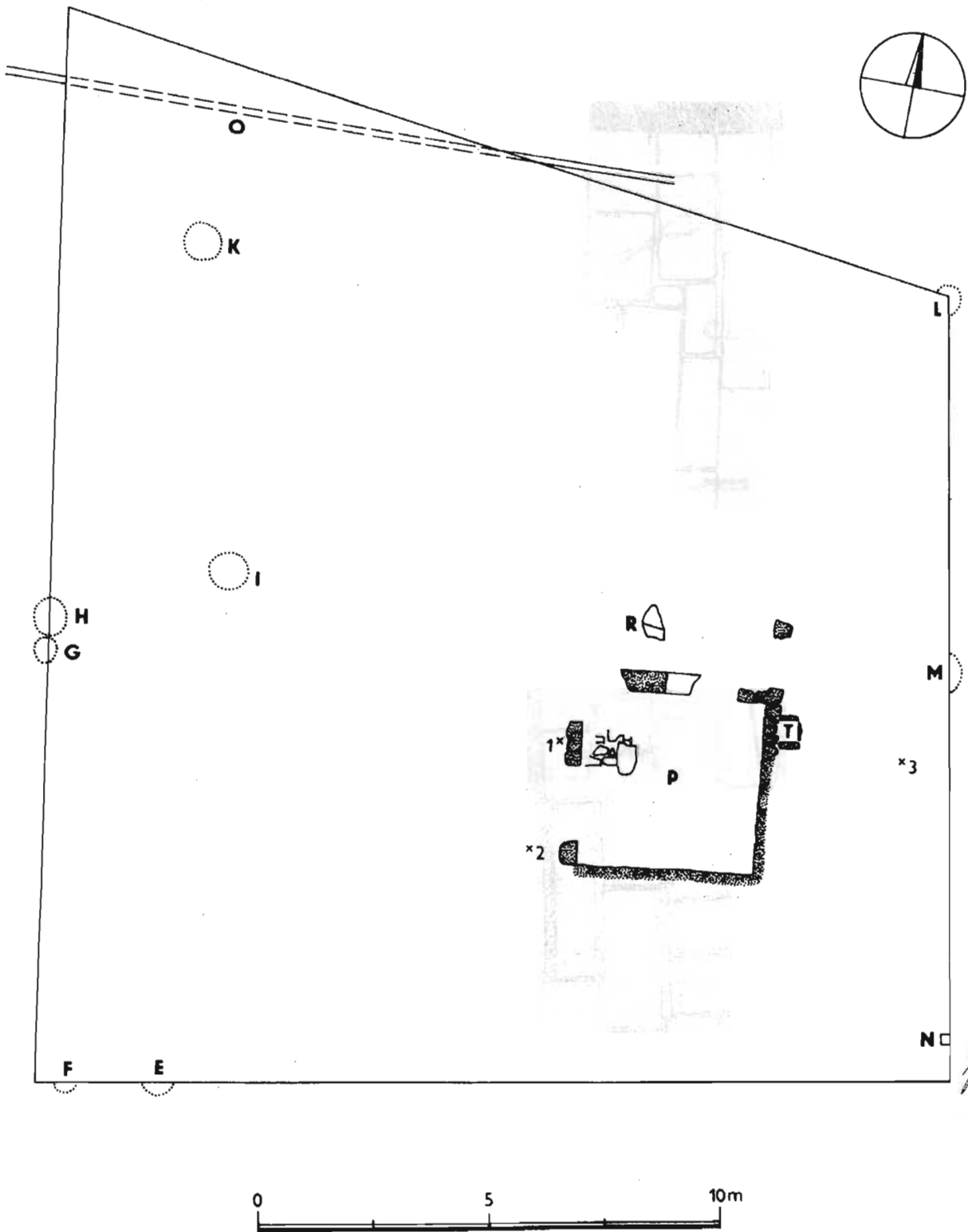
Vrstva 8: Zachována jen v jižní části profilu.

Vrstva 9: Zachována v jižní části profilu.

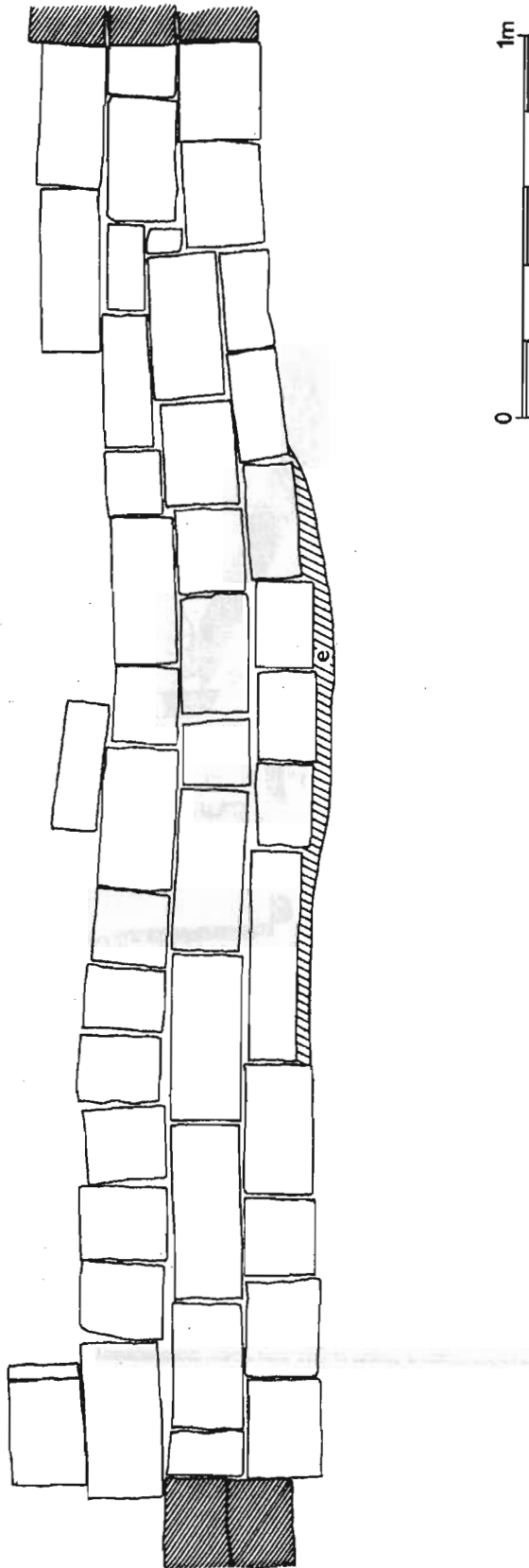
Vrstva 10: Po celé délce profilu, svažuje se od severu k jihu s povrchem na kótě 259,9 - 260,5 m n.m. Z ní se zahlubuje novověké /?/ narušení likvidující podstatnou část vrstev 7 - 9 a narušující i vrstvu 4, v níž jsou patrna dna dvou objektů o délkách 3,5 m a 6,5 m.

3.3. Popis objektů v ploše

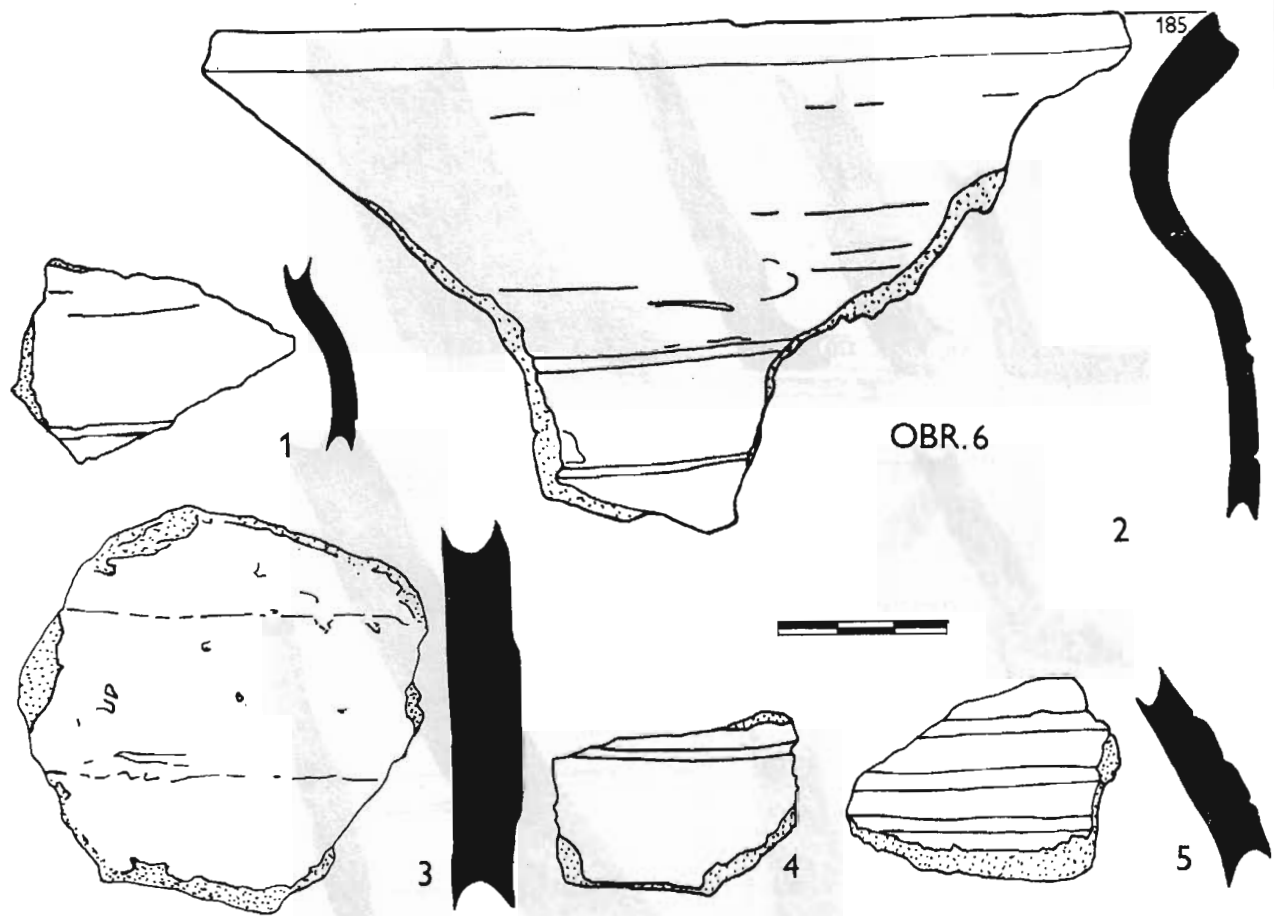
Popis objektů vychází především z plánové a fotografické dokumentace. Na plánech je většina objektů označena velkými písmeny. Z důvodů zjednodušení používám toto označení i nadále, byť netvoří ucelenou řadu /tab. 6/.

Tab.6. Objekty v ploše výkopu. E, F, G, H, I, J, K, L, M - "ohnišťe" či "pícky", N - kúlová jamka, O - vodovod, P, R - kamenný dům, T - kamenná schránka. 1 - místo nálezu únětické nádoby, př. č. 12494, 2 - místo nálezu kamenného brousku /?/, př. č. 12495, 3 - místo nálezu misky, př. č. 12493. Podle podkladů z APH kreslili P. Lukeš a V. Richterová.
 Features in the excavation area E, F, G, H, I, J, K, L, M - "hearthths" or "small kilns", N - a post hole, O - a water conduit, P, R - the stone house, T - a stone box, 1 - findspot of the Únětice-culture vessel, accession No. 12494, 2 - findspot of a whetstone /?/, acc. No. 12495, 3 - findspot of the bowl acc. No. 12493. Drawn by P. Lukeš and V. Richterová after documentation from the Prague Castle archive.

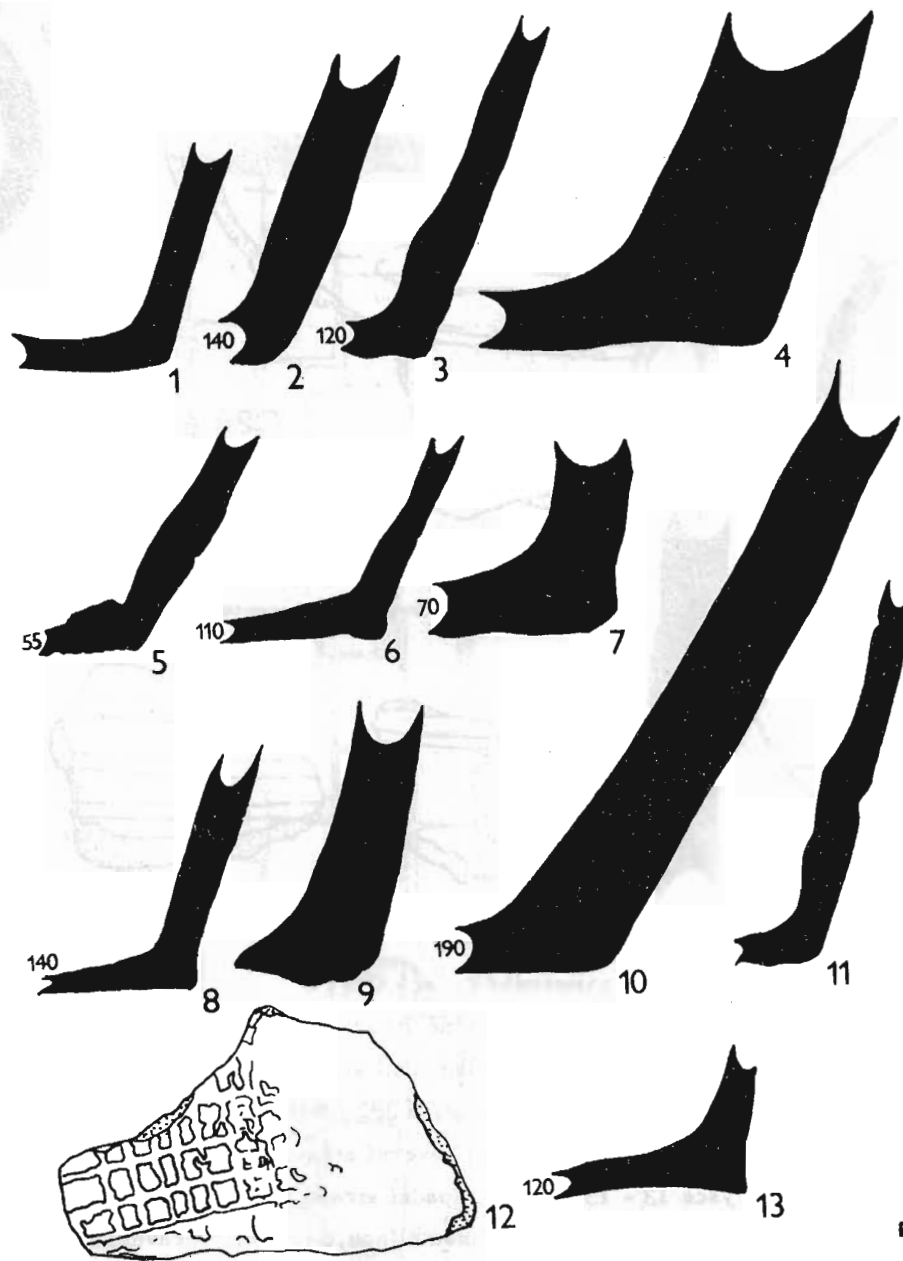

Tab. 7. Východní stěna domu, pohled zevnitř. Kreslil J. Frolík.
East wall of the house as seen from the inside. Drawn by J. Frolík.

3.3.1. Nejvýraznějším objektem jsou základy kamenného domu - OBJ. P

Jde o dvouprostorový objekt, jehož hlavní část tvoří přibližně čtvercová místnost o rozměrech 380 /event. 386/ cm a 375 /event. 382/ cm, přičemž rozměry 380 /délka jižní stěny/ a 375 /délka východní stěny/ vycházejí z terénní situace, rozměry 386 /délka severní stěny/ a 382 /délka západní stěny/ jsou rekonstrukcí na základě dochovaných fragmentů. Vstup byl uprostřed severní stěny. Dochoval se z něho fragment prahu o rozměrech 77 - 100 x 44 cm o výšce 13 - 15 cm. Na západní straně se dochovala spodní část dveřního ostění o výšce dvou kvádrů. Podlaha byla tvořena udusanou hlínou, podloženou pravděpodobně malými plochými kameny /jak naznačuje fotografie D 3805 a poznámka "opukový násyp /plán 0187/ ke kumulaci kamenů v západní části domu/. Stavba byla zahlobena, protože východní, jižní a západní zeď jsou líčované pouze do místnosti. Zahlobení lze podle dochované situace určit minimálně na 80 cm /jde o nejvýše dochovanou úroveň zdi v severovýchodním rohu/. Zahlobení zasahovalo do podloží, výkop byl za zdi zaplněn vrstvou s kameny, která se svým složením pravděpodobně příliš neodlišovala od vrstvy 4. Užitá stavební technika je kvádrková, kvádrky jsou nestejně výšky /od 10 do 28 cm, většina je jich v intervalu 17 - 20 cm/. Tvoří pravidelné řádky, jediná nepravidelnost se dochovala ve východní zdi u jihovýchodního rohu /tab. 7/. Vzhledem k poškození se jednotlivé stěny dochovaly různou měrou. Nejzachovalejší je východní stěna /3 - 4 kvádrky po celé délce, fotografie D 3802 /tab. 7/, dále jižní stěna /1 - 3 kvádrky, fotografie D 380/. Ze severní stěny zůstalo severovýchodní nároží o výšce 1 - 2 kvádrů a střední část zdi /3 kvádrky se severní polovinou vstupu/. Nejvíce poškozena byla západní zeď zachovaná v podobě malého torza o výšce dvou kvádrů a mimoto jednoho kvádrku v jihozápadním rohu. K charakteristice stavební techniky nutno poznamenat, že rohy byly jen nedokonale či vůbec provázány. Podle dochované dokumentace byla východní zeď stavěna ve spodní části na maltu /v SV rohu je ohořelá/, vrchní část pak na jílu. U ostatních zdí popis schází.

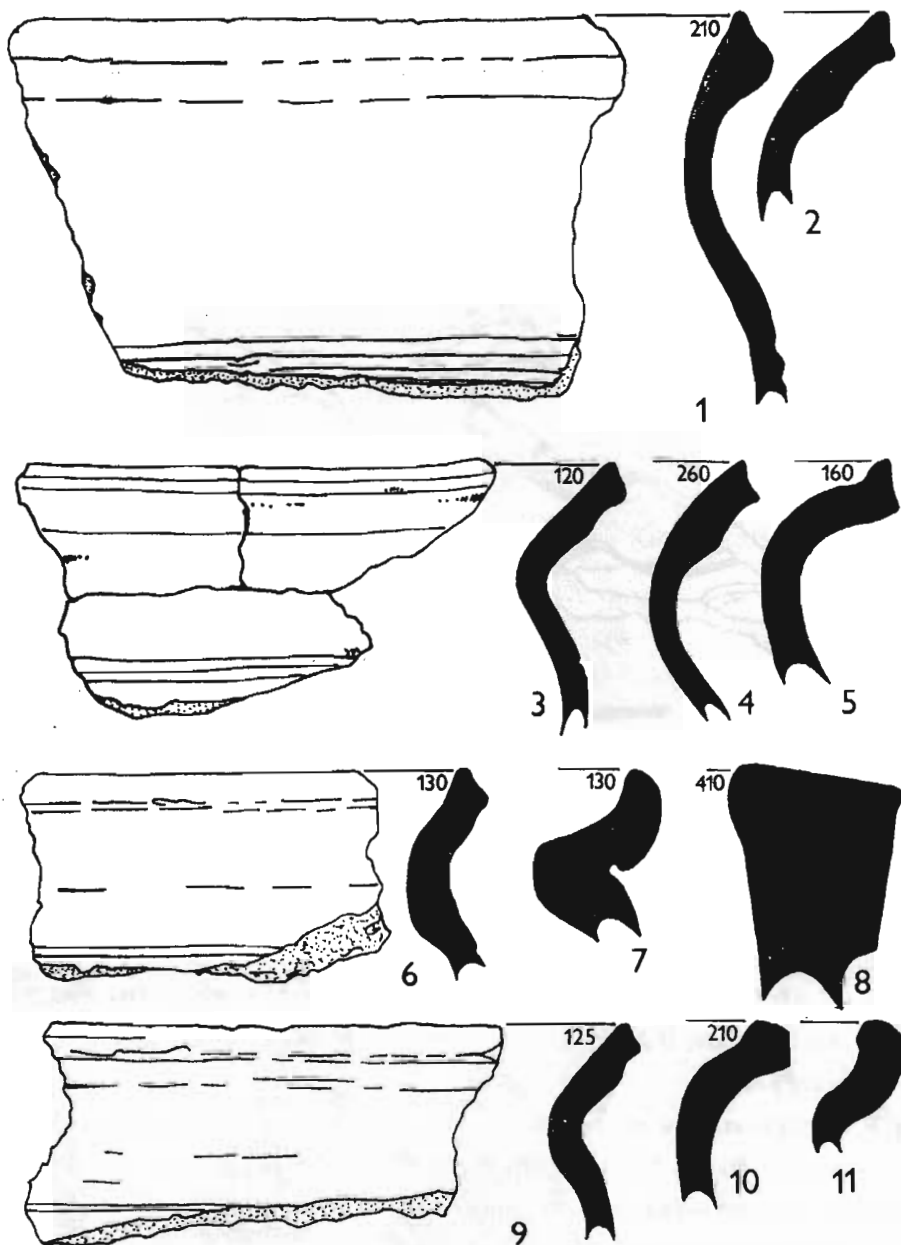
OBR. 7

Severní zeď se vstupem je lícována oboustranně, to znamená, že zde byla další zahloubená prostora, k níž náležel i fragment schodiště. Stupně jsou zapuštěny do vrstvy 4 a podle poznámky na plánu 0187 podobity spráši. Zachovány jsou 2, každý o výšce 19 cm, v předpokládané severní zdi této druhé místnosti. Schodiště je vedeno jako objekt R /fotografie D 3808/. Východní ukončení místnosti snad vymezuje jediný zachovaný kvádřík v prodloužení východní zdi 1. místnosti /označen jako objekt U/, i když situace není podle fotografie D 3807 zcela jednoznačná a může jít o náhodně přemístěný kvádřík. /Navíc je nivelačně umístěn výše než ostatní zdi. / Celá situace nicméně naznačuje, že za severní zdi čtvercové místnosti se našel další úzký prostor o rozměrech cca 385 x 90 cm, který zprostředkoval spojení mezi vnějškem a čtvercovou místností. Síla dělicí zdi mezi oběma místnostmi činí na zachovaném fragmentu 45 cm. Protože se kromě schodiště a zmíněného kvádříku nic dalšího nezachovalo, nelze vyloučit, že tato část byla dřevěná.

K vybavení místnosti patřila i kamenná skříňka /objekt T/ za východní zdi čtvercové místnosti /fotografie D 3809 a 3810/. Základem je kamenná deska, na níž jsou vztyčeny další tři, tvořící tak stěny skříňky o rozměrech 45 x 71 cm /maximální rozměr, vnitřní rozměr jen 38 x 51 cm/, čtvrtou stěnu tvoří zadní

Obr. 8-10. Nálezy př.
 č. 13037.
 Finds under acc. No.
 13037.

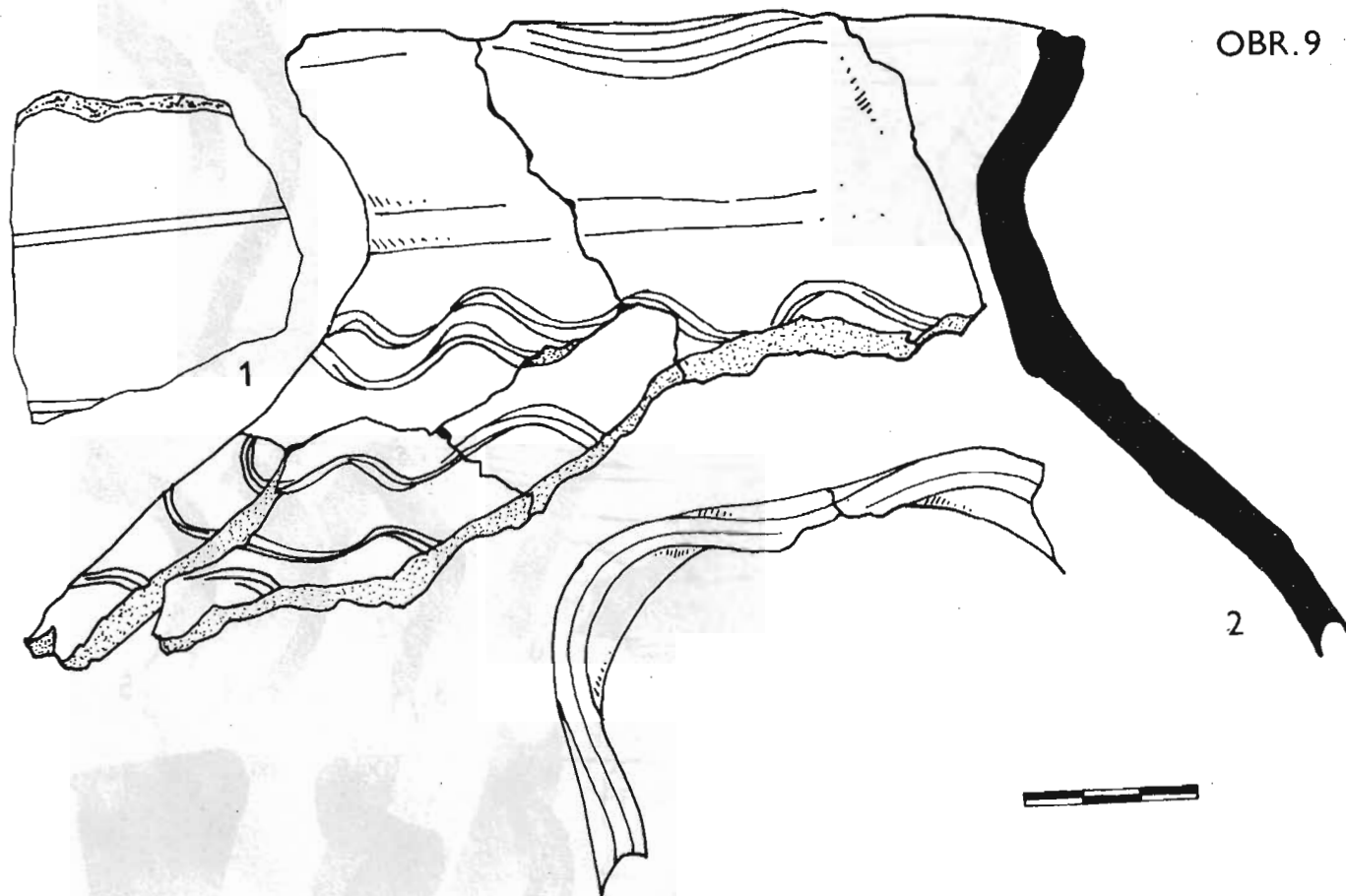
OBR. 8

strana východní zdi místnosti. Skříňka byla překryta kamennou deskou. Přístupná byla údajně vyjímatelným kvádríkem ve východní zdi /dnes to nelze ověřit; zdá se, že otazník za poznámkou o vyjímatelnosti je na místě/. Další možnou interpretací je, že jde o starší objekt neznámého účelu, který byl ve své západní stěně poničen při stavbě domu a těsné sousedství vzniklo náhodně.

Z vnitřního vybavení se nedochovalo nic, otopné zařízení nebylo zachyceno, pokud není jeho stopou ohořelá malta na kótě 257,59 m n.m. u SV rohu, tj. cca 20 cm nad podlahou. Krytinou stavby byla pravděpodobně břidlice, jak nasvědčují nalezené fragmenty /např. př. č. 13030/. Domnívám se, že vzhledem k zahlobení, nevelké síle stěn a konstrukci vstupního prostoru, neumožňující nástup do dalších pater, byla stavba jen přízemní.

3.3.2. Na ostatní ploše bylo zachyceno jen relativně malé množství objektů, většinu tvoří skupina "ohnišť" či "tavících pícek", jak je označil autor výzkumu /Borkovský 1964, 1969/. Jde převážně o mělké miskovité jamky vyplněné uhlíky či vypálené a lišící se tak od okolí. Podle dokumentace lze podat následující popis /tab. 6/:

Objekt E - V jižní stěně u jihozápadního rohu. Φ 68 cm, hloubka 30 cm, dno na kótě 258,70 cm. Zachycen na fotografii D 3800; na dně údajně zbytky uhlíků a bílý písek, na plánu 0187 označen jako "tavicí pec".

Objekt F - V jižní stěně u jihozápadního rohu, západně od předchozího, Φ 49 cm, hloubka 30 cm, dno na kótě 258,80 cm. Na fotografii D 3800, na dně také uhlíky a bílý písek, označen jako "ohniště".

Objekt G - V západní stěně přibližně uprostřed. Φ 80 cm, hloubka 25 cm, dno na kótě 258,32 cm. Zachycen na fotografii D 3801.

Objekt H - V západní stěně přibližně uprostřed. Φ 80 cm, hloubka 25 cm, dno na kótě 258,3 m. Objekty G a H spolu sousedí, ale neprotínají se. Zachycen na fotografii D 3801.

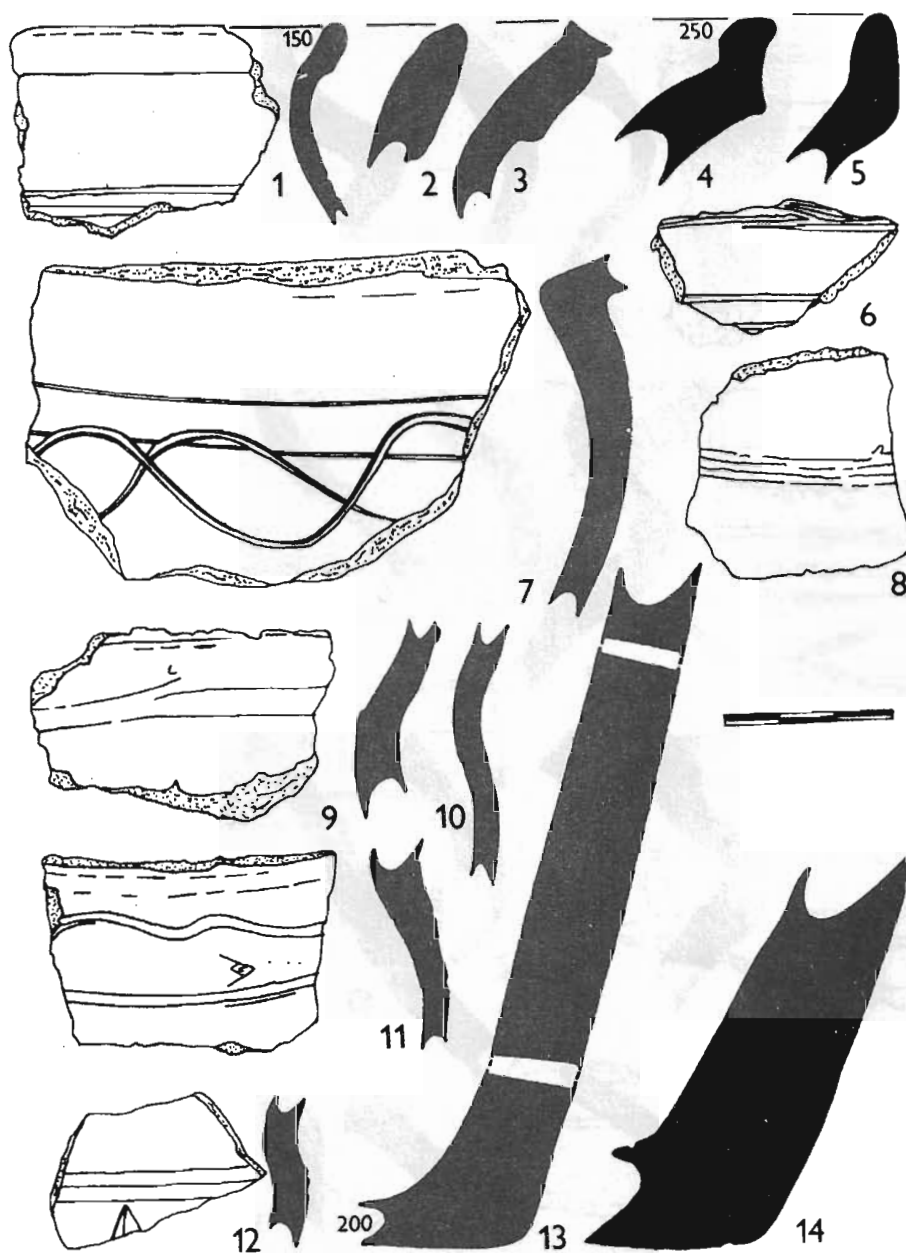
Objekt I - Situován proti objektům G a H, 345 cm od západní stěny, Φ 85 cm, hloubka neuvvedena, dno na kótě 258,32 cm.

Objekt K - Situován proti severozápadnímu nároží, 270 cm od západní stěny a 335 cm od severní stěny. Φ 85 cm, hloubka není známa, dno na kótě 258,20 cm. Z objektu pocházejí 3 střepy, pravděpodobně 2 - 3 skleněných nádobek /př. č. 12496/.

Objekt L - V severovýchodním nároží ve východní stěně, Φ 70 cm, hloubka 20 cm, dno na kótě 257,92 cm. Z objektu pochází zlomky strusky /bronzové či měděné/, př. č. 13032. Zachycen na fotografii D 3798. Pod objektem popraskaný kvádřík.

Objekt M - Uprostřed východní stěny. Φ 90 cm, hloubka 35 cm, dno na kótě 257,78 cm.

Objekt D - Zachycen pouze na profilu v jižní stěně. Zahloubený objekt charakteru zemnice /?/, jediný dochovaný rozměr činí 6 m. Dno na kótě 257,2 m n.m. Při stěnách zahloubení charakterů kulových jamek.

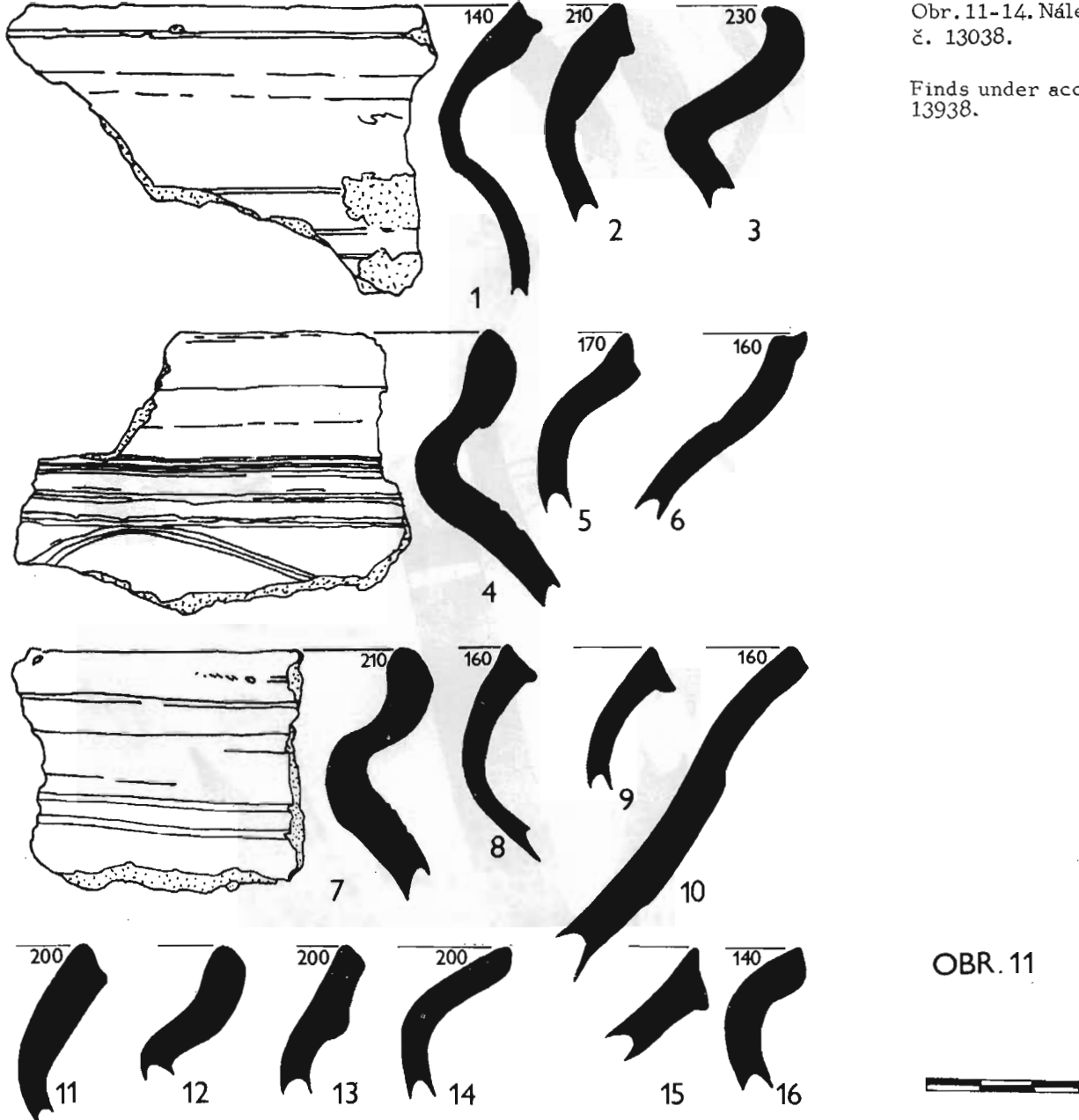
Objekt O - Dřevěné vodovodní potrubí, probíhající severní částí výkopu. Zachyceno 155 cm od severozápadního nároží v západní stěně výkopu, výkop opouští uprostřed severní stěny. \varnothing potrubí činí 17 cm, nalezeny byly také železné spojky jednotlivých rour /dnes neznámé/.

Objekt N - Kúlová jamka s otiskem po dřevěném kúlu o \varnothing 23 x 25 cm a hloubce 95 cm, dno na kótě 259,20 cm. Situována ve východní stěně, 1 m od jihovýchodního nároží. Z jamky pochází železný hřeb /př. č. 13035/. Objekt zachycen na fotografii D 3799.

3.3.3. Další objekty jsou známy jen díky profilům, pro odlišení jsou označeny malými písmeny.

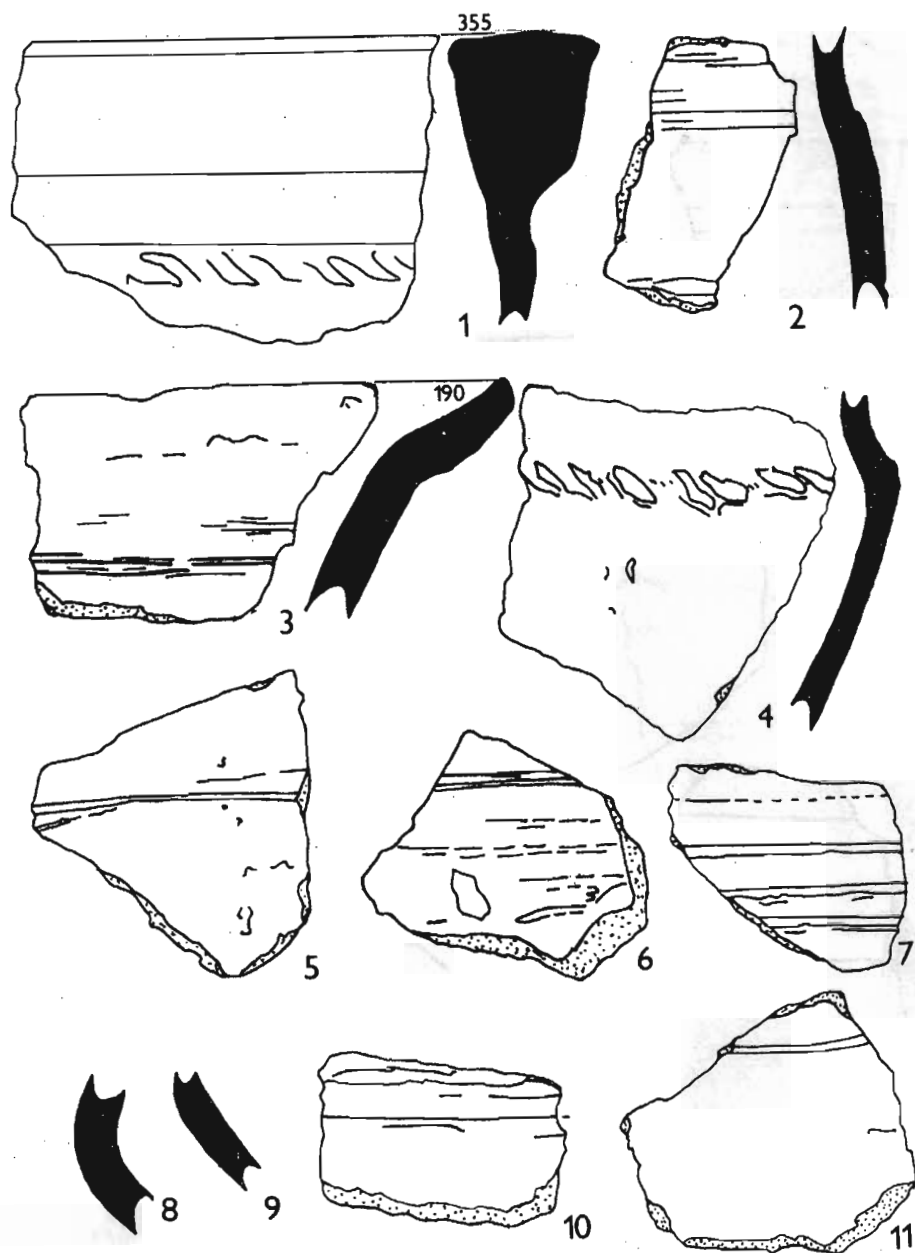
Objekt a - V severním profilu /tab. 4/, v jeho východní polovině. Označeno jako "průkop, snad za účelem získání písku". Zachovaná délka na profilu činí 860 cm, hloubka minimálně 130 cm. Výplň byla odlišná od novověkých vrstev, z kterých se zahluboval objekt do starších vrstev, charakterizovat ji však nelze. Podle profilu nelze vyloučit, že jde o dva protínající se objekty.

Objekt b - Jáma o \varnothing 190 cm a hloubce minimálně 80 cm, dno na kótě 256,8 m n.m. Zhruba uprostřed východní stěny /tab. 5/.

OBR. 11

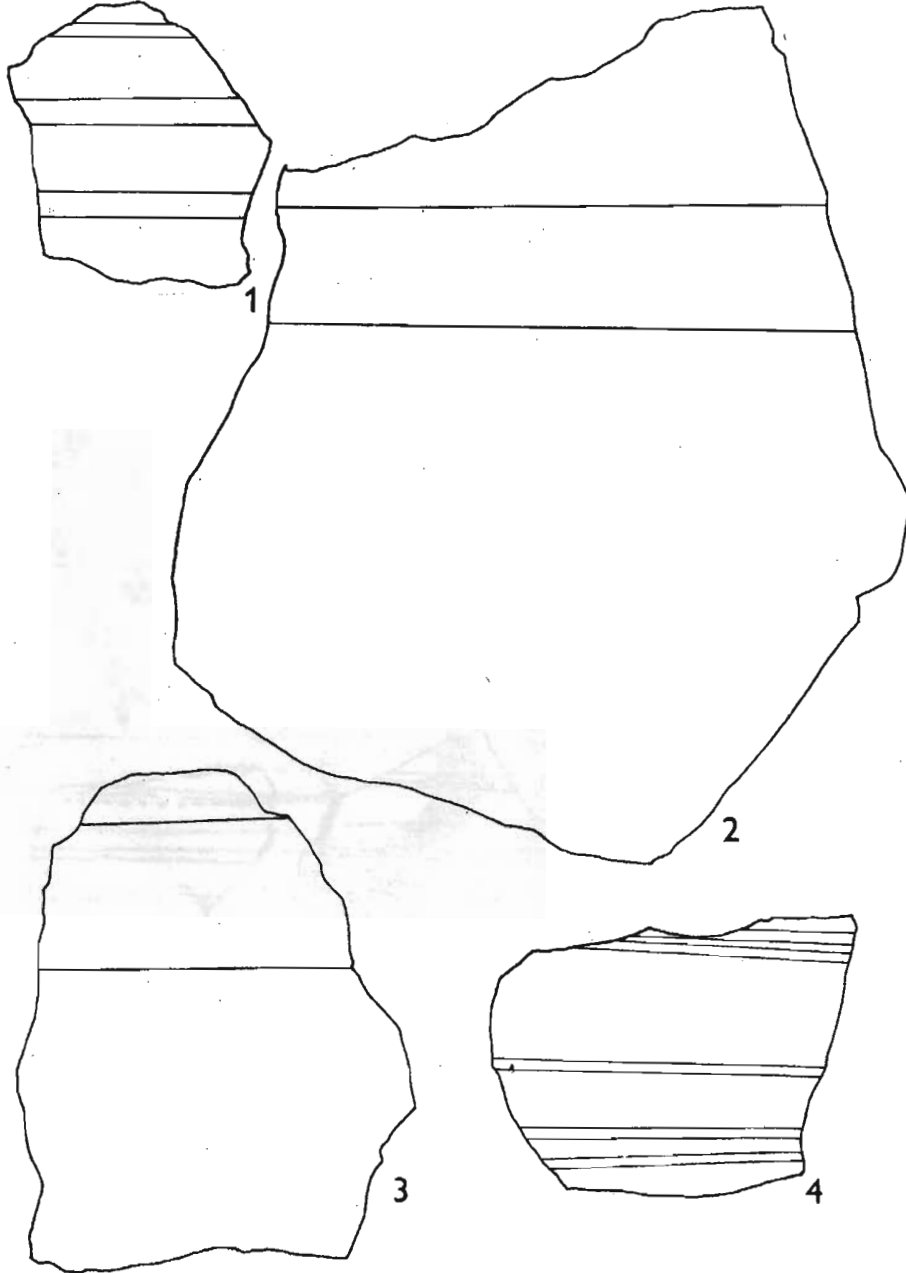
- Objekt c - Zahlubuje se z novověkých vrstev ve východním profilu /tab. 5/. Měřitelná délka 3,5, minimální hloubka 50 cm, dno na kótě 258,2 m n. m., přechází na severní profil, kde protíná /?/ nebo splývá /?/ s objektem "a".
- Objekt d - Zahlubuje se z novověkých vrstev zhruba uprostřed východního profilu /tab. 5/, zachovaná délka 6,5 m /minimálně/, minimální hloubka 150 cm, dno na kótě 258,4 m n. m.
- Objekt e - Pravděpodobně pozůstatkem objektu je i torzo vrstvy /?/ zachycené pod východní stěnou místnosti domu o délce 160 cm a maximální hloubce 7 cm /tab. 7/. Že může jít o objekt starší než dům, naznačuje skutečnost, že východní zeď domu do něj prosedá. Jeho výplň tvořila "černá zem, kosti, střepy tuhové", což je podle plánu 0187 označení pro vrstvu 4a a pocházejí z něho pravděpodobně střepy a zv. kost. př. č. 13034.
- Objekt f - Zahlubuje se z novověkých vrstev v podobě rozsáhlého narušení uprostřed západního profilu /tab. 3/. Čárkované rozhraní ho vyděluje jako samostatný objekt, i když má stejnou texturu jako vrstva 10 a objekt "O". Měřitelná délka na profilu 11,75 - 12,80 m, hloubka 40 - 70 cm. Dno na kótě 258,4 m n. m.

Shrneme-li stručně popsaná pozorování, aniž je budeme zatím interpretovat, je možno konstatovat následující fakta. Podloží je na lokalitě skloněno k severu, a to o něco výrazněji než dnes /na V profilu o 1 m, dnes o 0,6 m; na západním profilu o 1,2 m, dnes o 0,8 m/. Sklonění však není tak markantní jako na jiných lokalitách, kde to bylo možno určit /západní průčelí Hradčanského náměstí, Kanovnická čp. 73/. Výrazný horizont tvoří vrstva 4 / = vrstva C podle kap. 3.1, dále je v textu označována s vědomím jisté nepřesnosti jako raněstředověké souvrství/, jejíž nárůst musel být minimálně jednou přerušen. Objekty E, F, G, H, I, K, L a M se nacházejí na téže úrovni a tudíž tvoří poměrně výrazný horizont. Jiné popsané objekty /P+ R+ + T, D, b/ nelze synchronizovat navzájem a ani s popsaným horizontem "pícek". Další nárůst byl zřejmě plynulý, neboť výrazné přerušení je zřejmě až v úrovni dlažby - vrstvy 9 /velké jámové objekty "a", "c", "d", "f"/. Celkově je zřejmé, že řadu pozorování dnes nelze vyložit, ale pouze konstatovat. Většinu problémů by ovšem vyřešila malá zjišťovací sonda na rozhraní výkopu a neporušené plochy.

4. Rozbor archeologického materiálu

Archeologický materiál je uložen pod 17 přírůstkovými čísly, vzhledem k počtu střepů může být podána jen

OBR. 13

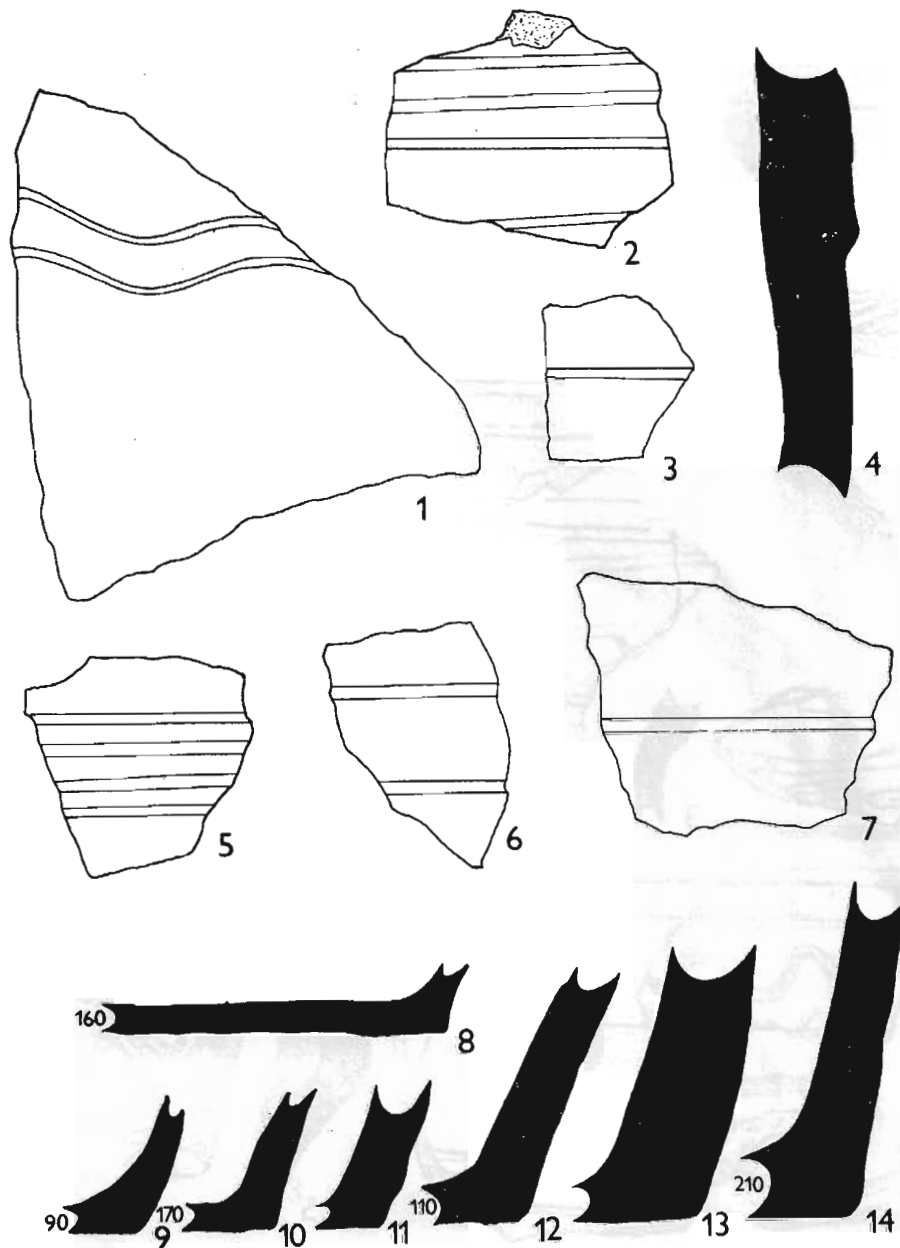
stručná charakteristika /viz tabulka/ a podrobněji je popsán materiál užitý pro datování. Zobrazen je však všechen, i ten, jehož podrobná deskripce /stejně jako nezdobených střepů/ je podána v nálezové zprávě.

4.1. Keramika

4.1.1. Chronologicky nejstarší jsou střepy jedné větší hrncovité nádoby s hnědým drsným povrchem s vystupujícím hrubším ostřivem. Nádoba není zdobena s výjimkou 4 /zachován pouze jeden, ostatní jsou dílem rekonstrukce/ výčnělků /pupíků/ na plecích, těsně pod odsazením oddělujícím hrdlo od výdutě. V zachované části dna je druhotně vybroušen kruhový otvor. Nádobu /obr. 28/ lze bez problémů datovat do klasického období únětické kultury /PDC 1978/.

4.1.2. Podstatnou část keramiky lze již při předběžném rozboru zařadit do období raněstředověkého. Protože neznáme stratigrafické vztahy mezi jednotlivými soubory /př. č. 13036 - 13040, 13034 - 12493/, zbývá nám pouze typologický rozbor s úkolem stanovit základní chronologické okruhy a tak zpětně zjistit, jak stará situace se ve výkopu nalézala. Rozbor byl veden po dvou liniích, a to typologickým posouzením zastoupení jednotlivých profilací okrajů, jak byly zjištěny pro pražskou aglomeraci /Pavlu 1971, Hrdlička

OBR. 14

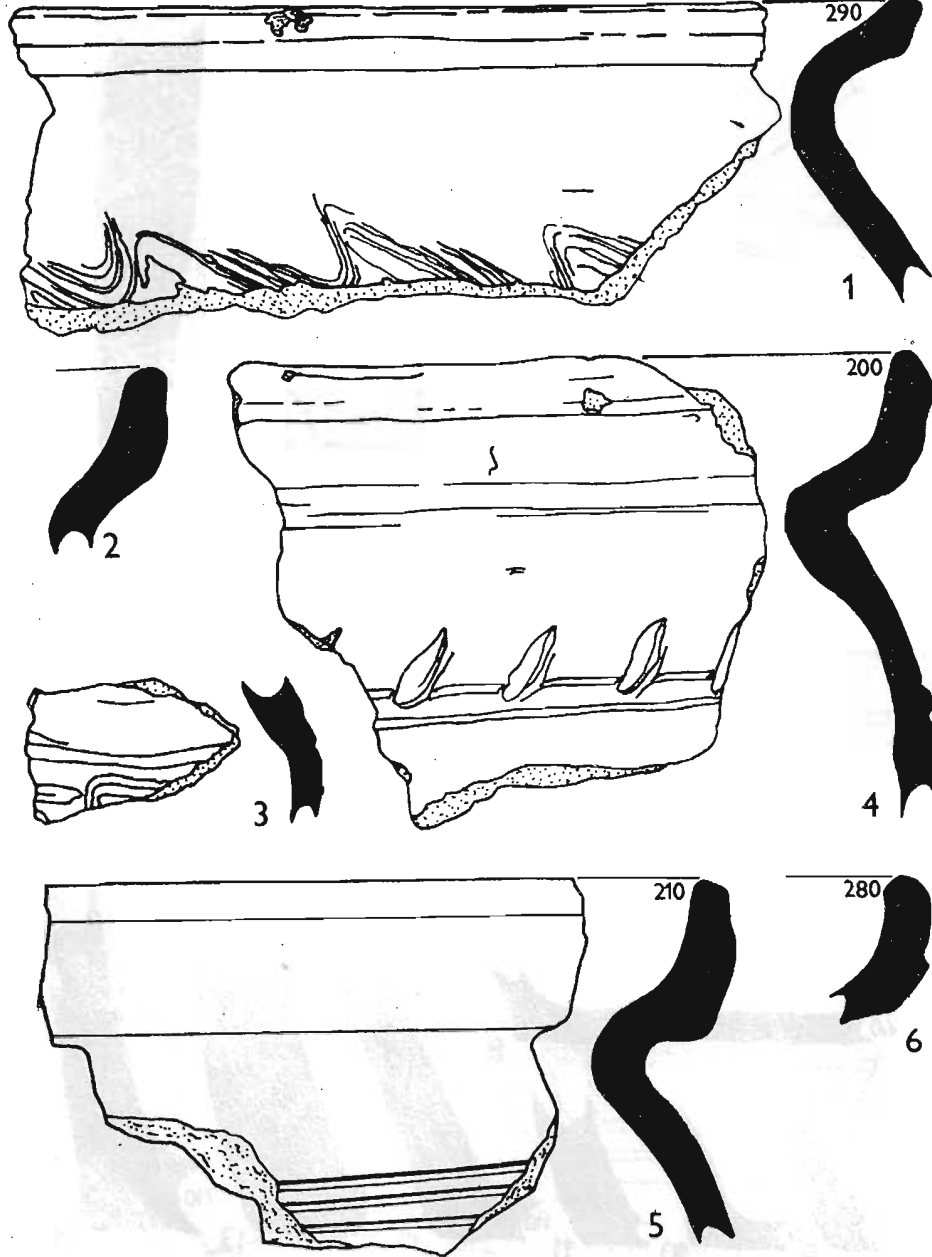

1977, Čiháková 1984/ a nezávisle na tom bylo provedeno roztřídění technologické. Nálezový soubor se vzájemnou kombinací obou hledisek rozpadl na několik menších celků, které lze poměrně dobře klasifikovat /z výše zmíněných přírůstkových čísel byly předem vyloučeny evidentně mladší intruze, např. obr. 10/1, 10/8, 16/4, 19/4, které byly posuzovány společně s př. č. 13033 a 13031/.

Jako nejstarší lze klasifikovat malou skupinu několika střepů, o nichž se domnívám, že jsou středohradištní /obr. 15/1, 16/3, 24/3/. Ve výzdobě je spojuje především užití hřebenové vlnice nebo i hřebenové linie, přičemž vlnice na okraji obr. 15/1 působí značně archaicky. Okraj samotný lze klasifikovat jako jednoduše profilovaný. Technologicky se tyto střepy již neodlišují od tzv. pražské "šedé keramiky" s krupičkovým povrchem, dosti tvrdým výpalem a převážně šedou barvou střepu /Čiháková 1984/.

Odlišný je další střep /obr. 20/2/ s jednoduše profilovaným okrajem, hrdlo je od těla odsazeno a odsazení ještě zvýrazněno plastickou lištou. Zachovaná část výzdoby sestává z jednotlivých, vzájemně se překrývajících linií hřebenové vlnice o nízké amplitudě. Střep je šedý až hnědošedý, makroskopické ostřívo je písčité, na vnější straně se zachovalo torzo písčité engoby. Materiál je pro pražskou oblast netypický, je nutno uvažovat o jiné provenienci. Nejblíže analogii lze nalézt ve středohradištním libočanském typu severozápadních Čech /Váňa 1961/.

15/1 - PH 30
16/37 PH 30-1

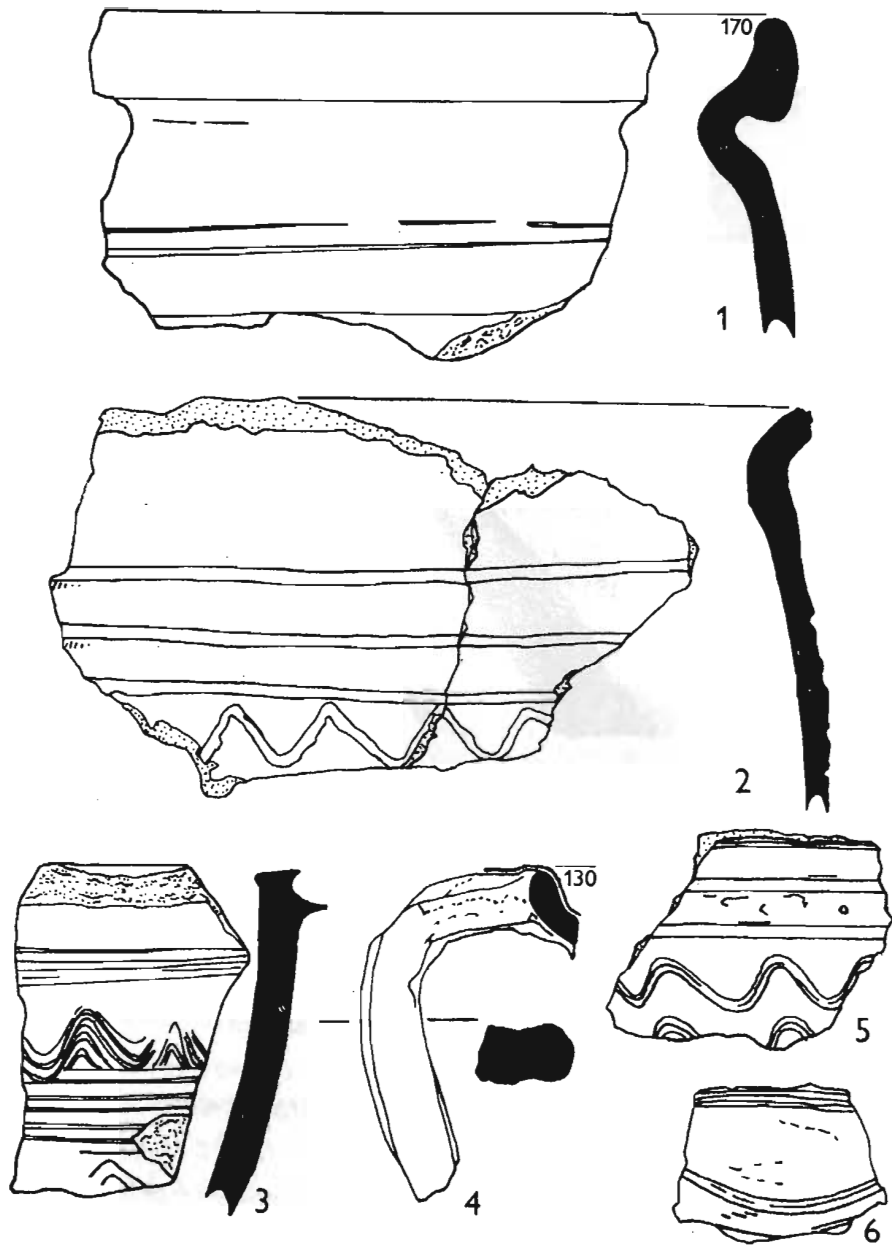
OBR. 15.

Od ostatního materiálu se liší ještě další střep /obr. 3/5/, hnědé až hnědošedé barvy. Střep je technologicky výrazně hradištní /měkký, v materiálu je přimíšeno velké množství slídy/. Klasifikovat ho lze jako středohradištní nebo mladohradištní, v druhém případě by snad byl mimopražského původu.

Největší skupinu materiálu tvoří okruh spojený technologicky i typologicky s kalichovitou profilací okraje /obr. 1/11, 8/7, 11, 10/5, 11/3, 4, 7, 12; 15/2, 4, 5, 6; 16/1; 18; 19/1, 2, 3, 7, 9; 20/1, 5/, profilací podhrdlí se k nim hlásí ještě další střepy /10/7, 11; 16/2, 5/. Vnitřní vývoj je dosud předmětem diskuse /Čiháková 1984/, nicméně lze zjistit, že v našem souboru jsou zastoupeny jeho nejstarší formy s prožlabením na vnější straně okraje /obr. 18; 15/2/, zastoupeny jsou i formy kladené do období jeho největšího rozkvětu /Čiháková 1984/, tj. s výzdobou nehtovitými vrypy /obr. 15/4/ či jinak rozloženou vlnicí /obr. 19/2/. Pouze typologicky jsou odlišné o něco mladší tzv. archaicky zduřelé okraje /obr. 10/2, 3/. Technologicky stejně jsou provedeny i některé jednoduše profilované okraje /obr. 11/11; 19/8/.

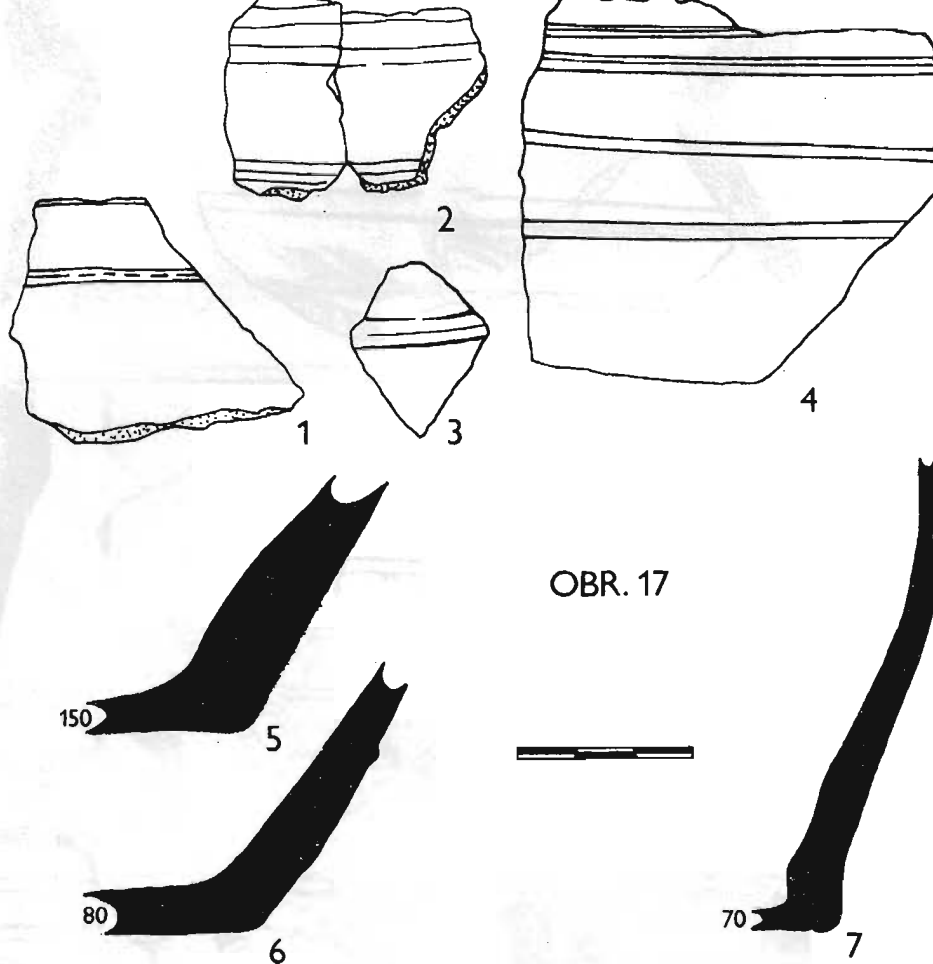
Do okruhu již technologicky odlišného a následného klasického zduřelého okraje patří kromě příznačných typů /obr. 1/2, 7, 10; 4/2; 8/2, 4; 11/1, 2/ i ne zcela typický okraj /obr. 1/5/ a materiálem také 1 střep /obr. 6/4/. Chronologicky je tak dosud nesporně pokryto období 11. - počátku 13. století. U kali-

OBR. 16

chovitých okrajů nejsou zatím jasné jeho počátky, sahá zřejmě nejméně do 10. století /Čiháková 1984/. Okraje zduřelé vyznívají v 1. pol. 13. století.

Keramika příznačná pro 13. století je již technologicky pestřejší, hlavním vodítkem je zde typologický rozbor. I tak se vyčleňují dva výrazné okruhy. Prvním je skupina bíle malované keramiky /Durdík 1983/, okraje jsou jednoduše profilované /obr. 4/1+3; 8/1/, bíle malované jsou i střepy na obr. 6/1, 5; 14/6 a tři nezdobené. Střep - obr. 6/5 - je pravděpodobně z lahve. Druhou skupinu tvoří keramika podobná nálezům ze Sekanky /Richter 1982/. Jde zejména o od hrdla odsazené výdutě, přičemž na odsazení je výzdoba provedena šikmými vseky nebo jejich deriváty /obr. 1/4, 5/3, 12/4, 1/1?/, do stejného okruhu patří i fragment lahve s ústím formovaným do čtyřlístu /obr. 9/2/, analogie lze nalézt i pro misky - pokličky /obr. 11/6, 12/3, 23/. Část produkce je provedena v tuhovém materiálu /zejména obr. 1/1, 5/3, 12/4, navíc ještě 11/14 a 2 střepy obr. 7/2, 12/, které nelze typologicky klasifikovat. Zastoupeny jsou i tzv. technické misky /obr. 1/3, 8, 9, 12; 5/1; 11/10/, v rámci 12. - 13. století zřejmě průběžné. Průběžné jsou i velké zásobnice z tuhového materiálu /obr. 2; 3/1, 2; 6/3; 7/4, 10; 8/8; 10/13, 14; 12/1; 13/2, 3; 14/4, 13/ a střep ze zásobnice s velkým vzhůru vytaženým okrajem /obr. 10/4/ a materiálem "hradištního" charak-

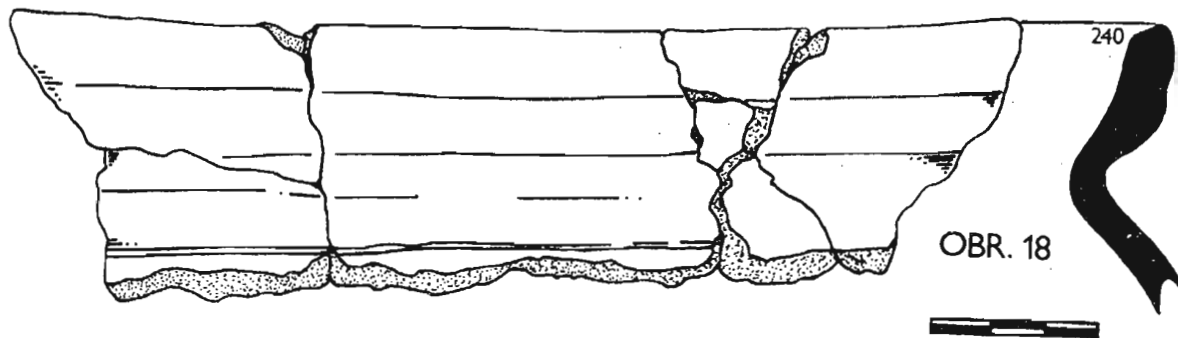

teru /hnědé až hnědošedé odstíny často s červeným nádechem, hrubší písčité ostřívo/, jaký má i několik dalších střepů /obr. 1/6; 7/5/. Ostatní okrajové fragmenty, vesměs jednoduše profilované, lze zařadit do 13. století, upřesnění však není možné /obr. 6/2; 8/3, 5, 6, 9, 10; 11/5, 8, 9, 13, 15, 16; 19/5, 6; 24/1/.

Vzhledem k charakteru souboru nemá tvarová klasifikace příliš velký význam, přesto byla provedena alespoň pro orientační představu. Z 97 určitelných jedinců jich 64 /65,98 %/ náleží hrncům, 21 /21,65 %/ zásobnicím, 8 technickým miskám /8,25 %/, 2 ostatním miskám /2,06 %/ a po 1 lahvi s ústím do čtyřlístu /1,03 %/ a 1 lahvi /1,03 %/.

Malý soubor keramiky pochází z mladšího období. V popisu nejsou jednotlivé střepy spojeny s žádnou konkrétní vrstvou, také typologický rozbor může být vzhledem k početnosti souboru a jeho nevýraznosti jen povšechný. Některé střepy lze bez problémů zařadit do 15. století /obr. 10/1, 8; 19/4; 26/3, 2?/. Jednostranně glazované střepy jsou fakticky průběžné od 15. století dále /obr. 16/4; 26/4, 5, 7; 27/4, 5/. Jedním z nejmladších je zlomek z tzv. berounského zboží /obr. 26/9/, které se vyskytuje po polovině 16. století /Matoušek - Scheufler 1980, 1984/. K mladým záležitostem náleží i zlomek německé kameniny z Muskau /obr. 26/12/, datovatelný na konec 17. event. na samý počátek 18. století /Horschik 1978/.

Malou skupinu tvoří zlomky kachlů. V souboru př. č. 13031 jsou dva okrajové zlomky zeleně glazovaného kachle s pravouhlejším ústím /obr. 27/1, 2/, které oba prošly druhotně ohněm. Spolu s nimi byl odevzdán i přepálený hnědozeleně glazovaný zlomek čelní vyhřívací stěny komorového kachle, pravděpodobně s částí křídla heraldické /?/ orlice /obr. 27/3/. Nejbližší analogie, kterou se mi podařilo zjistit, je také jen zlomek ze sbírky MMP Praha /Richterová 1982, tab. 21/1, 2/, datovaný do 2. pol. 15. stol., kam lze datovat i všechny tři popsané zlomky. Je zřejmé, že důvodem jejich vyřazení z používání bylo značné přepálení /požár?/, a proto byly vyvezeny jako odpadový materiál /do obj. "a"?.

V souboru př.č. 13033 jsou tři zlomky kachlů z čelních vyhřívacích stěn /26/12, 14, 15/, jeden z nich je zeleně glazován a místo komory měl pravděpodobně jen lištu /obr. 26/15/, z lišty pochází také zlomek okraje /obr. 26/13/. Jde tedy nejspíše až o výrobky 17. století. O něco starší, ze 16. století, je zlomek kachle s výrazně renesančním palmetovým plasticky provedeným motivem /obr. 25/2/.

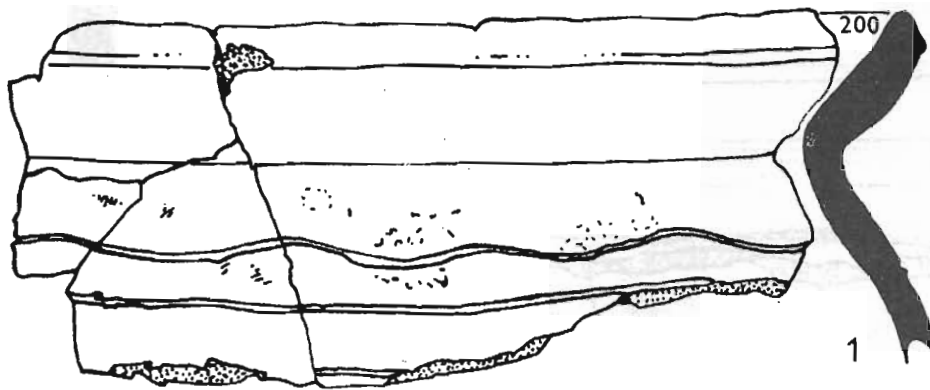
Sporné, ale mimořádně kvalitní jsou fragmenty čelní prořezávané stěny a vlastní niky výklenkového kachle /nebo kachlů/ /obr. 29/1-9; 30/, označené "východní stěna výkopu", ale nezapsané v přírůstkovém seznamu. Důvody nezapsání dnes neznáme /pokus o rekonstrukci?/, není tedy zcela jisté, zda nepocházejí odjinud. Jde celkem o 15 zlomků s motivem složité gotické kružby z jemného světlehnědého materiálu bez patrného ostřiva. Základní motiv byl vyřezán z plátu hlíny položeného na dřevěné desce, jejíž otisk je na zadní straně patrný. Snad až dodatečně /po připojení ke kachli?/ byly propichovány drobné kruhové otvory v jemných záhybech kružby, zadní strana nebyla po tomto zásahu začištěvána. Podobné kachle jsou datovány od konce 14. do konce 15. stol. /Richterová 1982/, nejbližší analogie byla nalezena přímo v areálu Pražského hradu, kde je datována na konec 14. až poč. 15. století /Smetánka, v tisku/. Velmi pravděpodobně šlo o týž motiv, technologické provedení je však pečlivější a materiál jemnější.

4.2. Nekeramické nálezy

Nekeramických nálezů je k dispozici jen malé množství, navíc se jich část ztratila. Na rozdíl od keramiky je však možné díky shodě okolností většinu z nich připsat do stratifikované situace. Mezi nálezy je zastoupeno železo /4.2.1./, sklo /4.2.2./, kosti /4.2.3./, struska /4.2.4./ a kámen /4.2.5./.

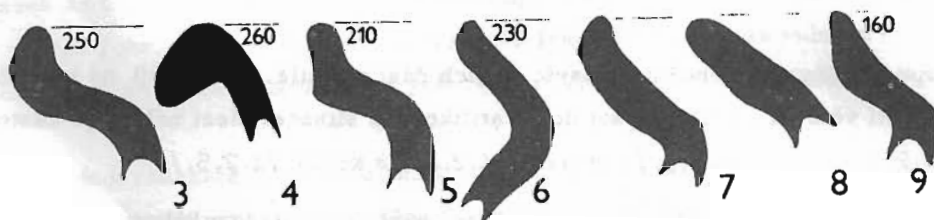
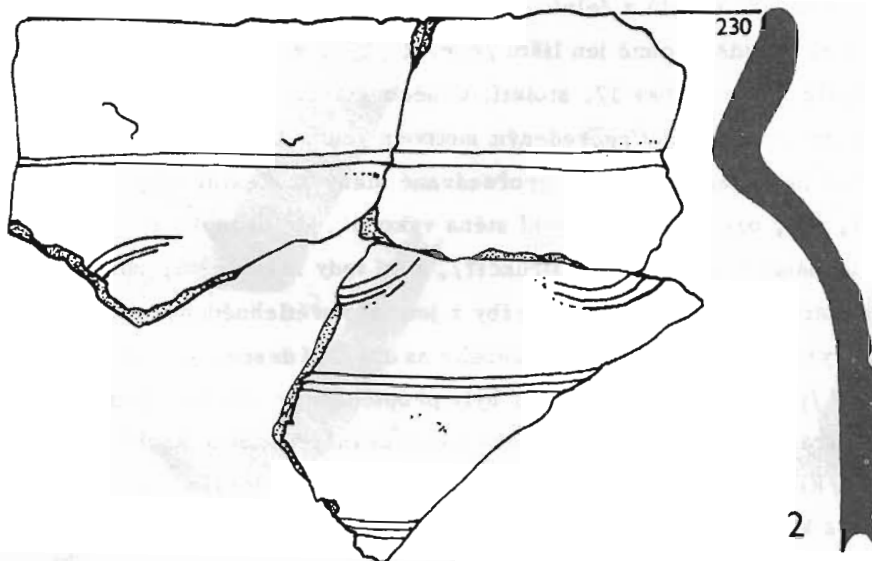
4.2.1. **Železo.** Z železných předmětů se dochoval pouze železný hřeb /obr. 24/4/ z kůlové jamky /obj. N/ v jihovýchodním rohu výkopu. Sám o sobě je chronologicky necitlivý, podle profilu je zmíněná jamka mladší než raněstředověké souvrství /vrstva 4/. Udidlo /?/, odevzdané spolu se střepy př.č. 13038 je nezvěstné, snad náleželo ranému středověku /střepy př.č. 13038 pocházejí z vrstvy 4/. Nezvěstný a tudíž blíže nedatovatelný je železný předmět odevzdaný s kostmi př.č. 13041. Ztraceny jsou i železné spojky jednotlivých dřevěných rour vodovodu /obj. O/, zahroubený z novověké vrstvy 11 do starších vrstev.

4.2.2. **Sklo.** Z objektu "K" - "ohnišť" či "pícky" pocházejí 3 střepy ze skleněných nádob /př. č. 12496/. Jeden nezdobený okrajový zlomek je pravděpodobně z číše /obr. 24/5/. Stejnou sflu i zabarvení skla má i střep ze spodní části, opět s největší pravděpodobností číše /obr. 24/6/. Nelze rozhodnout, náleželi-li oba jedné nádobě, ale velikost střepu ze dna / \varnothing 110 mm/ se zdá svědčit pro dvě. Třetí střep ze střední části dna je silnější a mnohem zkorodovanější než oba předchozí. Pro pokročilou korozi nelze určit původní zabarvení skla. Můžeme tedy s největší pravděpodobností uvažovat o třech nádobách. Jejich pozice v objektu "K" je zjevně sekundární, ale umožňuje je datovat v rámci vrstvy 4, a to nejspíše do 13. století. Nižší datování do 11. a 12. století je nutno považovat vzhledem k výskytu skla u nás /Hejdová - Frýda - Šebesta - Černá 1984/ za málo pravděpodobné.

Obr. 19-22. Nálezy př.
č. 13040.

Finds under acc. No.
13040.

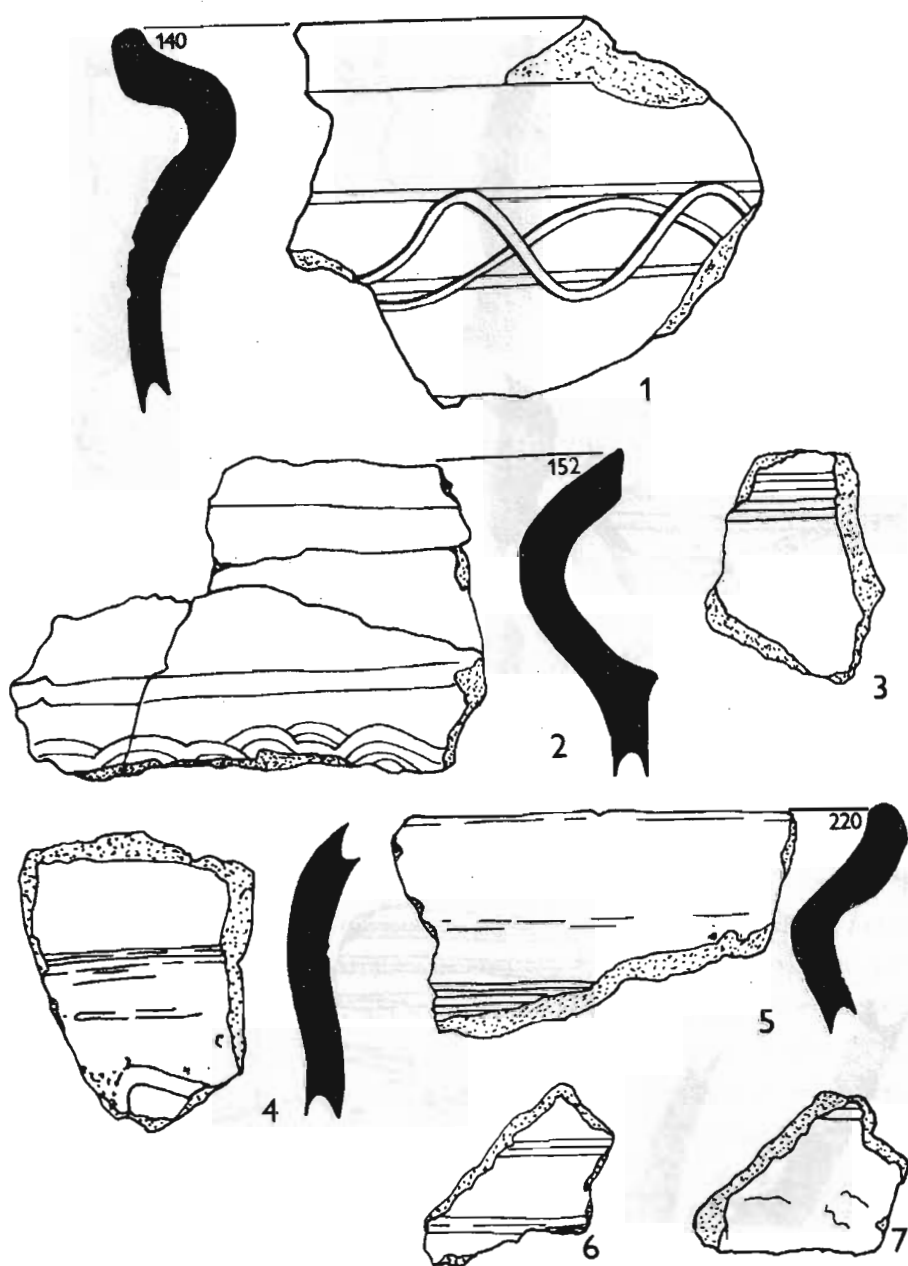
OBR. 19

4.2.3. **Kosti.** Spolu s ostatními nálezy bylo odevzdáno i 95 zvířecích kostí, z toho dva zlomky parohu. Z hlediska hmotné kultury jsou pro nás nejzajímavější oba zlomky parohu /bez inv.č. - pochází ze souboru "východní stěna bazénu"/, dokládající opracování této suroviny. Paroh byl rovněž odříznut a poté z něho byl oddělen 40 mm vysoký špalík. Vzhledem k tomu, že ostatní nálezy lze datovat od konce 14. stol. do 16. stol., jsou stejně staré i oba parohy. Stopy řezání a dělení na 7 dalších kostech souvisí spíše s konzumací masa než s jejich zpracováním na kostěné předměty.

4.2.4. **Struska.** Z objektu L - "píčky pocházejí zlomky měděné či bronzové strusky /př. č. 13032/. Dokládají tak nejspíše funkci objektu. Jak bylo výše řečeno, náleží objekt do raněstředověkého souvrství - vrstvy 4. Datování nelze v rámci tohoto intervalu upřesnit. Stopou strusky či bronzového předmětu je také otisk ve formě zelené skvrny na 1 zvířecí kosti /mezi souborem př. č. 13033/, která pochází z vrstev 5 - 11. Můžeme ji datovat podle keramických nálezů z týchž vrstev od 15. století výše.

4.2.5. **Kámen.** Mezi nálezy z kamene je nejvíce zlomků břidlicové krytiny, většinou ve formě amorfních zlomků, pouze některé mají zachován šikmo seseknutý okraj, nalezeny byly uvnitř i vně kamenného do-

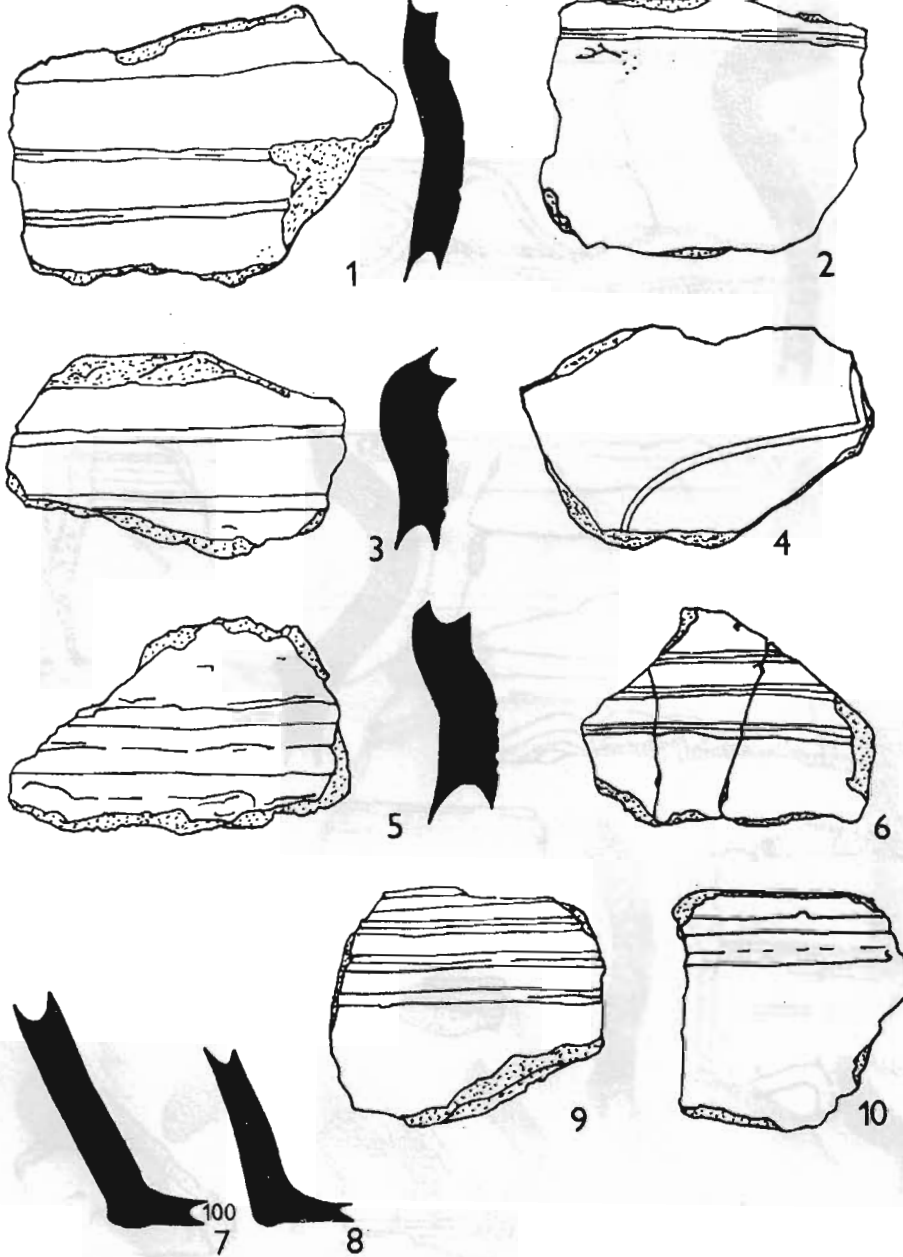
OBR. 20

mu /obj. P/, lze tedy soudit, že tvořily krytinu tohoto domu. Celkem jde o 12 zlomků. Datovat je můžeme existencí domu.

Další kamenný předmět nálezce tak zaujal, že přesně zaznamenali místo nálezu na rozhraní podloží a raněstředověkého souvrství - vrstvy 4. Jde o kámen /př. č. 12495/ ve tvaru zploštělého válce / \varnothing 39 - 47,5 mm, 212 mm dlouhý/ beze stopy po jakémkoli opracování. Hornina je na nalezišti evidentně cizí, byla sem jistě přinesena. Účel není jasný, mohlo by jít o brousek. Stejně tak nelze předmět datovat, výkopce jej podle zápisu považoval za pravěký, což nelze ani doložit ani vyvrátit, v těsném kontaktu s pravěkými střepey však nalezen nebyl. Vzhledem ke stratigrafické pozici může být pravěký, středohradištní i raněstředověký.

Mezi keramikou byly dále zjištěny 2 úlomky hornin /opět na lokalitě cizí, a tedy přinesené/ a dvě hrudky malty /v jednom případě s hlazenou ploškou do černa ohořelou/. Všechny tyto nálezy pocházejí z vrstvy 4. Jen zmínkou na plánu O187 je doložena existence "kamenné koule" z interiéru domu - obj. P.

OBR. 21

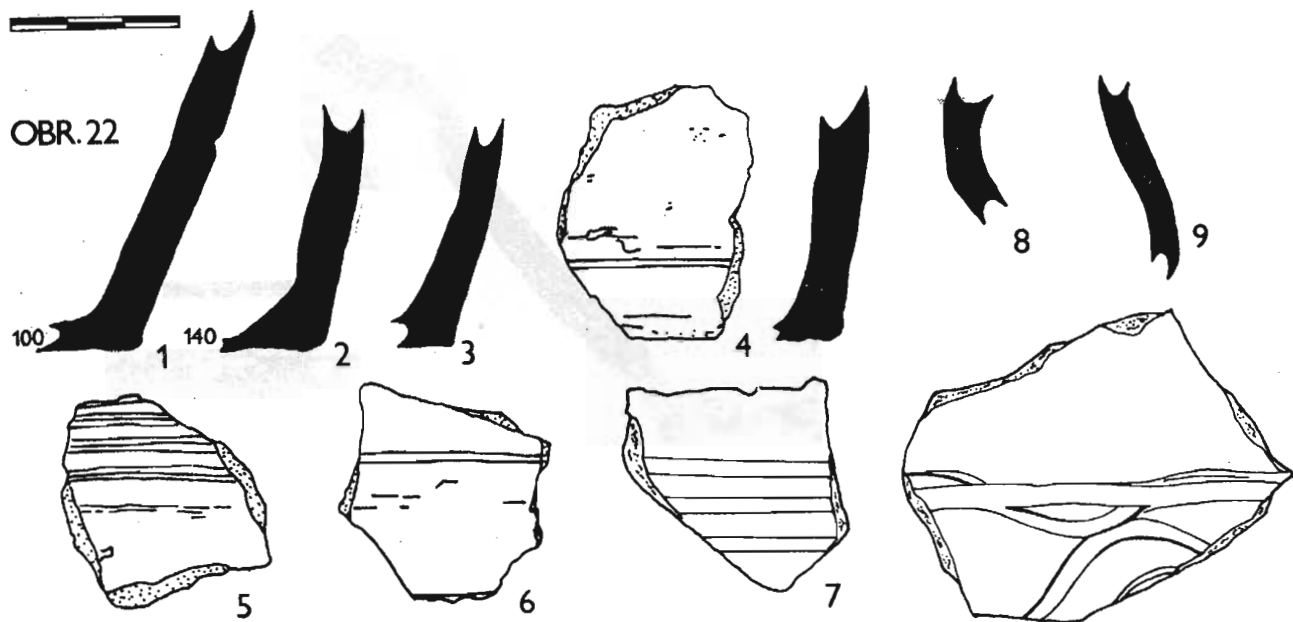
5. Nástin vývoje osídlení na zkoumané ploše

Již z předchozího výkladu vyplynulo několik faktorů, limitujících možnosti poznání původní nálezové situace. Známý počet objektů a z toho odvoditelný obraz osídlení je nutno považovat za minimální a ani toto minimum nelze vždy jednoznačně vyložit.

Nejstarší zjištěné osídlení dokládá keramika únětické kultury. Předpokládaná sídlištní vrstva byla /pravděpodobně deduktivně/ vydělena až dodatečně při zpracování /Borkovský 1964, 1969/, a to zřejmě z existence keramiky. Zmíněná keramika pochází prokazatelně pouze z jediné nádoby. Střepey byly nalezeny na jednom, na plánu vyznačeném místě. Je pravděpodobnější, že šlo o objekt, jehož charakter nám však uniká. Pravděpodobně nešlo o hrob, lidské kosti nebyly nalezeny. Mohly však být také zcela stráveny. V každém případě se zdá, že objekt byl na celé ploše výkopu ojedinělý.

Pak následoval v osídlení dlouhý hiát. Středohradištní osídlení je doloženo keramikou vytříděnou ze souboru z vrstvy 4. Dva z popsaných střepey /obr. 24/3/ byly nalezeny v mělkém zahloubení, doloženém pod východní zdí domu /objekt "e"/. Na účel a interpretaci je nutno vzhledem k nedostatečným informacím rezignovat. K dispozici je pouze údaj o dochované hloubce - 7 cm a známe také jeden rozměr délkový - 160

OBR. 22

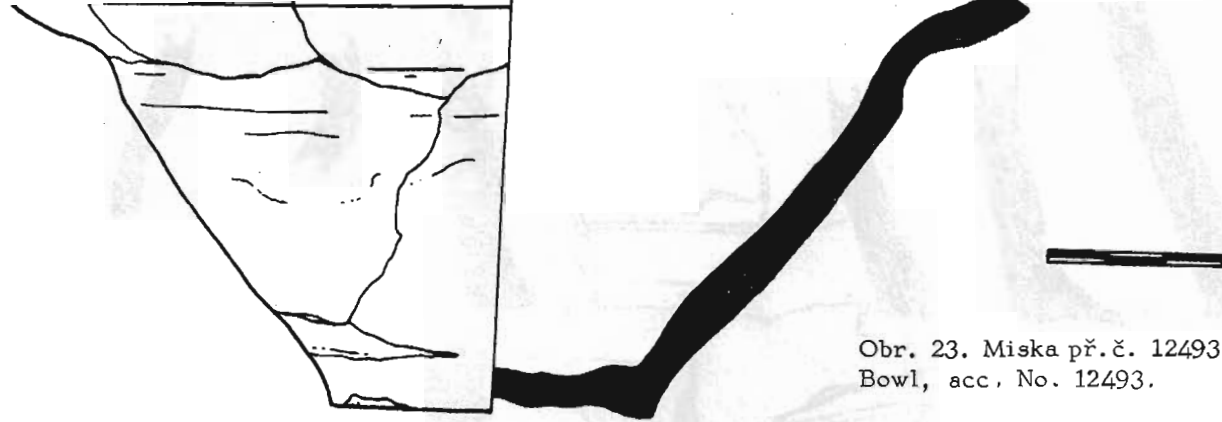

cm /viz výše/. Ani o jednom z nich však nevíme, je-li to údaj maximální. Vrstva příslušející k tomuto osídlení, pokud existovala, nebyla rozeznána. Nelišila se nejspíše svým charakterem od vrstvy 4. Podle dochované dokumentace se svou výplní od této vrstvy nelišil ani objekt "e". Vzhledem k množství nálezů nebylo středohradištní osídlení pravděpodobně příliš intenzivní, podle technologické vyspělosti keramiky ho můžeme řadit spíše na závěr středohradištního období. Do 10. století je datován i tzv. libočanský typ /Váňa 1961/, kam je řazen jeden ze střepů, dokládající tak kontakt se severovýchodními Čechami /směna?/.

Osídlení, které na něj navázalo, bylo zřejmě pak již nepřetržité, jak vyplývá z rozboru keramiky. Další fázi lze doložit od 11. století až přibližně do 1. poloviny 13. století, do nástupu keramického okruhu, nejlépe reprezentovaného souborem ze Sekanky /Richter 1982/. Je otázkou, zda chybění červeně maľované keramiky a některých pro tento okruh charakteristických nových tvarů /konvice, džbány, hrnky s pří-
mým okrajem/ je způsobeno náhodným stavem dochovaného nálezového fondu nebo je tím naznačeno, že se zde tento keramický okruh z neznámých důvodů nerozvinul. Nálezy je doloženo zpracování mědi či bronzu.

Celé toto dlouhé období je v terénu charakterizováno 60 - 80 cm silným souvrstvím, které se muselo skládat z několika vrstev podobného či stejného charakteru, které nebyly při výzkumu rozeznány. Lze to odvodit ze vztahu vrstvy 4 ke kamennému domu, která podle dokumentace dům částečně podkázela, vyplňovala i překrývala. Stratigraficky je to vyloučené, a proto je nasnadě uvedená interpretace. Závažný je pro nás vztah uvedené architektury /domu - obj. P/ k vrstvě 4. Na základě archeologických indicií nelze dům přesně datovat. Nutně musel spadat do intervalu vymezeného trváním vrstvy /tj. 11. - 1. pol. 13. stol./.

Podle architektonické formy, tj. užití kvádříků, jde o objekt románský. Deskripce objektu ukázala, že šlo o jednoduchý typ se čtvercovou místností a pravděpodobně úzkým obdélným prostorem zprostředkujícím vstup z venku. Vzhledem ke stavu dochování nelze dokázat, jestli i tento úzký prostor byl zděný. Podobně půdorysně uspořádaných, ovšem celokamenných domů známe z pražského městského jádra několik, např. čp. 449-I v Jilské ulici, 156-I v Husově ulici či v rozvinutější podobě např. čp. 122-I /informace o domech čerpány z Čarek 1947/. S výjimkou čp. 449-I jde však o formy architektonicky i dispozičně bohatší. Typologické přiřazení Hradčanského domu k ostatním k datování také nepřispívá, protože přesněji datován není ani jeden z uvedených domů. Obecně jsou pražské románské domy až na několik výjimek řazeny do 2. pol. 12. stol. - 13. stol. /např. Líbal 1983/. Novou možnost datování ukázal J. Muk na základě metrologického rozboru, kde se podařilo vyčlenit skupinu domů, datovaných do 2. pol. 12. stol. /Muk 1986/. Do stejné skupiny patří i náš dům, rozměr větší místnosti odpovídá čtverci o straně 13 modulů, severní úzký prostor

Obr. 23. Miska př.č. 12493.
Bowl, acc. No. 12493.

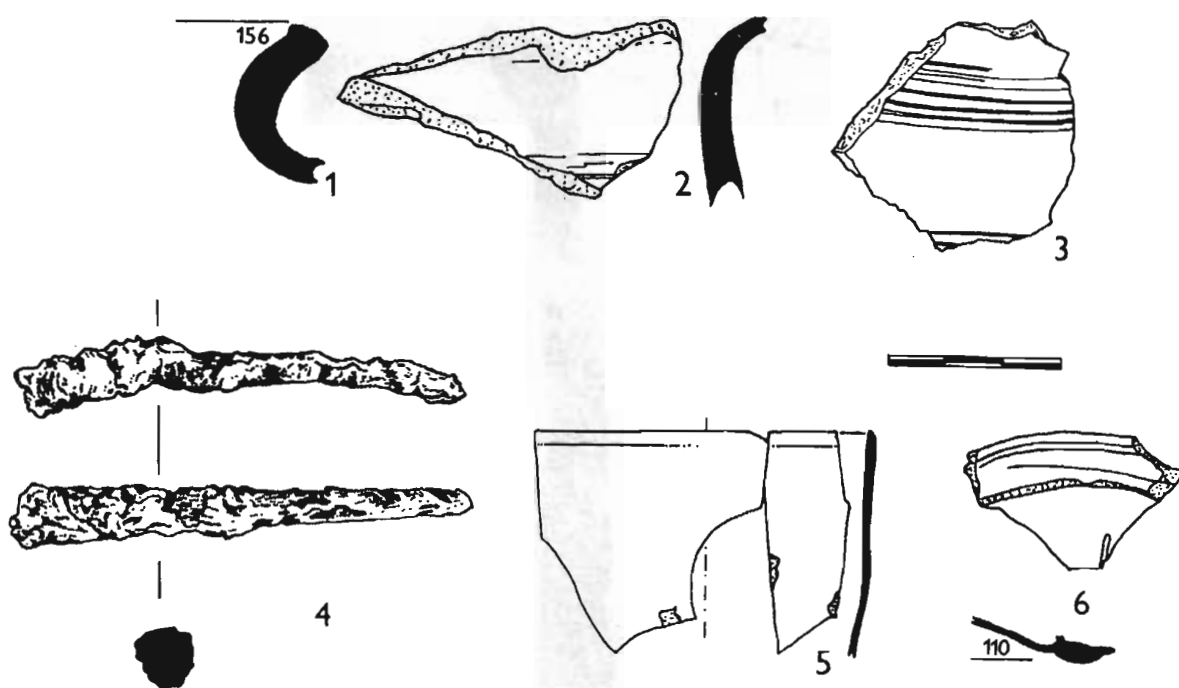
měl rozměr 13 x 3 moduly, šíře dělicí zdi mezi místnostmi činí 1,5 modulu. Dům by tedy byl postaven ve 2. pol. 12. stol. Jak dlouho existoval, nelze určit a ani proč zanikl. Vzhledem k historickým souvislostem přicházejí v úvahu dvě základní možnosti. Objekt zanikl během válečných událostí na poč. 14. stol. /Čarek 1966/ nebo až při založení města Hradčan, které bylo lokováno na odlišném půdorysném systému. Sociální interpretace ukazuje na výjimečné prostředí, protože jde o zatím jediný objekt toho druhu na Hradčanech, navíc ve velmi exponované poloze před hlavním vstupem do Pražského hradu. V archeologickém materiálu ukazuje na jistou výjimečnost přítomnost dutého skla, nejméně 3 nádob. V literatuře dům zakotvil jako kupecký /Borkovský 1964, 1969/ na základě existence kamenné schránky ve východní zdi domu, schránka není ovšem z domu přístupná jednoznačným způsobem. Navíc, i kdyby k domu náležela, jeho "kupeckost" nedokazuje; schránka na cenné předměty mohla být součástí objektu. Různé schránky ve zdech, až jiné konstrukce, jsou běžnou součástí vybavení pražských románských domů /Čarek 1947/. Sám se domnívám, že jde spíše o náhodnou superpozici dvou různě starých objektů, byť i tak má "schránka" nejasnou funkci. Kromě domu existovaly v ploše výkopu další objekty, jejich chronologický a funkční vztah k obj. P nelze dnes už zjistit.

Archeologické nálezy ukazují, že v dalším dlouhém období, representovaném vrstvami 5 - 11, fungovalo náměstí nejspíše jako volná plocha, žádné stopy zástavby nebyly zachyceny. Minimální množství nálezů lze datovat do širokého rozmezí 15. - 18. století. Zcela chybí nálezy a objekty 14. století, může jít o náhodný jev, daný velikostí souboru, ale také o stopu mladších úprav náměstí, při které by byly zmíněné vrstvy /vrstva ?/ odstraněny.

Funkci otevřené plochy dokládá existence dřevěného vodovodu /obj. O/. Kúlovou jamku "N" nelze samozřejmě interpretovat ani přiřadit k nějaké konstrukci. Nesporným dokladem náměstí je vrstva 9 /valouny dláždění, k němu náleží i jeho podklad vrstva 8/. Z této úrovně se do starších úrovní zahlubují velké jámové objekty /např. obj. "a", "b", "c", "d", "f"/ lze funkčně vyložit jen s jistou pravděpodobností. Domnívám se, že jde o jámy na stavební odpad. Rozhodně se nemohlo jednat o "průkop za účelem získání písku pro okolní stavby". Podle dosavadních vědomostí netvoří písek nikde v prostoru Hradčan podloží. V případě, že by jámy obsahovaly stavební odpad, koresponduje to nejspíše s velkým stavebním ruchem v období renesance /Poche 1958/. Tento závěr může zůstat pouze na úrovni pracovní hypotézy.

Poznámky k vývoji středověkého osídlení Hradčan

Výzkum v roce 1944 poprvé bezpečně doložil raně středověké osídlení sídliště v prostoru Hradčan přímým nálezem sídlištního objektu, který patří až dodnes k nejdůležitějším. Raně středověké sídlištní objekty, zachycené již dříve při výzkumu na Loretánském náměstí v l. 1934-5 nebyly jako takové interpretovány /k to-

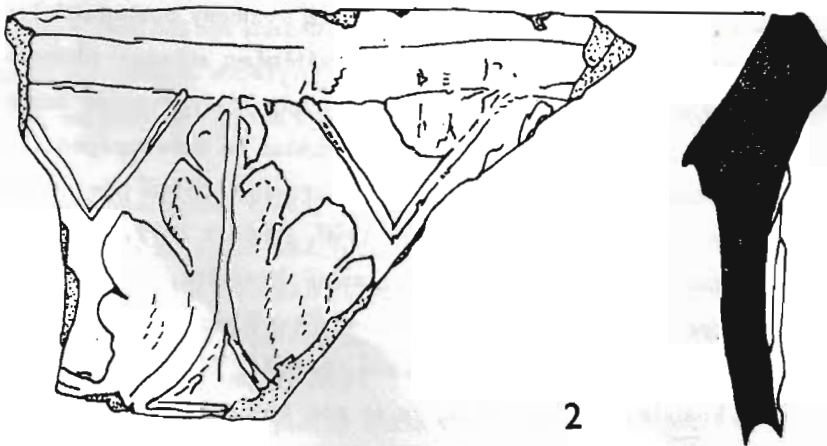
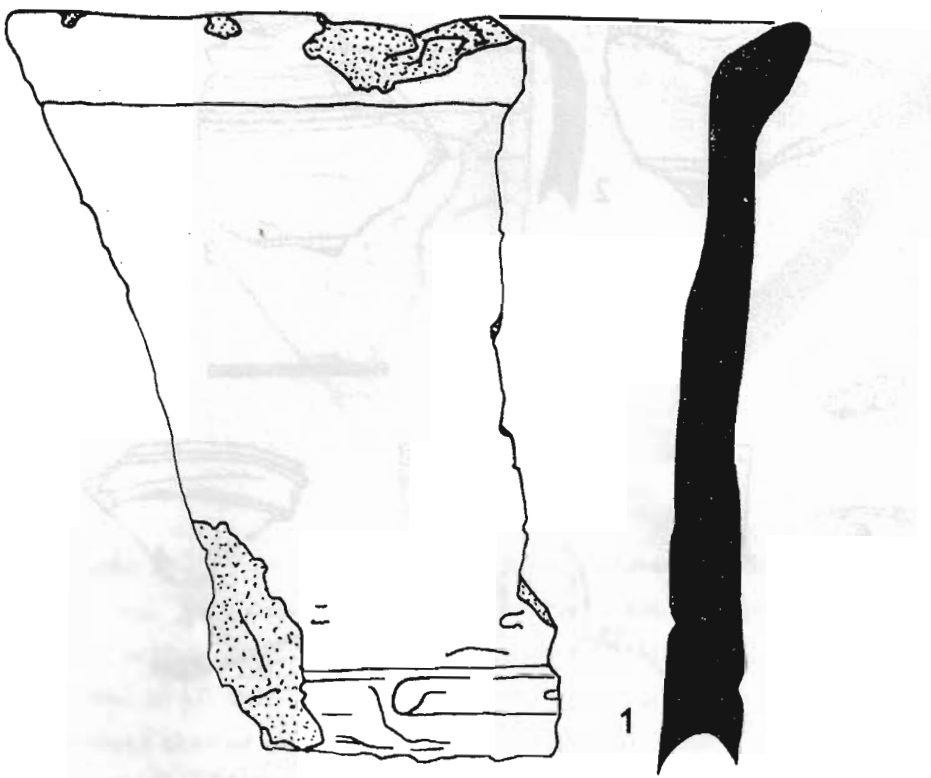

Obr. 24. 1, 2 - nálezy př. č. 13041; 3 - př. č. 13034; 4 - př. č. 13035; 5, 6 - př. č. 12496.
1, 2 - finds under acc. No. 13941; 3 - acc. No. 13034; 4 - acc. No. 13035; 5, 6 - acc. No. 12496.

mu Frolík 1986/. Dnešní význam tkví v tom, že jde o doklad dlouhodobého nepřetržitého osídlení, které je pro Hradčany předpokládáno /Ječný et al. 1984/, ale pro které nachází doklady až výzkumy posledních let /Kanovnická čp. 73 - Frolík 1983, Loretánské náměstí - Olmerová 1984/. Ke zjištěnému středohradištnímu osídlení lze podle zatímních poznatků říci, že je o něco mladší než Pražský hrad. Interpretovat tento fakt při velmi řídké mosaice výzkumů je zatím předčasné. Důležité je zjištění kontaktu se severozápadními Čechami. Přímo vyslovovaná nebo mlčky předpokládaná hypotéza o neosídlenosti prostoru přímo před Hradem jako místu trvale vystavenému vojenskému nebezpečí a devastaci /Čarek 1966, Janáček 1977, Vančura 1976, Vilímková 1983 cituje Tomka/ lze také odmítnout poukazem na jiná významná hradiště, kde zřejmě podobné obavy v sídlení před vstupy nebo na snadných přístupech nebránily /namátkově např. Žatec - Bubeník - Uhlíková 1977, Hradec Králové - Richter - Vokolek 1975, 1977, Plzeň - Beneš - Richter 1976, zde bylo v prakticky stejné poloze dokonce sídliště s kostelem/. Ani doklad, že se zde bojovalo /r. 1309, viz Čarek 1966/ nevyklučuje zástavbu. Románský dům nejspíše z 2. pol. 12. století vyvrací hypotézu o poklesu nebo ústupu zdejšího osídlení po obležení a vyhoření Pražského hradu v roce 1142 /Janáček 1977, Janáček 1983 s velmi opatrnou formulací/.

V poslední době se objevily úvahy o vztahu románských domů a zahloubených obytných objektů /Dragoun 1984, srovnej též Hrdlička 1983, 1984/. Dům na Hradčanském náměstí nese rysy obou typů. Stavěn je z kvádříků, severní zeď je naprosto pravidelná, dokonce s částí dveřního vstupu, zřejmě s ostěním. Naopak další tři zdi jsou vlastně jen obezděním zahloubené části, zde provedeným mimořádně pečlivě, jak se to u zemnic dosud nevyskytlo /snad jen Špaček 1984, srovnej Dragoun 1984/. Chci tím na tento příklad pouze upozornit, přímé srovnávání by potřebovalo více průkazných příkladů. Vzájemné ovlivňování je ovšem možné již vzhledem k současnému výskytu obou typů objektů v těsném sousedství /Hrdlička 1983/.

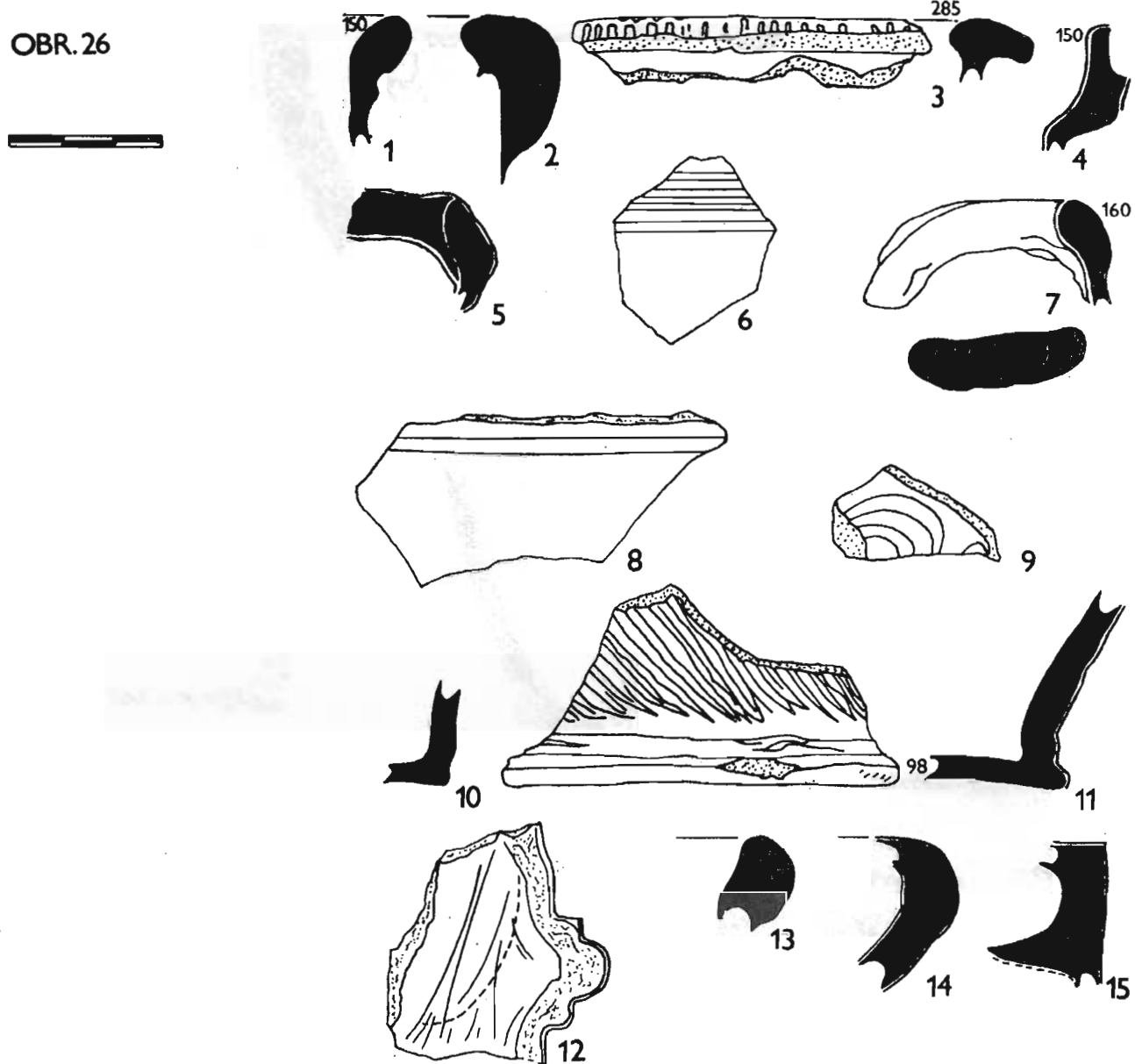
Na závěr ještě jednu poznámku v oblasti ochrany archeologických památek. Dům z Hradčanského náměstí nebyl totiž po skončení výzkumu zlikvidován, jak by se mohlo na základě dnešních zkušeností zdát.

OBR. 25

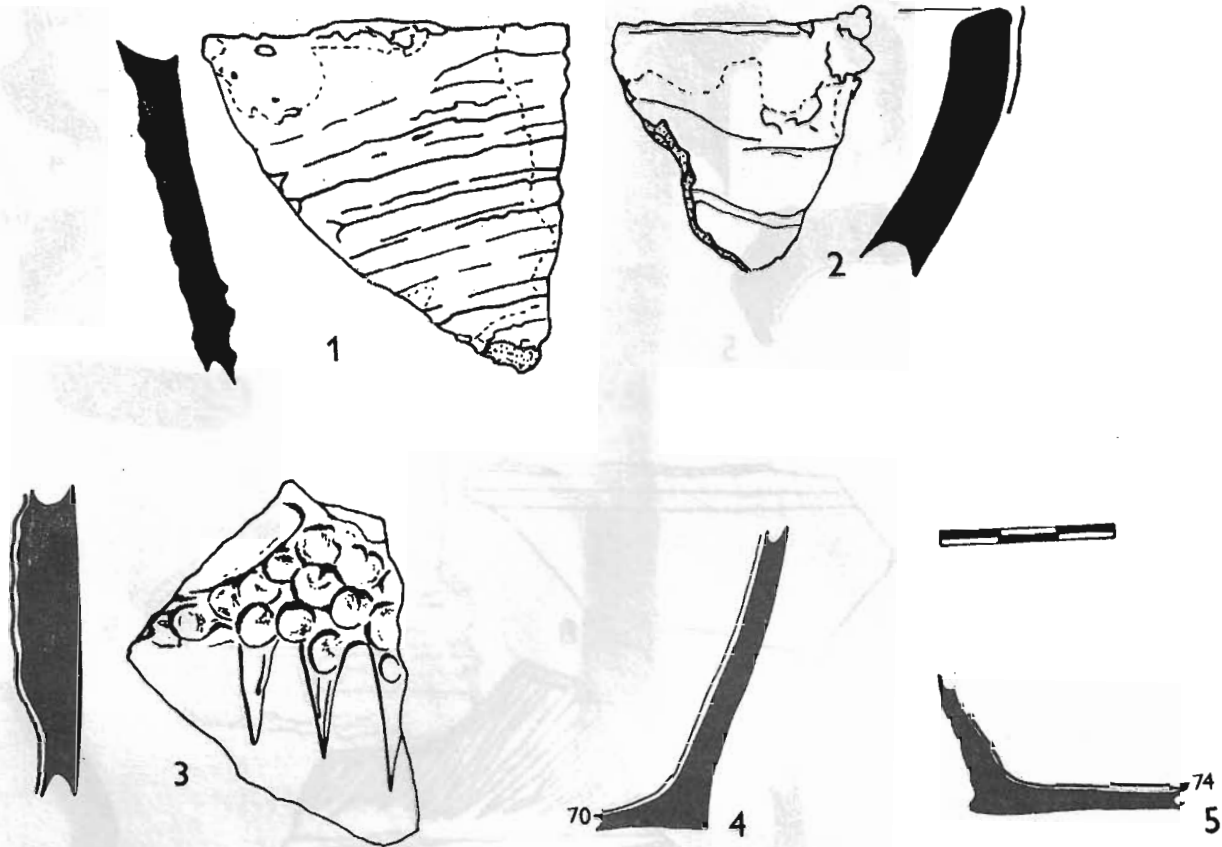

I přes značně nepříznivé podmínky /rok 1944/ výzkumu, jistě naprosto minimální finance byl dům díky iniciativě několika obětavých jedinců /víme minimálně o arch. Janákovi a dr. Borkovském/ rozebrán a přenesen pod III. hradní nádvoří. Je to jednoznačným dokladem toho, že likvidace významných stavebních památek objevených současnými archeologickými výzkumy, často podložena ekonomickými argumenty, není tak nezbytná.

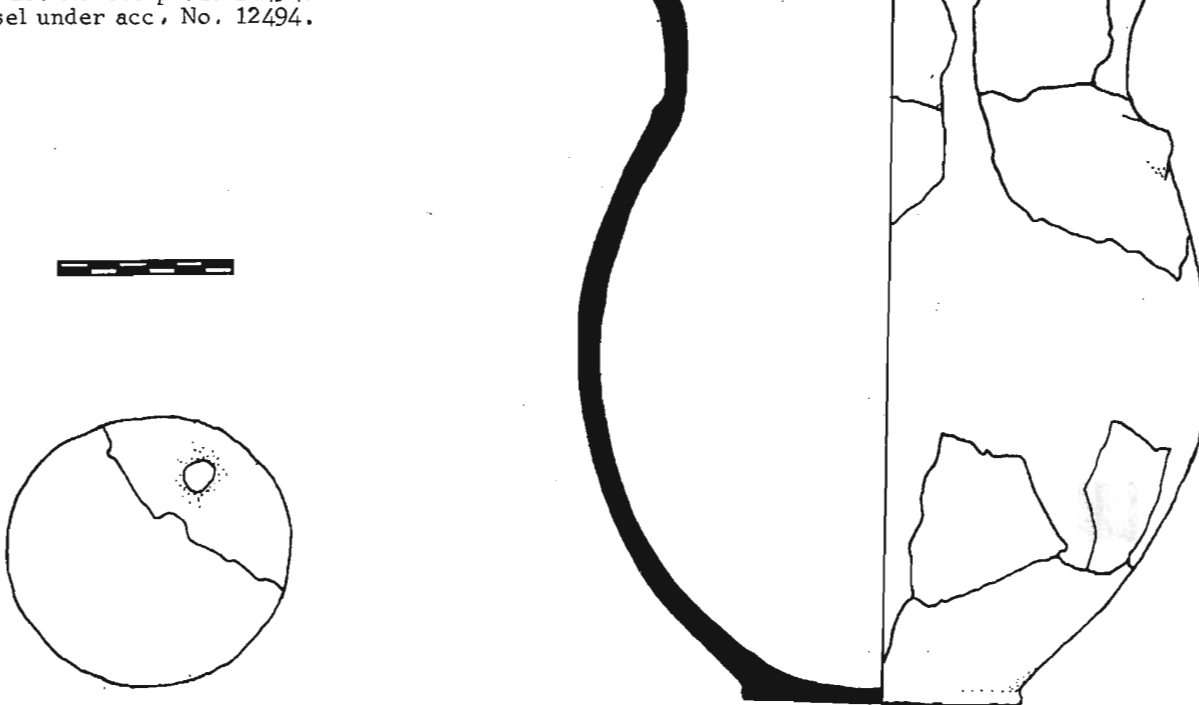
Seznam použité literatury

- Beneš, A. - Richter, M. 1976: Příspěvek k dějinám osídlení Starého Plzně ve 13. století, Sborník Západočeského musea - Historica I, 67-75.
- Borkovský, I. 1964: Od počátků pravěkého osídlení k Praze slovanské, in: Dějiny Prahy. Praha.
- 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat. Praha.
- Bubeník, J. - Uhlíková, O. 1977: K počátkům města Žatce, in: Středověká archeologie a studium počátků měst, 34-48.
- Čarek, J. 1947: Románská Praha. Praha.
- 1966: K rekonstrukci vývoje a rozlohy raně feudální Prahy, PSH, 10-43.
- Čiháková, J. 1984: Pražská keramika 11.-13. století, in: Ječný et al., Praha v raném středověku. Jeden ze současných pohledů na vývoj středověkého města, ArchPrag 5, 257-262.
- Dragoun, Z. 1984: K otázce vztahu středověkých zahloubených obytných objektů a románských domů, Documenta Pragensia IV, 73-83.
- Frolík, J. 1983: Zpráva o záchranném výzkumu v čp. 73 v Kanovnické ulici, Archiv ARÚ ČSAV čj. 2829/83.

Obr. 27. Nálezy př. č. 13031.
Finds acc. No. 13031.

- Frolík, J. 1986: Osídlení západního předpolí Pražského hradu před vznikem města Hradčan, AR XXXVIII, 73-85.
- Hejdová, D. - Frýda, F. - Šebesta, P. - Černá, E. 1983: Středověké sklo v Čechách, AH 8, 243-266.
- Horschik, J. 1978: Steinzeug 15. bis 19. Jahrhundert. Von Bürgel bis Muskau, Dresden.
- Hrdlička, L. 1977: Předběžné výsledky výzkumu v paláci Kinských v Praze 1 na Starém Městě, in: Středověká archeologie a studium počátků měst, 199-215.
- 1983: Nástin vývoje reliéfu historického jádra Prahy ve středověku, ArchPrag 5, 197-209.
 - 1984: Strategie a taktika současného archeologického výzkumu v historickém jádru Prahy, AR XXXV, 609-638.
- Janáček, J. 1977: Malé dějiny Prahy. Praha.
- 1983: Úvodem, in: Praha středověká, 7-47. Praha.
- Ječný et alii, 1984: Praha v raném středověku. Jeden ze současných pohledů na vývoj přemyslovského města, ArchPrag 5, 211-288.
- Líbal, D. 1983: Praha románská-Architektura, in: Praha středověká. Praha.
- Matoušek, V. - Scheufler, Vl. 1980: Nálezy novověké keramiky v Berouně, Vlastivědný sborník Podbrdská 18, 53-57.
- - 1983: Raně novověké berounské zboží ve světle archeologických výzkumů v Berouně, AH 8, 189-196.
- Muk, J. 1986: Numerická interpretace rozměrů pražských románských domů, AH 11, 267-270.
- Olmerová, H. 1984: Praha 1 - Hradčany, Loretské náměstí, NŽ čj. CXV, PSSPPOP, nepubl.
- Pavlu, I. 1971: Pražská keramika 12.-13. století.
- PDČ 1978: Praveké dějiny Čech. Praha.
- Poche, E. 1958: Prahou krok za krokem. Praha.

Richter, M. 1982: Hradištko u Davle, městečko ostrovského kláštera. Praha.

Richter, M. - Vokolek, V. 1975: Hradec Králové na počátku dějin. Hradec Králové.

- - 1977: Počátky Hradce Králové ve světle archeologických nálezů, in: Středověká archeologie a studium počátků měst, 13-27.

Richterová, J. 1982: Středověké kachle. Praha.

Smetánka, Z. 1988: Gotický prolamovaný kachel z Pražského hradu. Castrum Pragense I, 177-180.

Špaček, L. 1984: Výzkumy v Petrské čtvrti. Příspěvek k datování hmotné kultury, ArchPrag 5, 71-80.

Váňa, Z. 1961: Slovanská keramika zabrušanského typu v severozápadních Čechách, PA LII, 465-475.

Vančura, J. 1976: Hradčany a Pražský hrad. Praha.

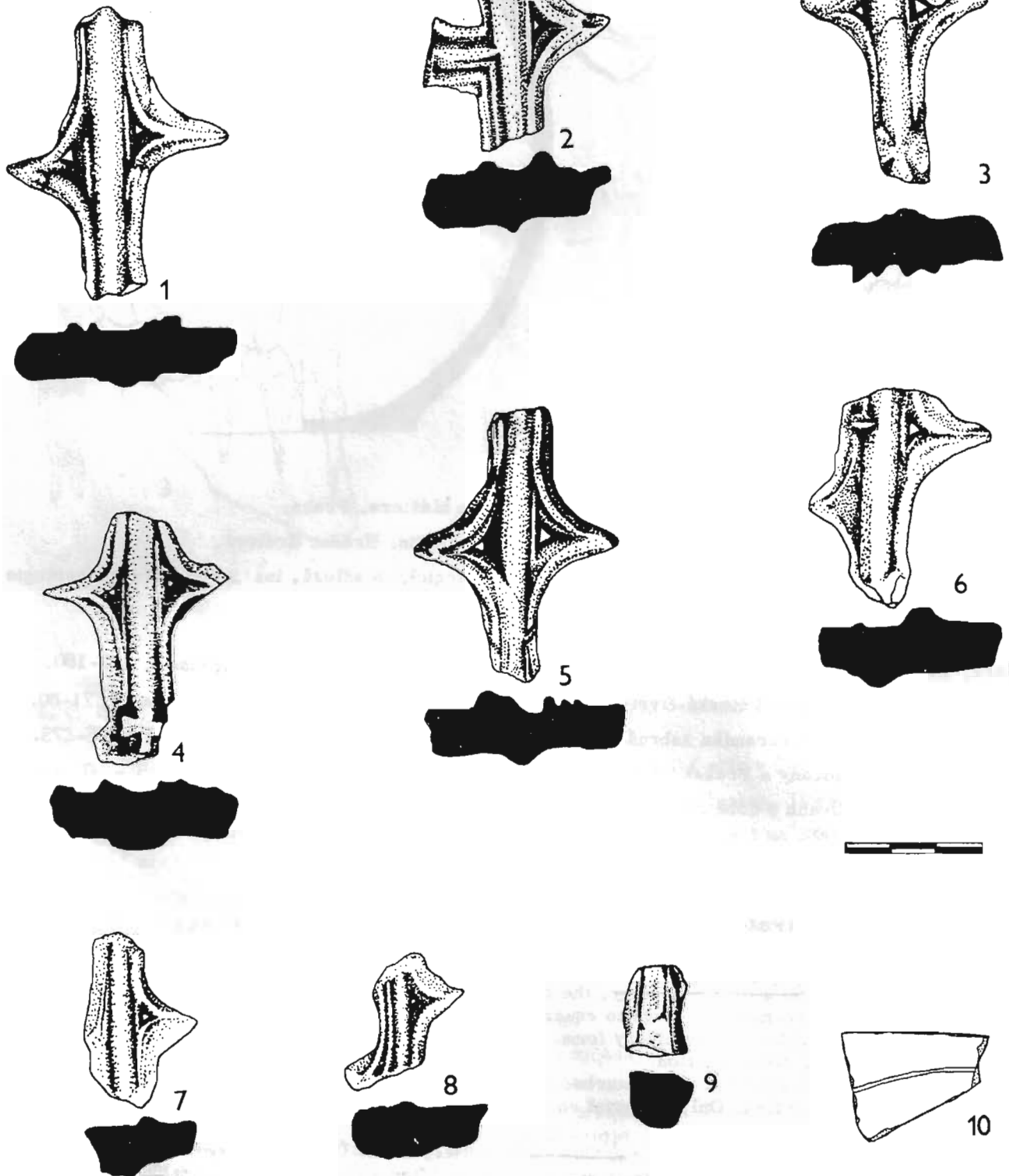
Vilímková, M. 1983: Úvaha o době založení a počátcích vývoje Hradčan, PSH XVI, 45-52.

Archaeological excavations at Hradčanské-náměstí /Hradčany square/ in 1944

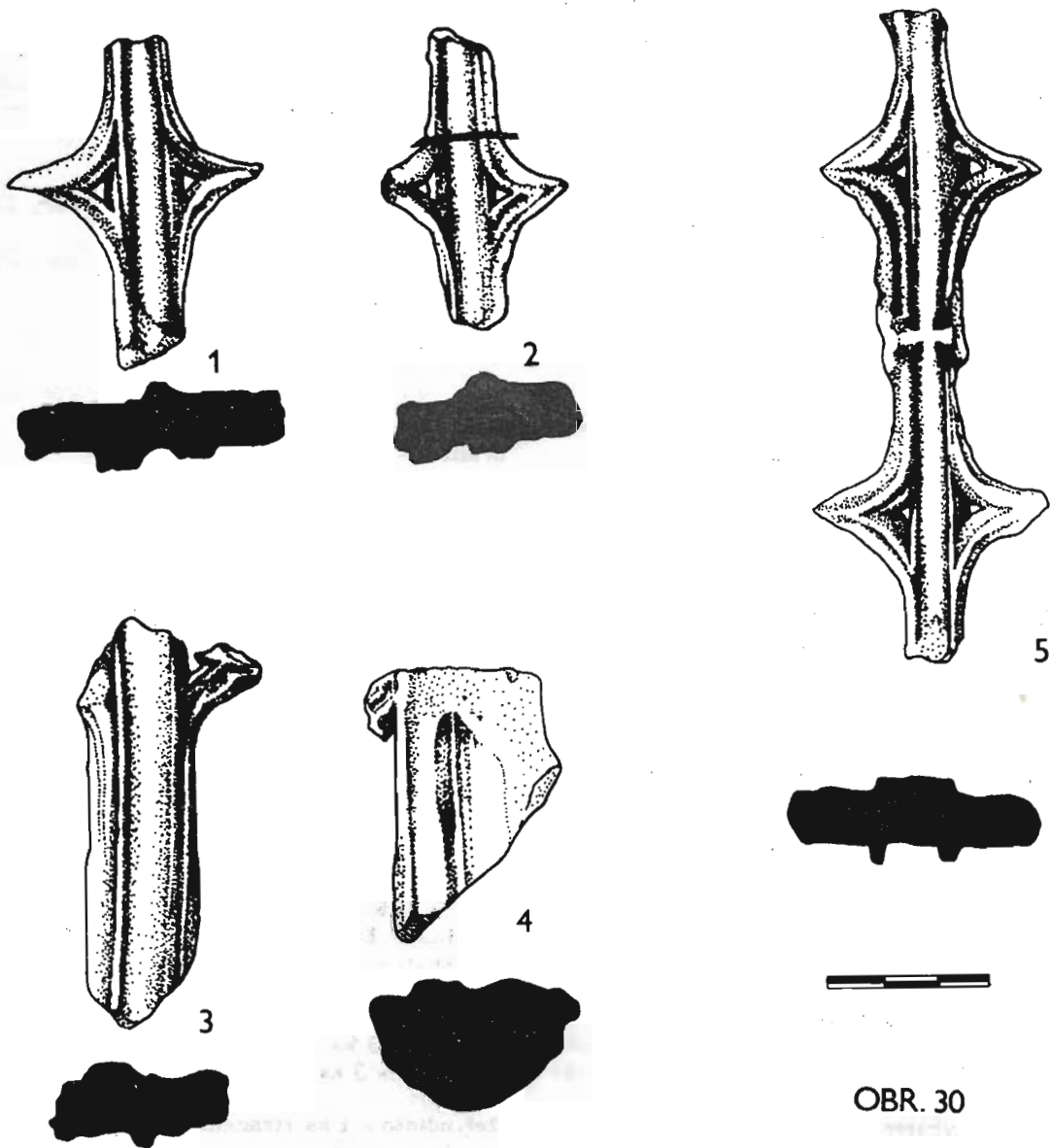
Until the beginning of the ^{1980's} ~~80's~~ of this century, the only archaeological excavations at Hradčany were those conducted in the Loretánské-náměstí /Loretto square/ in 1934-1935 and in Hradčanské-náměstí in 1944: their results were published in a preliminary form. This text reconstructs the latter action and its results according to the surviving documentation.

A complex settlement situation was disturbed in September and October of 1944 during the excavation of an anti-incendiary water tank. Only a partial reconstruction may be undertaken as the excavation did not follow natural layers.

The earliest settlement at this spot is ^{INDICATED} ~~evidenced~~ by pottery of the Únětice /Aunjetitz/ culture /Early Bronze Age/ /Fig. 28/, most probably from a ^{SINGLE} ~~single~~ feature. After a long gap, settlement ^{HAS} ~~has~~ been resumed in the Middle Slavic period /9th - 10th centuries A. D. /. This is the date of some pottery sorted out from the typological point of view /Fig. 15/1, 16/3, 20/2, 24/3/ and a ^{SINGLE} ~~singular~~ feature /feature "e", Pl. 7/. The local settlement was probably not too intense and it may be dated to the end of the abovementioned phase. Since that date, the spot has been settled continuously, its early Mediaeval phase being datable to the 11th - first half of 13th centuries A. D. /Fig. 1-14; 15/2-6; 16/1, 2, 5, 6; 17-19; 20/1, 3-7; 21-23, 24/1, 2/. The sequence of layers is some 60-80 centimetres thick. There is evidence for copper- or bronze-working /features E, F, ^{EN} G, H, I, K, L, M, Pl. 6/. The most remarkable feature is a double-room Romanesque house partly sunk /feature P, Pl. 6, 7/, datable, according to architectural and metrological analysis,

Obr. 29-30. Nálezy bez př. čísla, označeny "východní stěna výkopu".
 Finds without accession numbers, marked as "east side of the excavated pit".

into the second half of the 12th century /Muk 1986/; parallels from among the Romanesque houses of Prague /Čarek 1947/ may be adduced. The presence of a hollow glass vessel /vessels?/ /Fig. 24/5, 6/, the fact that up to now, this is the only Romanesque architecture of this sort found in the Hradčany area and the prominent position just opposite the main entrance to the Prague Castle all converge to indicate an élite occupation. The assumption that this was once a merchant's house /Borkovský 1964, 1969/ cannot, of course, be substantiated. It might have been evacuated either during the military events of the beginning of the 14th century /Čarek 1966/ or during foundation of the township of Hradčany erected during the first half of the 14th century on a different ground plan.

In the subsequent period of time, the area in question might have been free of buildings. A minimum quantity of finds may be dated into the 15th-18th centuries /Fig. 16/4; 25-27; 29/10/. Among these, fragments of a splendid niche-type stove tile /Fig. 29/1-9; 30/, for which parallels dating c. 1400 from the Prague Castle have been identified /Smetánka, 1988, merit attention. Fourteenth-century finds, however, are entirely absent.

The excavations of 1944 have, for the first time, brought forth unquestionable evidence for early Mediaeval settlement of the present Hradčany area and indicated its intensity and duration. In spite of the accumulation of new evidence and finds /Frolík 1986/, they remain one of the important departure points for the study of the history of the W perimeter of Prague Castle.

př. číslo	charakteristika	obsah	poznámka
12493	rozhraní vrstev 3/4	miska	obr. 23
12494	vrstva 4	hrnec - 1 ks střepey - 9 ks	obr. 28
12495	vrstva 4	kámen - 1 ks	-
12496	vrstva 4, obj. K	sklo - 3 ks	obr. 24/5,6
13030	vrstva 4, okolí obj. P	břidlice - 5 ks	-
13031	"vrstvy při povrchu" /= 5-11?/ + "z hloubky 2,50 m" /= obj. a ?/	střepey nádob a kachlů - 4 ks	obr. 27
13032	vrstva 4, obj. L	struska - dř	
13033	"výkop bazénu", blíže neurčeno	střepey nádob, kachlů - 23 ks zv. kosti - 14 ks	obr. 25, 26
13034	vrstva 4 - pod románskou budovou /obj. e/	střepey nádob - 2 ks zv. kosti - 1 ks	obr. 24/3
13035	obj. N	žel. hřeb - 1 ks	obr. 24/4
13036	vrstva 4	střepey nádob - 73 ks břidlice - 1 ks zv. kosti - 13 ks	obr. 1 - 7
13037	vrstva 4, kolem obj. P	střepey nádob - 50 ks břidlice - 3 ks zv. kosti - 3 ks	obr. 8 - 10
13038	vrstva 4	žel. udidlo - 1 ks ztraceno břidlice - 4 ks kámen - 1 ks malta - 1 ks zv. kosti - 19 ks	obr. 11 - 14
13039	vrstva 4 - SZ roh výkopu	střepey nádob - 41 ks zv. kosti - 17 ks	obr. 15 - 18
13040	vrstva 4 - podél Z stěny	střepey nádob - 82 ks zv. kosti - 3 ks kámen - 1 ks	obr. 19 - 22
13041	sběr na hromadě vykopané hlíny	střepey nádob - 2 ks zv. kosti - 25 ks železo - ? ks ztraceno	obr. 24/1, 2
bez př. č.	východní stěna výkopu /vrstvy 7 - 10?/	střepey nádob, kachlů - 18 ks zv. kosti - 1 ks	obr. 29, 30
4002	obj. O	železné spojky ztraceny, známy ? ks jen z poznámek	-
bez př. č.	obj. P	kamenná koule /?/ - " -	-

URČENÍ OSTEOLOGICKÉHO MATERIÁLU

- Přírůstkové číslo 13033: Bos p.f. taurus - humerus prox., femur dist., scapula zlomek 2x
 Bos sp. - costa
 Sus s.f. domestica - costa
 Ovis/Capra - radius prox., tibia dist.
- Př. č. 13034: Sus s.f. domestica - pelvis
- Př. č. 13036: Bos p.f. taurus - scapula, radius prox. sin., metatarsus prox. dex., phalanx
 2x, costa 2x, ulna
 Sus s.f. domestica - caninus
- Př. č. 13037: Sus s.f. domestica - caninus 3x /samec/
- Př. č. 13038: Bos p.f. taurus - radius dist. sin., metatarsus /gl 199/, tibia diaf. dex.,
 calcaneus dex., os centrotarsale, metatarsus prox., costa, pelvis, scapula, atlas, os sacrum
 Bos primigeus - humerus dist. sin /dš 106, kl 98, průměr 66; 46; 46,2/
 Castor fiber - femur
 Sus s.f. domestica - os zygomaticum
 Ovis/Capra - pelvis
- Př. č. 13039: Bos p.f. taurus - mandibula dex. 2x, radius prox. dex., femur diaf., scapula
 dex., humerus dist. sin., calcaneus sin., metacarpus dist.
 Sus s.f. domestica - mandibula dist., mandibula zlomek, molar 2x
 Sus scrofa - dens caninus
 Equus f.f. caballus - molar sup.
- Př. č. 13041: Bos p.f. taurus - metacarpus /gl 175/, metatarsus subad., tibia dist. subad.,
 humerus diaf. zlomek, tibia prox. zlomek, radius dist. dex.,
 phalanx, costa zlomek 4x
 Sus s.f. domestica - mandibula zlomek, pelvis zlomek 3x, molar inf. izol.,
 metapodium 2x, femur diaf. subad.
- Př. č. sine: Výsada parohu jelena 2 zlomky

L. Peške, ARÚ ČSAV Praha

GOTICKÝ PROLAMOVANÝ KACHEL Z PRAŽSKÉHO HRADU

Z. Smetánka

V depozitárním fondu Archeologického výzkumu Pražského hradu je uložen ojedinělý a mimořádně výtvarně kvalitní exemplář nikového kachle, jehož přední část je překryta bohatým prořezávaným architektonickým panelem. Do literatury archeologické /Smetánka 1969/ i kulturně-historické byl již uveden /Smetánka 1965/, ale jeho datování budilo vždy určité rozpaky. Opticky bohaté krajkové přední plochy, mimořádný formát, kontrastující s rozměry většiny známých kachlů, technologická dokonalost a v neposlední řadě i spodní ob-
loub, považovaný za pozdně gotický prvek, nakláníl datování tohoto exempláře spíše do doby jagellonské. Možnost datovat kachel do doby starší nebyla samozřejmě opominuta /Smetánka 1969, 252/, ale mnoho jis-
toty v datování nebylo. Teprve další nové nálezy umožňují toto zprvu labilní starší datování upřesnit. Pro-
zkoumejme tedy znovu exemplář z Pražského hradu z hlediska chronologického podrobněji, neboť si tovzhle-
dem ke své všestranné výjimečnosti zaslouží.

Morfologicky můžeme kachel AÚ PH i. č. 329 z hlediska umístění na tělese kamen klasifikovat jako římsový, korunní, řádkový, s velkou pravděpodobností nástavcový. Typem patří mezi kachle nikové /vý-
klenkové/, přičemž přední plocha, jíž se výklenek otevírá do volného prostoru, může být buď téměř volná,
částečně zakrytá, nebo téměř úplně překrytá, jako je tomu v našem případě. Zadní stěna niky je nahoře
v řezu spíše sedlovitá a směrem dolů přechází plynule do průřezu poloválcového. Těmto profilům odpovídá
i tvar horní a dolní podstavy; z horní podstavy vybíhá nevelký jazykovitý výběžek, sloužící patrně k uch-
cení kachle v konstrukci kamen. Formát kachle je obdélníkovitý, na výšku orientovaný; celková výška je
397 - 405 mm, šířka 180 - 186 mm a hloubka niky dosahuje až 102 mm. Exemplář je slepen z řady zlomků
a nepatrně doplněn. Zhotoven byl z hlíny barvy šedavého okru, je očazen a tudíž byl i používán. Nese řadu
výrobních stopn, z nichž k nejdůležitějším patří výrazné stopy slepování horní a dolní podstavy se stěnou
niky. O celkové úrovni technologie svědčí pečlivé prořezání panelu, k němuž bylo podle pracovních stop
použito zahroceného železného užšího nože. Charakteristické v tom směru je vyrývání malých trojúhel-
níkovitých útvarů v místech dotyku jednotlivých listů kvadrilobu, které o výše předpokládaném nástroji
svědčí dosti výrazně. Celá čelní panelová mřížka byla vyřezána z jednoho kusu a nakonec slepena se zadní
stěnou výklenku.

Nálezové okolnosti, jak se je podařilo zjistit, neumožňují vlastní archeologické datování. Z dostupné
dokumentace vyplývá, že kachel byl nalezen v několika kusech při pracích na III. nádvoří v roce 1926 a to
je vše. Datování se tedy může opírat především o umělecké ztvárnění a o fakta typologicko-morfologická,

tonického panelu. Jeho detailní podoba je zřejmá z obr. 1 a proto ho popíšeme jen stručně.

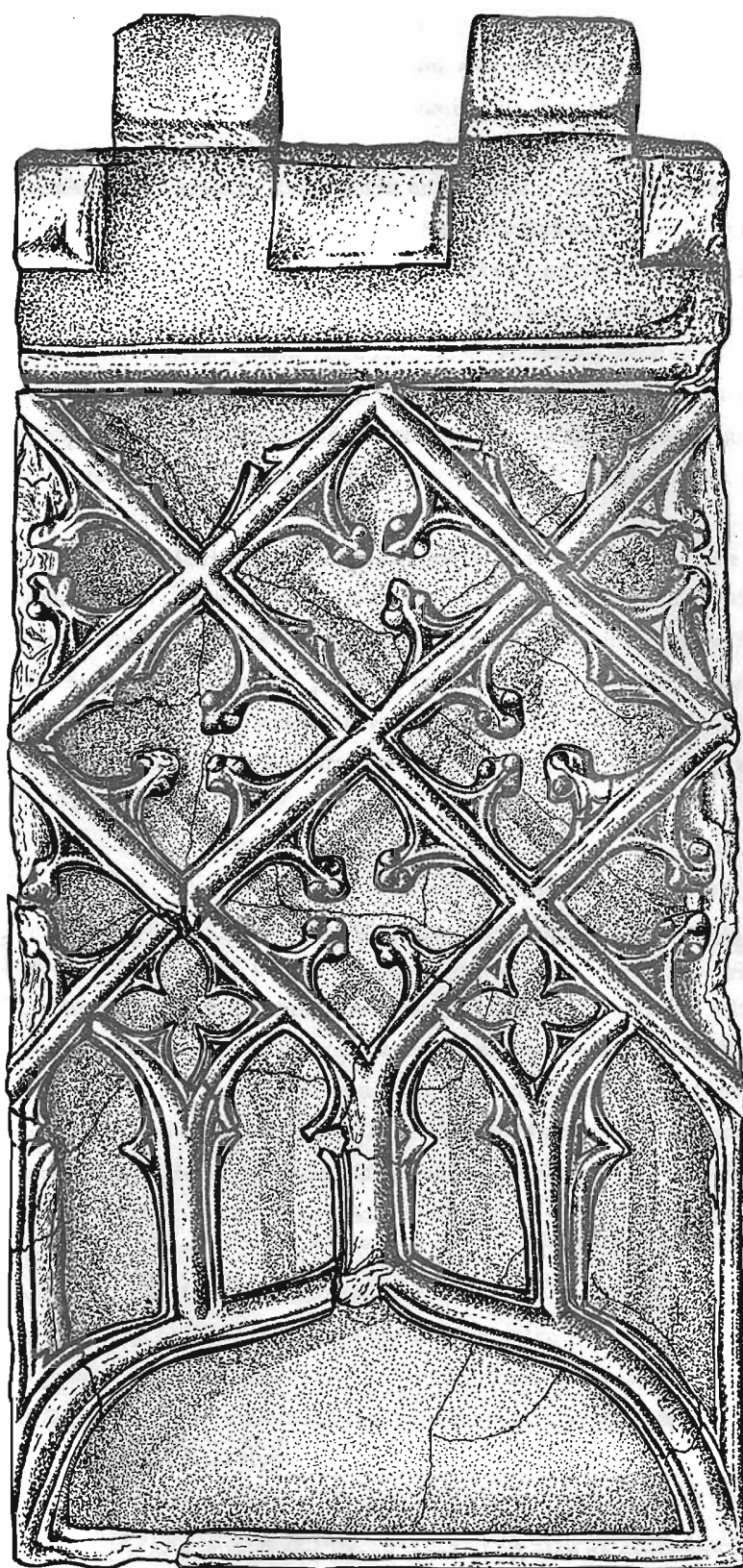
V dolní části kachle je vyklenut náznak "oslího oblouku", nad nímž je umístěna čtyřosá arkáda, spojená s pravidelnou mřížkou, jejímž ústředním motivem je velký čtverec postavený na koso, dělený na čtyři na koso postavená pole. V každém čtverci je umístěn kvadrilobus, trojúhelníkovité cvikly po stranách vyplňuje vždy polovička motivu kvadrilobu. Přechod mezi arkádou a horními čtverci zajišťují dva menší vložené čtverce s menšími jednoduššími kvadriloby. Celý kachel završuje římsový hladký pás, oddělený od prořezaného panelu vývalkem a ukončený dvěma pultovitě upravenými krátkými zuby cimbuří. Čelní plocha kachle zřejmě byla schopna vytvářet spolu s obdobně zformovanými exempláři dojem nekonečného pásu.

Jedním z motivů, jehož datování vedlo někdy k úvahám o zařazení exempláře až do 2. pol. 15. stol. je forma dole provedeného oblouku, na němž spočívá arkáda a vlastně celý prořezaný panel. Takováto úvaha ovšem neodpovídá přesně skutečnosti a existuje dostatek dokladů, v architektuře i uměleckém řemesle, že obdobný motiv, nebo spíše jeho náznaky, souvisejí již s činností parléřovské huti v pozdní době karlovské a v době Václava IV.

Dokonce při posuzování celkového dojmu, jímž mřížka na kachli z Pražského hradu působí, můžeme konstatovat celkově konzervativnější ráz, postrádající jakýkoliv náznak dynamizace, jíž parléřovská huť otevírá cestu vpřed. Jen jako ilustraci uveďme, že základní motivy, s nimiž se setkáváme na kachli, nacházíme shromážděny např. na plénáři sv. Markéty z Prahy - Břevnova, datovaném k roku 1406 /Poche 1984, I/2, obr. 339, str. 437; 475-7/ a to v sousedství prvků mnohem pokročilejších, které umožnily E. Pochemu /ibid. 477/ hovořit dokonce o signalizaci nástupu "pozdní gotiky - už v době předhusitské". Nejen tedy z důvodů prezence či absence určitých jednotlivých motivů, ale i z hlediska celého slohového výrazu celé mřížky není důvodů, proč by kachel inv. č. AÚ PH 329 nemohl být kladen do doby Václava IV., možná i do první poloviny jeho vlády, tedy snad ještě i před rok 1400.

Takovému staršímu časovému určení neodporuje ani technika prolamování, která se původně v jednodušší poloze kachlové výroby sama o sobě svými optickými vlastnostmi zdála být prvkem dynamisujícím a tudíž možná i mladším. V padesátých a šedesátých letech, kdy se tvořil elementární morfologický, typový a chronologický systém českých kachlů, nebyly k dispozici prakticky žádné jiné exempláře provedené prolamovanou technikou. V muzejní síni v Sezimově Ústí bylo přechováváno několik malých zlomků z prořezávaného panelu, bez jakýchkoliv náleзовých okolností, o nichž se soudilo, že mohou pocházet ze Sezimova Ústí, opuštěného roku 1420. Náznaky této techniky byly podchyceny ještě pouze u zlomků pocházejících z výkopů na hradě Michalovice, uložených v OM Mladá Boleslav /Smetánka 1960, katalog, BA; týž 1969, 251/. Na neštěstí se celým svým habitem tak výrazně odlišovaly od ostatní známé produkce, zvláště pak svou polevou, že byly tehdy považovány za cosi cizorodého. A tak výtvarně, technologicky i typologicky vynikající exemplář z Pražského hradu stál zcela osamocen, bez možnosti bezpečného srovnání a vřazení do širších domácích souvislostí. Odtud i zdrženlivost k jeho staršímu datování. Teprve nálezy hrnčířské dílny na lokalitě Sezimovo Ústí - Nové město, obsahující prořezávané kachle, datovatelné s jistotou před rok 1420 /Richter 1978/ a nové zhodnocení již dříve známých, rovněž osamocených a proto poněkud skepticky přijímaných kachlových nálezů z hradu Melic u Vyškova /Michna 1981/ umožňuje s konečnou platností potvrdit zařazení unikátního kachle z Pražského hradu do doby předhusitské.

Z hlediska výtvarné problematiky českých středověkých kachlů představuje zde studovaný exemplář po všech stránkách to nejkvalitnější, co máme zatím z doby předhusitské z Čech k dispozici a kvalitativně je tento kachel srovnatelný i se vším, co známe z doby pozdější /cf. např. Richterová 1980/. Rovněž z hlediska kulturně-historického je jeho svědectví mimořádné. Signalizuje v nejvyšším společenském prostředí, jímž nepochybně Pražský hrad v době Václava IV. byl, výskyt jednak nepřímého vytápění obytných prostorů, jednak pokud můžeme soudit z části na celek, naznačuje i vysokou výtvarnou úroveň zařízení k tomu

Obr. 1. Praha - Hrad, inv.č. 329. Nikový kachel s prořezávanou čelní stěnou, přelom 14. a 15. stol.
- Prague Castle, inv.No. 329. A niche-type stove tile with the front panel worked in the open, around 1400.

sloužícího - kamení již v průběhu 14. století se postupně přetváří původně asi příliš nepročleněná hliněná masa kamen v samostatný výtvarně náročný prvek interiéru. Kachel AÚ PH i.č. 329 dokládá, že v době Václava IV. mohl být tento proces plně na vrcholu. Souvisí to nepochybně se stoupáním civilizační úrovně a s téměř až rafinovaným zjemňováním životního stylu dvorské společnosti.

Srovnání s ostatními nálezy kachlů z Pražského hradu však odhaluje ještě jeden obecný a do jisté míry překvapivý rys celého pražského hradního kulturního prostředí. Vedle vysoce pokročilé, možno říci špičkové produkce kachlů, uplatňují se na Pražském hradě současně stále ještě i kachle typologicky primitivnější, jež byly zcela jistě součástí vytápěcího zařízení mnohem archaičtějšího a zejména výtvarně chudějšího. Podle dosavadních rozborů se totiž vysoce pokročilý nikový kachel AÚ PH i.č. 329 mohl ještě chronologicky setkat přímo na Pražském hradě s krátkou variantou tyglíkovitého kachle s malým ústím /Smetánka 1958, 1969/. To není kontrast jen dvou typů, ale téměř rozdíl dvou epoch vývoje. Poněkud přímočarou hypotézu E. Pocheho /Poche 1984, 492/ o podobě českých kamení tedy nálezy z Pražského hradu potvrzují jen částečně.

Zjištěný kontrast v užívání kachlů doby předhusitské na Pražském hradě, a v důsledku toho i nutné rozdílné pojetí při vytváření kamnovitého tělesa, staršího, jako vloženými kachli pasivně pročleněného bloku na straně jedné, a svébytné členité architektury, aktivně vytvářené náročnými kachli, na straně druhé, nás přivádí k dalším úvahám a hypotéze. Výjimečnost kvality, kterou reprezentuje nikový kachel s prořezávaným architektonickým panelem z Pražského hradu vede k závěru, že nález může mít bezprostřední souvislost s interierem užívaným přímo králem, nebo v jeho nejtěsnějším okruhu.

Literatura

- Michna, P. J. 1981: Gotická kachlová kamna z hradu Melic na Vyškovsku. Pokus o rekonstrukci. AH 6, 333-360.
- Poche, E. 1984: Umělecké řemeslo. In: Dějiny českého výtvarného umění I/2, 440-496.
- Richter, M. 1978: Středověká keramika ze Sezimova Ústí. AJG Hluboká n. Vlt.
- Richterová, J. 1982: Středověké kachle. Praha.
- Smetánka, Z. 1958: Kachle na Pražském hradě I. PA XLIX, 248-264.
- Smetánka, Z. 1960: Studie o českých středověkých kachlích. Rkp. kand. práce; katalog, oddíl BA. Knihovna ARÚ ČSAV Praha.
- 1965: České pozdně gotické kachle, Umění a řemesla, 84-89.
 - 1969: K morfologii českých středověkých kachlů, PA LX, 1969, 228-265.

A Gothic-style openwork stove tile from Prague Castle

The author proposes dating of a niche-type stove-tile AÚ PH inv. No. 329 around 1400, that is, in the reign of Venceslas IV, by means of a chronological analysis taking up both the motifs and the style of the openwork front panel and with recourse to new finds from Sezimovo-Ústí and to a recent re-assessment of earlier finds from Melice by Vyškov. This stove tile is a hitherto unique first-class quality Bohemian item, bearing out the existence of heating stoves on the Prague Castle in the peak period of transformation of the stove body from a clay block with passively inserted tiles into an autonomous interior component and an independent architectonic creation in the reign of Venceslas IV /1378-1420/. This is in accordance with the steadily increasing civilization standard and the gradual refinement of the life style of the royal court, is borne out thereby. In confrontation with the fact that the same period of time saw the use of short crucible-shaped stove-tiles with narrow mouths, indicating a much more primitive stove shape, in the Prague Castle, the stove tile AÚ PH inv. No. 329 confirms the existence of much more sophisticated devices which may be hypothetically located into interiors connected either with the king himself or with people situated very close to him.

ZJIŠTĚNÍ FRAGMENTU OPUKOVÉ PLASTIKY ZE SVATOVÍTSKÉ BAZILIKY

Z. Smetánka - T. Durdík

Zatím co architektonická podoba Svatovítské baziliky je relativně dostatečně známa, její výtvarné vybavení víceméně uniká našemu poznání. O to vítanější je znovuobjevení jediného dosud známého fragmentu figurální výzdoby, snad z interiéru /Smetánka - Durdík 1982/.

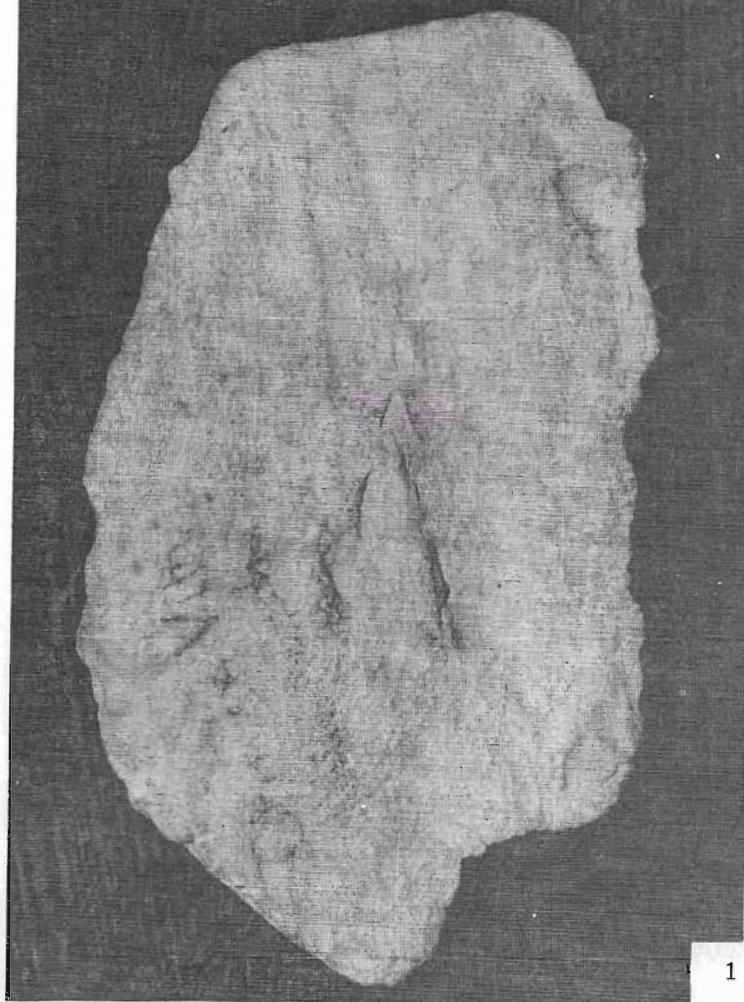
Předmět byl objeven v r. 1924 při stavebních pracích v chrámu sv. Víta a stal se pravděpodobně majetkem "Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském". V padesátých letech byl předmět v držení Dr. Václava Jandy, bývalého funkcionáře této organizace, který ho předal dr. I. Borkovskému. V jeho pozůstalosti byl zjištěn v roce 1981 při stěhování mezi poškozenými sádrovými odlitky, kde byl naštěstí zpozorován. V odborné veřejnosti byl dlouho považován za ztracený.

Předmět pochází z parléřovské zdi, která provizorně uzavírala ukončené kněžiště svatovítské katedrály. Uložení je tedy sekundární; byl použit jako stavební materiál.

Zlomek je vysokého reliéfu a představuje levou část hlavy. Hlava je beznosá, krytá plochou čapkou se širokým plasticky vystupujícím lemem. /Tento útvar je též považován za "románskou přilbu"./ Na čele se objevuje pod čapkou mírně zvlněná kadeř, plasticky žlábkovitě naznačeny jsou zvlněné dlouhé vlasy, kryjící spánek až týl; zvlnění je dvojnásobné a zakrývá ušní boltec. Vlastní obličejová partie je tesána spíše nízce bez výrazné diferenciacce. Nepatrně je naznačen nadočnicový val, oční bulva mírně vystupuje, víčka jsou ostře zaříznuta, ale plasticky pojednána. Ústa jsou řezána ostře, čelistní partie je nediferencována. Poškozena je lícní část a brada, nasazení krku není zcela anatomické. Povrch je hlazen; na zadní straně jsou stopy odlamování. Plastika byla provedena z opuky. V: 262 mm; Š: 152 mm; síla: 70 mm.

Podle J. Cibulky /1938/ patří Svatovítská hlava na samý skloněk 13. století vzhledem k pokročilejší modelaci oproti plastikám z Anežského kláštera, datovatelným do druhé pol. 13. století. Slohová vývojová řada v Čechách není ovšem příliš kompaktní a je tedy otázkou, zda nedochází k záměně ukazatelů kvalitativních za chronologická a zda tedy svatovítská hlava není poněkud starší.

Podle J. Cibulky by měla hlava patřit sv. Václavovi, přičemž hlavním argumentem je interpretace pokrývky hlavy jako přilby, což se opírá především o ne zcela nespornou analogii s bojovníkem /sv. Václavem/ na denáru Bořivoje II. Podle J. Cibulky byl sv. Václav s "románskou" polokulovou přilbou zobrazován ještě v průběhu 13. století a skutečnost, že na již gotické hlavě se vyskytuje ještě románská přilba je mu dokladem, že hlava patří sv. Václavu, neboť to má souhlasit s typizací obrazu sv. Václava, jak se vytvořila v době předchozí. Ikonografie denárů jako celek však není tak jednoznačná a řešení J. Cibulky je

1

2

Obr. 1-2. Praha - Hrad, bazilika sv. Víta. Raně gotický reliéfní fragment mužské hlavy /sv. Václav?/. 1 - pohled ze zadu; 2 - pohled zpředu. Foto H. Jílková. - Prague Castle, St. Guy's basilical church. Early Gothic carving of a male head /St. Venceslas?/. 1 - view from the rear; 2 - front view. Photo by H. Jílková.

jistě možné, ale ne jedině možné. Celý problém by vyžadoval podrobné revize. Se stejnou pravděpodobností může být pokrývka hlavy vyloučena jako knížecí čapka.

Podle J. Cibulky může snad být hlava pozůstatkem oltáře zřízeného k roku 1298 Vojtěchem z Poděhus za velkou branou kostela svatovítského, věnovaném sv. Vítu, Václavu a Vojtěchu, zvláště však sv. Václavu. Toto určení funkce, jakkoliv důmyslné, však nemůže být zcela bezpečné, jak připouští i sám J. Cibulka.

Význam znovunalezeného předmětu lze hodnotit následujícím způsobem:

- a/ Fragment hlavy je s velkou pravděpodobností jediným kvalitním dochovaným pozůstatkem figurální plastické raně gotické výbavy svatovítské baziliky /nejspíše jejího interiéru/.
- b/ Je ojedinělou památkou figurální plastiky pokročilejšího 13. století na Pražském hradě a je jednou ze dvou významných památek plastiky 13. století na Hradě vůbec.
- c/ Patří k nemnoha památkám "velké" figurální plastiky raného a počínajícího vrcholného středověku v Čechách.

Obr. 3. Praha - Hrad, bazilika sv. Víta. Raně gotický reliéfní fragment mužské hlavy /sv. Václav?/. Pohled z boku. Foto H. Jílková. - Prague Castle, St. Guy's basilical church. Early Gothic carving of a male head /St. Venceslas?/. Side view. Photo by H. Jílková.

Cibulka, J. 1938: Úlomek hlavy sv. Václava ze Spytihněvovy basiliky svatovítské a datování raněgotických památek stavebních a sochařských v Čechách. Umění XI, 401-413.

Smetánka, Z. - Durdík, T. 1982: Zpráva o nálezu fragmentu opukové plastiky hlavy ze svatovítské baziliky na Pražském hradě, NZ čj. 1659/82, ARÚ ČSAV Praha.

Rediscovery of a fragment of an "opuka"-stone carving from St. Guy's basilical church

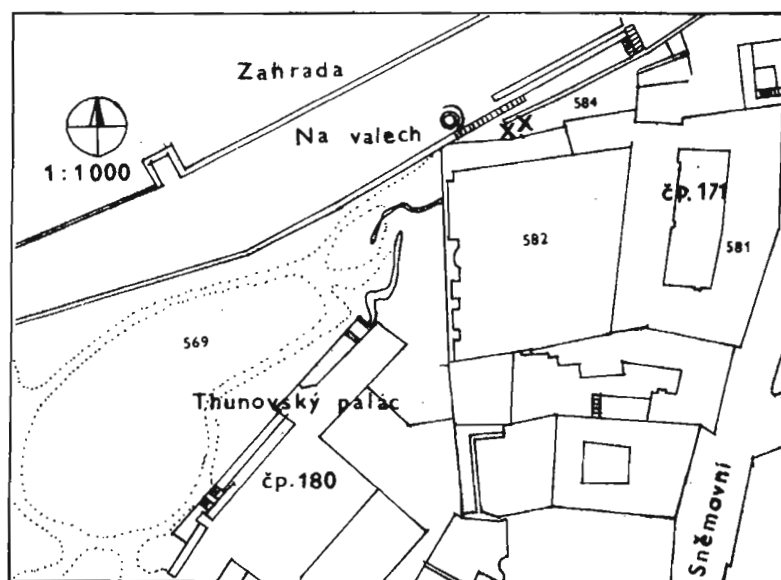
A fragment of an "opuka"-stone carving of a male head found in 1924 during building activities in St. Guy's cathedral the whereabouts of which have been unknown for some time has now been identified in materials left by the late Dr. I. Borkovský. This is probably the only surviving fragment of early Gothic carvings which once decorated the interior /?/ of St. Guy's basilical church. J. Cibulka has identified the depicted personage as St. Venceslas and dated the fragment into the 13th century.

POHŘEBIŠTĚ NA JIŽNÍM SVAHU PRAŽSKÉHO HRADU

K. Tomková

V průběhu let 1926 - 1927 probíhaly stavební úpravy na rozhraní zahrady Na valech a zahrady paláce hrabat Harbuval-Chamaré, Sněmovní ul. čp. 171. Při těchto pracích byly nacházeny hroby pohřebiště označovaného jako tzv. malostranský hřbitov nebo "nad Krečmerem". Informace o něm obsahují záznamy stavitele K. Fialy, zápisy dr. Pasternaka v Deníku vykopávek 1927/1 /uloženo v Archivu Pražského hradu/, zápisy v Seznamu předmětů nalezených při archeologickém výzkumu na Pražském hradě od roku 1925, v inventářích K. Fialy a I. Borkovského /uloženo v oddělení středověku ARÚ ČSAV Praha/. Pro lokalizaci jsou důležité plány stavebních úprav zahrady Na valech /uloženo v Archivu Pražského hradu/. Pohřebiště zmiňuje I. Borkovský /1969, 37; 1972, 41-42/ a podle něj J. Sláma /1977, 111/.

Z plánů úprav a poznámek K. Fialy vyplývá, že hroby byly nalézány nejspíše v prostoru parcely č. 584 a severozápadně od ní /obr. 1/, zvláště při stavbě opěrné betonové zdi, kdy došlo k nejhlubším zása-

Obr. 1. Pohřebiště u paláce Harbuval-Chamaré, Sněmovní ul. čp. 171 /křížky - pravděpodobná lokalizace pohřebiště/. - The cemetery at the Harbuval-Chamaré palace, Sněmovní Str. No. 171 /cross-filled area - probable situation of the cemetery/. Kresba - drawn by K. Tomková, V. Richterová.

V dalších 3 případech není přesný počet hrobů znám /tab. 1 - označeny "x"/. Kostry ležely v rakvích, na dřevěných prknech či v prosté hrobové jámě na povrchu "břidličnatého jflu". U jednoho z hrobů stál pís-kovcový kámen. Hroby 8 - 11 byly bezpečně orientovány ve směru Z-V /tab. 1/.

Antropologicky bylo možno určit pouze několik dochovaných lebek a jejich zlomků. Vedle lebky př. č. 282, která patřila muži ve věku adultus I, byly zjištěny pozůstatky minimálně 3-5 jedinců, a to plně dospě-lého jedince /muž ?, matusus/, dítěte /infans I/, 1-2 dospělých jedinců a možná ještě jednoho staršího je-dince. Vzhledem ke společnému uložení těchto pozůstatků s lebkou př.č. 282 lze předpokládat, že pocháze-jí z hrobů nalezených v roce 1926.

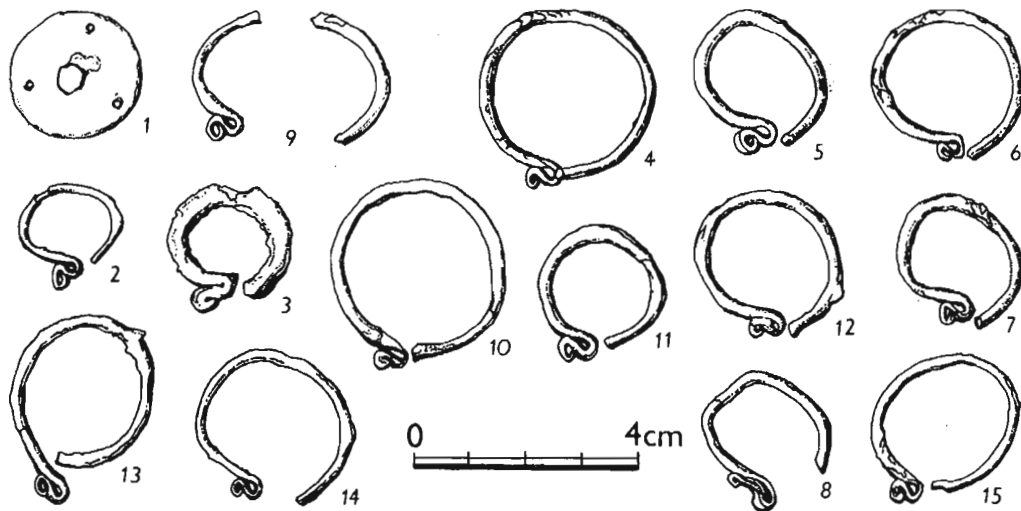
Z hrobových přídavek lze zmínit zlomek keramiky oxidačně pálený, šedé barvy, se stopami obtáčení z hrobu 4, dále bronzový mističkovitý plíšek s otvorem o průměru 6 mm uprostřed a se třemi dírkami na o-kraji z hrobu 5 a bronzové esovité záušnice z hrobů 5 - 8 /tab. 1/. Celkem se zachovalo 9 celých, 3 rozlo-mené esovité záušnice a 2 exempláře s odlomeným esovitým ukončením. Kromě toho byly na dvou spánko-vých kostech 2 jedinců patrné otisky bronzu, pravděpodobně také ze záušnic. Záušnice z hrobu 6 nebyla na-lezena. Naopak 1 exemplář, uložený spolu s dalšími z hrobu 8, přebývá. Je možné, že při inventování do-šlo k omylu a jedná se o záušnici z hrobu 6. Stejně tak se může jednat o neevidovanou záušnici z hrobů 9 - - 11. Vzhledem ke společnému uložení záušnic i.č. 1561 - 1565 nelze rozlišit exempláře patřící hrobu 8 od přebývajícího. Průměry, jichž záušnice dosahují, a síla drátu, z nějž byly vyrobeny, jsou uvedeny v ta-bulce 1. V násypu nad hroby 8 - 11 jsou zmiňovány zlomky cihel, oblázky, propálená hlína a uhlíky.

Dle dosud užívaných chronologických kritérií /Krumphanzlová 1974, 49-57/ nelze pohřebiště datovat přesněji než do 11. - 12. století.

V souvislosti se zjištěným pohřebištěm je možno si povšimnout také dalších nálezů z polohy "nad Kreč-merem" a z okolí Thun-Hohenštejnského paláce, Thunovská ul. čp. 180, který sousedí se sledovaným úze-mím. Mince určená K. Fialou jako "brakteát Vratislava II. ? /sv. Václav ?/" byla nalezena někde v blíz-kosti hrobu 7. V žádném případě nemůže patřit uvedenému panovníkovi za předpokladu, že je skutečně brak-teátem, neboť tato ražba nastoupila až ve 13. století. Vzhledem k tomu, že nebyla nalezena a identifikována v seznamu dochovaných mincí ze starších výzkumů Pražského hradu /Nemeškalová, 1983/, nelze ověřit je-jí popis a nově ji určit. K dispozici nejsou zatím ani další nálezy z těchto míst z let 1926 - 1927, zachyce-né v poznámkách K. Fialy a dr. Pasternaka: "několik střepů asi 13. stol." /asi 2 m od hrobu 8, neznámo z jaké vrstvy/, "střepty z různých dob a snad i z 12. století" /"nad Krečmerem"/, zlomky keramiky /"nad Krečmerem" - "starý kanál pracovaný do břidly, vyzděný opukou"/. Inventáře K. Fialy a I. Borkovského zmiňují: "střep z velké nádoby šedé barvy zdobený širokou příčnou rýhou a drobnou vlnicí" /"pod zahradou Na valech při výkopu základů v hloubce 9 m" - pravděpodobně "nad Krečmerem"/, část okraje široké nádo-by šedé barvy zdobené plasticky vlnitým věncem", "část stěny baňaté nádoby šedé barvy, zdobené třemi řa-dami několikanásobné vlnice /oba zlomky z polohy "nad Krečmerem"/. Z okolí Thun-Hohenštejnského palá-ce je dochován denár Soběslava I. /1125-1140/ /Nemeškalová 1983; 1987/. Odtud i z polohy "nad Krečme-rem" uvádějí inventáře i další nálezy - mince, zlomky keramiky apod., vesměs však pozdně středověké až novověké /16.-19. století/.

Nejstarší bezpečně doložené osídlení sledované části jižního svahu Pražského hradu představuje tor-zo pohřebiště z 11. - 12. století zjištěné v letech 1926 - 1927. V jeho okolí se vyskytují nálezy datovatelné do doby současné a mladší než je pohřebiště.

Ve 14. století stál někde v místě paláce ve Sněmovní čp. 171 kostel sv. Michala se hřbitovem, poprvé zmíněný roku 1354. Vzhledem k tomu, že byl kostelem farním, uvažuje se o jeho starším původu, čemuž by neodporovalo ani jeho patrocinium /Boháč 1973, 375; Ekert 1884, 336-337/. Jak hluboko sahá jeho minulost však zůstává otázkou. K. Fiala a nepřímí i I. Borkovský upozornili na možnou souvislost objevených hrobů

Obr. 2. Pohřebiště u paláce Harbuval-Chamaré, Sněmovní ul. čp. 171; 1-3 - hrob 5; 4-8 - hroby 8,?; 9-15 - hrob 7. Kreslila H. Dočekalová, 1:1. - The cemetery at the Harbuval-Chamaré palace, Sněmovní Str. No. 171. 1-3 - grave 5; 4-8 - graves 8,?; 9-15 - grave 7. Scale 1:1, drawn by H. Dočekalová.

a tohoto kostela. Jejich vztah však není možno na základě dosud známých a dostupných fakt, především pro nedostatek stratigrafických pozorování, rekonstruovat. Roku 1700 dal trosky kostela odstranit Arnošt Bohumil, hrabě Schütz, majitel paláce postaveného na konci 17. století na dnešních parcelách č. 581 a 582. Na místě bývalého hřbitova patřícího ke kostelu založil zahradu Schützenovskou, později zvanou Šamorejenskou dle nových majitelů hrabat Harbuval-Chamaré, jejichž jméno nese palác dodnes /Ekert 1884, 336-337, Hlavsa - Vančura 1983, 214/.

Literatura

- Blajerová, M. 1987: Kostrové nálezy ze starších výzkumů na Pražském hradě, čj. 1227/87, uloženo v Archivu NZ ARÚ Praha
- Boháč, Z. 1973: Patrocinia jako jeden z pramenů k dějinám osídlení, ČsČH XXI, 369-388
- Borkovský, I. 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat, Praha
- 1972: Die Prager Burg zur Zeit der Přemyslidenfürsten, Praha
- Deník vykopávek 1927/I, uloženo v Archivu Pražského hradu
- Ekert, F. 1884: Posvátná místa král. hl. města Prahy, Díl I, č. II, Praha
- Hlavsa, V. - Vančura, J. 1983: Malá Strana, Praha
- Krumphanzlová, Z. 1974: Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9. - 11. věku v Čechách, PA LXV, 34-110
- Nemeškalová, Z. 1983: Zpráva o mincovních nálezech ze starých výzkumů Pražského hradu, čj. 2101/83, uložena ve středověkém odd. ARÚ Praha
- 1987: Určení mince ze starých výzkumů Pražského hradu, čj. 89/87, uloženo ve středověkém odd. ARÚ Praha
- Seznam předmětů nalezených při archeologickém výzkumu na Pražském hradě od roku 1925, uložen ve středověkém odd. ARÚ Praha
- Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im Frühen Mittelalter, Praehistorica V, Praha

Hrob č.	Datum nálezu	Úprava hrobu	Esovitě záušnice			Ostatní nálezy	I. č. /př. č. /	Obr.	Pozn.
			ks	Ø /mm/	síla dr./mm/				
1	23.9.1926	-	-	-	-	-	/279/	-	Nalezen střep, lebka př. č. 281 a zl. lebek několika jedinců, na levé spánkové kosti dětské lebky a pravé spánkové kosti další lebky stopy bronzu
2		-	-	-	-	-	/280/	-	
3		-	-	-	-	-	/281/	-	
4		-	-	-	-	-	/282/	-	
x	2.11.1926	-	-	-	-	-	-	-	"kostry"
5	4.7.1927	-	2	21/22	4	bronzový plíšek	1558	2:3	
				15/18,5	1,5		1559	2:2	
6	11.7.1927	-	1	?	?	-	-	-	nenalezeno v depozitáři
x	30.7.1927	kostry v rakvích, překopáno	-	-	-	dřevěné prkno	/719/	-	nenalezeno v depozitáři
7	1.-2.8.1927	-	7	27/28	1,5	-	1551	2:14	záušnice i.č. 1552, 1556, 1557 rozlomeny
				25/26	1,5		1552	2:13	
				24/27	1,5		1553	2:15	
				25/26	2,0		1554	2:12	
				21/22	2,0		1555	2:11	
				31	2,0		1556	2:10	
				asi 23	2,0		1557	2:9	
x	1.-2.8.1927	kostra v rakvi, při 1 hrobu kulatý tmavý pískovec, další kostry bez rakve	-	-	-	-	-	-	
8	15.-16.9.1927	na prkně orientace Z-V	4	24/27	2,0	-	1561	2:6	1 záušnice přebývá, záušnice ležely po levé straně lebky, 2 navléknuty do sebe, záušnice i.č. 1564, 1565 rozlomeny
				20/25	2,5		1562	2:5	
				20/24	2,0		1563	2:7	
				asi 31	2,0		1564	2:4	
				asi 20	2,2		1565	2:8	
9 10 11	15.-16.9.1927		-	-	-	-	-	-	1 z hrobů 8-11 dětský

A cemetery on the S slope of the Prague Castle

In 1926-1927, eleven plus 3x graves were discovered during building activities under the "Na valech" garden, on the plot No. 584 /Fig. 1/. They contained 11 lockrings with S-shaped terminals of different diameters, a piece of sheet bronze and a pottery fragment /Pl. 1/. A church dedicated to St. Michael with a cemetery is mentioned in written sources of the 14th century in the vicinity of this fragment of an 11th-12th-century burial ground. Finds such as pottery fragments, animal bones and a handle of bone which have turned up in the same area might also be dated into the 12th-13th centuries.

ZPRACOVÁNÍ NOVÝCH VÝZKUMŮ
PROCESSING OF NEW EXCAVATIONS

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM DOMU ČP. 40 VE VIKÁŘSKÉ ULICI V LETECH 1971-1974

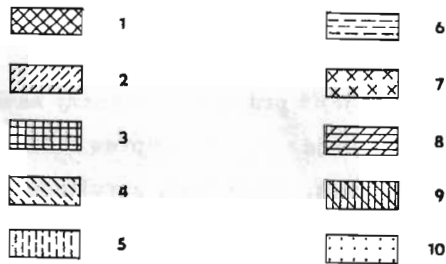
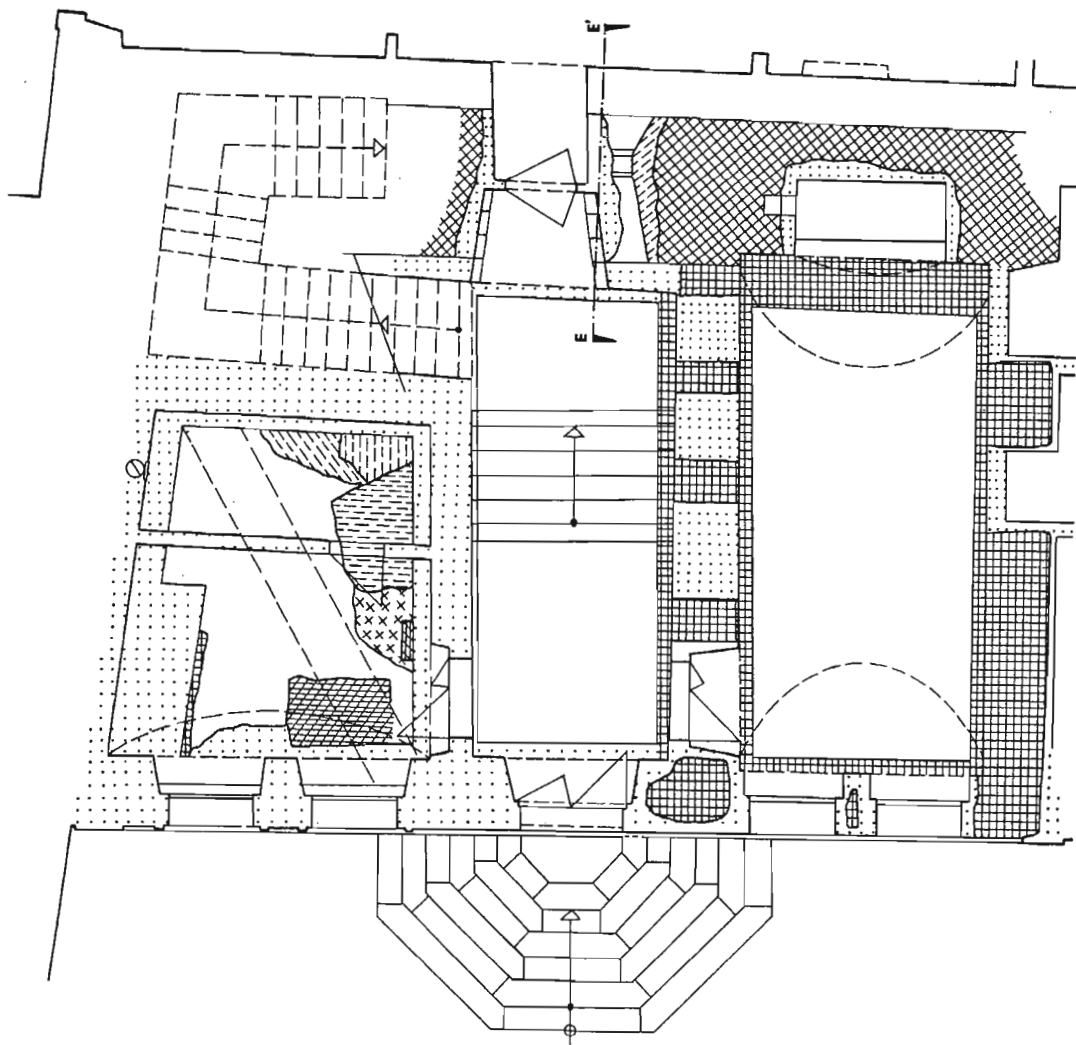
T. Durdík

V letech 1971 - 1974 probíhaly rozsáhlé stavební úpravy domu čp. 40 ve Vikářské ulici v rozsahu čtyř místností počítáno od západu. Tato činnost přinesla výrazné zásahy do terénu v podobě hloubení nových sklepů. Proto byl KP ČSSR vyžádán záchranný výzkum a sledování postupu prací. Záchranný výzkum pak dle možností proběhl od 8. 11. 1971 do 7. 1. 1972, navázalo pak na něj průběžné sledování prací trvajících až po dokončení výkopů v roce 1974 /Durdík - Smetánka 1975; Durdík - Chotěbor 1975; Smetánka - Durdík - Hrdlička 1980/. Archeologická činnost byla, bohužel, silně negativně ovlivněna několika skutečnostmi. Výzkum započal až po vytěžení většiny vrstev v první místnosti. Vzhledem k tomu, že nebylo možno narušit průběh stavebních prací, se zásah ARÚ omezil spíše výjimečně na minimální sondáž, většinou však pouze na sledování výkopů. Koordinační a především personálně-administrativní komplikace ztížily nejen vlastní výzkum, ale především jeho dokumentaci, kterou zpočátku zajišťoval V. Procházka a posléze odborní pracovníci ARÚ. Vlastních prací v terénu se kromě autora dle možností zúčastnili Z. Smetánka a P. Chotěbor.

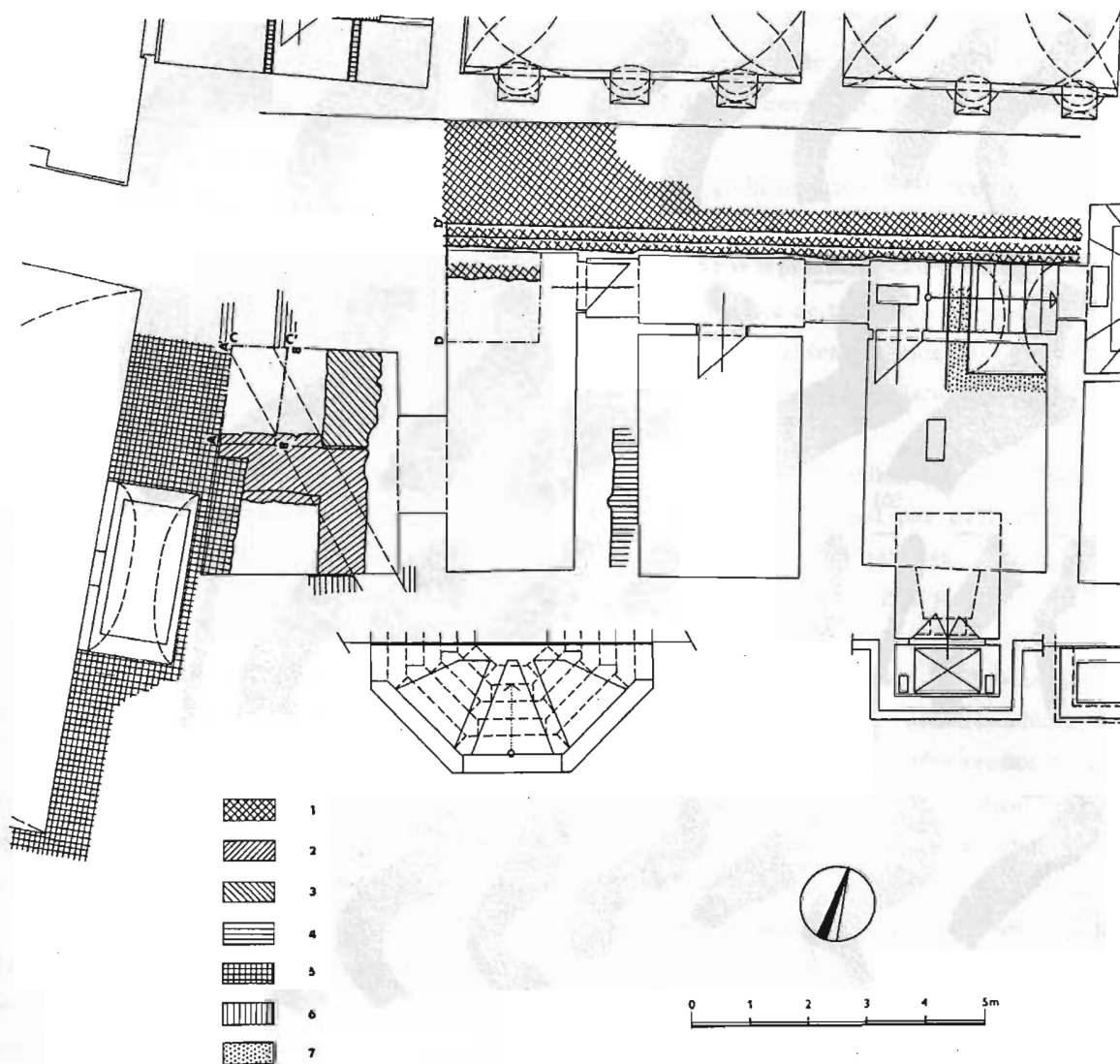
Dnešní dům čp. 40 představuje nejzápadnější objekt severní strany Vikářské ulice. Historií domu se naposledy zabývala M. Vilímková /Vilímková - Muk 1965/, z jejíž práce jsou čerpány následující údaje.

Celá sledovaná plocha je dnes součástí čp. 40; tento stav je výsledkem úprav a dostaveb J. Mockera. Před nimi se zkoumaný prostor rozpadal do dvou čísel popisných. Větší část, zhruba v rozsahu místností I - III /místnosti číslovány od západu/, příslušela Staré Vikárce čp. 41.

Nejstarší nesporná zpráva o domu svatovítských vikářů /tedy čp. 41/ pochází z roku 1486, kdy se uvádí, že dům byl zbudován císařem Zikmundem. Tato původní rezidence měla původně větší rozsah směrem západním, jak vyplývá z přípisu císaře Rudolfa z roku 1580, kdy žádá o odstoupení domu v souvislosti s výstavbou koníren a galerie. Na městišti musely tehdy stát dva domy, protože postoupen byl pouze zadní dům, který musel ustoupit stavbě nového sálu. S tímto výrazným zásahem byla jistě spojena nějaká stavební úprava zástavby na zbytku plochy, který zůstal zachován v majetku kapituly. Popis tohoto domu pochází z roku 1620, kdy měl sklep, v přízemí byt, k němuž patří dvoreček a při něm kuchyňka, pak pokoj, komora a další dvě komory naproti. Stavba byla patrová. K zásadní přestavbě došlo v roce 1730 v důsledku špatného technického stavu objektu. V archivu Pražského hradu se zachovalo zaměření starého stavu /sb. pl., mapa č. 132/ i návrh přestavby. Z prvního plánu vyplývá, že sledovaný prostor nejméně v rozsahu místností I a II vyplňoval dvorek, v jehož severozápadním rohu stály záchody. Na návrhu přestavby v té části dispozice přibyl pouze šikmo přes dvorek vedený kanál, přestavěna byla i lehká konstrukce záchodů. V stavu po této

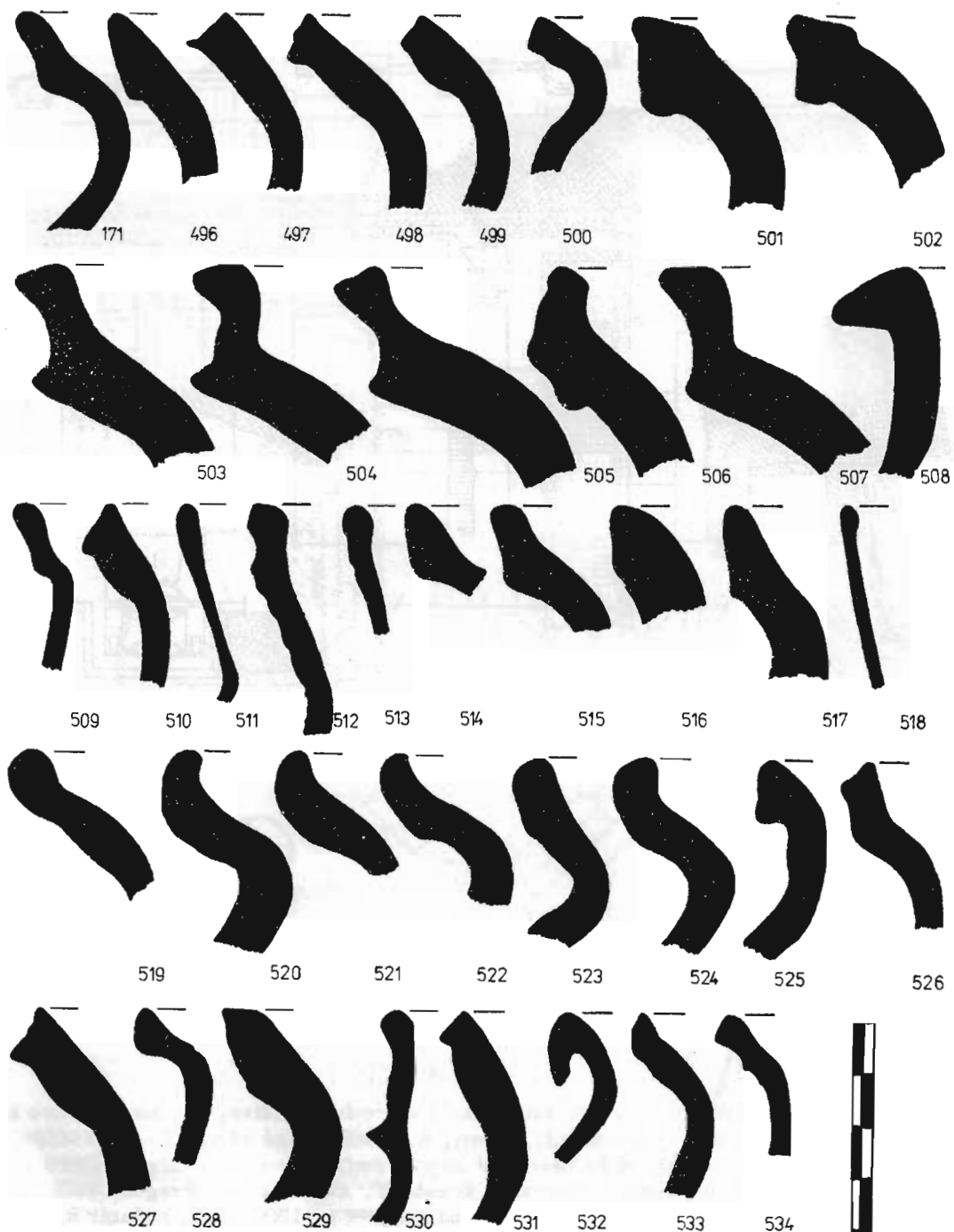
Obr. 1. Praha hrad, čp. 40. Situace přízemí. 1 - románské zdivo, 2 - gotické zdivo, 3 - renesanční zdivo, 4 - opukové nepravidelné zdivo s červenou písčitou maltou, 5 - opukové zdivo s cihlami, 6 - zdivo z lomové opuky s jednou řádkou kvádrů, 7 - zlomky opuky a cihel zalité maltou, 8 - zdivo z opukových kvádrů a cihel, 9 - opukové kvádríky, 10 - zdivo z dostavby J. Mockera. Podklad podle zaměření SÚRP MO, nově zjištěné skutečnosti doměřeny V. Procházkou a autorem. Kresba V. Richterová. - Prague Castle, No. 40; ground floor. 1 - Romanesque masonry, 2 - Gothic masonry, 3 - Renaissance masonry, 4 - white-limestone /"opuka"/ irregular masonry with red sandy mortar, 5 - "opuka" masonry with bricks, 6 - "opuka"-rubble masonry with a single course of trimmed stones, 7 - "opuka" and brick fragments poured over with mortar, 8 - ashlar masonry of "opuka" stones and bricks, 9 - trimmed "opuka" stones, 10 - masonry of the Josef Mocker phase. Based on the SÚRP MO survey with new facts plotted by V. Procházka and the author. Drawn by V. Richterová.

Obr. 2. Praha hrad, čp. 40. Situace v úrovni suterénu. 1 - románské zdivo, 2 - starší zdivo z 1. poloviny 13. století, 3 - mladší zdivo z 1. poloviny 13. století, 4 - raněgotické zdivo, 5 - renesanční zdivo, 6 - zdivo novověkého kanálu, 7 - mladší, blíže neurčené zdivo. Podklad podle zaměření SÚRPMO, nově zjištěné skutečnosti doměřeny V. Procházkou a autorem. Kresba V. Richterová. - Prague Castle, No. 40, subterranean level. 1 - Romanesque masonry, 2 - earlier masonry of c. 1200-1250, 3 - later masonry c. 1200-1250, 4 - Early Gothic masonry, 5 - Renaissance masonry, 6 - masonry of a post-Mediaeval sewage line, 7 - more recent and not closely determined masonry. Based on the SÚRPMO survey with new facts plotted by V. Procházka and the author. Drawn by V. Richterová.

přestavbě setrval v podstatě dům až do roku 1870, kdy bylo s konečnou platností rozhodnuto o jeho zboření v souvislosti s dostavbou katedrály. Stav budovy před stržením zachycuje zaměření J. Mockera /APH M/ /LII/30/. Týž architekt je i autorem dnešního domku v severní části bývalého dvora, navazujícího a přičleněného k čp. 40.

Místnost č. IV a snad i III přísluší k původnímu čp. 40. Roku 1486 stál v místě dnešního čp. 40 dům správy kostela a dům k němu připojený, v němž bydlel kazatel Václav Modl. Snad se k tomuto domu vztahuje již zmínka z roku 1419. Další zmínku nacházíme až v soupisu domů z roku 1620. V přízemí tehdy bývala

Obr. 3. Praha hrad, čp. 40. Typy okrajů hrnců a džbánů. Čísla typová odpovídají jednotnému typáři užívanému autorem k deskripci středověké keramiky. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle No.40, rim types of pots and jugs. Type numbers correspond to a unified type catalogue used by the author for description of Mediaeval pottery. Drawn by J. Durdíková.

světnička, vedle dva kvelby, předsíně kuchyně a dvě komory. Dům byl patrový. Na základě žádosti z druhé poloviny 17. století rekonstruuje M. Vilímková situaci v poslední čtvrtině 15. století tak, že západní dům čp. 40 /tedy i zástavba sledovaného prostoru/ by měl být novostavbou před rokem 1486. Nejstarší plán domu pochází z doby po r. 1730 /APH sb. plánů mapa č. 132/, kdy v souvislosti se zaměřováním celé Vikářské ulice bylo zachyceno patro i přízemí budovy.

Stavebně historický průzkum zachovaného objektu provedl Jan Muk /Vilímková - Muk 1965/. Jádru domu je podle něj snad již pozdně gotické, pozůstatky těchto konstrukcí by mohly být obsaženy v obvodovém zdivu místností III a IV. Základní výstavba domu je však až dílem renesance, dále ji formovaly barokní, klasicistní a novověké úpravy.

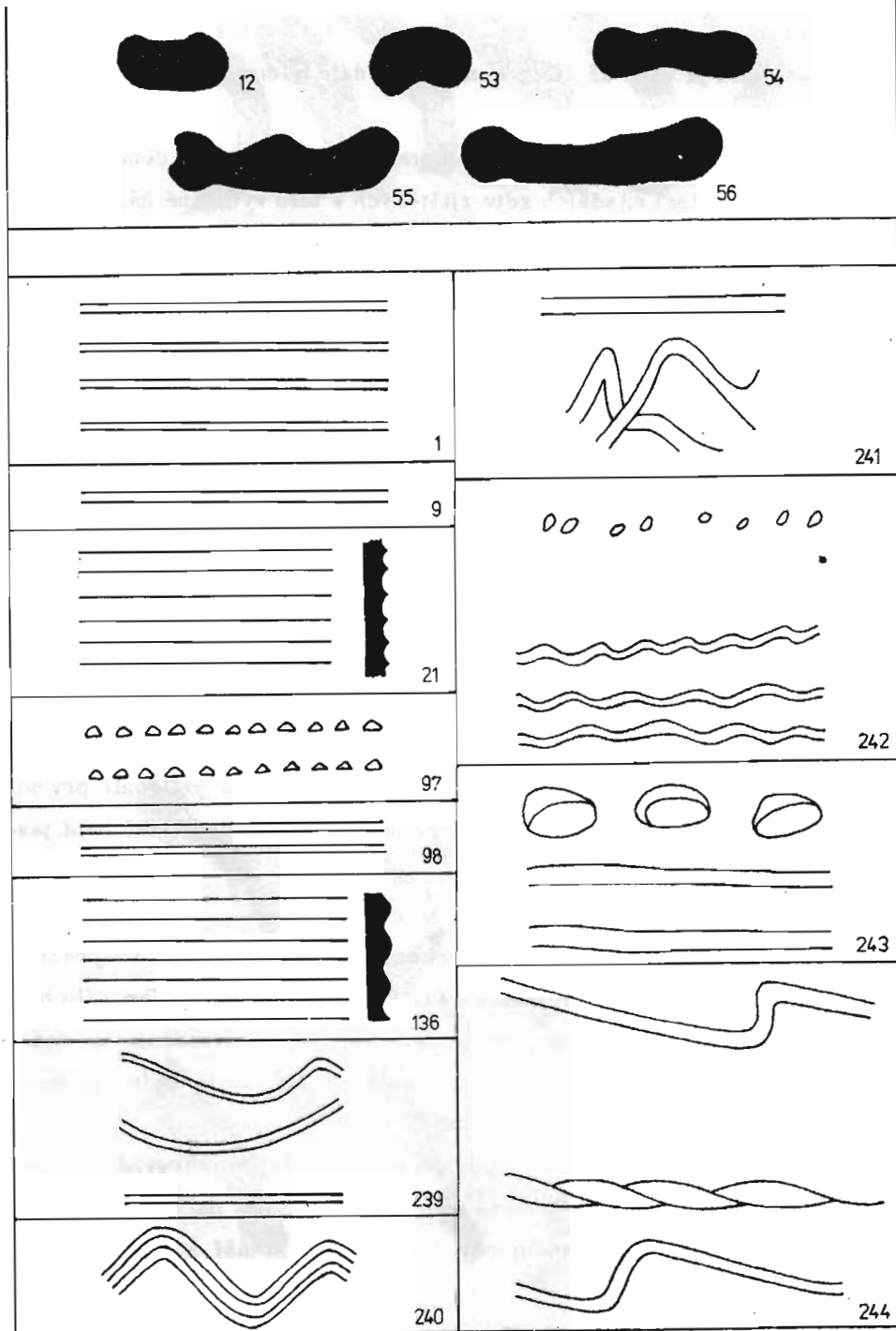
Na práce v prostoru místnosti I byli pracovníci Archeologického ústavu upozorněni až v době, kdy byla značná část terénní situace odtěžena. Dokumentaci mladších zdív zjištěných v této vytěžené části provedl V. Procházka /obr. 1/. Obvodové zdivo dnešní místnosti v úrovni přízemí v celém rozsahu pochází z Mockkerovy dostavby, na západě přiložené k čelu renesančního sálu. Zde do interiéru místnosti v úrovni nového suterénu vystupovala nika napajedla koní /sál sloužil původně jako konírny/. Šikmo přes místnost z jihovýchodního do severozápadního rohu probíhal cihlový klenutý kanál, klesající do Jeleního příkopu, zjevně totožný s kanálem zakresleným na plánu přestavby domu čp. 41 z roku 1730.

Kromě toho zakreslil V. Procházka 6 dalších, zřejmě mladých zdív, odkrytých při snímání zásypu pod podlahou místnosti. Především jde o blok vyzděný z opukových kvádrů a cihel při jižní stěně. Podle Procházka zaměření ležel tento blok pod podlahou zmíněného kanálu a měl by tak být starší. Další skupina zdív se nacházela v prostoru severovýchodního nároží a při východní stěně. Zde je zakreslena skupina pěti značně nepravidelných bloků zdiva. Situace je značně nepřehledná a vzhledem k tomu, že autorovi není známa z autopsie, je nutno pokusit se ji rekonstruovat na základě měřených skic V. Procházky. Dominantní postavení měl zřejmě střední blok při východní stěně z lomové opuky s jednou řádkou kvádříků. Zprava k němu přiléhaly zlomky opuky a cihel, zalité maltou, na jejichž povrchu se nalézal blok tvořený opukovými kvádříky. Nároží místnosti vyplňovalo nejhluběji založené opukové zdivo s cihlami. K němu přiléhalo při severní stěně nepravidelné opukové zdivo s červenavou písčitou maltou. Vzájemný vztah obou bloků není jasný. Opukové kvádříky jsou ve všech případech zjevně druhotně použity.

V hloubce 390 cm od podlahy dnešního přízemí byly objeveny koruny dvou zdív zbudovaných z nepravidelných nízkých dlouhých opukových kvádříků s hrubě přitesaným povrchem. Starší /obr. 7/ s výrazným předzákladem tvořilo severovýchodní nároží budovy, jejíž podstatná část v prostoru sousedního sálu byla zkoumána v roce 1985. Mladší zeď zcela analogického technologického provedení byla přizděna na spáru přes předzáklad staršího zdiva /obr. 8/. Tato k severu běžící zeď uzavírala prostor mezi zmíněnou stavbou a románskou obvodovou hradbou. Šířka obou zdí dosahovala shodně 80 cm.

V době zahájení výzkumu byly již vrstvy vytěženy až po úroveň předzákladu. Od této úrovně byly vyhloubeny dvě nevelké sondy. Větší sonda I zaujala prostor při stěně renesančního sálu na jihu vymezený zdivem zaniklého objektu a na severu vyústěním barokního kanálu ve stěně výkopu. Menší sonda II odkryla styk zdív obou fází zaniklé stavby.

Vrstvy při nadzemním líci zdiva se podařilo dokumentovat pouze v profilu A sondy I /obr. 9/. Korunu zbořeného zdiva překrývala vrstva maltoviny /č. 9/ a šedá hlinito-jílovitá /svrchní 10/, která obsahovala glazovanou keramiku 16. století. Všechny ostatní vrstvy již přinesly keramiku 13. století. Základová spára zdiva nároží stavby ležela na povrchu černé jemné jílovité vrstvy 7 /spodní/, vrstva shodného charakteru /7 horní/ již k předzákladu přiléhala. Zdivo tedy bylo zjevně založeno do svažitého terénu, ukloněného směrem k románské hradbě, a teprve po jeho zbudování předzáklad přisypán. Nejmladší zásah v profilech A a C /obr. 9/ představuje zdivo barokního kanálu a jeho základový výkop /vrstvy 2 a 3 se zbytky prken/. Stratigrafická situace se směrem k východu značně zjednodušovala - profil B byl již tvořen pouze vrstvami 5 a 8. Kromě morfologií hradní ostrožny podmíněného svahu směrem k severu zde zjevně ve 13. století existoval ještě sklon směrem k západu, který byl při zakládání zdi vyrovnán výškou předzákladu. V profilu A sondy I dosahuje výšky 6 řádků, v sondě II při nároží stavby pouze řádky jediné. Základová spára zde, stejně jako v profilu B sondy I, nasedala přímo na povrch mohutné vrstvy opukové drti /č. 5/. Mladší zdivo nebylo předzákladem opatřeno. Teoreticky nelze vyloučit možnost, že by celá odkrytá část

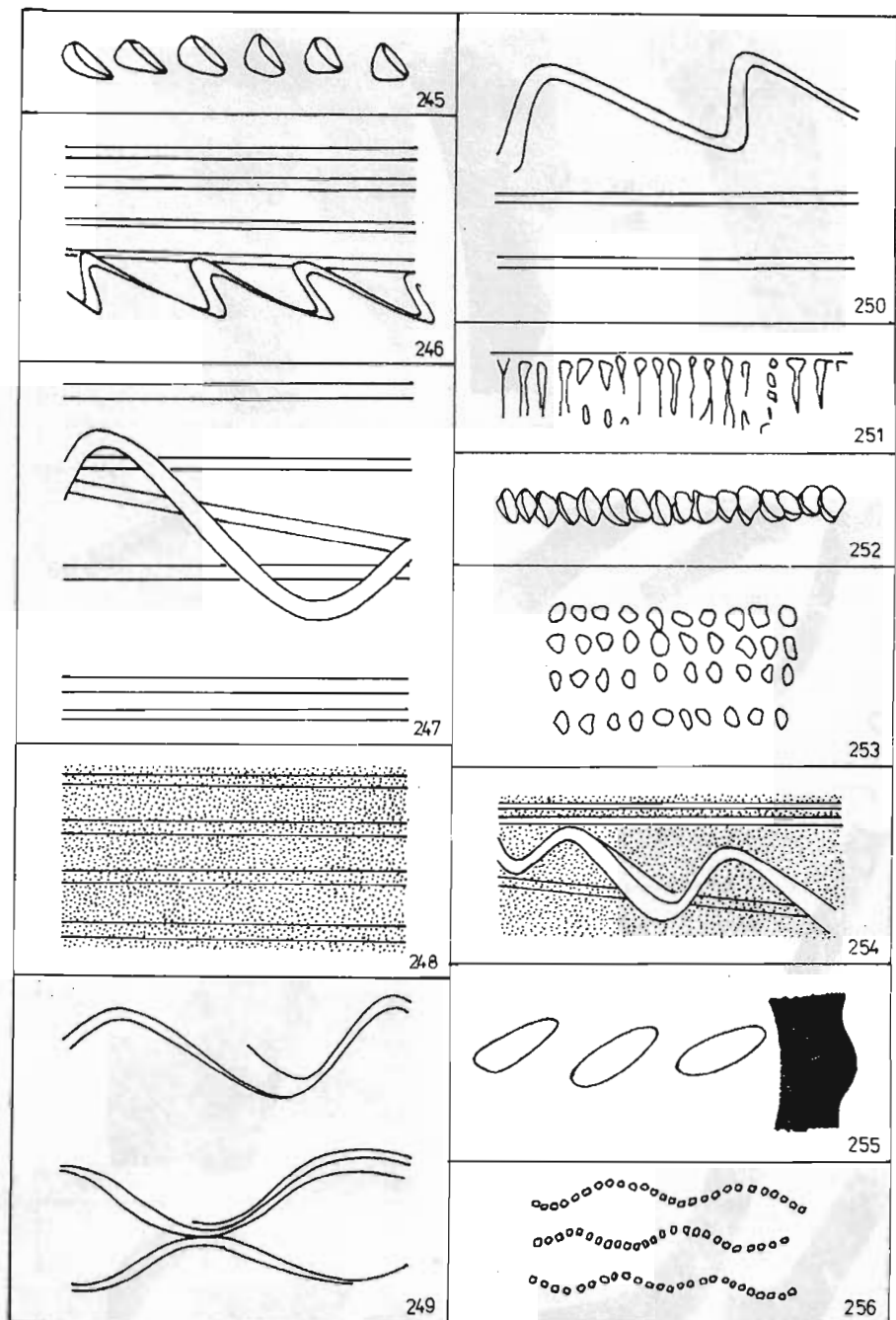

Profily uch /nahore/ a typy dekorů keramiky. Číslo typová odpovídají jednotnému typáři užívanému autorem k deskripci středověké keramiky. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, No. 40. Sections of handles /upper part/ and types of pottery decorations: Type numbers correspond to a unified type catalogue used by the author for description of Mediaeval pottery. Drawn by J. Durdíková.

příslušela předzákladu, neboť zdivo nároží bylo v partii nadzemní i podzemní části vyzděno prakticky shodně. Tuto eventualitu však prakticky vylučuje shodná síla mladší zdi s nadzemní částí zdiva staršího.

Keramický soubor získaný z vrstev sond I a II je bohužel velmi málo početný - tvoří ho pouze 63 střepů oxidačně vypálených, pokud je technologie posuzovatelná obtáčených hrnců převážně hnědé, šedohnědé, béžové a výjimečněji bělavé barvy. Okraje se ve starší části stratigrafie podařilo nalézt pouze tři, ve vrstvě 8 přísluší typům 515 a 516 /typář obr. 3 - 6/ a ve vrstvě 10 /spodní/ typu 514. Zjištěný dekor náleží především ryté intervalové šroubovici /typ 1 - vrstva 7 spodní - 5 ks, vrstva 8 - 2 ks, vrstva 10 spodní - 2 ks/. Kromě toho se vyskytla kombinace dvojnásobné nízké ryté vlnice s rytou linkou /typ 239 - vrstva 10 spodní/, rytá hřebenová vlnice /typ 240 - vrstva 8/ a dvě protínající se vlnice pod linkou /typ 241 - vrstva 10 spodní/. Ve vrstvě 8 nalezené dva zlomky den vykazují obvodovou lištu a stopy podsýpky. Přestože soubory z jednotlivých vrstev i z celé starší části stratigrafie neumožňují jemnější chronologickou inter-

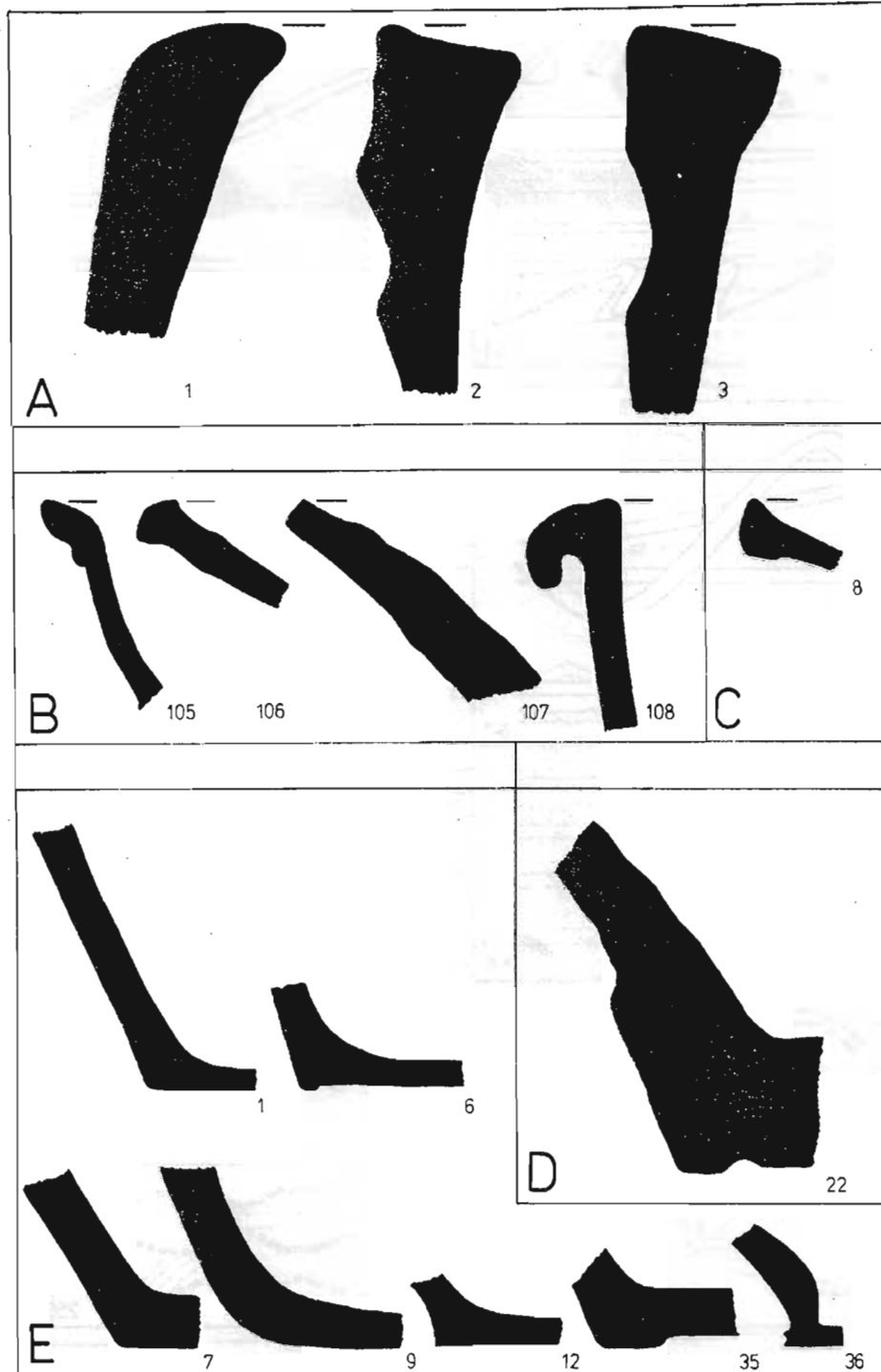
Obr. 5. Praha hrad, čp. 40. Typy dekoru keramiky /bílé malování značeno tečkovaním/. Číslo typová odpovídají jednotnému typ páři užívanému autorem k deskripci středověké keramiky. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, No. 40. Types of pottery decoration /dotted areas = white paint/. Type numbers correspond to a unified type catalogue used by the author for description of Mediaeval pottery. Drawn by J. Durdíková.

pretaci, lze je rámcově zařadit do 1. poloviny 13. století. Výstavbě obou zdív v této době odpovídá i jejich charakter. Renesanční materiál z horní vrstvy 10 reprezentuje fragment okraje typu 513 vytáčeného, žlutohnědě glazovaného džbánu.

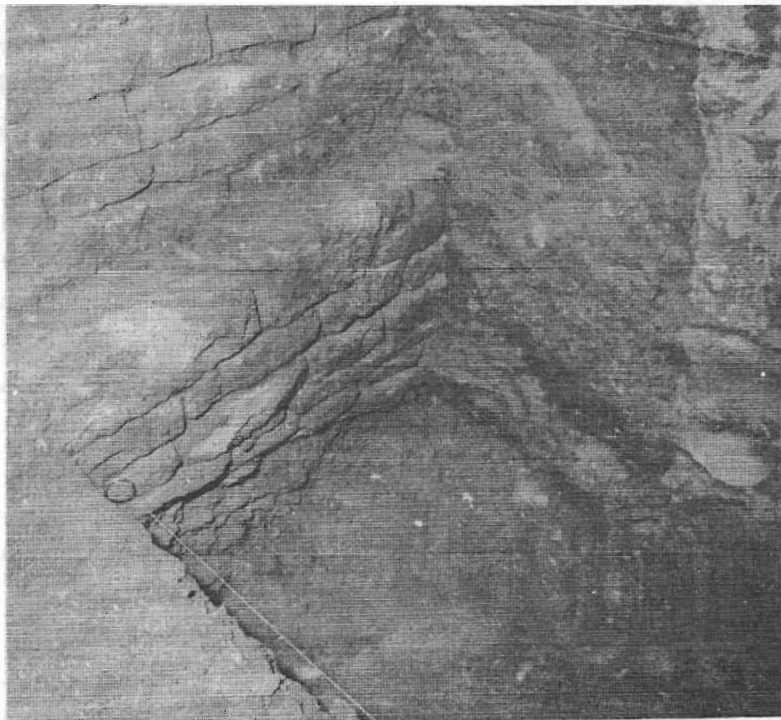
Po odebrání obou zdív byla v prostoru šachty pro podezdívku odtěžena vrstva č. 5, reprezentující nějakou výraznou terénní úpravu, snad související se stavební činností a pod ní prořata masná vlhká bahnitá vrstva, obsahující keramiky s kalichovitou profilací okraje /kromě kalichovitého okraje a jeho náznaků zjištěn ještě typ 517/ a dekorem typu 239. Pod uvedenou černou vrstvou se nacházela již šedavá zjílovatělá rozpadlá břidlice bez nálezů; celá sledovaná plocha již zjevně ležela za valem.

V době před zahájením výzkumu byl při těžení vrstev firmou z výklenku údajně v severní zdi vyzvednut a posléze ke zpracování předán kvalitní keramický soubor /obr. 10, 11, 12/, tvořený hrnci, džbány, fragmenty rendlíku, misky a talíři. Sedm nádob se zachovalo téměř v úplnosti. Celá produkce byla oxidačně vy-

Obr. 6. Praha hrad, čp. 40. A - typy okrajů zásobnic, B - typy okrajů mis všech druhů, C - okraj talíře, D - dno misky, E - typy den hrnců a džbánů. Čísla typová odpovídají jednotnému typáři, užívanému autorem k deskripci středověké keramiky. Kresba J. Durdíkové. - Prague Castle, No. 40. A - rim types of storage jars, B - rim types of all kinds of bowls, C - a plate rim fragment, D - a bowl bottom fragment, E - bottom types of pots and jugs. Type numbers correspond to a unified type catalogue used by the author for description of Mediaeval pottery. Drawn by J. Durdíková.

pálena, vytáčena a se třemi výjimkami mikroskopicky ostřena. Čtyři okraje hrnců přísluší typům 171, 509, 518 a 534; v případě džbánů je dvakrát zastoupen typ 513, a po jednom exempláři typy 511, 512 a 518. Z dekorů se čtyřikrát vyskytují typy 1 a 98. V obou případech jde o varianty ryté intervalové šroubovice. Jednoduchá rytá linie /typ 9/ je zastoupena jedním exemplářem, stejně jako ostrá vývalková šroubovice /typ 21/. Radýlkované dekory se vyskytly ve dvou případech /typy 97 a 256/. Tažená pásková ucha vykazují profilace typu 12 /2 ks/, 53 /1 ks/ a 54 /2 ks/. U den převládá typ 12, vyskytují se i profilace 1, 6 a 36. Barva střepe kolísá od hnědé k světlým béžovým, načervenalým až bělavým odstínům. Převážná část nádob byla zevnitř opatřena olovnatou glazurou. Celý soubor je tvořen 31 jedinci. Z toho 13 bylo glazováno žluto-hnědě, 7 hnědě, po 2 zeleně a žlutě, po jednom zeleno-hnědě a světle červeno-hnědě. Z tohoto kontextu se vymyká fragment hrnku či džbánu č. poř. 63 /obr. 12/, který zastupuje tzv. berounské zboží a je opatřen engobou v základní barvě hnědé s žlutým a zeleným dekorem, ve spodní části nádoby tvořeným šroubo-

Obr. 7. Praha hrad, čp. 40. 1. místnost /počítáno od západu/, sonda I. Styk severního líce zdi z 1. poloviny 13. století /vlevo/ s profilem A. Foto KP ČSSR. - Prague Castle, No. 40. First room /all countings from the W side/. Sounding I. Contact of the N face of the wall dating c.1200-1250 /left/ with Section A. Photo by the Bureau of the President of the Czechoslovak Socialist Republic /furthermore abbreviated as BP CSSR/.

Obr. 8. Praha hrad, čp. 40. 1. místnost, sonda II. Styk starší /vpravo/ a mladší /vlevo/ zdi z 1. poloviny 13. století. Foto KP ČSSR. - Prague Castle, No. 40. First room, Sounding II. Contact of the earlier /right/ and later /left/ walls dated c. 1200-1250. Photo by the BP CSSR.

vící, ve svrchní pak zřejmě vegetabilním motivem. Hrnek č. poř. 56 /obr. 11-1/ byl během výrobního procesu deformován. Fragment rendlíku je opatřen okrajem typu 108, misky 105 a talíře 8. Soubor keramiky doplňuje fragment koženého výrobku /řemínku?/ se dvěma řadami stehů. Na základě dosavadních značně nedostatečných vědomostí o české raně novověké keramice lze celý soubor klást nejspíše na přelom 16. a 17. století.

V prostoru místnosti II /počítáno od západu/ došlo k nálezům již v úrovni přízemí. Při prorážení nového vstupu v severní zdi byl odkryt líc románské hradby /obr. 13/. V rámci dalších gotických úprav hradbu prorazila střílna, opatřená kamenným ostěním a vně se rozevírajícími špaletami /obr. 14/. Její podoba ji umožňuje klasifikovat jako střílnu pro palnou zbraň a spojovat ji tak nejspíše s vládslavskou přestavbou hradu.

V severní části místnosti byly prakticky až na úroveň 254,90 m n. m. vytěženy vrstvy bez vědomí pracovníků Archeologického ústavu. Byl tak odkryt vnitřní líc románské hradby, překrytý mladší, zjevně gotickou plentou. Po jejím odsekání se objevil vlastní románský líc /obr. 15/ nad předzákladovými stupni vyzděný z kvádrů dvojí velikosti. Spodní čtyři řádky byly zbudovány z kvádrů výrazně vyšších, než její vyšší partie. Vzhledem k tomu, že při patě hradby byla vyhloubena firmou statická sonda, bylo možno zaměřit založení hradby, její

pravidelně z kvádříků, podoba spodních, tvořených lomovou opukou zalévanou maltou, dokládá, že již byly zděny do výkopu. Stratigrafie poskytuje dosti neobvyklý obraz. Mezi vlastními vrstvami a hradbou je buď výrazná dutina, nebo vrstva 10, která je v podstatě sykou směsnou výplní podobné dutiny. Tento stav je nepochybně výsledkem posunu a poklesu /eventuálně vyklánění/ hradby směrem do Jeleního příkopu. Tyto poruchy, způsobené chybným založením hradby do silně svažitých, staticky neúnosných vrstev, jsou v severním opevnění Pražského hradu častým, mnohdy i historicky doloženým zjevem /např. Borkovský 1969; Durdík - Chotěbor - Muk 1984/. Protože vzhledem k rozměru zaměřitelného profilu není jasný rozsah poklesu a posunu hradby, nelze, bohužel, interpretovat ani vztah jednotlivých vrstev k ní. Z profilu pouze jasně vyplývá, že vnitřní plenta hradby z lomové opuky byla založena až po posunu a to teprve poté, co se vytvořila vrstva 10. Vzhledem k vypovídací schopnosti profilu a především k rychlému postupu prací se z něj při pokusu o letmé ovzorkování podařilo získat pouze z vrstvy 1 jeden fragment okraje zásobnice typu 1.

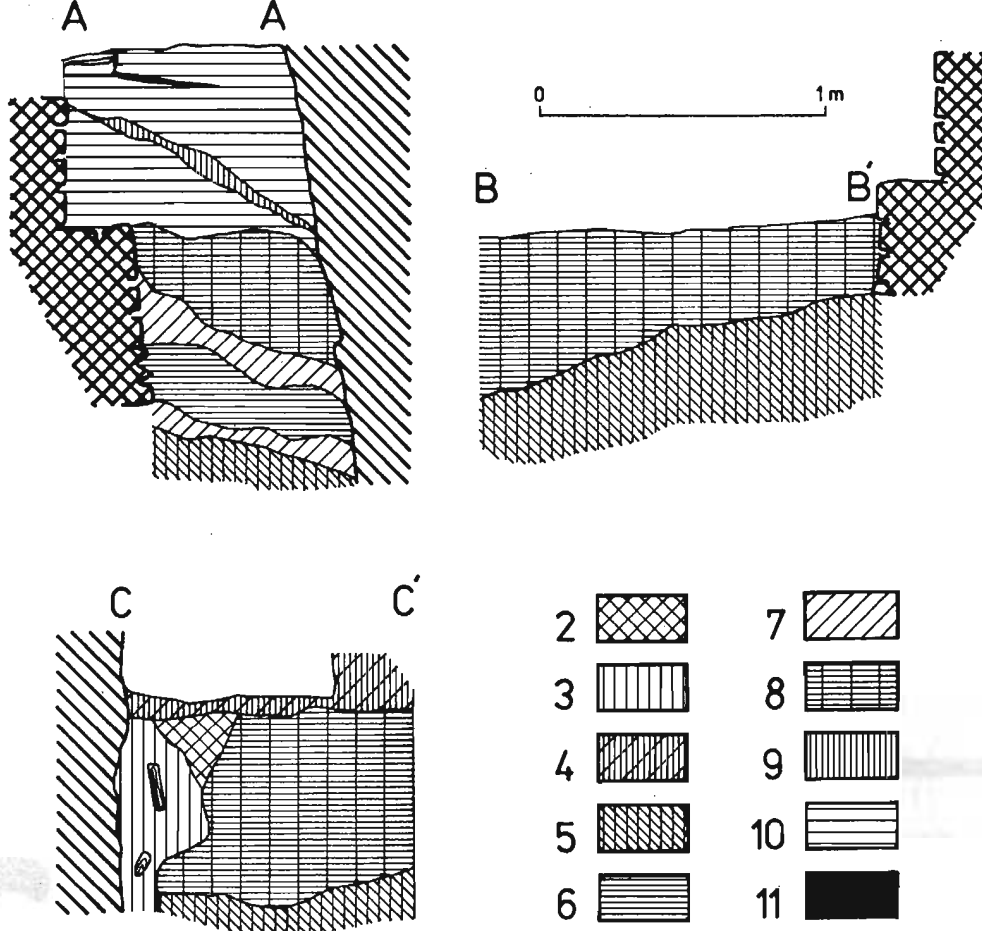
V jižní polovině místnosti bylo možno velmi zběžně sledovat těžení vrstev. Postup prací neumožnil bližší vypracování či zaměření stratigrafie. Pod mladými navážkami se objevila kamenitá, silně maltovinovitá vrstva, z níž se podařilo získat dva architektonické články a malý soubor dalších nálezů. Zlomek ostění č. poř. 146 /obr. 23-1/ vykazuje stopy opracování zubákem. Článek byl, stejně jako fragment č. poř. 147 /obr. 23-2/, vyroben z opuky. Oba zlomky lze datovat do 14. století. K jejich uložení do zmíněné vrstvy však došlo evidentně až o století později, jak názorně dokládá nalezená keramika, zvláště zlomek kachle s prořezávanou čelní stěnou s architektonickým motivem č. poř. 151, zeleně glazovaný /obr. 22-1/.

Pod uvedenou vrstvou destrukce, představující nejspíše výraznou terénní úpravu, byl zjištěn kompaktní červenavý horizont, z něžž bylo získáno 39 keramických fragmentů, s jednou výjimkou pocházejících z hrnců /obr. 19/. Okraje reprezentují typy 496, 519, 520, 521, 522, 523, 524 a 525, dekory pak typy 1, 245 /4 ks/, 246, 247, 248 /2 ks/ a 254. Zvláštní pozornost si zaslouží výskyt bíle malované keramiky /dekory 248 a 254/ a kombinace této výzdoby s kalichovitou profilací okraje /č. poř. 121 - obr. 19-3/. Zlomek okraje misky /2/ přísluší typu 106. Celá produkce byla oxidačně vypálena, pokud je technologie posuzovatelná obtáčena a makroskopicky ostřena. Barva nejčastěji hnědá, vyskytne se i bělavá, béžová, červenavá a černá, ojediněle bílý přetah. Celý soubor, zvláště s ohledem na výskyt kalichovité profilace působí značně archaicky a vzhledem k charakteru nálezů ze starší vrstvy je nejspíše možno uvažovat jeho směšný charakter s druhotným uložením některých střepů.

Okolo nadmořské výšky 255 m se nacházela výrazná tmavě šedá vrstva, z níž bylo vybráno 29 keramických fragmentů /výběr obr. 17, 18/. Dvacet pět z nich přísluší hrncům. Okraje reprezentují typy 497, 498, 499, 500, 501, 503, 503 /3 ks/, 504, 505 /2 ks/ a 533. Typy 497, 498, 499, 500 a snad i 533 náležejí do okruhu okrajů zduřelých, 503, 504 a 505 pak náležejí velkému vzhůru vytaženému okraji. Nejzastoupenějším dekorem je typ 1 /8 ks/, dále se vyskytují výzdobné motivy 242 a 243, působící archaičtější dojem díky užití vpichů. Dna typů 35, 12 /12 ks/ a 1 /2 ks/ nesou stopy podsýpky. Celá oxidačně pálená produkce byla obtáčena a makroskopicky ostřena, nejčastější barvou je hnědá, vyskytuje se i šedohnědá, světle červená, bělavá, ve dvou případech bílý přetah. Čtyři zlomky náležejí tuhovým zásobnicím. Okraj 2 nese dekor typu 255, dva zlomky s okrajem 3 pak výzdobu 244 /obr. 17-4, 5, 6/.

Celý homogenně působící soubor lze na základě současného stavu vědomostí klást nejspíše do pokročilejšího 13. století. Jeho vztah k situaci při hradbě a k hradbě samé zůstal bohužel neověřitelný.

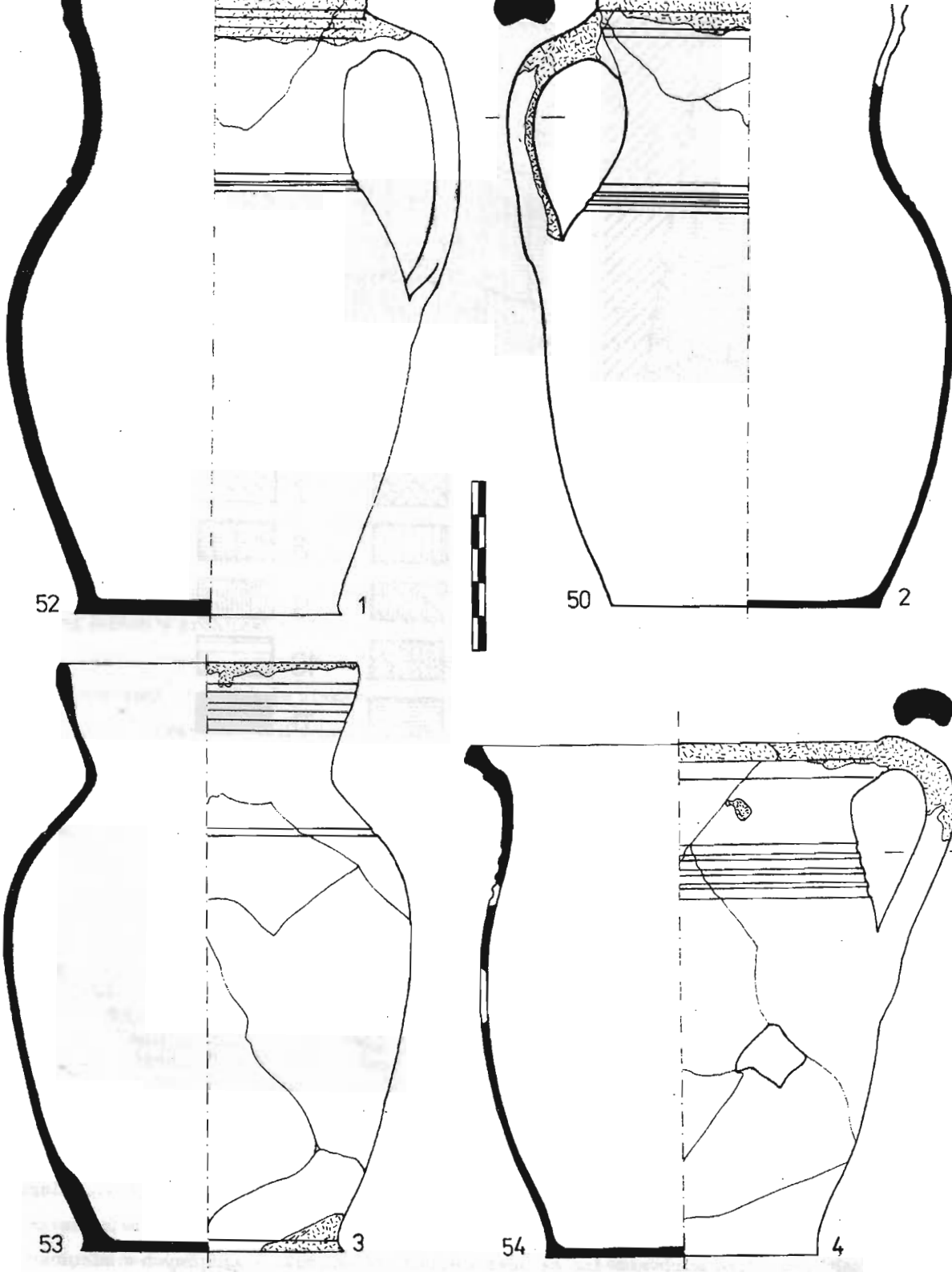
K závažnému nálezu došlo při podezdívání východní stěny místnosti. Byl zde odkryt líc zdi z nepravidelného kvádrového zdiva s pozůstatkem odsedané přípory či portálu /obr. 20/. Na tento nález byli pracovníci Archeologického ústavu upozorněni až v době, kdy byl již překrýván novou zdí. Vzhledem ke komplikovaným statickým poměrům nebylo možno práce přerušit a z tohoto důvodu je i zakreslení této zdi do celkového plánu pouze přibližné, zaměření a ovzorkování složitějšího zvrstvení pod ní nebylo rovněž možné. Inter-

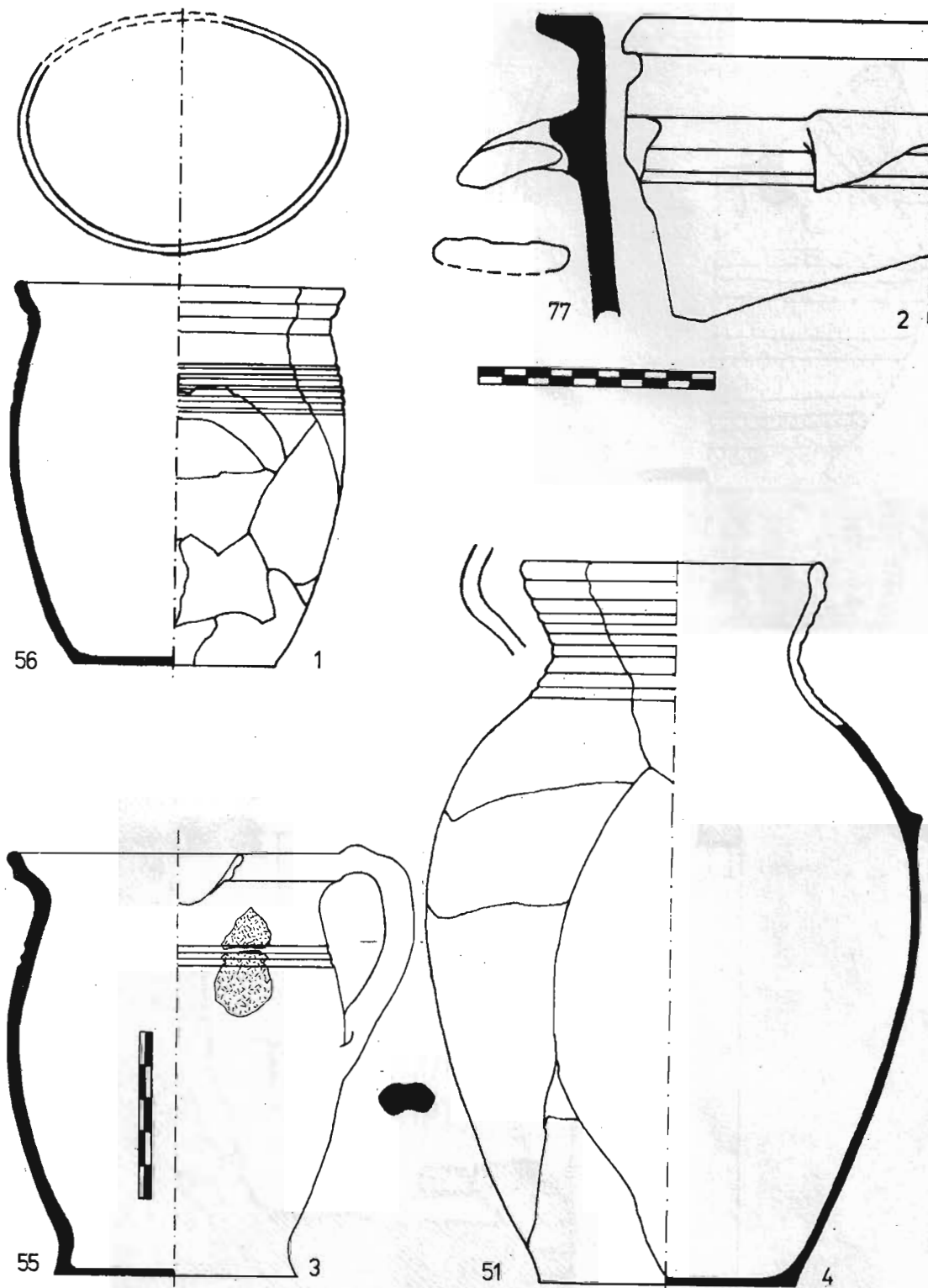
Obr. 9. Praha hrad, čp. 40. 1. místnost, sonda I, profily A, B, C. Silně křížkována starší zeď z 1. poloviny 13. století, šikmo šrafováno zdivo novověkého kanálu. 2 - jemný šedý jíl, 3 - tmavě šedá sypká, 4 - zbytek podlahy kanálu, 5 - opuková drť, 6 - světle šedý jíl, 7 - černá jemně jílovitá, 8 - kamenitý hnědavý jíl, 9 - malta, 10 - šedá hlinito-jílovitá, 11 - tmavě hnědá. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, No. 40. First room, Sounding 1, sections A, B, C. Thick crossed lines: earlier wall dating c. 1200-1250, oblique lines: masonry of the post-Mediaeval sewage line. 2 - fine grey loam, 3 - dark grey incoherent, 4 - fragment of a canal floor, 5 - crushed "opuka" stone, 6 - light grey loam, 7 - black, fine loamy, 8 - stony brownish loam, 9 - mortar, 10 - grey, clayey-loamy, 11 - dark brown. Drawn by J. Durdíková.

pretace odsekané části zdiva jako pozůstatku portálu je patrně pouze teoretické, neboť nebyl nalezen ani náznak protilehlé zdi, která by se musela nacházet někde v prostoru místnosti. Jde tedy nejspíše o zbytek klenební přípory. Nalezené zdivo je rovnoběžné se severojižním průběhem zdiv zjištěných v místnosti I. Liší se od nich však typem zdiva. Nejspíše se jedná o mladší přístavbu /vzhledem k úrovni založení i habitu zdi nejspíše raněgotickou/, připojující na východě k staršímu objektu obdélnou místnost zaklenutou nejspíše dvěma poli křížových /?/ kleneb.

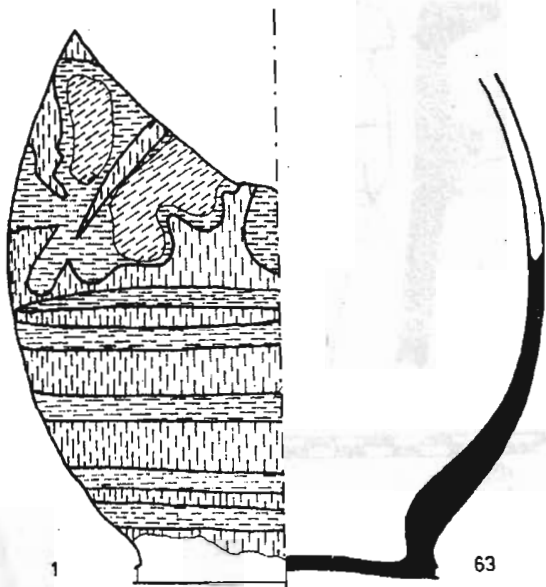
V prostoru místnosti III se bylo nutno z provozních důvodů omezit pouze na dozor bez možnosti zásahu. Stejně jako v místnosti II byl odkryt vnitřní líc románské hradby se dvěma horními předzáklady. Z vrstvy destrukce, zjištěné již v místnosti II, se podařilo získat dva kvalitní architektonické články. První, č. poř.

Obr. 10. Praha hrad, čp. 40. 1. místnost, renesanční nika, část keramického souboru. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, No. 40. First room, a Renaissance-period niche, a part of a pottery group. Drawn by J. Durdíková.

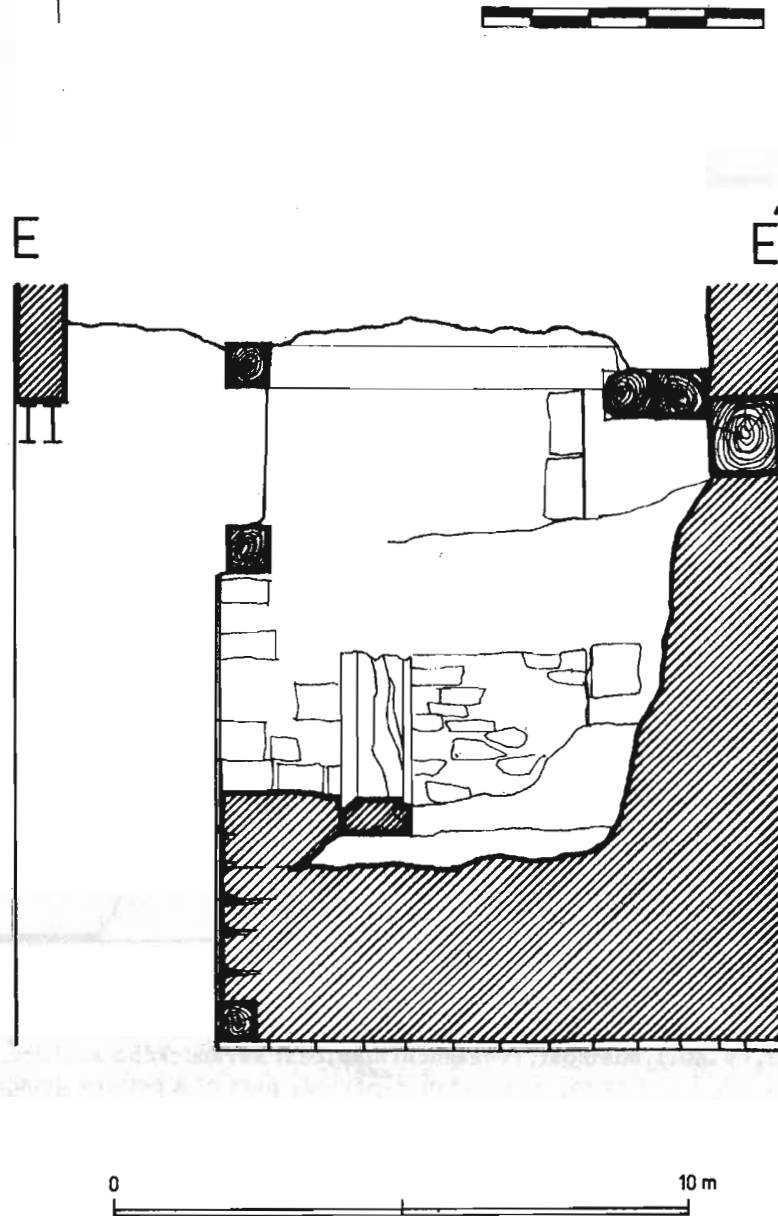

Obr. 11. Praha hrad, čp.40.1.místnost, renesanční nika, část keramického souboru. Kresba J. Durdíková. -
 - Prague Castle, No. 40. First room, Renaissance-period, part of a pottery group. Drawn by J. Durdíková.

Obr. 12. Praha hrad, čp. 40. 1. místnost, renesanční nika. Fragment nádoby representující berounské zboží. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, No. 40. First room, Renaissance-period niche, a pottery fragment representing Beroun ware. Drawn by J. Durdíková.

Obr. 14. Praha hrad, čp. 40. 2. místnost. Řez románskou hradbou a dodatečně prolomenou gotickou střílnou. Kresba P. Chotěbor. - Prague Castle, No. 40. Second room. Section through the Romanesque fortification wall with a subsequently opened Gothic loophole. Drawn by P. Chotěbor.

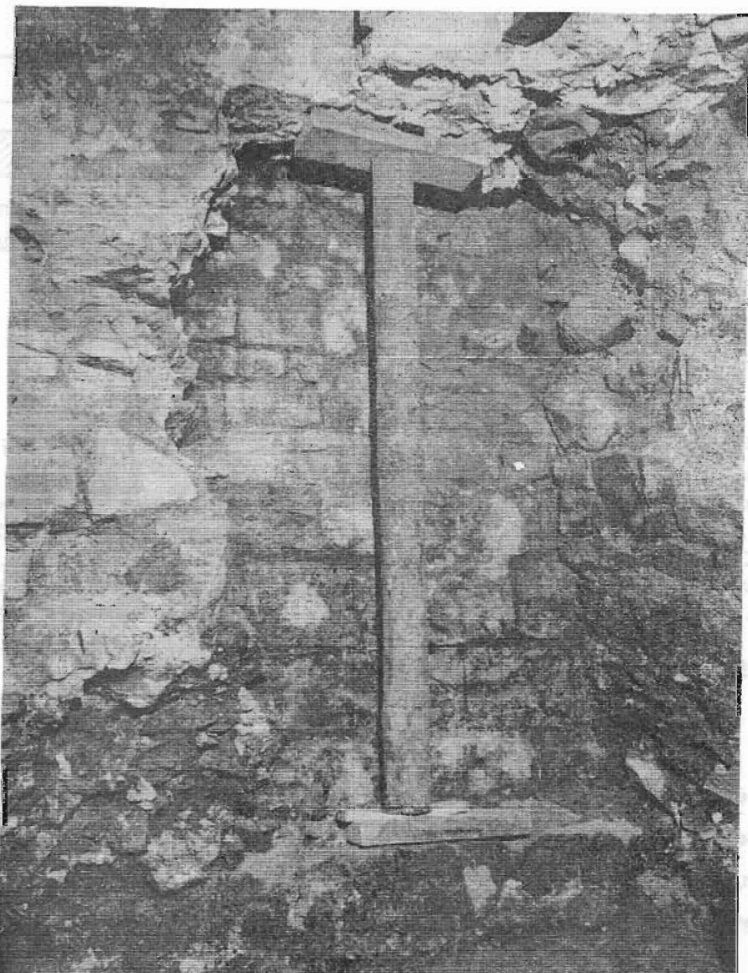
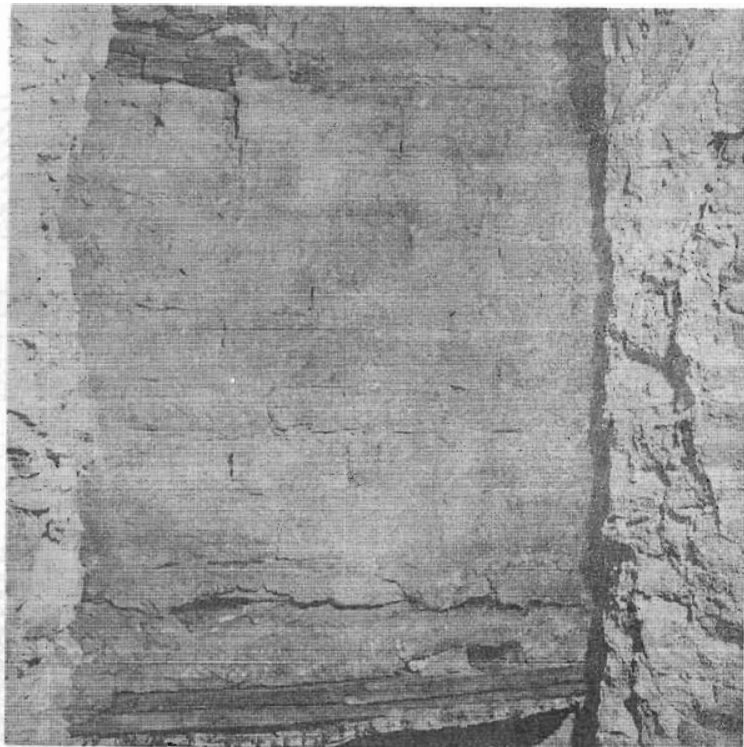
Obr. 13. Praha hrad, čp. 40. 2. místnost, líc románské hradby. Foto KP ČSSR. - Prague Castle, No. 40. Second room, face of the Romanesque fortification wall. Photo by the BP CSSR.

152 /obr. 23-4/ představuje fragment románského sloupu s pletencovým ornamentem, analogický sloupům ze Svytlahé baziliky, odkud nejspíše pochází. Fragment č. poř. 153 /obr. 23-3/, příslušící gotickému kružbovému oknu /?/, lze datovat nejspíše do 14. století.

Z vrstev při románské hradbě vybrali pracovníci firmy 19 střepů /výběr obr. 21/. Kromě hrnců je zastoupena tuhová zásobnice /dno typu 9/ a pro Prahu charakteristická světle červená miska, patrně technologického účelu /obr. 21-5/. Okraje hrnců přísluší typům 505, 506, 507, 508, 526, 527, 528, 529, 531 a 532; dekory typům 1, 249, 250 a 251. Tento volný soubor náleží převážně 13. století.

Stejně nepříznivá situace nastala i v prostoru místnosti IV. Po sejmutí recentní podlahy se objevily subrecentní vyrovnávací navážky. Pod nimi se nacházela vrstva destrukce, zjištěná již v sousedních místnostech. Z této vrstvy pochází několik střepů a 3 zlomky skleněných okenních terčů /výběr obr. 22-2, 3, 4, 5/. Část pro-

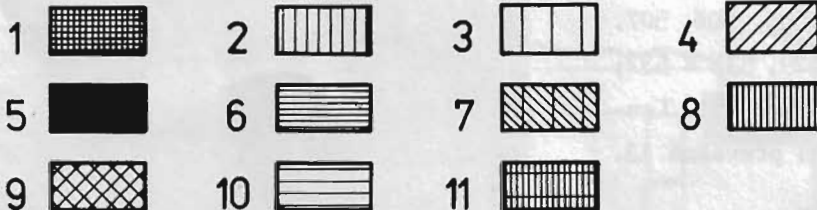
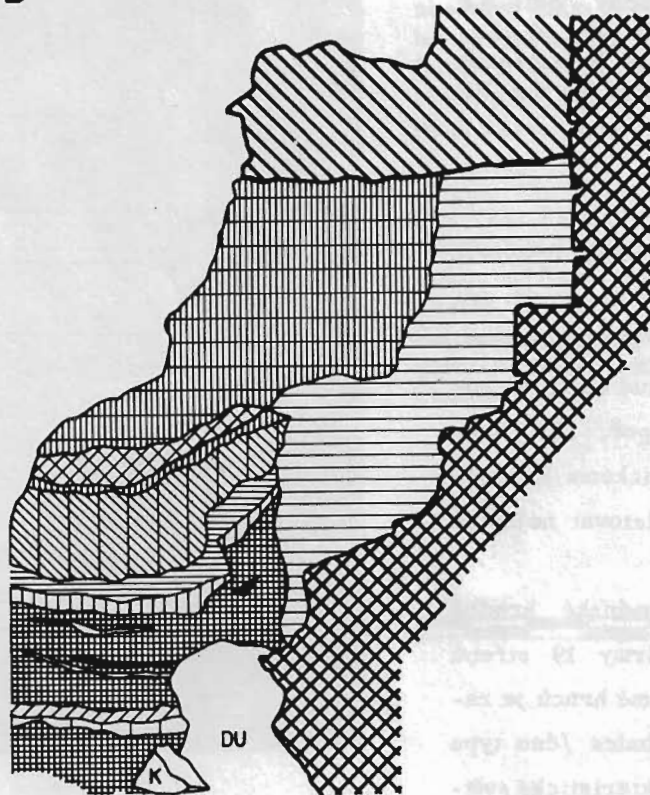
Obr. 15. Praha hrad, čp. 40. 2. místnost. Vnitřní líc románské hradby nad 1. předzákladem s částečně odstraněnou gotickou pletnou. Foto H. Toušková. - Prague Castle, No. 40. Second room. Inner face of the Romanesque fortification wall above the first foundation course, partly stripped of the Gothic revetment. Photo by H. Toušková.

256,00

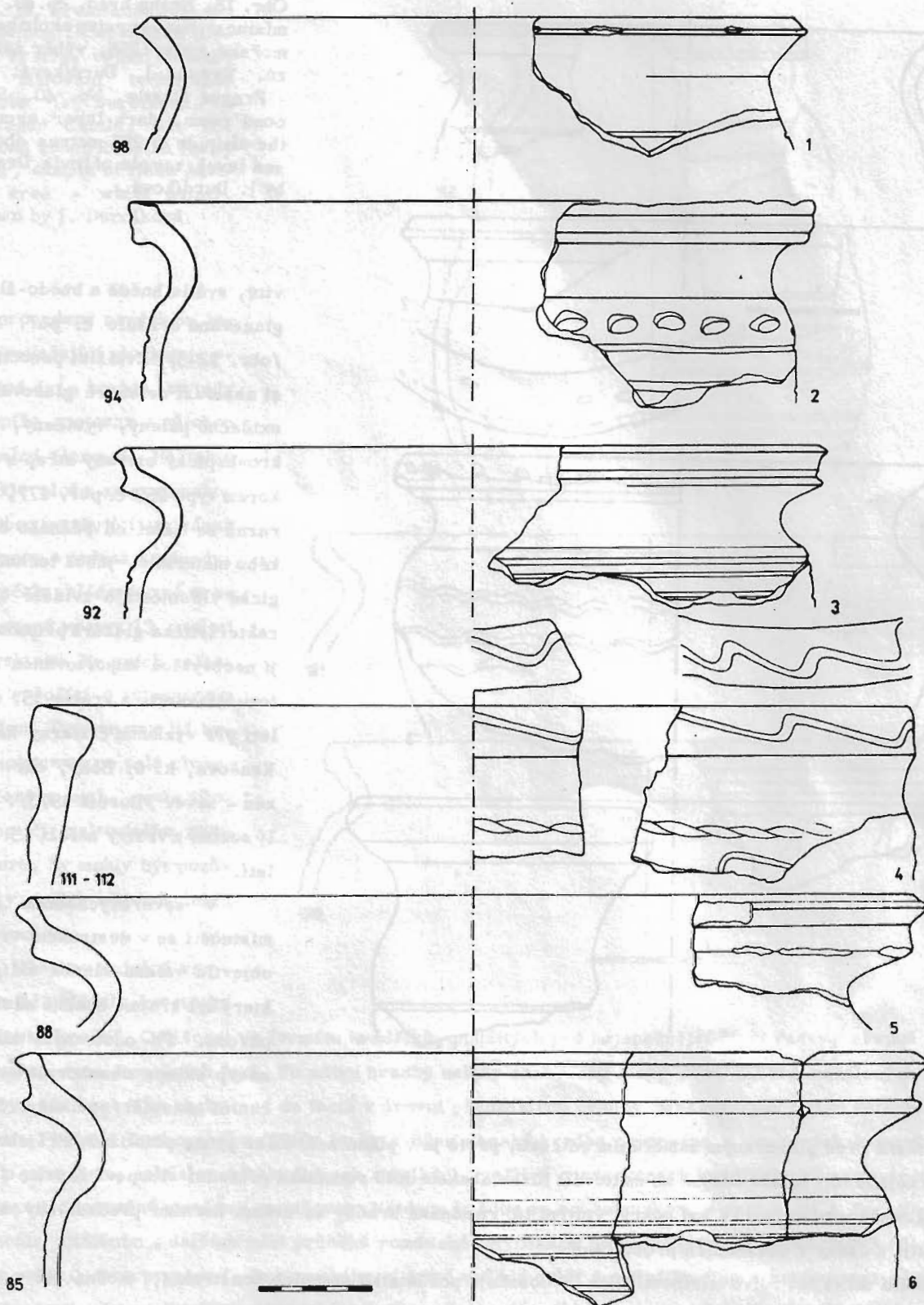
255,00

254,00

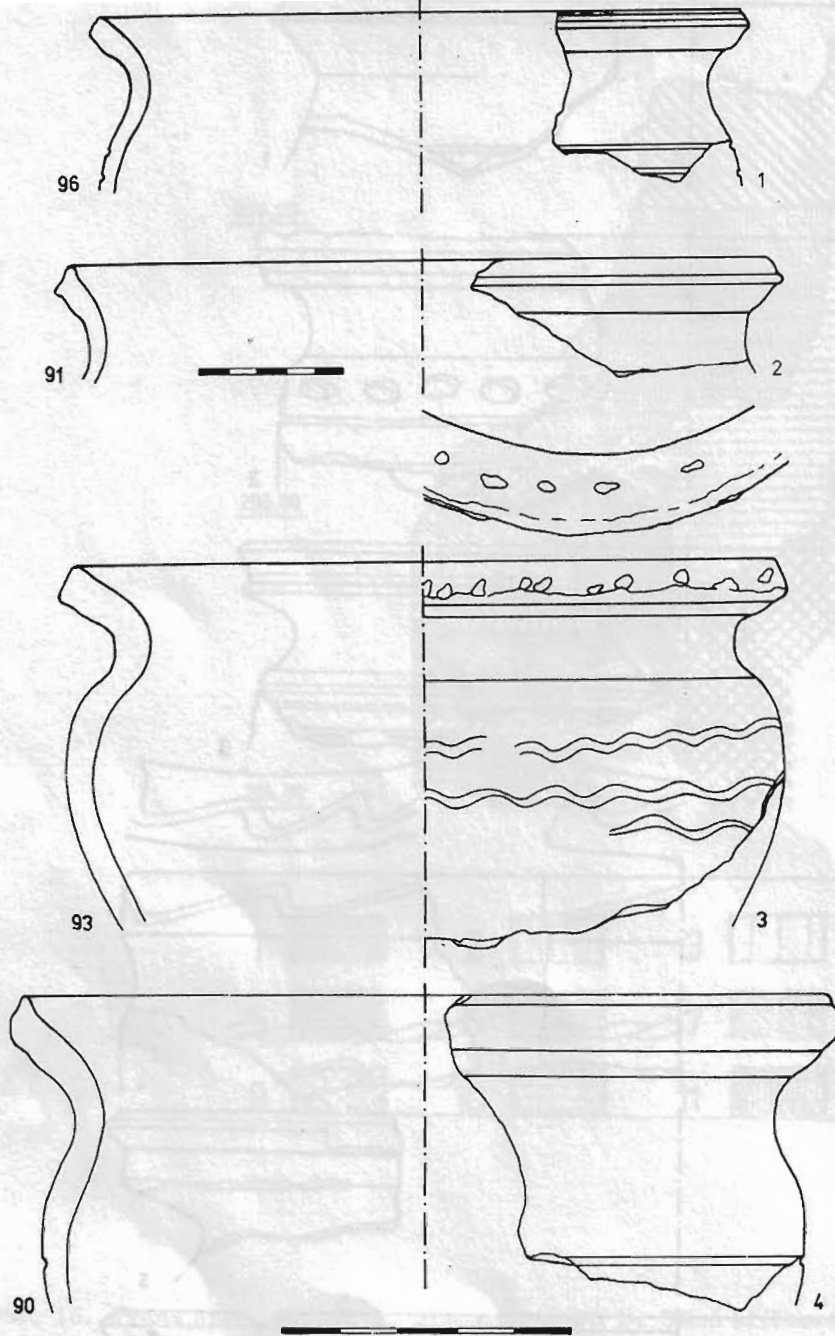

Obr. 16. Praha hrad, čp. 40. 2. místnost, profil D. Silně křížkována románská hradba, šrafovaná gotická plenta. 1 - černá masná, 2 - spáleníště, 3 - hnědočervená popelovitá, 4 - tmavě černá masná, 5 - světle hnědá masná, 6 - žlutavá vápenitá, 7 - hnědá jílovitá s kamením, 8 - hnědošedá jílovitá, 9 - světle béžový jíl, 10 - hnědá hlinitá s kameny a kousky vápna, 11 - hnědá hlinito-vápenitá. K - kámen, Du - dutina. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, No. 40. Second room, Section D. Thick crossed lines: Romanesque fortification wall, oblique lines - Gothic revetment. 1 - black slipperies, 2 - burnt area, 3 - brown-red ash, 4 - deep black slipperies, 5 - light brown slipperies, 6 - yellowish limy, 7 - brown loamy with stones, 8 - brown-grey loamy, 9 - light buff loam, 10 - brown clayey with stones and pieces of lime, 11 - brown clayey-limy. K - stone, Du - hollow. Drawn by J. Durdíková.

dukce byla pálena oxidačně, část redukčně, převažuje vytáčení. Fragment oxidačně páleného žlutobělavého vejčitého hrnku č. poř. 173 /obr. 22-3/ je opatřen okrajem typu 427 a dekorem 136, zlomek velkého redukčně páleného džbánku č. poř. 174 /obr. 22-2/ okrajem 530 a výzdobou 252. Z dekorů se dále vyskytují typy 9 a 253, dvě asymetrická redukčně pálená tažená ucha náleží typům 55 a 56. Trojnožce náleží trubko-

Obr. 17. Praha hrad, čp. 40. 2. místnost, tmavá vrstva okolo nadmořské výšky 255, výběr nálezů. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, No. 40. Second room, dark layer around the altitude of 255 metres above sea level, sample of finds. Drawn by J. Durdíková.

místnost, tmavá vrstva okolo nadmořské výšky 255, výběr nálezů. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, No. 40. Second room, dark layer around the altitude of 255 metres above sea level, sample of finds. Drawn by J. Durdíková.

vité, světle hnědě a hnědo-žlutě glazované držadlo č. poř. 180 /obr. 22-5/. Zvláštní pozornost si zaslouží zelenavě glazovaný, oxidačně pálený, vytáčený, mikroskopicky ostřený střep s dekorem typu 253 č. poř. 177, výrazně se lišící od běžného českého materiálu, jehož technologické vlastnosti a zvláště charakteristická glazura připomínají neobvyklou importovanou amforu získanou z vrstvy 15. století při výzkumu cisterny hradu Krašova, k. ú. Bohy, okr. Plzeň - sever /Durdík 1973/. Celý soubor z vrstvy náleží 15. století.

V severovýchodním rohu místnosti se v destrukční vrstvě objevila valená klenba sklípku, který byl zřejmě značně mladého původu. Po odstranění klenby zásyp sklepa obsahoval subrecentní materiál /porcelán/. Sklípek

byl těsně před plánovaným zaměřením odtěžen, proto je v plánu zakreslen pouze přibližně. Při jeho západním vnějším líci ležela údajně na maltovém lůžku abakem dolů románská přízední sloupová hlavice /obr. 23-5/. Rovněž v místnosti IV byl odkryt vnitřní líc románské hradby se dvěma horními předzáklady shodných kvalit s úseky v sousedních prostorách.

Dnešní stávající zdivo místností III a IV obsahuje pozůstatky starších konstrukcí, možná již pozdně gotických, spíše však renesančních. Sondáže pod omítkami nebyly, bohužel, provedeny.

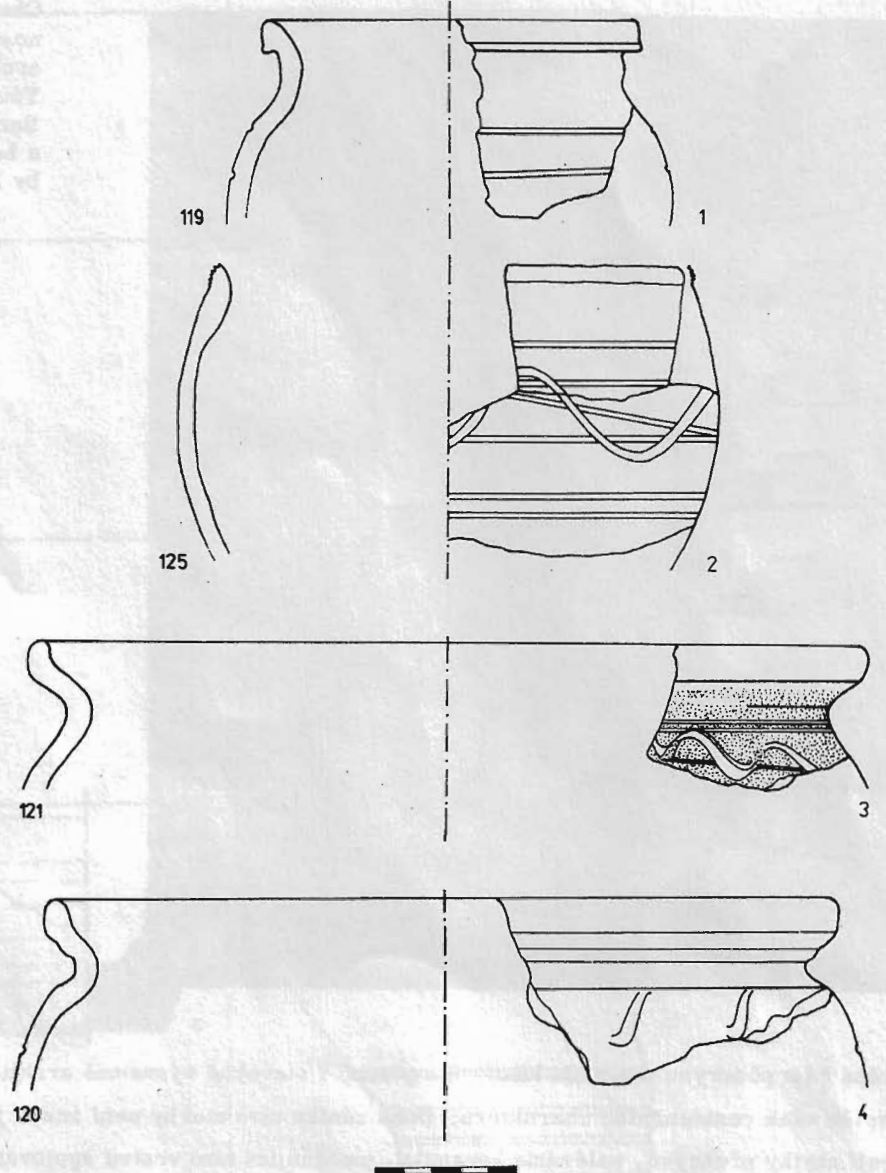
Přestože záchranná akce probíhala v komplikovaných podmínkách a poznatky z ní získané nutně zůstávají fragmentární, lze v hlavních rysech načrtnout vývoj sledovaného prostoru. Do vrstev starších třináctého století práce kromě interpretačně nejednoznačné stratigrafie v místnosti II zasáhly pouze v místnosti I. Zdejší bahenní sedimenty s hojností organických zbytků se zjevně uložily na volném prostoru. Po jejich vzniku následovala /nejpozději na počátku 13. století/ v prostoru místnosti I výrazná terénní úpra-

Obr. 19. Praha hrad, čp. 40. 2. místnost. Červenavá jílovitá vrstva, výběr nálezů; bílé malování tečkováno. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, No. 40. Second room. Reddish loamy layer, sample of finds /dotted area = white paint/. Drawn by J. Durdíková.

va, provedená navážkou, jejíž převažující složkou je opuková drť a kterou lze tedy nejspíše spojovat s nějakou stavební činností. Na takto vzniklé ploše za románskou hradbou, svažující se jednak k severu a jednak k západu, se začaly ukládat jemné stratifikované vrstvy 13. století charakteru životních nečistot, svědčící o intenzivním osídlení. Tyto vrstvy již byly zachyceny po celé ploše. Některé z nich, zcela jílovitého či maltovitého charakteru, by mohly být pozůstatky podlah objektů lehčí konstrukce.

Všechny zmíněné vrstvy se již ukládaly ke stojící románské hradbě. Odlišnost ve formátu kvádrů, použitých pro nejspodnější čtyři řádky, zřejmě není pozůstatkem dvou stavebních fází. Ve zdivu hradby nebyly zachyceny stopy dvou časově vzdálených etap výstavby. Ani keramika zachycená de factó v úrovni předzákladů hradby nenasvědčuje jejímu datování do 11. století. Podle I. Borkovského /1969/ by byla Břetislavská hradba zbudována z opukových kamenů s otloukaným povrchem, soběslavská hradba pak z velkých, pečlivě opracovaných kvádrů. Všechny dostupné informace jednoznačně umožňují považovat zjištěnou hradbu za soběslavskou. Pozorování z čp. 40 odpovídá moderním zjištěním z dalších míst průběhů románské fortifikace /severní parkán, víceúčelový sál, Lobkovický palác/; interpretace I. Borkovského si ještě vyžádá další detailní studium a konfrontaci s konkrétními situacemi. Za současného stavu vědomostí se však spíše zdá, že s opevněním Pražského hradu souvislou kamennou zdí na maltu po celém obvodu již za Břetislava lze sotva počítat.

V průběhu první poloviny 13. století byla založena zděná stavba, jejíž nároží bylo zjištěno v prostoru místnosti I. Podle zjištění z výzkumu J. Frolíka v sousedním víceúčelovém sále v roce 1985 již v první fázi tento výstavný objekt dosahoval značných rozměrů. Tato první fáze respektovala hradební uličku. V následné fázi /či mikrofázi/ byla budova rozšířena až k hradbě. Třetí stavební etapu, o něco mladší, představuje rozšíření směrem k východu, tvořící obdélnou prostorou patrně zaklenutou dvěma klenebními poli. Zjiš-

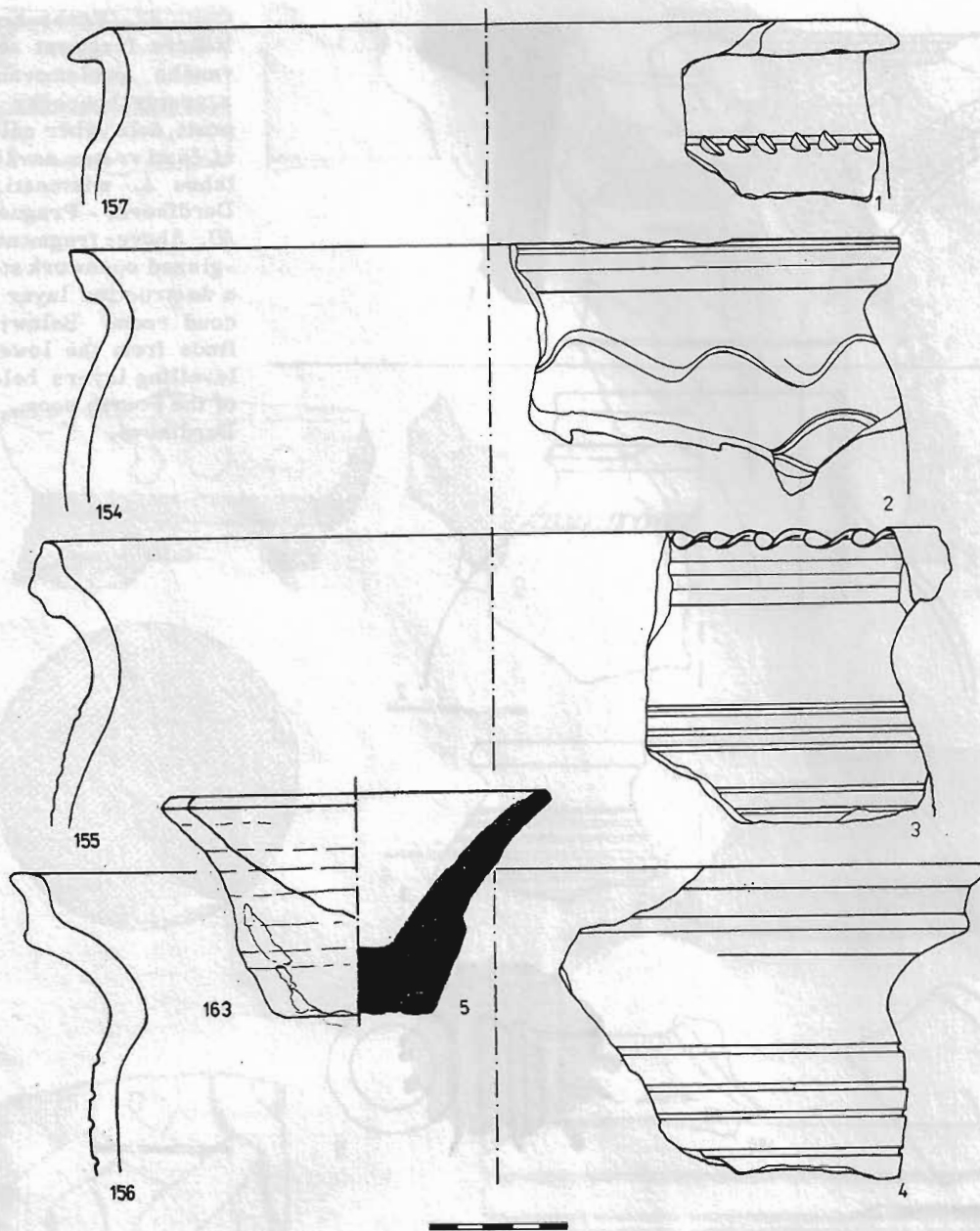

Obr. 20. Praha hrad, čp. 40. 2. místnost. Raněgotická zeď s otlučným architektonickým článkem. Foto H. Toušková. - Prague Castle, No. 40. Second room. Early Gothic wall with a battered architectural detail. Photo by H. Toušková.

těná část půdorysu odpovídá hmotově a patrně i stavebně významné architektuře, prozatím neznámého, nejspíše však residenčního charakteru. Doba zániku této stavby není zcela jasná. V nejstarší stavbě, která její zbytky překrývá, nalézáme keramiku, umožňující tuto vrstvu spojovat s úpravami v souvislosti s rudolfinskou výstavbou velkého /dnešního víceúčelového/ sálu. Jestli objekt před touto dobou ještě existoval, není zřejmé. Těžko však mohl stát v úplnosti, neboť v prostoru východního přístavku stratigrafická situace dokládá již terénní úpravy 15. století.

Po zániku domu zde totiž došlo k výrazným zásahům do terénu, ukončeným mohutnou navázkou destrukce. Materiál pro tuto navázkou pocházel z nějaké stržené, převážně románské stavby. Zbytek charakteristického románského sloupu s pletencem i sloupovou hlavicí je nejspíše nutno spojovat se Svytlahovskou bazilikou. Gotické fragmenty lze datovat do 14. století. Lze se tedy důvodně domnívat, že materiál použitý pro navázkou z podstatné části pochází ze Svytlahovské baziliky, Kláštera kostela pražského a eventuálně z dalších objektů, stržených v souvislosti s výstavbou katedrály sv. Víta. K uložení tohoto materiálu na dnešní místo však, jak dokládá archeologický materiál, došlo až v 15. století. V takovém případě by se zmíněná výrazná terénní úprava dala spojovat buď s vladařským pokusem o dostavbu katedrály a nebo spíše s výstavbou Staré Vikárky /zaniklé čp. 41/ za císaře Zikmunda. V této souvislosti lze jen litovat zcela nedostatečných vědomostí o vývoji reliéfu a úrovni této části hradu.

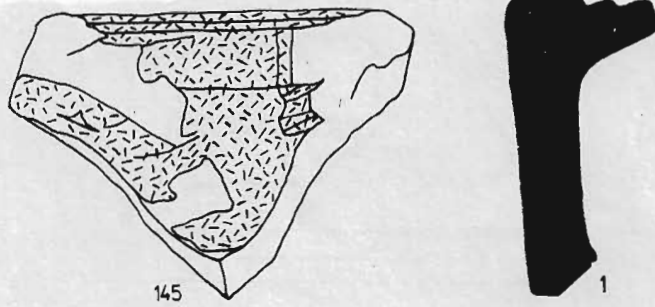
Koncem 15. století byly snad položeny základy stavby, jejíž konstrukce se zachovaly v obvodových zdech místností III a IV /pokud tyto zdi nejsou až renesanční, což nelze za současného stavu vědomostí rozhodnout/.

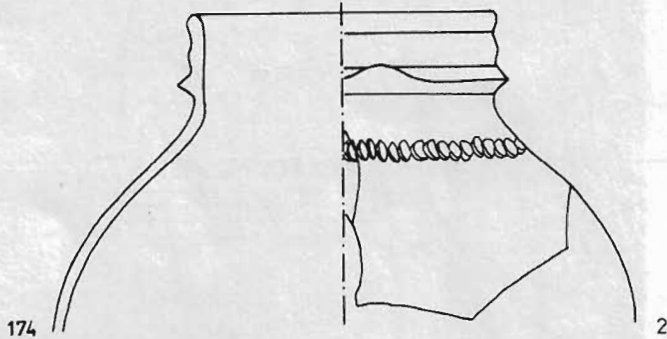
Obr. 21. Praha hrad, čp. 40. 3. místnost - výběr z nálezů z vrstev při románské hradbě. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, No. 40. Third room. Sample of finds from layers by the Romanesque fortification wall. Drawn by J. Durdíková.

Kdy vznikla gotická plenta vnitřního líce hradby, není, bohužel, zcela jasné. Stratigrafická situace i úroveň předzákladu této plenty by mohly nasvědčovat tomu, že přizdívka je starší než výše zmíněná mohutná navážka destrukce. Střílna proražená v prostoru místnosti II s vlastním ostěním za lícem hradby a rozevírajícími se špaletami je typickou střílnou pro ruční palní zbraň a lze ji tedy datovat do druhé poloviny 15. století.

Shluk bloků mladších zdív v prostoru místnosti I neumožňuje bližší interpretaci, cihlový klenutý kanál je možno spojovat s přestavbou domu čp. 41 v roce 1730. Sklípek v místnosti IV je možno nejspíše klást do 18. či počátku 19. století.

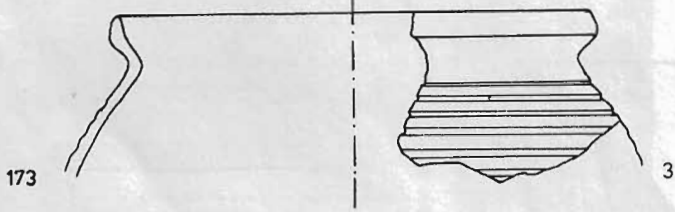

Obr. 22. Praha hrad, čp. 40. Nahoře fragmēt zeleně glazovaného prolamovaného kachle z vrstvy bouračky ve 2. místnosti, dole výběr nálezů ze spodní části vrstev navážek pod podlahou 4. místnosti. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, No. 40. Above: fragment of a green-glazed openwork stove tile from a destruction layer in the Second room. Below: Sample of finds from the lower fringes of levelling layers below the floor of the Fourth room. Drawn by J. Durdíková.

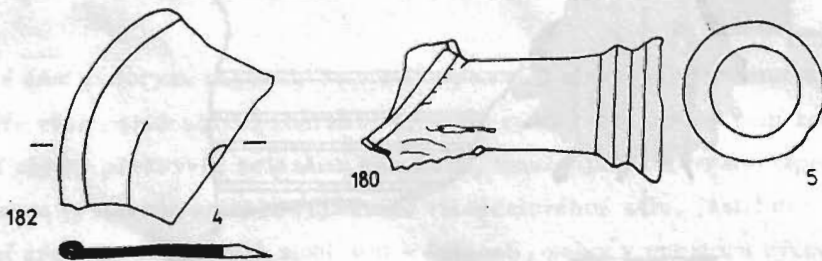
174

2

173

3

182

180

5

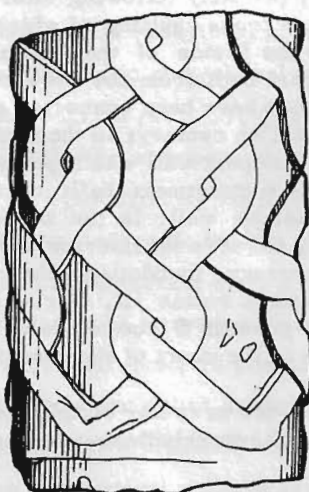
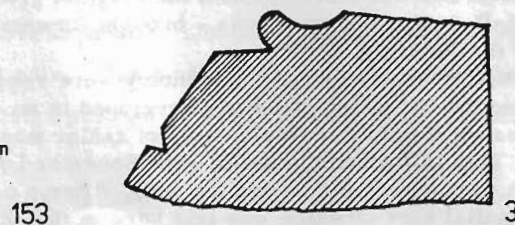
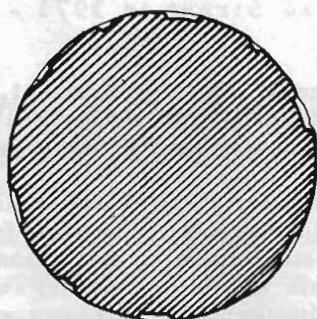
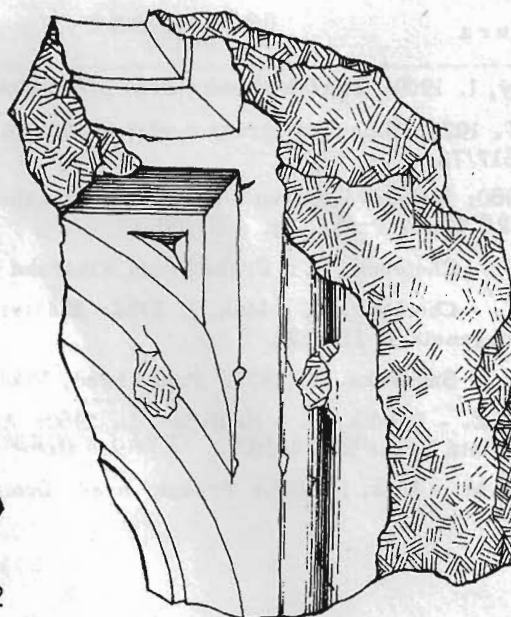
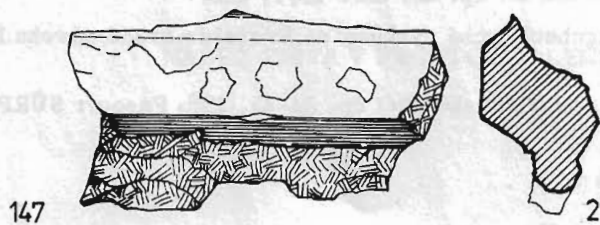
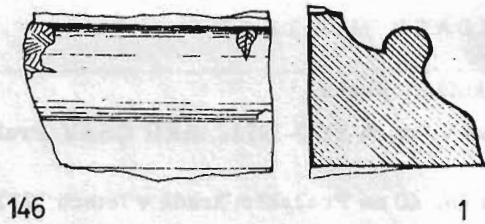
Přestože záchranná akce v domě čp. 40 probíhala v komplikovaných podmínkách, které neumožnily její rozvinutí v potřebné šíři, přinesla závažné informace přispívající k poznání této nepřilíš probádané části hradního areálu.

Nepublikované prameny

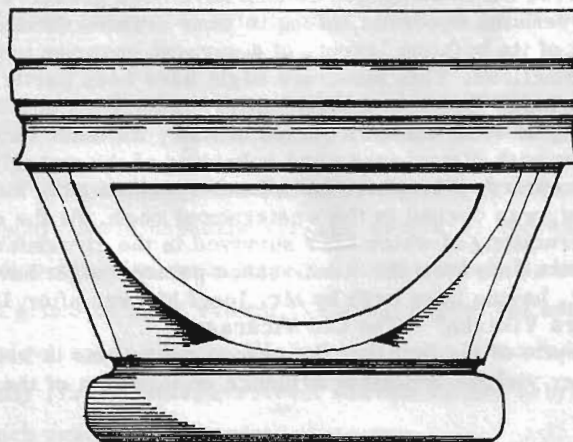
Archiv Pražského hradu:

Plán domu čp. 41 před přestavbou roku 1730.
Sb. plánů, mapa č. 132.
Plán domu čp. 41. Návrh přestavby z roku 1730.
Sb. plánů, mapa č. 132.

Zaměření domů ve Vikářské ulici po r. 1730.
Sb. plánů, mapa č. 132.
Zaměření domu čp. 41 před zbořením.
J. Mocker M/LH/30.

4

5

Obr. 23. Praha hrad, čp. 40. Výběr z nalezených románských a gotických architektonických článků. Kresba P. Chotěbor. - Prague Castle, No. 40. Sample of the Romanesque and Gothic architectural details found. Drawn by P. Chotěbor.

- Borkovský, I. 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat. Praha.
- Durdík, T. 1973: Nálezová zpráva o výzkumu hradu Krašova v letech 1970-1971. ARÚ ČSAV Praha, čj. 3617/73.
- 1980: Nálezová zpráva o záchranném výzkumu domu čp. 40 na Pražském hradě v letech 1971-1974, ARÚ ČSAV Praha, čj. 4861/80.
- Durdík, T. - Chotěbor, P.: Praha hrad, Vikářská ul. čp. 40. BZO 1973, 122.
- Durdík, T. - Chotěbor, P. - Muk, J. 1984: Klášter kostela pražského na Pražském hradě, Archaeologia Pragensia 5, 113-124.
- Durdík, T. - Smetánka, Z. 1975: Praha hrad, Vikářská ul. čp. 40. BZO 1971, 112.
- Smetánka, Z. - Durdík, T. - Hrdlička, L. 1980: Archeologické výzkumy na Pražském hradě od roku 1971. Staletá Praha X, 94-107.
- Vilímková, M. - Muk, J. 1965: Pražský hrad. Domy ve Vikářské ulici čp. 34-41, 198; Pasport SÚRPMO.

Salvage excavations in the house No. 40 at Vikářská Street in 1971 - 1974

Rebuilding of the present house No. 40, covering parts of the original house plots Nos. 40 and 41, resulted in considerable interference with the original ground situation. The monitoring of these activities - together with small-scale rescue actions - brought forward more evidence on the development of this westernmost part of the Vikářská Street.

Earlier layers of the 13th century were reached only in the westernmost room; these consisted of muddy sediments which obviously developed in an open-air space behind the rampart. The inner face of the Romanesque fortification wall, built of ashlar masonry upon three foundation courses, was exposed in all areas. This ^{WAS CONSTRUCTED BY} is a construction of duke Soběslav I /1125-1140 A.D./. Thin layers of ordinary settlement rubbish were deposited behind the wall. After a considerable ground adjustment, an extensive structure, a substantial part of which was laid bare in the adjacent multi-purpose hall in 1985, was erected in the W part of the investigated area during the first half of the 13th century. The original version of this structure respected the rampart lane; its second phase, probably succeeding its predecessor after a rather short ^{PERIOD} segment of time, was built against the fortification wall. Both earlier phases were built of carefully laid ashlar masonry with roughly hewn surfaces of stones. In its third phase, probably following after a longer lapse of time, an oblong room, originally perhaps vaulted with two bays of cross vaulting of which remains of a battered central engaged column have been preserved, was added to the E side of the building. The masonry remains observed, belong to some architectural creation significant both from the viewpoint of its mass and of its building layout, of a purpose unknown until now, but likely to have been connected with residential functions. This structure might have been partly destroyed in the 15th century; in the Renaissance period, a large Rudolphine /1576-1611/ feature occupied this area. The rampart wall was repaired in Gothic times; at some unknown period of time, its inner face was fortified by a revetment built obviously in connection with disturbances and subsiding of the wrongly founded Romanesque wall. In the second half of the 15th century, a loophole for a hand-operated gun, biconically opening towards the interior and exterior in section, was opened in the westernmost room. At the end of the 15th century, foundations of the building the construction ^{HAS} of which have survived in the circumference walls of both E rooms /if, of course, these walls do not date from the Renaissance period/ might have been laid; the present W rooms are of more recent date, having been built by Mr. Josef Mocker after 1870 in the space of the court of the demolished No. 41 /"Stará Vikárka" = The Old Vicarage/.

In spite of the fact that the rescue operations in house No. 40 took place in rather complicated conditions, they yielded important evidence on this part of the Castle area, not thoroughly investigated up to now.

NÁLEZ ZDIVA V PROSTORU PLEČNIKOVY LÁVKY V ROCE 1976

T. Durdík

V roce 1976 byl v prostoru druhého oblouku /počítáno od zahrady Na baště/ Plečnikovy lávky při severním průčelí západní rudolfínské konírny /dnes Obrazárna Pražského hradu/ hlouben kanál vzduchotechniky. Při této příležitosti pracovníci stavby narazili na neznámé zdivo. Tento nález pak oznámili v době, kdy již jeho vnitřní líc byl zcela okopán. Vzhledem k této skutečnosti i postupu stavebních prací mohla proběhnout pouze nejúspornější záchranná akce /Durdík 1978, 1981/.

Odkryté zdivo probíhalo rovnoběžně s osou Plečnikovy lávky, tedy i s hradní frontou nad Jelením příkopem. Zachovalo se prakticky na celou šíři výkopu, pouze na východě bylo odkopáno zřejmě při výstavbě Plečnikovy lávky. Zeď byla tvořena velkými, zřejmě druhotně použitými kvádry /některé byly snad ohořelé, průměrná velikost 25 x 20 cm/, spojovanými maltou /obr. 1/. Písek v maltě neobsahoval větší kaménky, ojediněle se v ní vyskytoval zlomek cihly. Na vnitřním líci byl patrný předzáklad o výši 55 cm předstupující o 10 cm. Líc se zachoval ve výši 99 cm. Základ zdi, pokud bylo patrné, spočíval na čtvercovém trámu o straně 23 cm /obr. 2/. Byl-li tento trám osamocen či byl-li terén před výstavbou zdi zpevňován roštem nebo pilotáží se nepodařilo zjistit. Při prorážení kvalitního zdiva se ukázalo, že bylo v koruně silné 90, při patě pak 110 cm; vnější líc byl tedy šikmý.

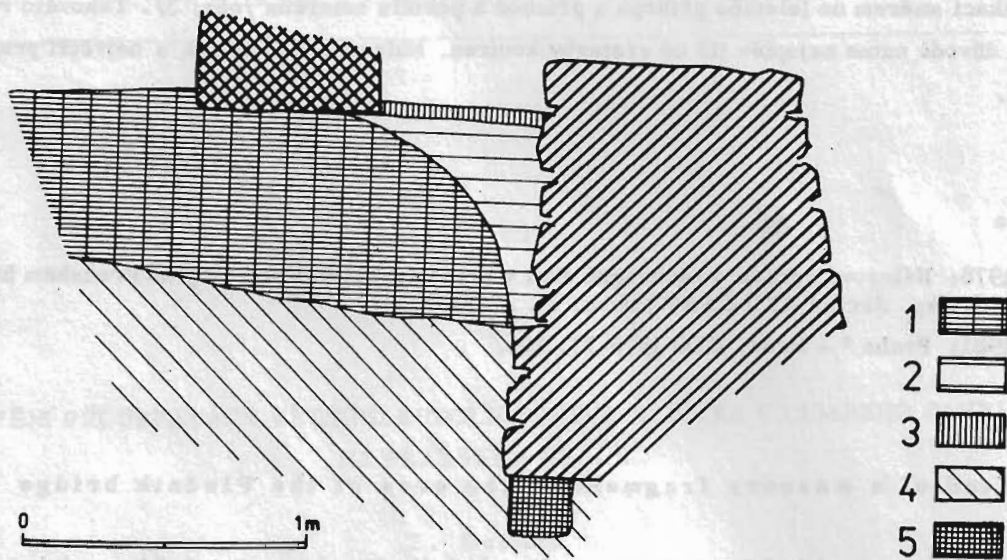
Zeď byla založena do terénu, tvořeného dvěma vrstvami /obr. 2/. Spodnější vrstva 4 byla značně tvrdá, mastná a obsahovala cihly a drobné zlomky opuky. Na ni nasedala výrazná vrstva 1, tvořená bouřáčkou s prejzy. Obě tyto vrstvy přetál základový vkop zdi. V rozsahu vrstvy 4 nebyl patrný, i charakter líce zdiva odpovídal tomu, že předzáklad byl vyzděn přímo ke stěně výkopu. Ve vyšší úrovni byl základový vkop /vrstva 2/ velmi dobře čitelný. V úrovni základové spáry oblouku Plečnikovy lávky k vnitřnímu líci nově zjištěného zdiva přiléhala vrstva kompaktní malty /č. 3/, další zvrstvení směrem vzhůru nebylo možné vzhledem k použitému způsobu provádění stavebních prací dokumentovat.

Z vrstev 1 a 4, časově předcházejících výstavbě zdi, se podařilo získat nevelký soubor nálezů, datovatelných nejspíše na přelom 16. a 17. či do 17. století /glazované hrnce, zeleně polévané renesanční kachle/. Jediným výrazně starším nálezem byl zlomek redukčně pálené poklice, datovatelný do 15. století.

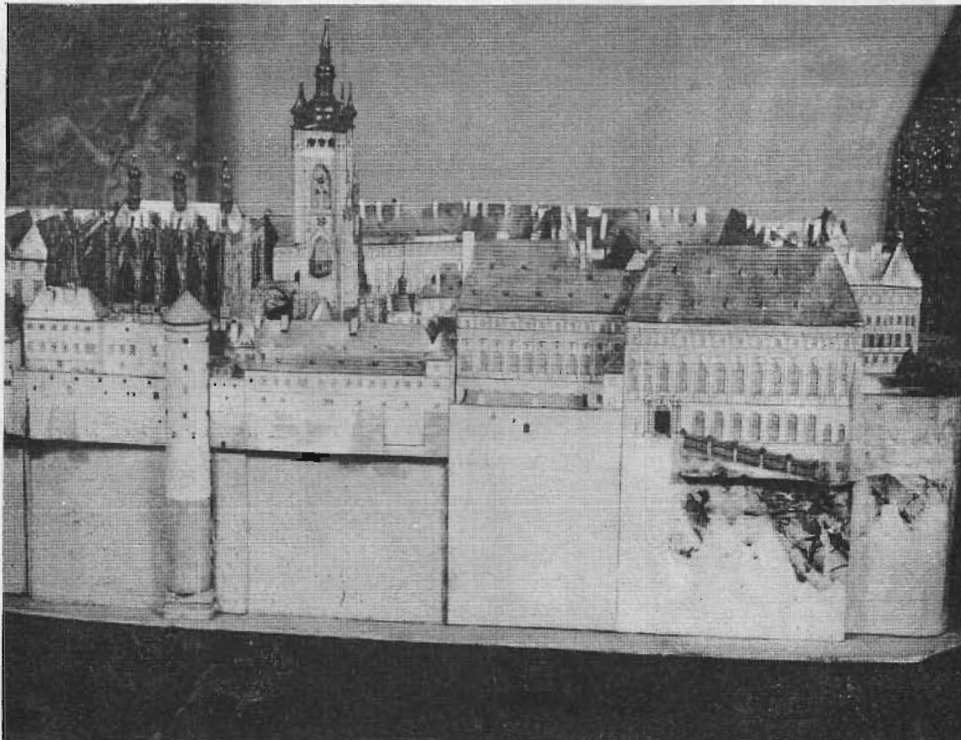
Odkryté zdivo souvisí nejspíše s renesanční či barokní úpravou hrany Jeleního příkopu; nalezenou zeď lze nejspíše interpretovat jako tarasní. Na všech běžně dostupných historických plánech Pražského hradu takovouto konstrukci, zjevně pro její pomocný charakter nenalzáme. Pouze na Langweilově modelu, vzniklém v letech 1826 - 1834, sleduje severní frontu bývalé rudolfínské konírny šikmá rampa, umož-

Obr. 1. Praha Hrad, Plečnickova lávka.
Celkový pohled na vnitřní líc odkryté zdi.
Foto K. Vlček. - Prague Castle, the
Plečnik bridge. A general view of the
inner face of the unearthed fragment of
masonry. Photo by K. Vlček.

Obr. 2. Praha Hrad, Plečnickova lávka. Měřená skica západního profilu kanálu vzduchotechniky s nalezeným zdivem /šrafováno; základ oblouku lávky křížkován/. 1 - bouračka s prejzy, 2 - tmavší vkop vyplněný bouračkou, 3 - malta, 4 - tvrdá mastná vrstva s cihlami a drobnými zlomky opuky, 5 - dutina po vyhnělé trávě. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, the Plečnik bridge. Measured sketch of the W section of the air-supply channel with the unearthed masonry /marked by oblique lines; crossed area - - foundation of a bridge arch/. 1 - building debris with roof tiles; 2 - a darker pit filled in by building debris; 3 - mortar; 4 - a hard and slippery layer with bricks and small "opuka" fragments; 5 - a cavity left by a decayed timber. Drawn by J. Durdíková.

Obr. 3. Západní část severní fronty hradu na Langweilově modelu. Foto H. Toušková - V. Jílková. - The W section of the N Castle front on A. Langweil's model of Prague /19th century/. Photo by H. Toušková - V. Jílková.

ňující komunikaci směrem do Jeleního příkopu a příchod k portálu suterénu /obr. 3/. Takovéto řešení bylo z provozních důvodů nutno nejspíše již od výstavby konfren. Nalezená zeď s ním s největší pravděpodobností souvisí.

Literatura

- Durdík, T. 1978: Nálezová zpráva o záchranné akci v prostoru Plečnikovylávky na Pražském hradě v roce 1976, rkp. Archiv ARÚ ČSAV Praha, čj. 4739/78.
- Durdík, T. 1981: Praha 1 - Hrad, BZO 1976-77, 106.

Find of a masonry fragment in the area of the Plečnik bridge

A masonry fragment composed of dressed stones of local chalky limestone /"opuka"/ was found during excavation of a technical channel in the area of the Plečnik bridge in front of the N facade of the one-time W Rudolphine /1576-1611/ stables /the present Gallery of the Prague Castle/. The stratigraphy implies that this might once have been a Renaissance- or Baroque-period barrier wall.

ZJIŠTĚNÍ PŘI ÚPRAVÁCH VĚTŠÍHO RUDOLFINSKÉHO RYBNÍKA V LUMBEHO ZAHRADĚ NA PRAŽSKÉM HRADĚ

T. Durdík

V lednu až březnu 1973 probíhaly úpravy většího rudolfinského rybníka v Lumbeho zahradě. V souvislosti s nimi byl KP ČSSR vyžádán archeologický dozor /Durdík 1975a, 1975b/.

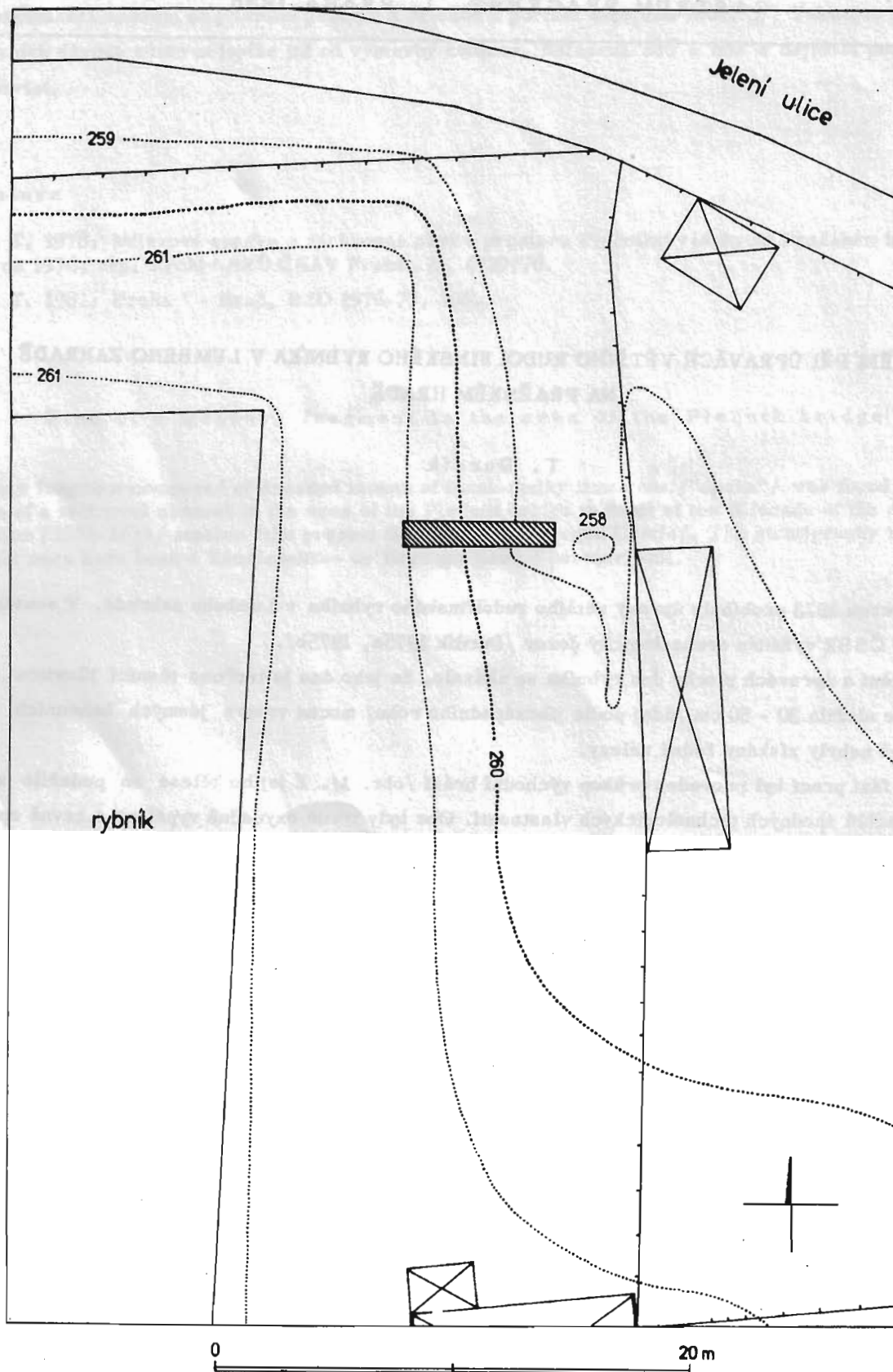
Při čištění a úpravách plochy dna rybníka se ukázalo, že jeho dno je tvořeno těsnicí jílovitou vrstvou, na níž se uložila 30 - 50 cm /údaj podle jihozápadního rohu/ mocná vrstva jemných bahenních sedimentů, z nichž nebyly získány žádné nálezy.

V další fázi prací byl proveden průkop východní hrází /obr. 1/. Z jejího tělesa se podařilo získat dva zlomky kachlů shodných technologických vlastností. Oba byly tvrdě oxydačně vypáleny a zevně opatřeny zelenou olovnatou glazurou. První fragment /obr. 2-1/ pochází z čelní medailonovitě upravené vyhřívací stěny kachle, druhý /obr. 2-2/ je roh rámového kachle s vysokou, měkce profilovanou okrajovou lištou. Oba nálezy lze datovat do doby okolo přelomu 16. a 17. století. Odpovídají tak dobře době vzniku hráze za Rudolfa II.

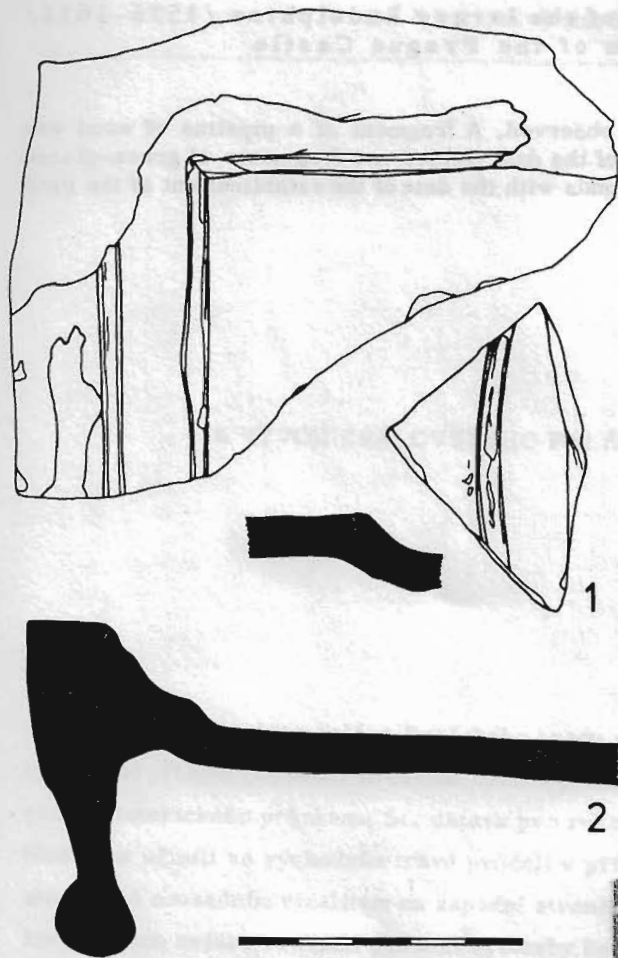
Na dně průkopu byla v délce 550 cm zachycena část dřevěného potrubí /obr. 3/. Roura byla tvořena dvěma mohutnými polokulatými, do jejichž rovné strany byla vydlabána polovina světlosti roury. Obě části byly spojeny kvalitním jilem. Stratigrafická situace, pokud byla patrná, dovozovala předpokládat osazení roury již při nasypání tělesa hráze. Kvalitně provedená roura byla ve funkci nesmírně dlouho a její existence byla minimálně známa již dříve, neboť jí bylo využito při zřizování subrecentního litinového potrubí, jehož konec byl do ní pouze zasunut. Vyústění dřevěné roury do rybníka nebylo zkoumáno. Nalezený fragment vodovodu nejspíše souvisí s provozem rudolfinských a mladších zahrad.

Literatura

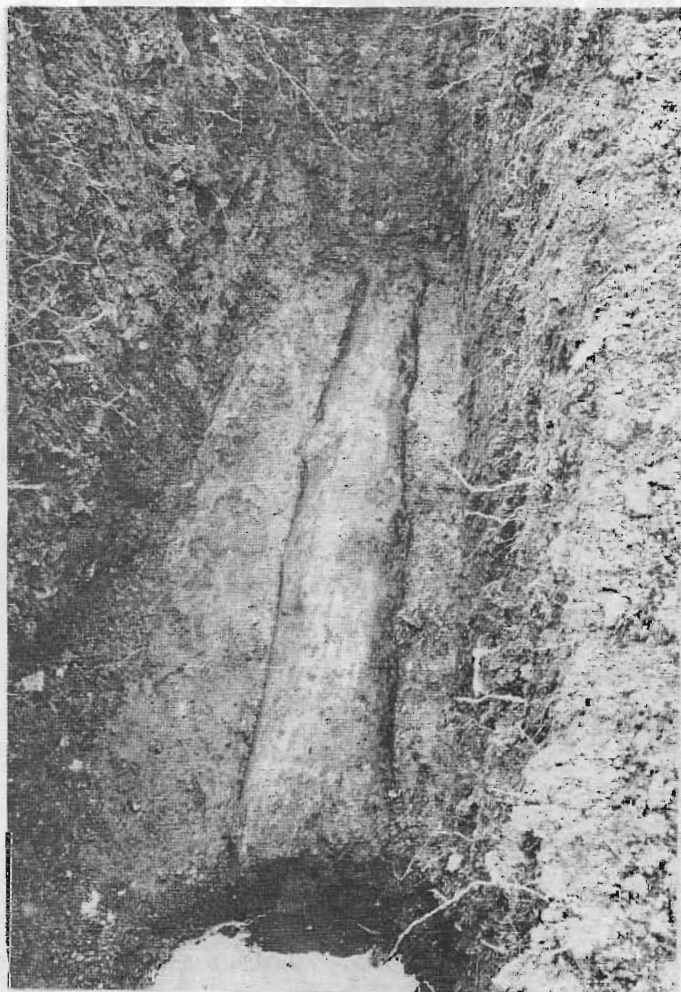
- Durdík, R. 1975a: Nálezová zpráva o záchranné akci v areálu většího rudolfinského rybníka v Lumbeho zahradě na Pražském hradě, rkp. archiv ARÚ ČSAV, čj. 8418/75.
- 1975b: Praha 1 - Hrad, BZO 1973, 124.

Obr. 1. Praha hrad, Lumbeho zahrada. Situace průkopu v hrázi většího rudolfinského rybníka. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, Lumbe garden. Situation of the trench through the dam of the larger Rudolphine /1576-1611/ fishpond. Drawn by J. Durdíková.

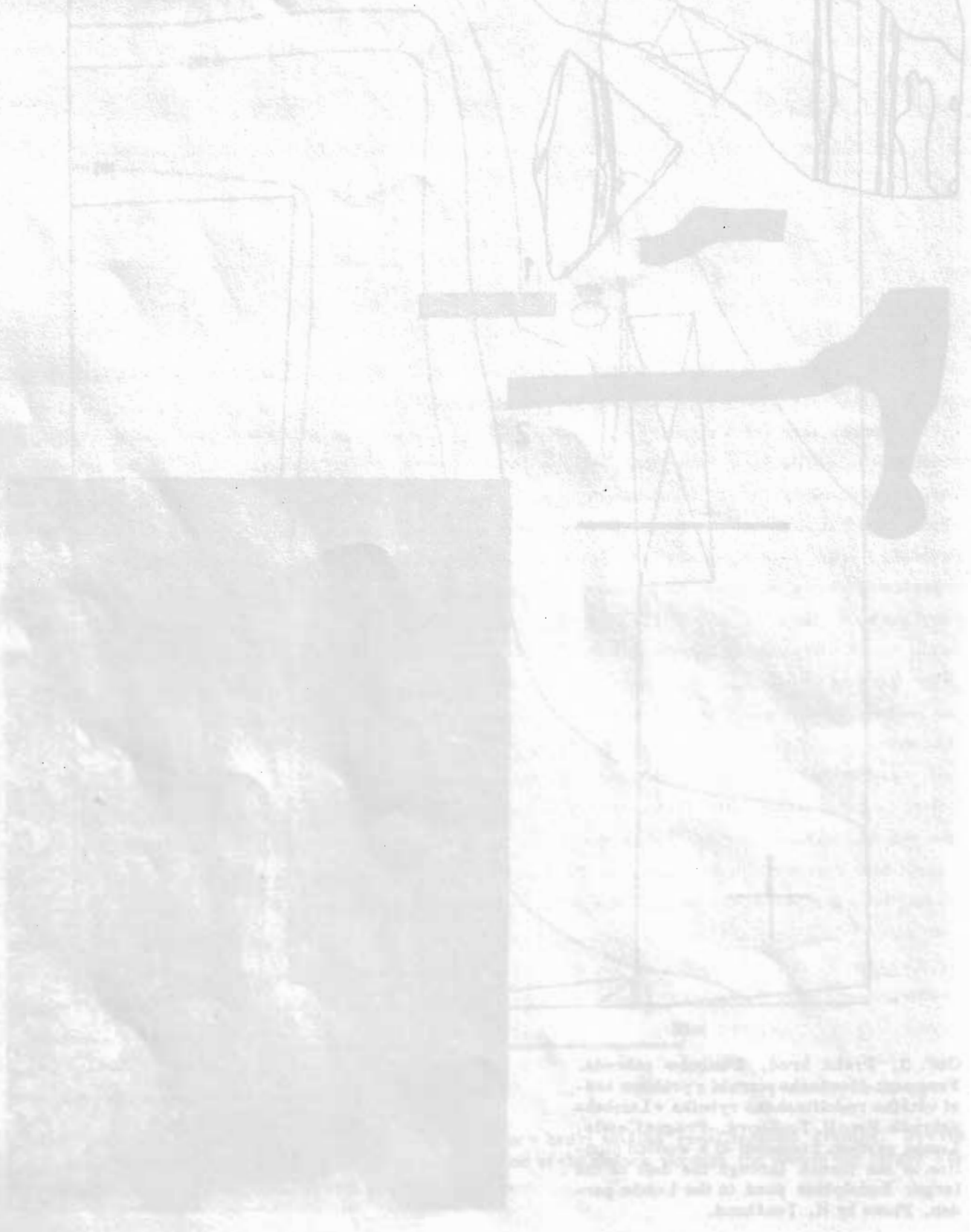
Obr. 2. Praha hrad, Lumbeho zahrada. Zlomky kachlů z tělesa hráze většího rudolfinského rybníka. Kresba J. Durdíková. - Prague Castle, Lumbe garden. Stove tile fragments from the body of the dam of the larger Rudolphine pond. Drawn by J. Durdíková.

Obr. 3. Praha hrad, Lumbeho zahrada. Fragment dřevěného potrubí v průkopu hráze většího rudolfinského rybníka v Lumbeho zahradě. Foto H. Toušková. - Prague Castle, Lumbe garden. Fragment of a wooden pipeline in the trench through the dam of the larger Rudolphine pond in the Lumbe garden. Photo by H. Toušková.

Observations made during the adjustments of the larger Rudolphine /1576-1611/
fishpond in the Lumbe garden of the Prague Castle

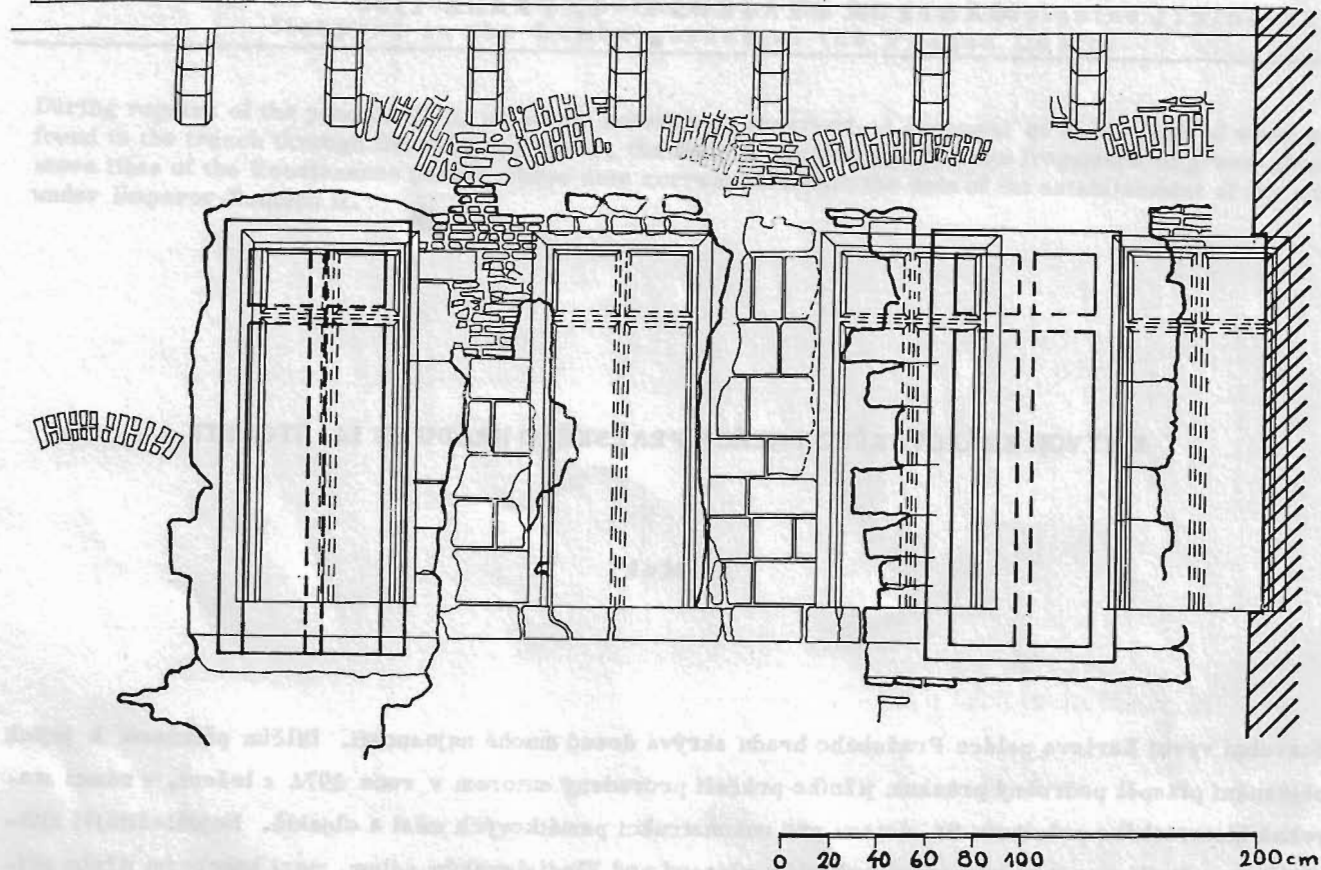
During repairs of the pond in 1973, its loamy bottom was observed. A fragment of a pipeline of wood was found in the trench through the dam; moreover, the body of the dam yielded two fragments of green-glazed stove tiles of the Renaissance period whose date corresponds with the date of the establishment of the pond under Emperor Rudolph II.

K VÝVOJI KRÁLOVSKÉHO PALÁCE PRAŽSKÉHO HRADU VE 14. STOLETÍ

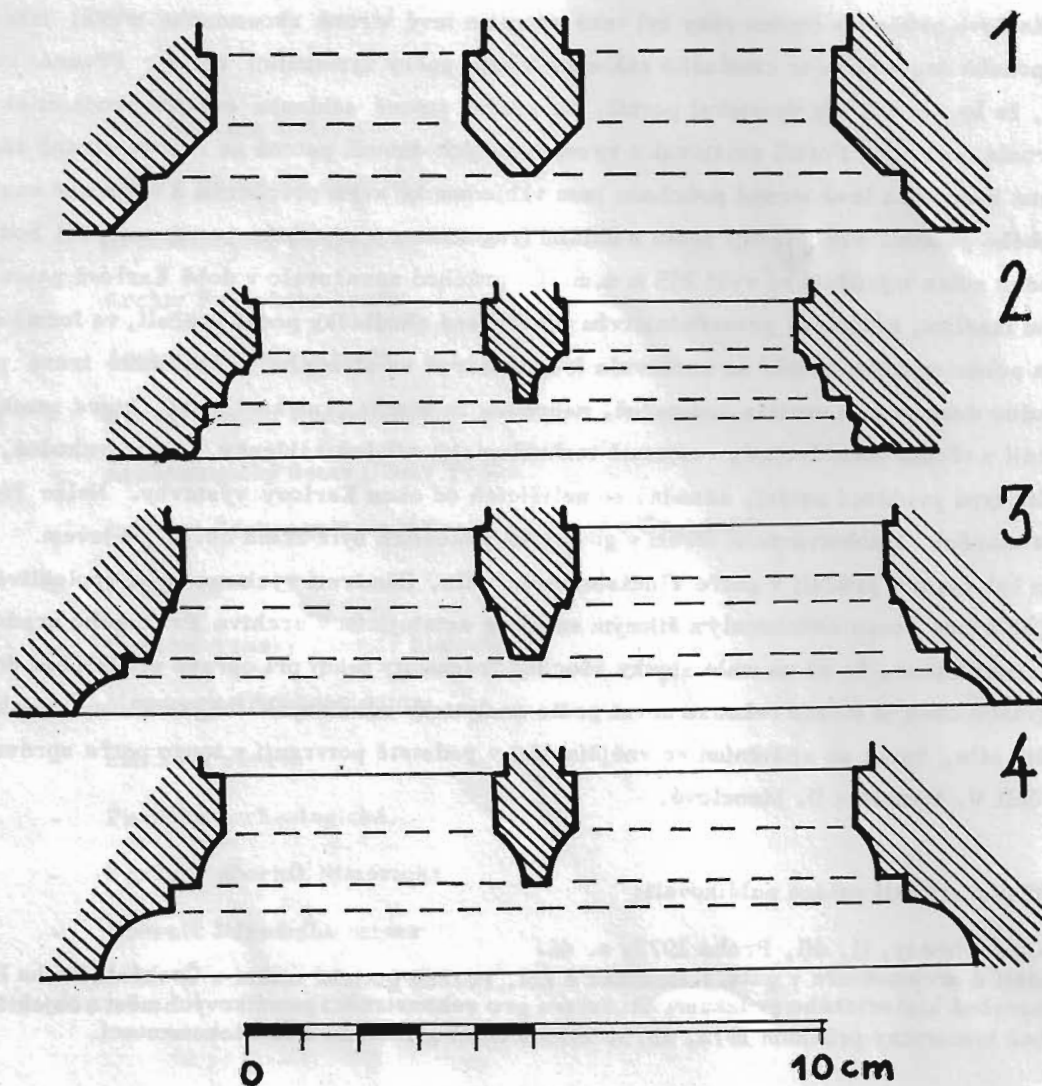
J. Muk

Stavební vývoj Karlova paláce Pražského hradu skrývá dosud mnohé nejasnosti. Dílčím přínosem k jejich objasnění přispěl podrobný průzkum jižního průčelí provedený autorem v roce 1974 z lešení, v rámci stavebně historického průzkumu St. ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů. Nejdůležitější zjištění jsme učinili ve východním travé průčelí v přízemí pod Vladislavským sálem, mezi koncovým jižním přístavkem a sousedním rizalitem na západní straně. V současné době zde prolamují průčelí dvě gotická okna, která ovšem nejsou součástí původní výstavby karlovske doby. Střední pilíř mezi těmito okny si zachoval významné stopy staršího stavu. Uplatňují se zde dva starší pilíře z tesaných kvádrů odlišující se od středního úseku, který je z lomového zdiva. U obou pilířů jsme mohli od počátku výzkumu předpokládat, že náležejí systému stěny se staršími okny zaniklými přestavbou krále Václava IV., při které vznikly charakteristické klenby v interieru a stávající okna. Tento výchozí předpoklad, který ostatně není v rozporu se starším rozborem V. Mencla, hloubkový průzkum v celém rozsahu potvrdil a dále upřesnil. Oba pilíře spočívají na průběžném pásu tesaných kvádrů z rezavě žlutého železitého pískovce, omezeného po stranách mladšími, stávajícími okny. Je možno předpokládat, že tento pás je pozůstatkem později otesané kordonové římsy, i když povrch je velmi přesně opracován. Oprávněnost hypotézy není touto skutečností oslabena. Z obou pilířů se zachoval lépe pilíř východní, dosahující celkové výšky 340 cm nad zmíněným pásem a spodním okrajem staršího okenního otvoru. Spodní část pilíře je vyzděna ve třech vrstvách z pískovcových kvádrů, další z kvádrů opukových. Právě pískovcový úsek výšky 110 cm se lépe zachoval. Na obou stranách jsou původní, přesně opracované hrany, vystupující do líce průčelí. V rozsahu opukového zdiva tyto hrany pokračují pouze v krátkém úseku na levé straně, zbývající požárem silně narušené části odpadly. Obě boční hrany dokazují, že se pilíř zachoval v úplnosti, v původní šíři 93 cm. Levý pilíř existuje ovšem pouze ve své pravé polovině, kde můžeme rovněž sledovat v rozsahu spodních kvádrových vrstev přesně opracovanou hranu. Obě hrany na obou pilířích tedy udávají přesně šířku okenního otvoru v líci průčelí. 153 cm. Levá část západního, levého pilíře zanikla se vznikem stávajícího otvoru. Také zde jsou spodní kvádry pískovcové, svrchní z opuky. Tato skutečnost není bez významu pro poznání aplikace stavebních materiálů ve 14. století, pro které se předpokládá oprávněně, že starší stavby vznikaly výhradně z opuky a mladší z pískovce. Výšku původních oken bylo možno rekonstruovat podle originálních záklenků patrných dosud v průčelí a narušených záklenky oken Václavovy přestavby. Podle těchto pasů a spárořezu zachovaných pilířů usuzujeme, že spodní okraj překladu spočíval v úrovni cca 303 cm nad spodním okrajem otvoru, kde existuje

Obr. 1. Východní travě jižního průčelí paláce v přízemí v době Karlově. Silně vyznačeno zdivo doby Václava IV. Kresba autor. - Prague Castle, the Old palace. E bay of the S facade, ground floor, Charles IV's time. Masonry of Venceslas IV's time indicated by thicker lines. Drawn by the author.

spára. Světlá výška otvoru tedy byla s nepatrnou odchylkou výrobní povahy 5 českých loktů. Po určení rozměrů okna bylo možno přistoupiti k pokusu zjistit blíže podobu otvoru. Vzhledem k jeho zániku již ve středověku jsme neprováděli sondáž po celém obvodu, ale v postačujících vybraných úsecích, v novodobých zdívkách. Sonda na levé straně východního pilíře odkryla profil okna v šířce 21 cm. Světlá šířka otvoru tedy byla 120 cm, tj. zhruba 2 české lokte. Proporce okna tedy byly přesně 2:5, přičemž loktový modul se uplatňoval logicky ve vnitřním obryse otvoru, nikoliv v líci průčelí. Tesání prvků v kameni totiž postupovalo od vymezení vnitřního rozměru směrem ven k průčelí, kde se otvor rozšiřoval. Profilace okna byla dobově obvyklá, obsahovala dva segmentové výžlabky oddělené pravoúhlým úskokem. Překvapující bylo spodní ukončení profilace nikoliv obvyklým bankálem, ale ve vodorovné ploše parapetu. Výsledek zkoumání stop středního sloupku na parapetu byl negativní, plocha byla v odpovídajícím místě styku narušena. O existenci sloupku ovšem nelze pochybovat. Stejně negativní z důvodů narušení bylo také ověření existence okenní příčle, o které nelze stejně pochybovat. Její pravděpodobnou stopou byl dlab odhalený v profilaci koncového čtvrtého okna na východní straně. Z tohoto okna je viditelná pouze část nadložního cihelného pasu, levá část zanikla oknem Václavovy přestavby, pravá byla zakryta přilehlou přístavbou. Dokladem okna je ovšem také vybrání v boku přístavku, který tedy okno ještě respektoval a vznikl dodatečně po základní výstavbě, ovšem ještě před změnou otvorů a tedy před zaklenutím přízemí. Sonda odhalila pravé ostění okna ve vazbě na toto vybrání. Povrch byl narušen požárem, stejně jako u středního pilíře, ovšem závažná je skutečnost, že narušení bylo vyspraveno omítkou se silnou patinou. Okna tedy nezanikla bezprostředně po

Obr. 2. Typy gotických oken Karlova paláce: 1-3 - okna přestavby Václava IV.; 4 - okna doby Karlovy. Kresba autor. - Prague Castle, the Old palace. Types of Gothic windows of Charles IV's palace. 1-3 - windows redesigned under Venceslas IV, 4 - Charles IV's windows. Drawn by the author.

svém prvním požáru. Tato omítka byla zakryta přizdívkou související s přístavkem. Ovšem také na tomto přístavku, na boku byly stopy požáru, tedy v pořadí druhého. Palác tedy vyhořel v tomto místě minimálně dvakrát a není vyloučeno, že snad právě druhý požár byl příčinou přestavby paláce a vložení kleneb s přeřešením oken. Datování mladší fáze oken D. Menclovou do 1. pol. 14. stol. je mylné.

Poznatky lze tedy shrnout v následující relativní sled faktů. Výstavba patra v době Karlově, 1. požár, přístavba jižního výběžku, 2. požár, vložení kleneb a přeřešení oken, o kterém sotva lze asi pochybovat, že se uskutečnilo již v době Václavově. Nelze asi zcela vyloučit, že přesídlení krále Václava na Staré Město v roce 1378 mohlo souviset s radikální přestavbou hradního paláce. Pozdnímu vzniku kleneb přízemí svědčí jejich ojedinělá forma, charakteristický průběh jednotlivých žebířů prostorem, jejichž křivka není obvyklým polokruhem nebo lomeným obloukem, ale segmentem, s tečnami v místě dosedu na konzolách nikoliv tradičně svislými, ale šikmými. Tato zvláštnost je zcela v souladu s četnými inovacemi dobového klenebního umění dvorské huti. Jedna z podpor kleneb byla vložena bezprostředně do druhého okna zleva ve zkoumaném úseku.

Součástí Karlova průčelí s čtyřmi okny byl také vstup na levé straně zkoumaného travé, jehož stopy se zachovaly v podobě segmentového cihelného záklenku a levé spáry vymezující otvor. Přesné vymezení otvoru vylučuje, že by zde byl kdy existoval portál. Na spodní straně záklenku odkryla sonda otisk bednění v maltě začernalé požárem. Portál existoval z vysvětlitelných důvodů patrně na rubové straně zdi. Silně požárem narušené kvádry na levé straně průchodu jsou vzhledem ke svým proporcím a vzájemné vazbě bezpochyby románského původu. Představují spolu s dalším fragmentem v západním travé nejvyšší bod zachovaného románského zdíva v průčelí ve výši 255 m n.m. Na průchod navazovalo v době Karlově patrně schodiště v přilehlém rizalitu, přístupné prostřednictvím předložené chodbičky podél průčelí, ve formě arkýře.

Další okna pokarlovského období se zachovala fragmentárně ve středním a západním travé průčelí. U všech bylo možno dokázat, že vznikla dodatečně, náhradou za starší okna karlovská, která zanikla. Dodatečnost dokazují u těchto oken dvojitě, vzájemně technologicky odlišné záklenky. Je pozoruhodné, že tato okna měla několik typů profilací ostění, zásadně se nelišících od oken Karlovy výstavby. Nelze říci, zda vznikala ve více etapách. Mnohotvárnost forem v gotických průčelích byla zcela obvyklým jevem.

Zklamáním byl výzkum průčelí v patře Vladislavského sálu. Záměrem výzkumu bylo spolehlivě dokumentovat prvky doložené pouze nedokonalým šikmým snímkem existujícím v archivu Pražského hradu z doby dvacátých let. Zjistili jsme, že až na malé zbytky všechny fragmenty tehdy při opravě průčelí bez dokumentace zanikly. Systém oken je možno rekonstruovat podle analyticky odhalených fragmentů vnitřních ostění ve Vladislavském sále. Spolu se zjištěními ve vnějším líci v podstatě potvrzují v tomto patře správnost rekonstrukce průčelí V. Mencla a D. Menclové.

Rekonstrukci jižního průčelí paláce publikovali:

D. Menclová, České hrady, II. díl, Praha 1972, s. 44.

V. Mencl, ve stati o architektuře v publ. J. Homolka a kol., Pozdně gotické umění v Čechách, Praha 1978, s. 92. Dokumentace stavebně historického průzkumu St. ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze.

J. Muk, stavebně historický průzkum 1974, 1975, 1977 s částí grafickou a fotodokumentací.

On the development of the royal palace of Prague Castle in the 14th century

The building development of the royal palace of Prague Castle in the reign of Charles IV /1346-1378/ still contains many obscure points. Some of these have been clarified in the course of a minor investigation of the S facade carried out by the author in 1974 as a part of architectural-history investigations of the "Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů" [= SÚRPMO, i.e. State Institute for Reconstructions of Ancient Towns and Features]. The most significant evidence has been gathered in the E bay of the facade at the ground floor below the Vladislav Hall between the terminal S annex and the neighbouring risallite on the W side. In its present state, the facade contains two Gothic windows here; these, however, ^{HAD} have not been pierced in Charles IV's time /Fig. 1/.

Analysis of the architectural fragments discovered indicates the following relative sequence of events: building of the first floor in Charles IV's time; first fire; addition of the S annex; second fire; insertion of vaults and re-designing of windows which can hardly be doubted to have occurred under Venceslas IV, perhaps after 1378. The facade of Charles IV contained, in addition to 4 windows /Fig. 1/, an entrance on the left side of the bay in question the traces of which include a brick vault and the left joint ^{DELINEATING} delimiting the aperture. The entrance probably led to a staircase in the adjacent risallite, accessible by means of a perched corridor in the form of an architectural protrusion borne by consoles.

Fragments of other post-Charles IV windows have survived in the central and W bays of the facade. All of these visibly replaced earlier windows of Charles IV's age which had been removed.

Investigations of the facade at the Vladislav Hall floor level were frustrating. We wanted to document elements visible on an imperfect oblique photograph of the 20's of this century. It has been observed that, save for tiny fragments, all the relevant evidence has been destroyed by ^{THE} a repair of the facade carried out at that time without documentation. The window system may be reconstructed according to fragments observed in the Vladislav Hall. Together with the evidence offered by the outer facade they bear out earlier reconstruction attempts /Menclová 1972; Mencl 1978/.

AH	-	Archaeologia historica
AJG	-	Alšova jihočeská galerie
AP	-	Archaeologica Pragensia
APH	-	Archiv Pražského hradu
AR	-	Archeologické rozhledy
ArchPrag	-	Archaeologica Pragensia
ARÚ	-	Archeologický ústav ČSAV Praha
BZO	-	Bulletin Záchraného oddělení /Výzkumy v Čechách/
ČL	-	Český lid
ČsČH	-	Československý časopis historický
MA	-	Monumenta Archaeologica
NZ	-	nálezová zpráva
PA	-	Památky archeologické
PSH	-	Pražský sborník historický
SbNM	-	Sborník Národního musea

Seznam a adresy autorů

PhDr. Ivana Boháčová, Archeologický ústav ČSAV Praha, Letenská 4, 118 01 Praha 1

PhDr. Tomáš Durdík, CSc., ARÚ ČSAV Praha, Letenská 4, 118 01 Praha 1

PhDr. Jan Frolík, CSc., ARÚ ČSAV Praha, Letenská 4, 118 01 Praha 1

ing.arch. Petr Chotěbor, CSc., Odbor památkové péče, Kancelář presidenta ČSSR, 119 08 Praha - Hrad

PhDr. ing. Jan Muk, CSc., Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů /SÚRPMO/,
Jindřišská 20, 110 00 Praha 1

ing. Josef Prokůpek, Odbor památkové péče, KP ČSSR, 119 08 Praha - Hrad

PhDr. Zdeněk Smetánka, CSc., ARÚ ČSAV Praha, Letenská 4, 118 01 Praha 1

PhDr. Kateřina Tomková, ARÚ ČSAV Praha, Letenská 4, 118 01 Praha 1

PhDr. Jaromír Žegklitz, ARÚ ČSAV Praha, Letenská 4, 118 01 Praha 1

CASTRUM PRAGENSE I, PRAHA 1988

Odborná redakce PhDr. Zdeněk Smetánka, CSc., PhDr. Jan Frolík, CSc.

K tisku doporučili PhDr. Jan Klápště, PhDr. Jiří Sláma, CSc.

Technická redakce Renata Fabešová

Návrh obálky a titulního listu ing. arch. Petr Chotěbor, CSc.

Překlad do angličtiny PhDr. Petr Charvát, CSc.

Vydal Archeologický ústav ČSAV v Praze jako interní tisk ke studijním účelům

Vytiskla Polygrafia n.p., závod 6 - Prometheus, Praha 8

Náklad 500 kusů

Praha 1988